ALESSANDRO PRONZATO

A JA VAM KAŽEM

27762

A. PRONZATO: »A JA VAM KAŽEM«

NASLOV ORIGINALA: MA IO VI DICO

Nihil obstat
Kan. Luigi Baiano, Casale Monferrato
15. kolovoza 1966.

Imprimatur
Kan. Mario Debernardis, gen. vikar
Casale Monferrato 18. kolovoza 1966.

Izdavač: Piero Gribaudi, Torino
C. so Galileo Ferraris 67

Imprimatur: Nadbiskupski Duhovni Stol
Broj 2884/1973, Zagreb 6. 11. 1973.
Generalni vikar: dr Josip Salać

Izdavač: Zajednica sestara »Regina mundi«, Zagreb — Dubrava, Mrzlopoljska 3
Za izdavača: Ivan Jäger, D. I., 41040 Zagreb — Dubrava, Mrzlopoljska 3

Alessandro Pronzato

»A JA VAM KAŽEM«

PUTOKAZ ZA RAZMATRANJA

Prijevod i tehnička redakcija: Mirko Cerovac

Naslovna strana: Ivan Šarić

Zagreb 1974.

Tisak: Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU

Radosna srca predajemo našoj javnosti knjigu Alessandra Pronzata: »A ja vam kažem«. U Italiji je ona u četiri godine doživjela osam izdanja. Izdavač ovog izdanja na hrvatskom jeziku je mlada Zajednica sestara »Regina mundi«. Osnovana je pred osam godina (1966.) dekretom zadarskog Nadbiskupa Mate Garkovića, na blagdan Ukazanja Majke Božje u Lurdu (11. veljače). Danas radi u sedam biskupija, na kojih desetak mjesta u domovini i na dva mjesta u inozemstvu.

Željeli smo svojim članicama dati u ruke solidnu knjigu za razmatranje. O liku pokoncilske redovnice! Bodrilo nas je uvjerenje da će ta krasna razmatranja koristiti ne samo svim redovnicama nego da će za njima rado posegnuti i svećenici i ostale osobe koje žele napredovati u duhovnom životu.

Svećenik Alessandro Pronzato uvažen je pisac brojnih djela. Svojom smionošću, duhovitošću i krasnim stilom očarava čitatelje. Veliki je ljubitelj Sv. Pisma. Uvjeren je da je vraćanje autentičnom Evanđelju prvi uvjet koncilske obnove. Zato i naslov: »A ja vam kažem«. Božanski Učitelj Novog Saveza usavršava Stari govoreći: »Čuli ste da je rečeno starima... A ja vam kažem...« Govori mudriji od Salomona i veći od proroka Jone. Bilo je to potrebno u ono vrijeme velikog preokreta sa Starog na Novo, a potrebno je ljuto danas i nama, koji se želimo obnoviti u iskonskom, izvornom duhu Evanđelja. Možda smo se već ukrutili u neevanđeoskim navikama, zadovoljni svojom pravednošću i umišljenim savršenstvom. Riječ

»A ja vam kažem« kadra je da i nas prodrma, potrese i uputi novom svježom stazom pokoncilske obnove.

Djelo je prevedeno s talijanskog izvornika, ali se prevodilac pri prevođenju obazirao i na njemački prijevod, želeći, da autorove misli obogati i načinom kojim su ga shvatili i drugi narodi. Dobilo je svoj »Imprimi potest« (Može se tiskati) od crkvenih vlasti u Italiji i Njemačkoj. Za hrvatsko izdanje dao je imprimatur zagrebački Duhovni Stol, na čemu srdačno zahvaljujemo.

Odlični turinski izdavač Piero Gribaudi dao nam je vrlo spremno i prijateljski sva prava prevođenja i izdavanja. Taj čovjek, stalno u dodiru s publikom, osjeća duboke potrebe, često tjeskobne pozive ljudi. On je jedan od onih rijetkih koji su od sebe napravili most između autora i publike, između zahtjeva čitalaca i stvaralaštva autora.

Prevode se već i druga djela istog autora: »Neugodna Evanđelja« i »Tisuću i jedna sestra«.... Sve to svjedoči o izvrsnosti autorova pisanja.

»Kad je 1966. izašlo I. izdanje knjige »A ja vam kažem« neki su mi mudraci — tako piše sam Alessandro Pronzato u uvodu ove posljednje knjige »Tisuću i jedne sestre« — rekli sasma bistro: »Ma ti si poludio! Što ti je palo na pamet? Izdati knjigu razmatranja po obrascu dosad još neviđenom, gazeći sve propise posvećene stoljetnom upotrebom, a pogotovo još takvim neozbiljnim stilom... Zar ti ne poznaješ sestre? Zar ne znaš da nisu sposobne razmatrati ako im sve nije spremno: predvježbe, tri točke, razgovor, konačna odluka do u sitnice određena? Vidjet ćeš! Kakav neuspjeh! Previše se zavaravaš... Poznamo mi sestre...«

A gle... Deseci tisuća sestara rado su primili novost i — gotovo kao izazov ovu sasvim neobičnu knjigu. A da i ne govorimo o još većem broju svećenika i ostalih kršćana željnih razmišljanja o Evanđelju. U ovih osamdeset razmatranja naći ćemo svoje i opće ljudske probleme kao i putokaze njihovu rješenju.

Pišući predgovor autorovu djelu o aktualnosti psalama, njegov mu Biskup srdačno piše: »Dragi Sandro, u ime svih naših svećenika, koji su šuteći ostali vjerno

na dužnosti, dok smo svi proživljavali teške dana muke, ja Te privijam na svoje srce, ljubim Te i blagoslivljam moleći da isti plamen čiste radosti prožme srca sve Tvoje subraće u Kristu Isusu.«

To je i naša živa želja!

»Pođi stoga, knjigo, i raznesi evanđeoski oganj i radost u srca svih dragih, koji htjednu da se s tobom sretnu!«

ZAJEDNICA SESTARA »REGINA MUNDI«.

Predgovor

SESTRA KOJA ODRJEŠUJE OD GRIJEHA

Ova knjiga zahvaljuje svoj postanak jednom grijehu, naime velikom, teškom grijehu preuzetnosti.

Zbog nesretnih okolnosti ja sam posljednjih godina sreo velik broj sestara, čitavu vojsku njih, mogao bih reći. Imao sam posla sa sestrama koje su pripadale redovima s aktivnim oblikom života, ali i s onima koje su vodile kontemplativan život. Nosile su različite vrste koprena, kapa i odjeće, a ne malo razlikovale su se i po izobrazbi i po mentalitetu.

Susreo sam sestre koje su davale pouku, pa i one koje su u rukama imale igle za davanje injekcija. Dolazio sam u vezu s redovnicama koje su držale svežnjeve ključeva, ili kuhaču, ili krunicu, ili crvenu olovku. No bilo je također i sestara koje su već godinama bile prikovane uz krevet.

Vidio sam sestre koje su s puno razumijevanja baratale kompliciranim mjernim aparatima ili upravljale kolima, vješto dodavale operacijske noževe, radile kistom ili iglom, držale predavanja. Druge su pak bile tjednima u kakvom sanatoriju na »zatvorenom kolosijeku« — tjednima, dakako, koji su često prelazili i u mjesece.

Jednom sam upoznao sestru koja je svoje vrijeme provodila time što je u jednom skladištu brojila ... čavle. Druga je pak neprekidno, od jutra do večeri, molila križni put.

Sretao sam sestre koje su još bile sasvim u ushitu svojih profesija, ali i one u sutonu njihova života, koje su još samo čekale da se presele u veselje svoga nebeskoga gospodara.

Sad moram pošteno priznati da sam kod svih tih susreta imao više prilike da naučim negoli što sam mogao poučiti druge. Ono što sam primio bilo je nerazmjerno mnogo više od onoga što sam mogao dati.

Imao je posve pravo moj prijatelj koji je jednom napisao: »U toj velikoj igri lopova i grešnika koja se odigrava pod suncem« ima, srećom, i sestara, koje kao da otkupljuju od mnoge sramote i od mnogog egoizma.

Zašto, dakle, preuzetnost ako pišem knjigu i ako time želim poučiti nečemu ljude? Još se i danas pitam sa stidom, sumnjom i sa strahom kako sam uopće došao na tu nerazumnu drskost.

Da istinu kažem, dok sam radio na ovoj knjizi, osjetio sam često grižnju savjesti. Glas moje savjesti više puta mi je savjetovao da odložim pero iz ruke i da ispisane stranice što su se gomilale na mojem pisaćem stolu bacim u košaru za otpatke. No upravo su me redovnice spriječile u tome i davale mi odvažnosti da ustrajem u svome »grijehu« jer su se baš one nadale nekoj koristi od mojega rada.

Mogao bih dodati i još koju ispriku: pri svom nedjelu imao sam i niz »ortaka«! Osim onih osoba koje su mi, kako sam već rekao, bile uzrok da tvrdokorno ustrajem do kraja, snose i neke druge sestre odgovornost i sukrivnju u visokom stupnju. Mnoge su mi, naime, pri mom radu davale savjeta, dotjerivale stvar, pomagale mi, predlagale pojedine teme i formulacije. Dobavljale su mi (iz prve ruke!) obilan i na činjenicama utemeljen materijal o životu u mnogim ženskim redovničkim zajednicama ili su mi izravno pomogle pri sastavljanju knjige. Prije svega, mnoge su molitvom popraćivale nastajanje ove knjige i na taj mi način pomogle pri pisanju. Druge su čak i svoje boli i tjelesne patnje ponudile Bogu za to i žrtvovale da bih mogao napisati pojedine stranice ove knjige.

Jedino opravdanje za ovu knjigu leži možda upravo u činjenici što sam znao da me pri pisanju podržavaju i nose mnoge patnje što su ih širokogrudni ljudi zbog ove knjige rado preuzimali na sebe.

Pošto je, dakle, »pitanje krivnje« u neku ruku razjašnjeno, želim odmah odgovoriti i na prigovor koji se tiče sadržaja da time predusretnem neke nesporazume, a prije svega prevelika očekivanja.

Iz podnaslova se vidi da se radi o »pomoći za razmatranje«. Nisu to razmatranja u punom i u uobičajenom smislu riječi. Stranice koje slijede mogle bi prije značiti pomoć, pružanje ruke pomoćnice i davanje smjernica koje bi mogle usmjeriti samostalna razmišljanja.

Klasičnu razdiobu na tri točke neće čitalac ovdje naći. Neki predmet može se obraditi brže, a drugi zahtijeva da se opreznije ide naprijed. Gotovo nikad ne predlažem neki određeni »plan«. Iz toga se vidi da ta moja »pomoć pri razmatranju« zahtijeva i ne baš neznatan ulog vlastitog rada jer ponuđeno gradivo zahtijeva i dopune i različitu podjelu pojedinih pitanja. Tko ima pred sobom ovu knjigu, mora već imati i stanovitu vježbu u razmatranju. No ta okolnost ne bi smjela u sebi sadržavati neku izvanrednu poteškoću...

Ovdje se ne radi o knjizi asketskog ili mističkog sadržaja. Čak i kod razmatranja koja su u neku ruku zatvorena (npr. ona o zavjetima, o patnji, o radosti, o molitvi) ne težim ni u kom slučaju za tim da svoj predmet obradim sa svih strana.

Poglavlje o zavjetima zahtijeva osobito pomoć u obliku razumijevanja. Te rasprave ne iscrpljuju svoj predmet ni s teološkog niti s crkvenopravnog, a niti s asketskog stajališta. Tu se, jednostavno, razvijaju neki aspekti koji mi se čine aktuelnima i ispravnima. Uostalom, bavim se gotovo isključivo onom vrlinom koja odgovara pojedinom zavjetu, a mimoilazim, recimo tako, crkvenopravnu i moralnoteološku stranu što je zavjet ima u sebi (na što on obvezuje, što zabranjuje, što zahtijeva, njegove posebne karakteristike, njegovo značenje itd.) jer se s toga stanovišta obrađuje obično već za vrijeme studija, odnosno u pouci za vrijeme postulata i novicijata. Osim toga, postoje mnoga djela koja te aspekte obrađuju često i s prenaglašenom kazuistikom.

Možda će se nekome pričiniti da su poglavlja ove knjige nanizana bez veze. No stvarno ima u njima — ja sam bar želio da tako bude — nešto poput zajedničke crvene niti: ona spaja »Novu Vijest« što ju je donio Krist s »novim« izjavama Koncila. Polazeći od toga, nastojim onda da u velikim potezima ocrtam sliku redovničkog života. Govorim dalje o stanovitim pojavama krize, razmatram zavjete sa sasvim općenitog gledišta, a pojedine zavjete uzimam posebno u obzir, te, konačno, iznosim neke bitne elemente redovničkog života (patnju, radost i molitvu). Naći će se i poneka tema koja se na prvi pogled čini nešto »izoliranom«. No i one imaju sasvim određenu funkciju u općoj skici ovoga djela.

Gdje god je to bilo moguće, pokušao sam da dadem riječ koncilskim tekstovima. Upravo to i jest ono novo u ovoj

knjizi (osim ako se i pri tom izjašnjavanju radi o nekoj preuzetnosti).

No to još nije sve! Pri izradbi ovoga djela ja sam osobito imao pred očima konkretne okolnosti i zahtjeve onih sestara koje žive u redovima s aktivnim oblikom života. Ako su pak i sestre iz kontemplativnih redova ovdje našle pomoć za razmatranje, ja ću se kao autor, iz razloga koje nije baš teško uvidjeti, najviše tome radovati.

Potpuno sam načistu s time da neki izrazi mogu zvučati oštro, neke primjedbe pomalo... zagrižljivo. No ja nisam težio ni za tim da za svoje jeftine napadaje tražim lake ciljeve, a niti da se spuštam na razinu jednostavne polemike. Mnogo više težio sam za tim da govorim jasnim jezikom te da izbjegavam stanovite društvene fraze i način govora koji nalazimo i kod nas katolika, ali koji po svojoj duhovito lukavoj i uglađenoj izbrušenosti protuslove duhu Evanđelja. Milosrdne laži i izobličene dijagnoze nisu još nikad bile u stanju da proces ozdravljenja neke bolesti stave na pravi put.

Ako ipak, s druge strane, tu ima stanovita gesta što je ja svakog jutra izvodim s punim uvjerenjem, onda je to ona da se udarim u prsa i da kažem »mea culpa« prije negoli se uspnem stepenicama što vode do oltara. Htio bih da ta »mea culpa« stoji i iznad svih tih »tvrdih« stranica ove knjige.

Možda će se izneseni ideali i predložena rješenja ponekad činiti pretvrdima. No tome nisam ja kriv. Krive su stanovite redovnice koje sam sreo na svom životnom putu, a koje kao da utjelovljuju te ideale i ta rješenja. Te su mi sestre potpuno konkretno dokazale da se oni i te kako dadu ostvariti.

Na kraju svoje »ispovijedi« moram priznati da moje kajanje zbog tog teškog grijeha preuzetnosti, o kojem sam govorio u uvodu, i nije baš veoma duboko. Bojim se da ću konačno popustiti iskušenju pa dopustiti da ovu knjigu slijede i druge, koje će se također odnositi na sestre.

Već sam rekao da sam se susreo sa sestrama u službi bolesnika, sa sestrama na katedri, s onima za volanom automobila, sa slikaricama, spisateljicama, kuharicama i vratarica... Načistu sam s time da će ova knjiga stvoriti lik kojega još nije bilo u povijesti Crkve, naime sestru koja odrješuje od grijeha. Bar ovaj put moramo dati sestri da oslobađa od grijeha...

Imam, naime, zaista razloga za nadu da će me sestre koje budu čitale ovu knjigu osloboditi i od grijeha preuzetnosti što sam ga počinio.

No ja ne mogu obećati da taj grijeh ne ću više nikad počiniti.

Pineta, 19. srpnja 1966.
na blagdan sv. Vinka Paulskog A. P.

»A JA VAM KAŽEM...«

S nekog stjenovitog brijega otkinulo se šest kamenih gromada i skotrljalo se prema dnu. To je bilo kamenje oštrih rubova, doraslo svakoj zapreki. Palo je na zemlju gotovo istodobno. Mukao udarac! Isti šum ponovio se dvaput, triput, pet put. Komadi kamenja survali su se u odstajalu kalužu samodopadne vjernosti zakonu.

Voda je pljusnula uvis. Mlazovi su pogodili i ovlažili bezbrojnu gomilu ljudi. Činilo se kao da je potres prošao kroz vodu kaljuže, kao da je ona zakipjela.

Da, bilo je to slično situaciji na moru kad oluja brutalno ustalasa nježne valove. Čini ti se: došao je kraj svijetu. To je prouzročilo kamenje.

Sve se to dogodilo prije dvije tisuće godina. Krist je pustio da se s brda blaženstva otkotrlja šest kamena. Oni su nas nemilosrdno pogodili u našoj uglađenosti, u našoj sigurnosti, u našim građanskim shvaćanjima, u našoj ravnodušnosti, gdje smo se već tako lijepo i ugodno smjestili.

Tih šest kamena spustila je utjelovljena Božja riječ. Šest puta: »A ja vam kažem...«, šest rečenica sa snagom koja sve nosi sa sobom, sa silom koja ruši sve što postoji. Stari red je poremećen.

»Čuli ste da je rečeno starima... *A ja vam kažem...*«

»Rečeno je također... *A ja vam kažem...*« (Mt 5, 21—48).

To Gospodinovo šesterokratno »a ja vam kažem« označuje put od Staroga k Novome Zavjetu. Od krute zakonitosti k zakonu ljubavi. Od zdravog ljudskog razuma k božanskoj ludosti križa. Od proračunata opreza do uzbudljive smionosti i pustolovine kršćanstva. Od prividnog reda do uznemirujućeg škandala kršćanstva.

Zakon nije ukinut, no pretrpio je ipak posljednju, najvišu korekturu. Usavršen je time što je ostvaren. Usavršen je po ljubavi.

»Čuli ste da je rečeno starima: *Ne ubij!* Tko ubije, bit će podvrgnut sudu. A ja vam kažem: svaki koji se srdi na svoga brata, bit će podvrgnut sudu.«

»Čuli ste da je rečeno: *ne čini preljuba!* A ja vam kažem: tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu.«

»Pristojni« ljudi prisiljeni su da gledaju svoje ruke. Otkrivaju da su im one crvene od krvi vlastite braće. Odjednom postaju svjesni da se i jezikom može ubiti. Odjednom im postaje jasno da se hram obeščašćuje ako čovjek prinosi žrtveni dar oltaru a da prije toga nije oprostio bratu.

A ljudi koji svaku, pa i najmanju odredbu zakona promatraju neugodnom brižnošću, oni koji vjeruju da su »čisti« ako prije jela operu ruke, odjednom zapažaju da čovjek može i u mislima postati prljav.

To šesterokratno »A ja vam kažem...« zahtijeva, dakle, da se iznova promisli što je zapravo pravednost. Te su riječi stavile u pokret gromade kamenja koje je već stoljećima stajalo na svome mjestu: ispod njega prebivali su crvi! One su nemilosrdno rastrgale vezove himbe: smrdljive rane došle su time na vidjelo! Pale su maske te sada svatko sa zgražanjem vidi kakva li su iznakažena lica sakrivale. One Gospodinove riječi kao da su metlom odnijele tisuće propisa, propisa što ih je uzgajao mrtav i umrtvljujući moralizam. Ništa više ne stoji na putu slobodi Božje djece.

Poput kamenja koje se survalo u lokvu ono je šesterokratno »A ja vam kažem...« pogodilo i navike, i tradiciju i jeftinu uglađenost ljudi.

No oni žurno otvaraju svoje kišobrane jer ne žele da ih pogodi neugodan mlaz.

Odjednom se spominju starog umijeća alkemije. Revnosno se daju na posao da Božju riječ, koja je oštrih rubova i koja uznemiruje, prerade i razvodne.

Onome Isusovu »A ja vam kažem...« oni suprotstavljaju svoje vlastito »ali«. »Ne ubij!« »Ali...« pod određenim okolnostima i s određenim razlozima ubijanje je dopušteno. To »ali« je slobodno pismo za tisuće krvnika. Mnogo milijuna mrtvih dolazi na njihov račun!

»Ljubite neprijatelje!« »Ali...« čovjek mora u stanovitim slučajevima ipak sebi pribaviti poštovanje. Tim »ali« uzakonjen je divlji lov na ljude samo zato jer je boja kože tih ljudi drukčija negoli naša ili, još gore, jer taj »neprijatelj« ne vjeruje u Boga.

Možemo naći bezbroj primjera te vrste.

No nije teško ustanoviti da je ono ljudsko »ali« potpuno oprečno Kristovu »A ja vam kažem...« Tu stoje jedno nasuprot drugome zdrav ljudski razum i Božja ludost. Starodrevne navike i običaji ovdje su na jednoj, a novina kršćanske poruke na drugoj je strani. Zapravo su tu konfrontirane prosječnost i svetost.

No metimo pred vlastitim vratima! Nismo li i mi sami bar kad-tad pokušali da Gospodinovu »A ja vam kažem...« oduzmemo snagu? Ne želimo li i mi da ponekad domišljatostima svoga razuma, onime što nazivamo razumnošću (ali to je zapravo opasan nedostatak razumnosti) i svojim tradicijama tu kristalno jasnu riječ učinimo rastežljivom i prilagodljivom?

»Budite savršeni!« No mi se žurimo da tome prilijepimo ono »ali«. »*Ali* smijemo biti i realistični, smijemo uzeti u obzir svoje ljudske slabosti.« I već ne stojimo na tlu Evanđelja.

»Vaša riječ neka bude: 'Da, da — ne, ne!' No mi se laćamo svih mogućih smicalica pa to tumačimo ovako: »*Ali* iz dovoljno važnih razloga i (razumije se) zbog opravdane svrhe dopušteno je, da tako kažemo, da »da« znači »ne« — i obratno. I opet smo napustili tlo Evanđelja.

»Ne budite zabrinuti za svoj život... Pogledajte ptice nebeske!« Naš komentar: »*Ali* čovjek mora ostati nogama na tlu stvarnosti.« I opet se stavljamo izvan Evanđelja.

Ukratko, mi ne odustajemo od toga da onome Kristovu »A ja vam kažem«, onoj novosti Radosne Vijesti, suprotstavimo svoje »ali«. To »ali znak je našeg »zdravog« ljudskog razuma i svega našeg siromaštva.

Gospodin nas je učio da se uvijek *uzdižemo iznad nečega*, da stalno činimo nešto više. »Pljusne li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi. Onome tko bi se htio s tobom parničiti da bi se domogao tvoje donje haljine, prepusti i gornju. Ako te tko prisili jednu milju, pođi s njime dvije.« To je Gospodinova logika. Uvijek ići iznad nečega.

Mi se pak uvijek postavljamo protiv nečega. Uvjereni smo da, nasljedujući Krista, moramo biti protiv nekoga ili protiv nečega. A on hoće da mi *idemo iznad nečega*, a ne da se postavljamo *protiv* nečega.

Jesmo li zapravo ikad pomislili na zamašnost pavlovskih riječi: »Zlo svladaj dobrim!« (Rim 12, 21)?

»Čuli ste...« Da, možda smo i previše toga čuli. Upoznali smo i previše učitelja. Naučili smo se i premnogim doskočicama tako da zbog Evanđelja ne ometamo sebi ni svoj san, a ni svoju probavu.

Trebalo bi konačno ozbiljno uzeti te Isusove riječi »A ja vam kažem...« Već je vrijeme da malo manje slušamo svoj »zdravi razum«, a više Krista. Svoje tako ugodne navike trebalo bi da konačno spremimo u podrume da se bez ikakvih uvjeta predamo »novom zakonu«. Zaista je vrijeme *da napustimo svoj strah pred Evanđeljem.*

Isus zahtijeva previše? Možda. No jesmo li mi ikad pomislili na to da mi možemo mnogo više negoli mislimo da možemo?

Dalje. Okanimo se alkemije! Ne pokušavajmo više da zadržavamo onih šest kamenova što se kotrljaju s brijega! Trebali bismo znati da ćemo pritom oderati sebi i ruke i lice.

Zaista je, naime, tako da se crte lica strahovito iznakazuju ako čovjek stalno pokušava da prepriječi put tome kamenju, ako stalno poznaje samo ono ljudsko »ali«.

Trebalo bi, naprotiv, da nas svom snagom takne ona riječ: »A ja vam kažem...« Možda je to na početku i teško, no lice pritom postaje prekrasno.

ČIŠĆE!

Nerijetko možemo sresti ljude koji su zbog Koncila zapali u neku zabunu.

Ne smijemo nijekati da i kod redovnika često nailazimo zbog toga na stanovitu nelagodnost.

Čovjek se pita, pomalo bespomoćno, gotovo prestrašeno: »Pa što se to zapravo zbiva? Ta sve se postavilo na glavu! Više ništa ne vrijedi kao sigurno. Čitava se kršćanska vjera promijenila.«

No nailazimo i na suprotna mišljenja: »Treba da sačuvamo mir. Nema razloga da se uzbuđujemo. Ono što je zapisano tamo u dekretima — jedna je stvar, a stvarnost svakidašnjice je nešto drugo. Sve ostaje kao i prije. Zaista nema ništa novo.«

Naravno da su i jedni i drugi u zabludi. Jedni pretjeruju, a drugi neće da priznaju stvarne promjene.

Koncil nije niti poput bagera ono što je bilo dolje preokrenuo prema gore, niti obratno, a niti je sve uklonio s puta da bi onda mogao sve stvari iz temelja nanovo oblikovati. Ali Koncil je bio i nešto više negoli neko paljenje slame ili samo neka akademska diskusija.

Neka nam jedna mala priča pridonese tome da u stanovitom stupnju učinimo razumljivim što se zapravo dogodilo.

Evo nas u Africi. Skupina misionara na nekoj misijskoj postaji diskutira već neko vrijeme, i to žestoko, o jednom problemu, naime o problemu brade. Pojedine pozicije mogli bismo ovako ocrtati: mladi su odlučno za to da nestane brada, no stariji se tome oštro opiru. Oni između četrdeset i pedeset kolebaju se između »da« i »ne« i ne izjašnjavaju se ni za koju od suprotnih skupina, već čekaju da vide što će učiniti poglavar.

A on se izvlači iz neugodne situacije time što ide na »propagandno putovanje u Evropu«. A znamo da će misionar s bradom uvijek izazvati veći dojam kod evropskih katolika (i posljedice su onda u svakom pogledu, pa i u financijskom, mnogo povoljnije!).

Nakon povratka on, međutim, više ne može odgađati svoju odluku. Nošen vatrenim zanosom mlađih, daje on sebi odrezati svoju valovitu bradu... No takav se neće odmah pojaviti u javnosti... Ta što bi na to rekli njegovi crnčići? Kako bi oni primili tu novost? I kako bi to njegovo lice djelovalo na vjeru njegovih vjernika?

Držćući i oklijevajući on se konačno ipak odlučuje da stupi na svjetlo sunca. Prvi crnac na kojega naiđe gleda ga pozorno pa se zatim počne smijati — tako da mu se ističu njegovi sjajno bijeli zubi. Konačno on povikne: »Oče, sad mi odjednom izgledate nekako — čišći!«

Razumijete li? Čišći!

Nešto slično odigralo se i u Crkvi. Nakon Koncila ona pokazuje »čišće«, očišćeno lice. Nekako je izvornija, sada više odgovara Božjem planu.

A upravo to je i bila namjera Koncila, kako je to formulirao sam Ivan XXIII.: »licu Kristove Crkve vratiti njegove jednostavne i čiste crte koje su mu bile svojstvene na početku; one je prikazuju onakvom kakvom ju je stvorio njezin božanski osnivač: *bez mrlja i bez bora*«. I sada imamo »čišće« lice!

Ono što se bilo stvrdnulo, lomi se, beskoristan nakit uklanja se, koješta nepotrebno što se nakupilo kroz stoljeća nestaje i ukazuje se »prvobitno« lice: pravo, lijepo, privlačno.

Tako zvani »aggiornamento« (»podanašnjenje«), obnova Crkve, ima dva težišta: s jedne strane povratak k Kristu i osobita pažnja problemima našega vremena s druge strane. Crkva, dakle, u neku ruku gleda unatrag, vraća se na prvotni izvor (»resourcement«, kako bi rekli Francuzi; no to se gotovo i ne da prevesti jer »pogled unatrag prema izvoru« ili »rekonstrukcija prema izvorima« kaže zapravo premalo) i istodobno pazi na »znakove vremena«. Njoj se, dakle, radi o vjernosti Kristu i o vjernosti ljudima, o vjernosti prema njezinim počecima i o vjernosti prema svijetu od danas.

Zanemarimo li ma koje od oba težišta, ostajemo ili pri vječitoj jučerašnjosti ili pri pretjeranom traženju novoga.

Tada nema ni prave obnove, ni pravog »aggiornamenta«. Do toga se pak dolazi samo ako se prošlost i sadašnjost izjednače u pogledu prema budućnosti.

Temeljne istine vjere sad su stavljene u pitanje? Nitko ni u snu ne misli na to! Ide se samo za tim da se one probude i dalje razviju. Želi se ono što one zapravo znače staviti sučelice problemima i stvarnosti našega vremena, želi se da se one prevedu u jezik koji današnji čovjek razumije.

Opet treba da dođe do riječi Ivan XXIII.: »...Mi nemamo samo zadaću da to skupocjeno blago čuvamo kao da se isključivo bavimo prošlošću, već treba da se revno i bez straha posvetimo onome *što traži naše vrijeme.* Samo tako idemo putem kojim se Crkva kretala već dvadeset stoljeća ...Sadržaj stare nauke, onoga što nazivamo *depositum fidei* (polog vjere), ne može se zamijeniti onim čime je on formuliran i u što je zaodjenut. I upravo o toj okolnosti mora se voditi briga.«

Odjednom se, dakle, odbacuje tradicija? Ne! Odbacuje se samo ona tradicija koja nam sprečava hod naprijed i koja gleda samo unatrag, koja nam sputava pogled prema zahtjevima našega vremena. U biti, radi se o tome da se ukloni samo ona tradicija koja je postala gotovo neki kumir.

Pio XI. rekao je jednom: »Ja veoma volim tradiciju. I uvijek sam spreman da i sam stvaran novu tradiciju.«

Vodi li sve to nekom osiromašenju? Ne! »Aggiornamento« ne znači osiromašenje, već, naprotiv, obogaćenje. Živom organizmu dodaju se iskustva, dostignuća, problemi i suvremeno gledanje.

Kršćanstvo da sada postaje »lakše«? Naprotiv, naša religija postaje mnogo teža jer postavlja više zahtjeva: kršćani treba da sada budu svjesniji svoje vjere, od njih se zahtijeva veća zrelost i budnost. Treba da budu spremniji poduzeti rizik i da snose odgovornost, a pritom su katkad i manje »zaštićeni«.

»'Tko ima ogrtač, neka ga proda i neka nabavi mač' — kaže Evanđelje. To znači: ako ste shvatili u kojoj uri živite ne koristi vam ništa reći »da« i »amen«, a inače da pravite potpuno zadovoljno lice. Religiju ne smijemo upotrebljavati kao zaštitni ogrtač za vlastitu lijenost, već treba da uzmemo mač u ruke i da budemo spremni za djelo.« (Balducci).

Ali — ima mnogo novosti? Sigurno, po svim uglovima i ćoškovima. Ta dirnuli su i liturgiju, koja se već četiri stotine godina nije mijenjala. I u tom pogledu dao nam je Ivan XXIII. primjer: imao je odvažnosti da ime svetoga Josipa uklopi u misni kanon, u onaj dio mise koji se smatrao potpuno nepromjenljivim.

Sposobnost da se obnovimo dokaz je da imamo organizam u kome je još život, koji se razvija, diše i raste...

Uostalom, naš je Bog — Bog koji uvijek radi nešto novo. Dovoljno je čitati Sveto Pismo pa da se dobije utisak kako je Bog uvijek radio nešto novo a da to nije bilo svagda baš ugodno za ljude.

Kod Izaije čitamo opomenu koja još i danas vrijedi i ima svoje značenje: »Ovako govori Jahve... Ne spominjite se onoga što se zbilo, niti mislite na ono što je prošlo. Evo, činim nešto *novo!*« (Iz 43, 18 sl.)

U tajnama pak Otkrivenja čitamo: »Tada onaj 'koji sjedi na prijestolju' reče: »Evo, sve činim novo« (Otkr 21, 5).

Crkvu Koncila zahvatila je bura. Žestoka je to bura. Osušene grane i suho lišće i sve što nije kako treba, što je krivo, otpada. Na stablo staro dvije tisuće godina pada cvjetni pelud, koji daje da proklijava novo.

Crkvu Koncila zahvatila je snažna oluja, zahvatio ju je Božji Duh koji sve obnavlja: »Snagom Evanđelja čini da se Crkva pomlađuje i neprekidno se obnavlja i vodi k savršenom sjedinjenju s njezinim Zaručnikom« (Konstitucija o Crkvi, I, 4).

Oni koji stalno ponavljaju muzejske istine i drže se zaleđenih, mrtvih tradicija, rado opravdavaju svoj otpor pozivu Koncila riječima: »Treba da sve prepustimo Providnosti...«

A time žele reći: neka sve ostane kako jest.

No Providnost je bez sumnje bila na djelu. Bila je na djelu u liku čovjeka, »poslanog od Boga, a ime mu bijaše Ivan«. Taj je čovjek na opće čuđenje ostavio za sobom sve bojazni i sumnje i sazvao Drugi vatikanski koncil. I taj je Koncil izveo sve potrebne reforme i dao povijesti novi smjer.

Tu imamo primjer kako je Providnost radila u drugom smjeru, a ne u onom kako bi to hjeli oni koji se na nju pozivaju.

Crkva je htjela da Koncilom stavi na diskusiju samu sebe, svoju vlastitu stvarnost. Htjela je da sebe obnovi i da stvori novo, stavivši se sučelice s Kristom.

A ti? Jesi li spremna da svoju egzistenciju staviš u pitanje? Da svoje mišljenje podvrgneš temeljitom ispitivanju? Da ponovno ispitaš na kojim si (prividno tako sigurnim) temeljima utemeljila svoj život? Da se obnoviš? Da postaneš »čišća«, sličnija »prvotnoj slici«?

Obnova što je Koncil zahtijeva od tebe (a Koncil u biti nikada ne završava!) ne smije značiti žrtvu, već unutrašnji zahtjev.

Žalosna je to egzistencija koja ide samo za tim da sluša i da se suglasi s Koncilom, a ni na kakav način ne pridonosi tome da želje Koncila učini vlastitom, intimnom stvari.

Onaj tko surađuje na obnovi samo zato jer tako *hoće* Koncil, taj se u biti ponižava. Ta Koncil treba da je izrazio naše najintimnije želje i potrebe naše obnove, kao da je bio njihov prevodilac.

Ne radi se samo o reformi i o novim odredbama, nego o *promjeni mišljenja* (a upravo to i hoće da izrazi novozavjetna metanoia, koju smo mi uvijek prevodili s »pokora«: promjena mišljenja), o istinskom obraćanju srca.

I nemoj misliti da ti tu možeš jeftino proći. Mogao bi poneko reći: hajde, provodimo sada te koncilske reforme, utrošimo u to i ponešto svojih snaga, ali kasnije... kasnije nećemo više misliti na to.

No budimo oprezni! Obnova, »aggiornamento«, to su unutrašnji stavovi, koji uvijek vrijede. Ne postajemo odjednom novi ljudi. Čovjek ne postaje odjednom zauvijek čist, ako je jednom oprao lice.

I ti bi morala nastojati da ti lice bude uvijek »čisto«.

KRIZA ZVANJA

Kažemo da netko ima »uzak« ili »širok« horizont. I među kršćanima (pa i redovnicima!) nerijetko se događa da se drugome, koliko je moguće, sprečava da dobije širok horizont. Želimo ga učiniti što ograničenijim i kratkovidnijim. Za mnoge je to gotovo nešto kao zvanje. No Koncil je zapravo takvom »zvanju« učinio kraj.

Za mnoge se čini da u taj zanat unose pravu sklonost. I sami uskogrudni, sitničavi, kratkovidni, s »klapama« na očima i s mozgom koji bi im stao u naprsnjak, ovdje otvaraju i zatvaraju zastore, a ondje ne daju slobodan vidik, već se grčevito opiru svakom pokušaju da se dobije neki širi horizont.

Krist nam je otvorio poglede beskrajne širine. Treba da budemo »dalekovidni«, da otvaramo vrata (i srca) i da pođemo svim stazama na koje može stupiti čovjek. Oni ljudi gube ravnotežu pred tim beskrajnim daljinama Evanđelja (dobivaju morsku bolest ili ih hvata vrtoglavica od visine, pa i od propovijedi na gori...). Zato i pokušavaju da one dimenzije ograniče na »razuman opseg«. Pod svaku cijenu žele da priguše puhanje Duha, žele da točno odrede zonu vatre što ju je Isus bacio na zemlju. Svjetlu što je došlo da svijetli u tami žele da priguše jakost.

Čini se da je njihova lozinka: »Ne zahvaćati pogledom u daljinu!« Na putovima vani u svijetu čovjek se zaprlja. Zato su se smjestili po katedrama pa hoće da ljudi dolaze k njima da bi čuli pouku: prilično je neugodno imati otvorena vrata i široko srce! Zato su se sami zabarikadirali u svojim kućama, začepili su sve pukotine, a pokrete srca podredili su onome što im govori razum. Zbilja, dobro izučen zanat!

Koncil je, međutim, stavio u pitanje opravdanost toga zanata, učinio ga je ponešto staromodnim, anahronističnim. Koncil je formalno udisavao svježi zrak Evanđelja. Kršćanstvo se vratilo velikim dimenzijama i bezgraničnim vidicima. Bar odsad je onaj opisani zanat u Božjoj Crkvi »protuzakonit«.

Koncil je počeo na oltaru (Konstitucija o svetoj liturgiji), a završio je na ulici (Konstitucija o Crkvi u današnjem svijetu). Time je širina svakog kršćanskog poziva (pa i poziva k redovništvu) veoma slikovito ocrtana: od oltara van, na ulice! Oltar se mora, tako reći, produžiti na ulice ovoga svijeta. Kao što moramo paziti na ono »što je očevo«, tako isto moramo paziti i na ono »što je čovjekovo« (a upravo to su problemi o kojima se govori u konstituciji »Crkva u današnjem svijetu«: brak i obitelj, kulturni napredak, ekonomsko-socijalni život, mir i zajedništvo naroda, glad u svijetu). Jednom riječju: od stola Gospodnjega k čovjekovu stolu!

Koncil nas je poučio da stvarnost gledamo bez obojenih naočala pesimizma. Tu vrstu leća već je Ivan XXIII. izbacio iz upotrebe kad je u svom glasovitom govoru na otvorenju Koncila rekao:

»U svakidašnjem vršenju naše apostolske pastirske službe često se dogodilo da su naše uši žalostili glasovi takvih osoba koje, doduše, plamte vjerskim žarom, ali ne daju da njima upravlja dovoljan smisao za pravo prosuđivanje stvari niti razuman sud. One, naime, misle da se u današnjim prilikama ljudskoga društva raspoznavaju samo propast i zlo. Neprekidno govore kako se naše doba, u usporedbi s prošlošću, stalno odmiče ka goremu. Ponašaju se kao da nisu ništa naučile iz povijesti, koja je učiteljica života, i kao da je u vremena prijašnjih koncila, što se tiče kršćanske nauke, morala i slobode Crkve, sve bilo čisto i kako treba.

Mi smo, međutim, posve drukčijeg mišljenja negoli ti nesretni proroci, koji uvijek proriču nesreću, kao da je svijet pred propašću. U današnjem razvitku ljudskih događaja, po kojima se čini kao da je čovječanstvo stupilo u novi red, treba mnogo više priznati skriveni plan Božanske Providnosti. S tijekom vremena, po djelima ljudi i većinom izvan njihovih očekivanja, on postiže svoj vlastiti cilj ...«

Koncil je otklonio *geografsko dijeljenje* između dobra i zla. Podsjetimo se kako smo dosad jasno povlačili demarkacione linije: dovde ide dobro, tu počinje zlo; dovde je

sve kreposno, s onu stranu samostanske porte vlada porok; tu je samo spas, ondje je samo prokletstvo ...

Odsad više ne možemo zatvarati oči pred činjenicom da granica između dobra i zla ne prolazi između različitih naroda i skupina ljudi. Ta granica prolazi posred srca svakoga od nas. U svakome od nas ima dobra pokraj zla, pšenice pokraj kukolja, sebičnosti pokraj širokogrudnosti ...

Moramo paziti da ljude oko sebe ne osuđujemo i ne proklinjemo previše revno. Mnogi od onih »izvan« Crkve možda su više »unutra« negoli mi, koji se smatramo skupinom mušterija koje imaju prednost.

Koncil nam je rekao da Bog govori po Svetome Pismu, ali da on govori također i po »znacima vremena«. I oni su »glas Boga«. Treba upozoriti samo na jedno: čast ljudske osobe, ravnopravnost žene, borba obojenih naroda za nezavisnost, dalekosežna solidarnost, sveobuhvatna borba protiv gladi, pluralizam (u njegovu pozitivnom značenju riječi: priznanje da su i drugi bogato obdareni i uz istodobno respektiranje toga što su oni drukčiji od nas), gospodarski napredak. Tko te »znakove vremena« neće da čita i neće da ih konfrontira s Evanđeljem, taj u biti neće ni da čuje Božji glas. On izdaje vlastitu misiju u današnjem svijetu.

Koncil nam je, konačno, pokazao i put od uskoće monologa do širine dijaloga. Sa svima treba da stupimo u dijalog: i s nevjernicima i s odijeljenom braćom, kao i s braćom nekršćanskih religija. I s onima koji su daleko od nas.

Tek sad smo riječ »dijalog« preuzeli u broj onih riječi kojima se svaki dan služimo. No možda još nismo shvatili njegovu zamašnost i njegove zahtjeve. Dijalog ne znači samo sposobnost za razgovor. On znači i sposobnost da slušamo. Ne treba da drugima pristupamo samo zato da im nešto dademo ili da ih učimo, već treba da budemo pripravni da i slušamo.

Dijalog se ne odvija nikad samo u jednom jedinom smjeru. To je izmjena, prihvaćanje drugih u susretu, to je izmjenično obogaćivanje.

Dijalog ne mogu zapravo prihvatiti ako već unaprijed osjećam da sam poput kuće superioran drugome, a možda smatram i to da drugi treba da samo jednom govori jer će na kraju nužno pobijediti moje mišljenje.

Dijalog zahtijeva poniznost i priznanje činjenice da mi nemamo nikakav monopol na istinu. Treba da budemo uvjereni u to da naša istina u kontaktu s drugima »raste«.

Sve to vrijedi i za naše vlastito životno područje, jer »dijalog« treba da počne »kod kuće«. Nije dovoljno govoriti o dijalogu, već ga više treba prakticirati. U poniznosti treba da na sebe preuzmem i možebitne rizike.

Osobito ondje gdje jedni nasuprot drugima stoje ljudi s različitim životnim shvaćanjima (mladi i stari!) trebalo bi što brže prijeći na dijalog. Pritom bi trebalo da kao »pravila igre« nedvosmisleno vrijede stajališta i stavovi što smo ih opisali.

Ponosne superiornosti treba da pritom bude isto tako malo kao i nestrpljivosti. Trebalo bi izbjegavati sva jednostrana stajališta.

Ima jedna mudra misao, koju je Papa Ivan XXIII. veoma volio: »Mladi bi trebali imati na umu da je svijet postojao i prije njih, a stari bi pak morali misliti na to da će svijet postojati i poslije njih.«

Gospodine, daj mi širok pogled! Daj mi otvoreno srce, otvorene oči, budan sluh i noge u kojima ću moći da pođem svim putovima po kojima idu ljudi. Daj mi da u »znacima vremena« prepoznam Tvoj glas.

Pomozi mi da me pred neograničenim prostorima koje si mi otvorio ne zahvati vrtoglavica.

Skini mi »klape« s očiju i oslobodi me od bijedne volje da Ti prigovaram.

Moj poziv mora biti da Te kao učenik slijedim, da budem zaista katolikinja. Daljine što se otvaraju preda mnom mogu ograničavati samo grede Tvoga križa.

JASNO GOVORITI!

Po samom svom toku, a ne samo po svojim konstitucijama, dekretima i izjavama, Koncil nam je učinio jasnim širok horizont koji bi trebao da bude karakterističan za naše zvanje.

Razmotrimo neke od tih pouka »širokog pogleda« iznesenih u koncilskoj diskusiji!

1. Temeljno načelo suradnje

Mnogi nisu uspjeli uvidjeti da je Koncil bio potreban jer su razmišljali otprilike ovako: »Nepogrešivost pape je definirana dogma. Što će nam onda još i Koncil? S obzirom pak na rješenje problema i poteškoća ili putova kojima treba da idemo u budućnosti dovoljno je da nam govori papa. Ta on uživa pomoć Duha Svetoga, a mi ćemo ga slušati. Zato ne bi trebalo uznemirivati tolike ljude na riskantan način i stvarati zbrku . . .«

Ti bi ljudi htjeli, mogli bismo reći, »zlorabiti« Duha Svetoga. Saziv, tok i rezultati Koncila definitivno su (nadamo se) likvidirali takvo shvaćanje. Naprotiv, temeljno načelo suradnje dovedeno je na svjetlo dana. Time se željelo reći: istina traži zajedničke napore.

Suprotstavljanjem jednih ideja drugima, sukobom različitih stavova, strpljivim radom na traženju i skupljanju iskustava, diskusijom o različitim tezama, živim raspravama u časovima napetosti i nesigurnosti, pravi se, malo-pomalo, put do istine.

Posljednju pak potvrdu i garanciju primit će ta istina po pečatu Duha Svetoga.

Duh Sveti, dakle, ne isključuje ljudske napore, kolektivne napore, već ih, štoviše, zahtijeva. On djeluje po ljudskom naporu, ali ga ni u kojem slučaju ne isključuje.

Sad je posve jasno što mi možemo iz toga naučiti za naš redovnički život.

Život u redovničkoj kući je u svome razvitku i obnova mora biti plod suradnje svih. Odluke neće pasti s neba. One bi, štoviše, trebale da rastu odozdo prema gore. Trebale bi da budu rezultat poštene izmjene ideja i iskustava svih. Tek tada, na kraju, Bog će dati svoju potvrdu.

2. *Slobodna izmjena mišljenja*

Tko je pratio koncilske diskusije, bio je začuđen neočekivanom slobodom u diskusijama. Iznosile su se oštro formulirane teze, zastupale su se napredne ideje (pa i pretjerane teze u natražnom smislu!), odvijala su se odvažna izlaganja, iznosila su se neočekivana stajališta. Odvažno se hvatalo vruće željezo. Dolazilo je do pravih govorničkih bitaka i do živahnih dvoboja riječima. Pala je i mnoga oštra napomena.

Ponekog čovjeka Crkve to je u početku sablažnjavalo. Mislio je da mora govoriti s papom: ovaj treba da učini kraj tome »škandalu«. No reakcija Ivana XXIII. bila je, kao i obično, nepredvidiva: »Pa što biste vi htjeli? Zar ste mislili da će se crkveni oci ponašati poput redovnika u koru kad mole svoj oficij?«

Često se mogla primijetiti ovakva scena: poneki otac bi skočio i poviknuo bez dugih uvodnih fraza: »Hoc schema non mihi placet« — »S tim se prijedlogom ne slažem!«

Bio je jedan prijedlog — onaj o misijama — koji papa, doduše, nije onako odozgo naredio, ali se za nj vruće zalagao. Ipak ga je koncilska većina odbila.

U svojim dokumentima Koncil je pokazao izvanredno poštovanje prema slobodi čovjeka. Jasno i nedvosmisleno izjasnio se za načelo apsolutne slobode savjesti: izjava o vjerskoj slobodi učinila je kraj toj poznatoj, često zloupotrijebljenoj riječi »compelle intrare« — »treba (ljude) prisiliti na pristup (u Crkvu)«. Sam koncilski rad odvijao se u klimi apsolutne slobode.

I s obzirom na to možemo mnogo toga učiniti. Čovjek može ostati potpuno vjeran svetoj poslušnosti i unatoč tome naći dovoljno mogućnosti da se izjasni za poštenu otvorenost i za slobodnu izmjenu mišljenja te da odvažno zastupa vlastite ideje.

3. *Poniznost kao općenita krepost*

Koncil nam je vlastitim primjerom pokazao da poniznost nije krepost koju netko posjeduje samo za sebe i koja igra veliku ulogu samo u praktičnom djelovanju pojedinca. Ona treba da postane i kolektivna krepost. Nužno je da i sama zajednica dade svjedočanstvo ponašanja sviju.

U koncilskoj auli čuli su se glasni glasovi da bismo mi morali zamoliti odijeljenu braću za oproštenje jer su se ona *našom krivnjom* odijelila od nas, zbog našeg nerazumijevanja i zbog pomanjkanja ljubavi kod nas.

Tada je došao onaj glasoviti govor pape Pavla VI. na Svetom Grobu povodom njegova puta u Svetu Zemlju. Kako li je on temeljito raskrinkao našu često tako preuzetnu i smiješnu apologetiku, kojom smo stalno branili pogreške prošlosti! Otvoreno priznanje pred čitavim svijetom prije oslobađa od krivnje i u apologetskom je pogledu djelotvornije negoli mnogi izvještačeni argumenti! »Priznajemo s poštenom boli sve svoje grijehe, grijehe naših otaca, priznajemo grijehe prošlosti i sadašnjosti... Gledaj, Gospodine Isuse, kao što se zločinci vraćaju na mjesto svoga nedjela, tako i mi dolazimo k tebi kao oni koji su te slijedili, ali su te i izdali, tvoji vjernici, ali koji su također često prekršili vjernost...«

Isto tako, kad su se za vrijeme Koncila tražili razlozi za postojanje ateizma, mnogi su (na primjer patrijarh Maksim IV.) priznali našu krivnju. Nerijetko smo mi drugima predstavili krivu sliku Boga, karikaturu Boga, pa smo se onda čudili što mnogi tako iznakaženu sliku odbijaju od sebe.

I u redovničkim kućama trebali bismo tu nauku Koncila uzeti na srce: poniznost je kolektivna krepost. Budimo sasvim otvoreni prema prošloj i sadašnjoj krivnji! To nije znak slabosti nego snage. To je zaista onaj »škandal« o kome govori Evanđelje. Sjetimo se i onoga što je rekao Pavao VI.: »Ljepše je i svjetlije lice kad je oprano suzama!«

4. *Siromaštvo*

To je tako opsežan kompleks da ga ne možemo iscrpno obraditi u nekoliko redaka. Zato ćemo ovdje iznijeti samo nekoliko smjernica što nam ih Crkva daje o temi »siromaštvo«.

Siromaštvo kao odricanje:

— *od moći.* Crkva ne treba da vlada već da služi »... Oprostimo se od onog životnog oblika Crkve koja se smatrala vladaricom među vladarima. Taj joj je oblik bio potreban u prijašnja vremena, no danas bi bio balast za Kristovu istinu. Ta on se rodio bez ikakve zemaljske vlasti, živio je na zemlji i umro. Pred stotinu godina svršeno je s crkvenom državom. To je bio velik dan u povijesti kršćanstva jer je time bilo uklonjeno nešto što je izazivalo mnogo zabune i pobuđivalo mnogo sablazni« (Gozzini).

»Puni smo nade i utjehe jer danas vidimo Crkvu oslobođenu mnogih svjetovnih smetnji prošlosti« (Ivan XXIII.).

— *od sjaja.* Nastaje umjeren i jednostavan stil. Sva se beskorisna starudija napušta. »Crkvu moramo osloboditi kraljevskog plašta što su joj ga već pred mnogo stoljeća stavili na ramena« (Pavao VI.).

— *od povlastica.* Za svoje proširenje Evanđelje ne treba nikakvih bogatstava, ni zaštite moćnih, ne treba ni »povlaštenih uvjeta«. Jedini pravi »privilegirani uvjet« pri širenju Kristove Poruke je progon.

»Kao što je Krist izvršio djelo otkupljenja u siromaštvu i u progonu, tako je i Crkva pozvana da ide istim putem, da saopći ljudima plodove spasenja« (Konstitucija o Crkvi, I, 8).

— *od trijumfalizma.* Konačno napuštamo trijumfalističko shvaćanje Crkve kako je dolazilo do izražaja u izrazima »osvajanje«, »uspjeh«, »pobjeda«, »pune crkve«, »procesije s velikim sudjelovanjem vjernika« i pretjeranim statistikama.

Taj je trijumfalizam imao određeni jezik, određen stil i određeni govornički oblik (pa, na primjer, i u službenim časopisima).

Odjednom spoznajemo da naš rad nije nikad neka sasvim točno, geometrički zaokružena konstrukcija, jer se uvijek javlja križ, koji mijenja stanovišta i temeljito modificira ravnotežu.

Nezaboravan primjer »siromašne« Crkve je onaj primjer pape Pavla VI. na njegovu hodočasničkom putu u Svetu Zemlju, i to onog siječanjskog poslijepodneva 1964., kad se na Damaščanskim vratima u Jeruzalemu u času slomio čitav predviđeni diplomatski protokol pod udarom pokrenutog mnoštva koje je bilo pod nekim višim utjecajem nego što je onaj sasvim ljudski. Pavao VI. se, međutim, iscrpen, uspinjao cestom Via Dolorosa. Nije se zapažalo više ništa od njegove svjetovne časti poglavara države, ali je on u tom času snagom koja se ne može usporediti ni s kojom drugom dao to više dokaza božanske Kristove prisutnosti. Nestalo je svega sjaja, nije bilo uobičajenih ograda. A taj papa, kojega je mnoštvo, reklo bi se, požudno prihvatilo, gotovo progutalo, bio je lik svećenika i hodočasnika, staroga — ili, bolje: »novoga proroka« (Gozzini).

5. *Jedinstvo*

I ovdje se radi o prostornoj zemlji koju je Koncil odjednom učinio pristupačnom. Odlučna kristocentrična orijentacija omogućila je da se svladaju samovoljno, hotimično razdvajanje i da se potaknu sve snage koje će konačno pridonijeti jedinstvu.

Svi razdori i svi nesretni sporovi koji su nam dugo vrijeme donosili nevolje treba da sada budu nadvladani. Evo samo nekoliko općenitih misli i o toj temi:

— Pismo kao protivnost tradiciji. Motiv Koncila koji treba da vodi jedinstvu: riječ Božja.

— Papa s jedne strane, a biskupi rasuti i postavljeni na upravu malog dijela teritorija na drugoj strani. Motiv jedinstva: kolegijalnost.

— Crkva i odijeljena braća. Motiv jedinstva: ekumenizam.

— Crkva i laici. Motiv jedinstva: Božji narod! Više se ne smije reći: »Mi i Crkva«, nego: »Mi Crkva«.

— Crkva i svijet. Motiv jedinstva: Crkva u svijetu.

Jedan je teolog primijetio: »U prošlosti je Koncil bio čudo, a što se budućnosti tiče, on je samo nejasno mucanje.« Time je otvoren nov, dalek, često nemiran horizont. Moj, tvoj horizont.

O meni, naime, i o tebi, o našoj sposobnosti ovisi da obuhvatimo onaj širok, novi horizont, horizont Evanđelja te da ono što je zasad samo mucanje pretvorimo u jasan, konkretan jezik, razumljiv svakome.

Odsad može biti grijeh govoriti nejasno.

MI, CRKVA

Netko je sasvim ispravno rekao: »Sve donedavna 'Crkva' je za mnoge katolike značila papu, biskupe, svećenike i ... zvonare. Ovi su posljednji povlačili jasnu crtu između Crkve i svijeta. Sa župnikom si ih vidio u crkvi, a s protivnicima Crkve u birtiji.«

No šalu na stranu! Prije Drugog vatikanskog koncila sigurno su i mnogi od nas imali o Crkvi shvaćanje u kome je prevladavao pravni, institucionalni i hijerarhijski aspekt.

Uobičajeni način govora odražavao je osobito onaj gotovo isključivo hijerarhijski određeni pojam Crkve: »Što misli Crkva o ovome ili o onome pitanju? Počekajmo da vidimo što će odlučiti Crkva!«

Glavna misao dogmatske konstitucije »*Lumen gentium*« jest *shvaćanje Crkve kao novog Božjeg naroda.*

I sam Koncil je promijenio svoje gledanje na Crkvu. Najprije se pošlo od Crkve kao »mističnog tijela Kristova«, pa se zatim zapazilo da tim opisom stvarnost Crkve još nije potpuno razjašnjena. Značajno je također da je za vrijeme koncilskih rasprava došlo do izražaja uvjerenje da nije moguće da se bit i osobitost Crkve sažmu u jednoj jedinstvenoj slici ili u jednom jedinstvenom pojmu. Ne počinje stoga bez razloga »*Lumen gentium*« poglavljem kojemu je naslov: »Misterij Crkve«.

Za razvoj koji se, kako se činilo, najprije počeo odvijati, karakteristična je također činjenica da je u prvotnom nacrtu sheme poglavlje o hijerarhijskom shvaćanju Crkve bilo stavljeno ispred onoga o Crkvi kao Božjem narodu.

Između prvog i drugog razdoblja sjednica bilo je onda predloženo da se taj poredak izmijeni. No ta je izmjena imala značenje koje ni izdaleka nije samo formalnog karak-

tera. To je bio obrat u pogledu shvaćanja Crkve. U konačnoj shemi dolazi poglavlje o hijerarhijskoj strukturi Crkve tek nakon onoga o Božjem narodu.

Shvaćanje o Crkvi kao novom Božjem narodu temelj je, dakle, nauke Drugog vatikanskog koncila o Crkvi. O. Congar je sasvim ispravno primijetio kako je važan redoslijed tema u konstituciji: misterij Crkve — novi Božji narod — hijerarhijska izgradnja Crkve. Najprije se, dakle, obrazlaže »zajednička osobina svih udova Crkve«. Tako je bilo napušteno shvaćanje koje se bilo više gradilo na kategorijama *»nadređenost-podređenost«* negoli *»služba-odgovornost«*.

Na početku poglavlja nalazi se rečenica: »Bog je, međutim, htio da se ljudi posvete i spase ne pojedinačno, neovisno od svake međusobne povezanosti, već da ih učini narodom koji će ga uistinu priznati i njemu u svetosti služiti« (Konstitucija o Crkvi, II, 9).

Pojam »Božji narod« izražava tako na savršeniji način zajednički i povezujući aspekt povijesti spasenja. Na taj je način svladano individualističko i sentimentalno shvaćanje kršćanske religije.

U novom shvaćanju Crkve kao novog Božjeg naroda ističu se ovi elementi:

1. Ideja jednog naroda

Mora se reći da je demokratska svijest, koja je jedan od glavnih stupova našega vremena, bitno pridonijela tome da se naglasi zajedništvo povezujućeg i socijalnog aspekta Crkve.

Pođemo li od ideje naroda, postaje nam u svakom slučaju posve jasna prednost načela o jedinstvu i o jednakosti u Crkvi izrečena sa svih drugih stanovišta.

»Premda se neki po Kristovoj volji postavljaju kao učitelji i djelitelji tajna i pastiri za druge, ipak postoji među svima *prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje zajedničko svim vjernicima u izgradnji Kristova tijela«* *(Konstitucija o Crkvi,* IV, 32).

Ideja jednog naroda zahtijeva nužno i načelo solidarnosti. To znači da je svatko odgovoran za sve i za svakoga. Svakome je povjerena sudbina svih. Nijedan događaj, nijedna zataja i nikakav uspjeh ne smiju se pripisati jednom jedinome, oni se, štoviše, tiču svih.

2. Element ljudskog

Božji narod — to znači da se Crkva ne sastoji od neke stvari ni od obreda, a niti je to samo zgrada pouka ili zakona. To je prije svega zajednica živih ljudi. *»Crkva, to su ljudi* koji po Božjem spasiteljskom djelu i po Gospodinovu oproštenju postaju zajednica svetih« (Schillebeeckx).

3. Element povijesnog

Ovdje imamo daljnju bitnu crtu svijesti našega vremena: povijesnost.

Pojam o Crkvi kao novom Božjem narodu nužno se nadovezuje na prvi dvostrani savez, na Božji narod Staroga zavjeta, na njegov hod kroz pustinju.

To putovanje kroz pustinju karakteristično je, naime, i za Crkvu: »Kao što je već Izrael po tijelu, kad je putovao pustinjom, bio nazvan Crkvom Božjom, tako se i novi Izrael, koji putuje u sadašnje vrijeme i traži budući i trajni grad, također zove Kristovom Crkvom« *(Konstitucija o Crkvi,* II, 9).

Polazeći od tih temeljnih misli o narodu koji putuje, o narodu koji je na putu pa se zato mora suočiti s različitim stvarnostima, s uvijek novim situacijama i problemima, možemo savršeno razumjeti i opravdati novine i promjene u Crkvi. S druge strane bi povijesna, vremenski uvjetovana promjena statičkog i nepokretnog pojma Crkve izazvala samo nezadovoljstvo.

4. Element božanskog

Crkva nije jednostavno samo narod. Ona je također i osobito Božji narod. Njena povijest je povijest spasiteljskih djela Boga na čovjeku.

Čitav Božji narod ima udjela u proročkoj, kraljevskoj i svećeničkoj službi Kristovoj.

»Osobito se naglašava također da su karizmatički darovi u kojima se Božja prisutnost u svome narodu manifestira osobitom prodornošću, a često i s nedogledivim djelovanjem, doduše, podložni sudu Crkvene pastirske službe, ali da kao Božji dar žele da dostignu sve udove Božjeg naroda, bez obzira na njihov položaj unutar Crkve« (Semmelroth).

Nadalje: ni dar nepogrešivosti nije nikakva karizma koja bi bila rezervirana biskupskoj učiteljskoj službi. »Cjelina vjernika, koji imaju pomazanje od Duha Svetoga, ne može se u vjeri prevariti, i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijeloga naroda kad 'od biskupa sve do posljednjih vjernika laika' pokazuje opće svoje slaganje u stvarima vjere i morala« (*Konstitucija o Crkvi,* II, 12).

Kakav položaj ima redovnički život u Crkvi? Sažeto bismo mogli reći da redovnički stalež, strogo uzevši, ne pripada biti Crkve. Da bi ona mogla postojati, dovoljan je jedan biskup i vjernici. Hijerarhija i narod čine minimalno neophodne uvjete da se može govoriti o Crkvi.

Uzme li se pak Crkva u svemu svome opsegu, onda moramo reći (a biskup Weber je to naglasio i na Koncilu) da njemu tada nužno pripadaju i ljudi koji svoj život potpuno poklanjaju Bogu.

Redovnički stalež je znak za potpun razvoj zajedništva.

»Iskustvo biskupa potvrđuje da se ondje gdje nema nikakva redovničkog života zapravo ne može reći da je Crkva zahvatila čvrsto korijenje« (Daniélou).

Moramo, međutim, pripaziti da ne budemo žrtve napasti i iskušenja dualizma, koji se stalno ponavlja. Ovaj bi se pak sastojao u tome da se uz Crkvu stvori »Crkva u malom«. Moramo stoga paziti da i naša zajednica ne bude takva »Crkva u malom«.

Naše pravo na opstanak izvodi se od Crkve. Zahvaljujući njoj, u njoj i po njoj mi postojimo. Ponajprije dolazi dobro Crkve, a zatim naša ustanova.

Prije smo mi možda rekli: »Mi i Crkva«. Sada moramo prestati s time i reći: »Mi, Crkva.«

Ja sam Crkva, ti si Crkva.

Mi pripadamo istome Božjem narodu. Samovoljnog odjeljivanja od drugih ne smije biti. Svaki neumjestan osjećaj nadmoćnosti mora nestati.

Trpimo istu sudbinu.

Idemo zajedničkim putem.

Hranimo se istom hranom.

Svatko nosi odgovornost za sudbinu svih.

Činimo narod koji se nije skupio slučajem ili navikom, već iz ljubavi.

Ljubavi pak bitno pripada da se međusobno nadopunjujemo. Nadopunjujmo se, dakle, međusobno!

Stoga:

— Tko je jak, neka i to bude i za one koji su slabi.

— Tko korača naprijed, neka to čini i za one umorne.

— Tko je velikodušan, neka to bude i za one koji su sićušni.

— Tko se predaje za druge, neka to čini i za one koji su se učvrstili u egoizmu.

— Tko vjeruje, neka ustraje u vjeri i za one koji su je izdali.

— Tko stoji gore, neka zna da je ondje i za one koje tamo hvata vrtoglavica.

— Tko moli, neka moli i umjesto onih koji nisu nikad sklopili ruke.

— Tko plaća, neka plati i za onoga tko gomila dugove.

— Tko gleda jasno, neka stupi na mjesto onoga čije su oči otupjele.

— Božji narod ide samo tako naprijed.

Odvažnost jednoga izravnava kukavičluk drugoga. Dobrota jednoga oslobađa od pokvarenosti drugoga. Snaga jednoga nadomješta lijenost i tromost drugoga.

Božji narod ide samo tako naprijed.

OKRENIMO SE SVIJETU

»Crkva se mora konačno okrenuti svijetu.« Ta rečenica, promotrena sama za sebe, može se pričiniti potpuno neprihvatljivom.

Ako je, međutim, dobro razmotrimo, vidimo da se tu izriče velika nužnost, na koju je i sam Koncil dao odgovor.

Sigurno je da Koncil nije samo konstitucijom »Crkva u današnjem svijetu«, već cijelim svojim djelovanjem i svim svojim izjavama otvorio nove izglede u pogledu odnosa između Crkve i svijeta. To su izgledi koji u sebi uključuju mnogo toga što s vremenom treba da se još potpuno razvije.

Vrijeme bijega od svijeta za Crkvu je svršilo. Nema više one slike Crkve koja se ušančila u svojim bastionima: bila je to Crkva obrane koja je svoje straže obvezala na to da stalno imaju na oku pokrete neprijatelja koji se nalazi izvan nje.

Pa i slika Crkve kao *otoka spasa* također pripada prošlosti. Crkva nije takav otok, opkoljen svijetom koji pada u izgubljenost. Granice Crkve poklapaju se točno s granicama svijeta. Crkva ne donosi spas izvana, nego ga donosi iznutra.

Ukratko sažeto: Crkva je ponovno otkrila svoju prvotnu funkciju, da bude kvasac u tijestu. *A kvasac se ne stavlja pokraj tijesta, već se primješava u nj.*

Crkva je, dakle, zaista na putu da se okrene svijetu. Gotovo je s nerazumnim odvajanjem. Nema više obrane — otvaramo se prema van! Obrambeni uređaji nisu više moderni. Pokretni most se spušta i Crkva ide napolje, na ulice svijeta, ona postaje *svijet*. Težnje i bojazni, uspjesi i porazi ljudi jesu težnje, bojazni, uspjesi i porazi Crkve.

Tamna mjesta u povijesti svijeta sjene su i na Crkvi. Napredak pak čovječanstva jest i napredak Crkve.

Isus je, doduše, rekao: »Ne molim za svijet« (Iv 17, 9). Nemojmo, međutim, zapasti u zabludu: »svijet« za koji Isus ne moli, to je svijet koji otklanja njega, koji je zatvoren u sebe. Tko je u stanju da već točno opiše granice onoga svijeta te da opiše ljude koji ga čine? Možda i zlo u nama samima pripada tome »svijetu« ...

Isus ne moli za »svijet«. To je neosporiva istina. No istina je, također: »Da, Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenoga Sina da ne pogine nijedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni« (Iv 3, 16).

I: »... Mi smo gledali i svjedočimo da je Otac poslao Sina kao Spasitelja svijeta« (1 Iv 4, 14).

Po svojoj biti Crkva sasvim pripada dimenziji inkarnacije, dakle Bogu, *koji je sam postao povijestan.* Riječ je postala tijelom. »Među nama je razapela šator«, među nama je prebivala. Uzela je ljudski oblik. Time što Krist uzima tijelo i u svemu nam postaje jednak, donosi nam spas. Vlastitim tijelom plaća cijenu toga spasa.

»Naše je boli na se uzeo,
za naše grijehe probodoše njega,
na njega pade kazna — radi našeg mira
njegove nas rane iscijeliše«

(Iz 53, 4 sl.).

Ako Crkva, dakle, sasvim stoji u prostoru utjelovljenja, onda je više nego dosljedno i razumno da se uklopi u svijet, da posvema obuhvati njegovu stvarnost. Nema u svijetu ništa što bi se nje samo površno ticalo.

Pročitajmo divan uvod u konstituciju »Crkva u suvremenom svijetu«: »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskog a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. Kršćansku zajednicu naime sačinjavaju ljudi, koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti na njihovu hodu prema Očevu Kraljevstvu. Oni su primili poruku spasenja da je iznesu pred svakoga. Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodom

i s njegovom poviješću« (konstitucija »Crkva u suvremenom svijetu«, 1).

U svakome »bivstvovanju usred svijeta« uzima Crkva sebi opet Krista za uzor: »Sama je, naime, utjelovljena Riječ htjela biti dionikom ljudske zajednice. U Kani je Krist prisustvovao svadbi, svratio je u Zakajevu kuću, blagovao s carinicima i grešnicima. Navodeći najobičnije socijalne elemente i služeći se izrazima i slikama iz običnog svakidašnjeg života, on je objavljivao Očevu ljubav i uzvišeni čovječji poziv. Posvetio je ljudske veze, u prvom redu obiteljske, koje su izvor društvenog života. Svojevoljno se podložio zakonima svoje domovine. Htio je živjeti životom radnika svoga vremena i svoga kraja« (Konstitucija »Crkva u suvremenom svijetu«, 32).

Cjelokupno kršćanstvo, svi članovi Božjeg naroda, nisu svijet pokraj svijeta (a mnogi svjetovi žive za sebe, mnogi su prostori odijeljeni, stvorena su mnoga gheta!). Nisu ovlašteni ni da osuđuju svijet ili da ga proklinju. Oni treba da žive usred svijeta, jednaki s njime, i da zajedno s njime ostvaruju spas. Ukratko rečeno, moraju se dovinuti do toga da budu »duša svijeta«.

Možda mi tajnu utjelovljenja u svim njenim dubinama još nismo dovoljno shvatili, premda je to središnja tajna kršćanstva. A sigurno je i to da mi još nismo u svakom pogledu povukli konsekvencije za svoj osobni život.

Naš duhovni život često nije orijentiran upravo na inkarnaciju. Pa kakav onda može biti naš apostolat? Bojimo se svojim rukama dodirnuti stvarnosti ljudskoga života. Ta mogle bi se pritom zaprljati!

Možda se ona strašna rečenica jednog modernog pisca odnosi i na nas: »Oni sebi utvaraju da imaju čiste ruke zato jer uopće nemaju ruku!«

Mi smo žrtve, rekli bismo, »kompleksa tornja od bjelokosti«. Naš je samostan nešto poput tornja s debelim zidovima, kao neka utvrđena citadela. I zbog toga oko nas — tako bar mi mislimo — vrebaju zli neprijatelji i opasnosti za naše kreposti.

Naš »svijet dobra« gradi zaštitni zid protiv onoga »svijeta zla«. Brzo smo spremni da prokunemo druge. Lakoumnošću kakvoj nema premca snizujemo cijenu onome zemaljskom.

Kako tu stojimo s pričom o gomilanju kvasca?

Treba da se konačno uvjerimo da se svijet spasava iznutra prema van. Svijet pak spasavati iznutra prema van, to znači: s njime se poistovjetiti, ne odjeljivati se od njega!

Dijelimo čitavu sudbinu ljudi — ta živimo u svijetu! Ne smijemo ga gledati prezirno, »odozgo«. Rješenje je u tome da surađujemo s njime, a ne da bježimo od njega! Surađivati, ne osuđivati! Valja vidjeti zašto i kako treba da budemo zajedno, a ne da se zatvaramo u tornjeve od bjelokosti.

Jedan je poljski svećenik upitao nekog seljaka poznaje li Bibliju. Seljak mu je odgovorio sasvim suho: »A poznajete li vi bol?«

Divno i predivno pokazao nam je veliki apostol otac Damian de Veuster što znači biti sasvim kao drugi i kako je to moguće samo ako čovjek živi duhovno sasvim po utjelovljenju.

Kad je taj izvanredni svećenik (prema njemu izgledamo kao posve bijedni crvi) sa sigurnošću saznao da je i sam obolio od gube, uspeo se jedne nedjelje na propovjedaonicu i započeo propovijed svojim župljanima riječima: »Mi gubavci . . .«

To je rekao u potpuno radosnom i zahvalnom tonu. Od tada više nije bilo nikakve razlike između njega i njegovih gubavih župljana.

Da bismo obratili svijet, treba da se najprije okrenemo njemu, a to znači: treba da preskočimo jarke koji nas dijele i da se poistovjetimo sa svijetom.

Ne može svatko od nas kad sretne drugoga reći »Mi gubavci«, pa niti »Mi bolesnici«.

No uvijek možemo reći: »Mi grešnici . . .«

OSTARJETI JE GRIJEH

Možda nam se to čini neobičnim, ali jedan je od naših glavnih zadataka da budemo mladi. Starost je zaista strašno iznakaženje lika kršćanina. A to osobito vrijedi za redovnicu.

Pokušajmo to razjasniti! Postoji mladost koja ovisi o broju godina. No postoji i mladost duše. Oba načina »mladosti« ne moraju se nužno poklapati. Netko može biti star i sa dvadeset godina, a drugi je i sa devedeset još mlad.

»Mladi« čovjek. — Razumije se, govorimo o mladosti duše. Mogli bismo se usuditi reći »da se duša tada naziva mladom ako na duhovnom području ostvaruje ono što je karakteristično za mladost koja se mjeri brojem godina« (Congar).

Pa što je to osobito za onu mladost koja ovisi o godinama?

To nije teško reći: svježina, životna radost, obilje energije i vitalnost. Mladi čovjek radije pjeva nego što govori, radije trči i skače negoli da korača promišljeno.

Mladi čovjek preobilno osjeća čar pustolovine. On je na svim cestama kod kuće. Voli rizik. Ne računa. Spreman je da se založi. Najsmioniji cilj čini mu se da mu je u dohvatljivoj blizini. Riječ »nemoguće« prekrižio je u svome rječniku.

Mladi ljudi otklanjaju prosječnost i kompromise. Ne znaju što je »oprez« i diplomacija. Svladavaju zapreke.

Mladi ljudi teže za savršenošću i za plodonosnom aktivnošću.

Veoma često diže se protiv mladosti optužba da joj nedostaje osjećaj za stvarnost. No pogledamo li točnije, vidimo da su kod omladine ideali tako visoki i tako jaki da mladi uopće neće ni sjesti da bi razmotrili mogućnosti uspjeha ili neuspjeha. Prema njihovu mišljenju dovoljno je da je namjera po sebi čista, dobra.

Njihov pogled je jasan i usmjeren naprijed, njihovo lice zrači radošću. Vole stil otvorenosti. Mogu se oduševiti za najviše ideale, pa i za ludosti, a da pritom ne misle na potrebne žrtve. Spremni su da se potpuno daruju.

Mladi čovjek vjeruje u istinu. On vjeruje u ljubav.

»Stari« čovjek. — Nema ništa žalosnije i ništa toliko ne obeshrabruje kao »stara« redovnica, kao duša koja nema nijedne od onih karakterističnih osobina koje odlikuju mladost (uzetu s obzirom na dob).

Promotrimo je izbliza: sliči drvu koje se suši. Sok se svake godine sve manje diže uvis pa se na kraju nalazi još samo sasvim dolje u deblu.

(To može biti i sudbina redovničke zajednice, pa i redovničke kuće. To je slučaj onda kad se naprijed više ne ističe ideal, kad više ne živi duh koji bi nosio čitavu zgradu, strukturu i upravni aparat. Velike linije još se vide dolje, štoviše, genijalno su izvedene i međusobno povezane, ali ideal kao da se isušio, duh se ugušio, birokracija je zadobila prevlast nad životom, formalizam koči nove inicijative. To je nešto poput divovskih zidarskih skela iza kojih zapravo nema kuće. Mogli bismo također reći da je ona prazna, bez izvornog života.)

Govorili smo o »staroj« redovnici: zgrčena, mračna, hladna. Žile kao da su joj zakrečene, srce zarđalo. Hoda umorno, ukočeno i vuče korake.*

Ona se odučila od toga da se nečemu čudi. Ni za kakav ideal ne može se više uopće oduševiti.

Uvijek je, međutim, pripravna da sudi, da kritizira, da proklinje i da negativno prikazuje tuđe namjere. Drago joj je da nešto odvažnije pokušaje i inicijative diskreditira. (Možda ima uopće nesvjestan poziv za vatrogasca?)

Razočarana je i to naziva realizmom. No taj realizam treba da sakrije samo vlastite granice, vlastitu nemoć i vlastiti kukavičluk.

* To, naravno, ne treba da bude neki previše realističan ili čak uvredljiv opis. Mogu potpuno sigurno reći da nisam nikad naišao na takav lik. Možda je to idealan (bolje: manje idealan) lik, koji u sebi sakuplja različite nedostatke, koji — ponavljam — nemaju ništa zajedničko s brojem godina. Možemo ih naći i kod dvadesetogodišnje redovnice.

Ona je pesimistična. Ali to je težak grijeh prema milostivome Bogu i lak alibi za vlastitu lijenost.

Osjeća da je drugi ne razumiju. No možda nije nikad ništa ni učinila da bi je drugi razumjeli. Podlegla je zabludi da je put dobra širok, ravan i bez ikakvih zapreka.

Izgubila je jednu bitku pa se izvukla iz rata.

Možda je samo jednom bila u prethodnici, no već se na prvi pucanj povukla. Sada je vidimo na začelju kolone, pa i ondje su je morali uzeti u kola za nemoćne. Tamo se, napokon, osjeća dobro.

Sad ima još samo hrabrosti da propovijeda »oprez«. Kakva li pretvaranja!

To što mi imamo pred sobom jednostavno je prosječnost, prosječnost od mesa i krvi i to... u duhovnom odijelu. Ali prosječnost ne daje nikad lijepu sliku. Osobito ne kod redovnice.

No pripazimo: osoba što smo je ovdje opisali ne mora imati osamdeset godina. Može imati i četrdeset, pa i dvadeset pet.

Mlado srce. — René Bazin je jednom rekao: »Kad čovjek ostari, sve ga napušta. Ali Bog dolazi.« To je veoma dobro rečeno! No susret s njime bit će, međutim, samo onda nešto veličanstveno ako smo u duši ostali mladi.

I ako smo u srcu ostali mladi. Zaista, točno gledano, mlad može ostati samo onaj tko je u srcu ostao mlad. Zato hoću da kažem: on mora dokazati svoju sposobnost da ljubi, da se daruje.

»Mi smo toliko stari koliko su stari i naši grijesi. Naša istrošenost je na razini duha« (Mauriac).

Ne zaboravimo: srce je staro toliko koliko i ono što ljubi.

Tko je »star«, taj sigurno ne može reći da ljubi Boga. Unatoč bradi što mu slikari daju, naš Bog je mladi Bog.

Zadržimo sve to u oku i u srcu. Problem je: čovjek mora stalno kontrolirati srce da ne zarđa.

Budi načistu s ovime: starost — kako je ja ovdje razumijem — grijeh je.

SIROMAŠTVO KAO UVJET DA OSTANEMO MLADI

»Učitelju, sve sam to očuvao od svoje mladosti.« Isus ga nato pogleda, zavoli ga i rekne mu: »Jedno ti nedostaje! Idi, prodaj što imaš i podaj siromasima pa ćeš imati blago na nebu! A onda dođi i idi za mnom!« On se na tu riječ smrkne i ode žalostan jer imaše velik imetak« (Mk 10, 20—22).

Što je utišalo elan toga mladog čovjeka? Bio je to pogled na njegov imetak, na njegovo bogatstvo, na njegov dio baštine. To je bila briga za *posjed.*

No u tom trenutku taj je mladić propustio susret s pravom srećom.

Još i više — izgubio je što je već posjedovao: mladost duše. Vidimo ga kako se žalostan udaljuje, a strašno je i ostario. Ostario je iznenada, u nekoliko časaka, u nekoliko sekundi, kad je saznao što se od njega traži. Ta priča stvara velik dojam.

Posjed mu je oteo mladost.

Riječ »posjedovati« opasan je neprijatelj! — Već smo pokušali da to razjasnimo. Koliko je čovjek duhovno mlad, to zavisi o tome koliko je mlad u srcu ili — bolje: to zavisi o tome o čemu se tko u srcu brine. Zaista je, dakle, potrebno da jednom dobro razmotrimo što volimo, što ljubimo. A među tim mora biti također i ono što dušu čini mladom. Ako tu nema ništa takvo, okanimo se radije svega toga!

U sudbini toga mladića možemo u svakom slučaju spoznati jednu veliku opasnost. Nema sumnje o ovome: »Riječ 'posjedovati' je neprijatelj mladosti duše« (Congar).

»Jao vama bogatima!« — kaže Krist. Po sebi bogatstvo nije ništa zlo, no ono lako dovodi do toga da čovjek izvrne na glavu skalu vrijednosti, pa da ono što bi zapravo trebalo

da bude sredstvo uzme za svrhu. Isus osuđuje bogatstvo, nadalje, jer ono vodi do »zadovoljstva«. A to je stav koji nije nikako primjeren Evanđelju: ono čini da se čovjek sam zatvara u sebe.

Kultura blagostanja može veoma lako dovesti do toga da se ljudi ustručavaju odbiti neki stav. »Bog... pa što će mi on?« — pita bogataš.

No ima, dakako, i na duhovnom području jedna vrsta izvanredno opasnog bogatstva. Jao bogatima, sitima, zadovoljnima i u duhovnom životu!

Imam gotovo utisak da i u našim redovničkim zajednicama ima mnogo takvih »kapitalista«.

To su redovnice za koje nije ni potrebno da ih najprije točno upoznajemo. Mi već znamo što one misle o stanovitoj stvari, kakav je njihov sud o nekom određenom događaju, kakav će odgovor dati one na ovaj ili onaj problem, kakav će stav zauzeti prema određenoj osobi ili događaju. Sve je kod njih unaprijed isplanirano, gotovo već izračunato. Radi se o redovnici prema određenoj shemi.

Ona je zakupila čitav kapital izraza, mudrosti, iskustava, ali uopće ne dolazi na ideju da taj kapital obnavlja i da ga povećava, da pomisli da se stanovite novčanice ponekad zauvijek povlače iz prometa. Sve je kod nje svedeno u precizan sistem. Ona sad živi od kamata svoga kapitala.

Imamo, dakle, »samodopadne«, zadovoljne duhom. One poznaju samo jedan smjer. Time što te redovnice stalno čine isto, što daju iste sudove, što stalno biraju isto, polako su se urasle u shvaćanje koje im je postalo debelim, čvrstim oklopom. Tu nema ni sitnih pukotina kroz koje bi mogla prodrijeti pokoja zraka svjetla, dašak svježega zraka.

Ako od njih dolazi neki miris, onda je to sigurno vonj po pljesnivosti. Ako imaju kakvu boju, onda je to boja rđe.

One su potpuno nesposobne da se obnavljaju, da se dan za danom oblikuju, da se novim mišljenjem mijenjaju. (A to je upravo smisao »kajanja« — *metanoje* — i Evanđelje ga izričito traži!) One se više ne mogu nečemu čuditi ili biti pristupačne novim pogledima koji se pred njima otvaraju.

Svoje uštedevine, svoga kapitala, ne žele se ni uz koju cijenu odreći. A upravo to je i stav onog mladića u Evanđelju. Pred sobom imamo ljude koji su po svome mentalitetu stari.

Oni su zadovoljni! Osjećaju se sigurnima (to oni sebi, u svakom slučaju, prisvajaju). Bog im nema više ništa reći ni ponuditi.

»Čovjek ne može nikad biti kršćanin. On to može samo postajati« (Kierkegaard). Vjerojatno uopće nema redovnice koja bi već bila u svakom pogledu savršena, koja bi se već sasvim uklopila u shemu »idealne redovnice« i koja bi sad mogla misliti da može živjeti od kamata svoga kapitala. Ne, nema je. Nitko nije redovnica — to se tek postaje. Čovjek je u nastajanju sve do posljednjeg momenta ovog našeg zemaljskog gostovanja.

Sjetimo se Péguyeve opomene: »Postoji i nešto gore nego što je imati upropaštenu dušu. To je kad čovjek ima »divnu«, »krasnu« dušu...«

Svatko mora biti spreman da sebe stavi na diskusiju — Stanovite kraste moraju se odvažno otrgnuti pa ako čovjek pritom i krvari. Oklope treba skinuti. Stav samozadovoljnosti odložit ćemo brzo na tavan. A što nam nude od »sigurnosti«, to ćemo uvijek ispitati. Prije svega ćemo uvijek sami sebe staviti na diskusiju.

Moramo biti sposobni da jednom pođemo i novim putovima te da budemo sasvim pokretni. Inače smo sami krivi što brzo starimo.

Zato kažemo da je mladosti duše najgori neprijatelj riječ »posjedovati«.

Treba stoga da uvijek ponavljamo: jao samozadovoljnima, jao onima koji se sami sebi dopadaju u duhu!

U tom smislu ima samo siromah mogućnost da ostane mlad.

NOVO IZDANJE EVANĐELJA

Kardinal Suenens je rekao: »Sestre su jedino Evanđelje koje mnogi ljudi danas čitaju.«

To nije besmislica. Mnogi ljudi, naime, danas više ne pružaju ruke za Evanđeljem. Nemaju za to vremena, ni volje, a — nesvjesno — ni odvažnosti. Zaokupljeni su time da pune svoje novčarke i da se brinu za svakidašnji kruh. Gotovo su obuzeti time da u svojoj glavi stalno smišljaju nešto novo i da ne osjećaju više nikakve potrebe da otvore knjigu koja sadržava Radosnu vijest.

U mnogim slučajevima Evanđelje nije drugo nego, jednostavno, ukrasna stvar.

Ima, zatim, i ljudi koji smatraju neprijateljem svakoga onoga tko razara njihove (više ili manje čiste) poslove i uzročnik je što se njihov (ne uvijek baš jako časno skupljen) novac topi u rukama te što im se kiseli njihova životna radost.

Ljudi koji ne poznaju Radosnu Vijest dolaze iznenada u bolnicu ili dovode djecu u školu, odnosno u dječji dom i nailaze na sestru. Ona tako postaje — a to je gotovo igra Providnosti — »jedino Evanđelje koje mnogi ljudi danas čitaju«.

Rekao sam: »ona postaje«. No trebalo bi točnije reći: »ona to može postati«. Ni na tom području Bog, naime, ne oduzima pojedincu slobodu. Čovjek je samo onda Božji suradnik ako slobodno i svjesno preuzme zadaću koja mu je povjerena.

Tako može sestra u slučaju kakav smo prikazali zaista postati »otvorenim Evanđeljem«. No ona može postati i zapečaćenim, nerazumljivim Evanđeljem.

Nalazimo se u onom običnom stanju, jednom od onih riskantnih stanja u koja nas vode Božji putovi. Časna, velika i lijepa zadaća, ali i strahovita odgovornost!

U čemu se sastoji ta odgovornost? Evanđelje koje mi sami predstavljamo može biti:

1. Potpuno Evanđelje. — U njemu moraju biti sve stranice, sve — a to znači one od prve do posljednje. A moraju se tu naći i one što nalažu obveze ili su manje ugodne, kao i one koje nam možda oduzimaju san ili poremećuju probavu. Nijedan zarez ne smije u njima nedostajati!

Zapravo je nepotrebno dodati da to »novo izdanje« Evanđelja ne podnosi da se nešto precrta.

Razmisli: da nisi ti možda koji put istrgla iz svoga Evanđelja nekoliko osobito »teških« stranica?

2. Autentično Evanđelje. — Time želim reći: Kristova riječ, a ne tvoje brbljarije; njegova nauka, a ne tvoja mudrost; njegova poruka, a ne tvoje ideje; njegovi široki horizonti, a ne tvoji uski pogledi.

Čuvaj se, nadalje, jedne veoma česte napasti: ljudi razvodnjuju Evanđelje, vole ga praviti »ugodnijim«, »probavljivijim« za osjetljive želuce, »zaslađuju« onu ponekad gorku Kristovu medicinu. Nema luđeg nastojanja negoli je ono kad nastojimo da svojim zdravim ljudskim razumom, svojom »mudrošću« i svojim domišljatostima otupimo, kad svojim učenim tumačenjima i korekturama želimo »učiniti neškodljivim« njegove paradokse.

Ako nudimo neko »korigirano«, »zaslađeno«, »ukroćeno« Evanđelje, onda smo izdajice Božje riječi.

3. Evanđelje kao poruka spasenja. — Evanđelje ovdje znači »Radosnu Vijest«. Po Isusu je svijetu bila objavljena veličanstvena poruka.

Isus je došao da bi rekao *što smo mi* (Božja djeca, koju Otac veoma nježno ljubi), a to je još više negoli da nam se kaže *što bismo trebali da učinimo.* Bolje: stvari što ih mi moramo izvršiti nalaze svoje opravdanje u onome što jesmo. To što mi treba da uradimo određeno je, dakle, tom cilju i ne dolazi ni na prvom mjestu, a niti to čovjek smije gledati samo za sebe.

Je li Evanđelje, koje mi, dakle, sami predstavljamo, zaista »Radosna Vijest«? Ili je to možda, štoviše, žalostan popis propisa i (u prvom redu) zabrana?

Ako želim nekog mladog čovjeka navesti na to da se popne na vrh brda, iznijet ću mu pred oči ljepotu, značenje i veličinu takvog pothvata. On mora bilo kako osjetiti onaj divan osjećaj što će ga imati kad se popne na brijeg.

Bilo bi nerazumno od mene i odavao bih malo psihološkog smisla kad bih mu najprije govorio o poteškoćama i o žrtvama takvog pothvata, kad bih mu natovario vreću punu savjeta te ga ubio u pojam strogim opomenama. Sve bi mu to oduzelo odvažnost i on ne bi učinio ni koraka na ono brdo čiju mu ljepotu nisam prikazao.

Ja mu moram, naprotiv, najprije razjasniti krasotu takvog osvajanja brda. Tada će on sam od sebe razmisliti o tome koja bi mu oprema bila prikladna za to, koje bi mu zalihe živežnih namirnica bile dovoljne, koji mu je najbolji plan uspona, koji vođa najsigurniji. S oduševljenjem će preuzeti na sebe sve žrtve i suprotstaviti se opasnostima jer mu je postalo jasno da je zaista lijepo uspeti se gore.

No pustimo sada usporedbe! Ako ljudi čitaju Evanđelje — a to smo mi sami — onda moraju osjetiti onu divotu što je sadržava kršćanski ideal.

Nije naša dužnost da im riječima pokazujemo strahotu grijeha. Dok nas gledaju, moraju osjetiti kako je to divno živjeti u milosti, imati čisto srce, biti blag u smislu Svetog Pisma i trpjeti za pravdu.

Nije riječ o tome da sakrivamo križ ili da radimo tako kao da na našem putu nema poteškoća. Ljudi moraju jednostavno shvatiti veličinu ideala. Tada će se oni koji su dobre volje uvjeriti da je vrijedno muke uspeti se na brdo Kalvarije, pa i onda ako pritom polome nokte na prstima i ogule ruke.

4. Ilustrirano Evanđelje. — Time želim reći: treba da ga svojim primjerima prikažeš u slici. Pazi dobro: svojim primjerima, a ne primjerima svetaca ili sestara koje žive s tobom. (»Kako li lijepih duša imamo!« U redu — ali ti?)

Mnogi ljudi danas ne vole čitati. Radije gledaju slike. Evanđelje mora, prema tome, biti opremljeno mnogim slikama. To su onda praktični dokazi koji uvjeravaju, nad kojima se ne može tresti glavom.

Ima ljudi koji misle da je nemoguće živjeti na određeni način, da Krist zahtijeva apsurdne stvari, koje su izvan granica naše moći.

Zato ti moraš primjerom svoga života — ne riječima — pokazati da se može živjeti na taj način. A to je lijepo, divno i to donosi radost.

Deset minuta sna. — Želio bih da ti ovo razmatranje oduzme deset minuta sna. Večeras se (ne sada, jer bi možda mogla pocrvenjeti, a tvoje bi to susestre mogle primijetiti) upitaj: jesam li ja »otvoreno« Evanđelje za ljude oko sebe? Jesam li ja potpuno, autentično Evanđelje spasa, ono s ilustracijama?

Ili... Ah, ta ti znaš sama najbolje kako to stoji s »tvojim« Evanđeljem i ja ti to ne trebam govoriti.

U svakom bi slučaju morala znati da još uvijek imaš vremena da objaviš izdanje tog svoga Evanđelja i da ga staviš u promet. Novo izdanje, koje će udovoljiti navedenim zahtjevima.

Hoćemo li to pokušati?

Razmisli o tome. Možda će netko ipak biti impresioniran kad pročita to tvoje Evanđelje. Ispod debelog sloja grijeha, egoizma i otvrdnulih mjesta dolazi iznenada na vidjelo njegova slika kao Božjeg djeteta. A tu sliku nosi i najokorjeliji grešnik u dubini svoga srca.

A autorska prava?... No, nemaj brige za to! Sam će Bog ispostaviti račun. Ali on se neće poslužiti nikakvim računskim strojem.

VRIJEME JE DA PROPOVIJEDAMO VLASTITIM ŽIVOTOM

Molim te da mi oprostiš što se vraćam na Evanđelje i što svoju propovijed ilustriram tvojim životom.

Ne mogu sakriti potištenost što je osjećam gledajući svoga župnika dok propovijeda za vrijeme nedjeljne službe Božje. Koliko li je tu oko propovjedaonice rastresenih lica, koliko ljudi koji se dosađuju! To zaista baca čovjeka u očaj. On je »glas onoga koji vapije u pustinji«! U pustinji ravnodušnosti i unutrašnje odsutnosti.

Čovjek tada pomišlja na one koji su uopće ostali vani, a ti su u većini. To su oni mladi ljudi koji se sastaju u birtiji pokraj crkve, uz džu-boks (a taj sigurno ne svira psalme!). Tamo su ljudi koji upravo sjede uz čašu piva i diskutiraju (ali sigurno ne o blaženstvu u raju, niti o sedam darova Duha Svetoga!). Toliki ljudi idu upravo za ovim ili za onim poslom (i sigurno ne misle pritom na ljiljane u polju ili na ptice u zraku!).

Koliko ih ima koji još i danas slušaju Evanđelje? Koliko ih dolazi na propovijed?

K tome pridolazi posvemašnje nepovjerenje u riječi uopće. A to se odnosi i na Božju Riječ.

Znači li to onda da treba da jadikujemo, da se sablažnjavamo, da govorimo kako osjećamo gadljivost kad gledamo na »svijet od danas«, kako se s »bolju« sjećamo starih vremena, da na tu »izgubljenu generaciju« bacamo anatemu, da se pitamo gdje će završiti taj put?

Ne, to bi bilo previše jednostavno. Nije naša zadaća da sudimo niti da proklinjemo.

Ako ljudi danas više ne dolaze u crkvu da bi čuli Božju riječ, onda treba da mi propovijedamo izvan crkve.

Ako ljudi više ne vjeruju u riječi, onda treba da propovijedamo djelima. Nećemo ih obratiti racionalnim dokazima ili zaključcima, nego samo svjedočanstvom vlastitog života.

»Današnji je svijet neizmjerno nepovjerljiv prema izrečenoj ili napisanoj riječi. Riječi su bile i prečesto zloupotrijebljene. Čovjek našega vremena, kad čuje riječi, odmah pada u stanje alarmne pripravnosti i zauzima stav nepovjerenja.

Naprotiv, on se predaje *riječi koja se ponovno utjelovila u život* (a upravo to je davanje svjedočanstva).

Poruka Evanđelja je tako uzvišena da je čovjek odmah mora vidjeti odjevenu mesom i krvlju da bi vjerovao da je moguće ostvariti je u svakidašnjici. U tome se, dakle, sastoji zadaća svjedoka *koji vlastitim životom naviještaju Evanđelje*« (Barra).

Svojim životom treba da vičući naviještaš Radosnu Vijest s krovova. To je bio moto što ga je za sebe uzeo o. De Foucauld.

U tome se sastoji čitav problem. Radi se upravo o tome kako mi znamo u svom životu provoditi i prevesti čitavo Evanđelje. Nijedna jedina strana ne treba da ostane samo na papiru.

»Ne može se pretpostaviti da bi netko mogao biti djelotvoran svećenik neke religije ako prije toga nije bio jednostavan vjernik« (Bouyer). To isto možemo reći i o samima sebi: ne smijemo sebi umišljati da bismo mogli naviještati Radosnu Vijest ako je već prije toga nismo proživljavali.

Govorimo, dakle, o području života, a ne o riječima. Ne o govorenju. Ne o racionalnim dokazima. Naše se svjedočanstvo mora zbiti na području praktičnog života.

»Pravi apostolat ne znači *govoriti,* nego *biti.* A brbljavi apostolat danas je veoma u modi. Naš apostolat je *svetost.* Svaka duša koja se uzdiže prema gore vodi i svijet prema gore« (sestra Genoveva Gallois).

Talijanska poslovica kaže: »Ako netko galami, ne možeš ga razumjeti što govori.« Zar nisi nikad pomislila da su mnogi ljudi baš zato gluhi za Božju riječ što ti svojim radom praviš takvu galamu, radom, k tome, koji je često veoma kukavan, veoma slab primjer za druge i tako se malo slaže s idealom kome se ti priznaješ?

Budimo pošteni: izdamo li istinu koju propovijedamo, naše riječi bivaju često djelom natjerane u laž. I kako li je to strašno!

Znak i kriterij za istinu našega govora trebalo bi, naprotiv, da bude naše ispravno djelovanje...

Hajde da zajednički razmotrimo ove Mauriacove riječi: »Ljudi su često bili prevareni. No primjer još i danas utječe na njih. Onaj slijepac od rođenja ne pada na koljena pred Božjom riječi koja bi bila prilagođena ukusu vremena, već pred Čovječjim Sinom, pred riječju života, pred onom riječju koju, eno, siromašni ljudi gledaju i dodiruju i koja živi među siromasima, jednaka njima, i o kojoj slute da je tu prisutna i da se tu odzračuje nešto osobito: »Kada ga susrete upita ga: Vjeruješ li u Sina Čovječjega? On odgovori: Tko je, dakle, Gospodine, da vjerujem u njega? Već si ga vidio — reče mu Isus. To je onaj koji s tobom govori. 'Vjerujem Gospodine', odgovori i pade pred njim ničice« (Iv 9, 35—38).

Ne dovodi nas snaga riječi do toga da kleknemo. Djela nas sile na koljena, patnja kojoj čovjek kaže »da« i koju odabere, čovjek koji među ljudima živi u Kristu.«

Je li ti sada jasno što treba da radimo? Da kleknemo! I onda treba da sami postanemo sposobni da gledamo kroz stvari da bi se on mogao pojaviti.

Neki je radnik rekao o jednom svećeniku: »Kad sam ga sreo, osjetio sam se primoranim da kleknem.«

Dopusti mi pitanje: vjeruješ li da je ma i jedan jedini puta netko u tvome životu, tko te je vidio, pomislio da bi morao kleknuti pred tobom?

Dosta! Ne treba da znam tvoj odgovor. Reći ću ti što bih ja odgovorio kad bi me netko tako nešto pitao. Ne, bolje je da to ne kažem jer bih morao pocrvenjeti do kože.

Čovjek kome se ne može poreći stanovita mjerodavnost u svemu što se tiče revolucije rekao je jednom: »Iskustvo svih oslobodilačkih pokreta uči nas da uspjeh revolucije velikim dijelom ovisi o sudjelovanju žena« (Lenjin).

Vjerujem da to isto vrijedi i za kršćansku revoluciju, čiju nužnost i potrebu danas osobito osjećamo. U toj revoluciji moraju, dakle, žene — a u prvom redu, dakako, redovnice — odigrati najvažniju ulogu.

Slika koja zaplašuje. — Slika što je pruža današnji svijet ne daje nam osobito ohrabrenje ako ga pogledamo bez ikakvih iluzija.

Nitko ne sumnja u napredak tehnike, koji zavređuje da mu se divimo. Upravo tu možemo spoznati do kakve li je visine čovjek time uzdignut: sustvaralac je i nastavlja božansko stvaralačko djelo. No veliko otkriće našega stoljeća (rastavljanje atoma) imalo je ujedno za posljedicu da je u jednom jedinom času u zaslijepljujućem probojnom plamenu izgubilo život 170.000 ljudi (Hirošima, 6. kolovoza 1945).

Udaljenosti su danas smanjene na način koji nas zapanjuje. Čovjek je već stupio i na Mjesec. Ali, s druge strane, ima u tako zvanom civiliziranom svijetu zemalja gdje se ljudi mrze samo zato jer su druge boje tijela.

Govori se o civilizaciji i o napretku. S druge su pak strane ljudi još i danas u stanju da kakvu god budalastu prepirku prošire u rat i da se međusobno posmicaju nečuvenom surovošću.

Osim toga, vlada luđački egoizam. Prije nekoliko godina je R. Fallerau, veliki prijatelj ljudi oboljelih od gube, uputio molbu državnim poglavarima dviju najvećih svjetskih sila

da se odreknu izradbe samo dvaju bombardera koji lete nadzvučnom brzinom jer bi time mogli pomoći milijunima gubavaca. No... on i danas još čeka odgovor, makar je od njegova apela prošlo već nekoliko godina.

Zatim je tu i nepravda. »Tri četvrtine čovječanstva umiru od gladi, a jedna četvrtina pati od probavnih smetnji« (otac Gauthier). Tisuće mladih Indijaca umiru od gladi ili osljepljuju zbog nedostatka vitamina. U Americi pak jedna žena ostavlja svome... papagaju nasljedstvo od petnaest milijuna dolara! (Čini mi se da se i moj pisaći stroj crveni što mora tako nešto pisati.) Rano u zoru susrećemo se po ulicama Santiaga de Chile skupine poluodjevene djece koja krvavim rukama prevrću kante za smeće ne bi li našla nešto za jelo. U Evropi pak ima filmskih zvjezdica koje se svakog jutra kupaju u 250 litara mlijeka!

I to je naš kršćanski svijet... Kako li su goleme skupine kršćana ako ih brojimo po krsnim knjigama! No u kakvom li je protuslovlju s tim kršćanstvom, međutim, njihovo praktično ponašanje! To su ponajvećma ljudi čiji najviši ideal određuje »teška novčarka, ali neopterećena savjest«. Kardinal Cardijn je veoma ozbiljno označio taj svijet ovako: »Narod s poganskom vjerom koja je optočena kršćanskim praznovjerjem.« Strašno!

Jesmo li, konačno, uvjereni da nam je potrebna prava kršćanska revolucija? Promjena kakvu izaziva kvasac u brašnu?

Ne možemo se ograničiti na to da protestiramo i da grdimo. Moramo nešto učiniti, pokrenuti nešto. Što? Pa revoluciju! A to je revolucija čiji uspjeh ili neuspjeh — ponavljam to — znatnim dijelom ovisi o tome u kakvom će stupnju u njoj sudjelovati žene (uključivši i redovnice!).

Ne pokazuje svako ogledalo stvarnost. — No gdje da počnemo? To je veoma važno. Tu točku, tu »stratešku polaznu poziciju« moramo točno odrediti. Moramo, dakle, ponajprije dobro razmisliti s koje ćemo strane prići toj svojoj »revoluciji«.

Kaže se: svatko osjeća odvratnost samo prema drugome, a nitko je ne osjeća prema sebi. Zato i stojimo tako loše s našim svijetom.

Po mojem mišljenju morali bismo početi upravo na ovom mjestu. Radi se baš o tome da budemo nezadovoljni samima

sobom i da ne budemo samodopadni, dakle da osjećamo potpunu odvratnost prema samima sebi.

Drugim riječima: treba da se postavimo ispred ogledala i da uzmemo na znanje da mi (neka mi budu dopušteni jaki izrazi) imamo strašno, odvratno lice. A izrazom »lice« želim pak označiti ono *što mi jesmo*, dakle našu »unutrašnju fizionomiju«.

Da bi to priznao, čovjek mora imati, dakako, veliku dozu odvažnosti. Ta mi smo se privikli na to da sami sebe varamo, gotovo više nego druge! Morali bismo imati hrabrosti pa da otvoreno kažemo ono što je netko jednom izrazio ovako: »Ne znam kako izgleda život lopova. Nisam to nikad bio. Ali život poštenjaka vrijedan je gnušanja.«

Treba nam, prema tome, ogledalo da se dobro pogledamo. A to ogledalo ne smiju biti naši bližnji. Ta kako li je lako pogledati oko sebe pa na vlastitim susestrama otkrivati nedostatke i pogreške te onda mirno zaključiti: »*Ja* nisam takva. Da i imam mnogo pogrešaka, ne bih se tako vladala ... Za to bih već bila sposobna... Na kraju krajeva, ta mogu valjda vidjeti da imam razloga da budem zadovoljna sobom. Zapravo, nisam zla. Usporedim li se s drugima, mogu čak smatrati da sam onakva kakva treba da budem.«

Oprosti, ali ti si uzela u ruke krivo ogledalo. I samo se zato sviđaš sama sebi.

Ja ću ti dati u ruke ogledalo u koje možeš imati povjerenja. Prvo je upotrijebio Petar pošto je zatajio Isusa. Pošao je na put kojim je prolazio Isus. Vidio ga je kako ide u muci, a tijelo mu je bilo pokriveno ranama, lice popljuvano. »Gospodin se okrenu i pogleda Petra« (Lk 22, 61). Uzmi, dakle, to ogledalo! Oči Gospodina koji pati svoju muku treba da vidimo usmjerene na same sebe. Onda ćemo shvatiti veličinu svoje zataje, svoje izdaje, svoje zloće. »A on iziđe i zaplaka gorko« (Lk 22, 62).

Da, pogledamo li se u takvo ogledalo, morat ćemo zaplakati s Petrom.

Tu je, zatim, i drugo ogledalo. Uzmi u ruke životopis nekog sveca. Pročitaj jednostavno nekoliko stranica (razmotri mirno čudesa). Zatim mi reci da li ti se još sviđa tvoje lice...

To je, dakle, zaista brutalno ogledalo. Čovjek shvaća čitav razmak koji ga još dijeli od ideala. Gleda u dubok

ponor što zjapi *između onoga što mi jesmo i onoga što bi trebalo da budemo.*

Dosta za danas! Zapamti: nužno je potrebna kršćanska revolucija. Samo ona može spasiti svijet. Ali ta revolucija počinje od tebe same.

Nije dovoljno zgražati se zbog onoga što se zbiva u svijetu. To bi bilo farizejski.

Sve će u svijetu biti bolje ako se ti i ja počnemo zgražati od samih sebe.

»Lice svijeta« promijenit ćemo samo ako nam se naše vlastito srce ne bude više sviđalo.

MOJ POZIV ILI »BOGU NIJE NIŠTA NEMOGUĆE«

Kad razmišljamo o svom pozivu, u nama se sasvim spontano javlja određeni osjećaj i on raste i raste što dublje o svemu tome razmišljamo. To je osjećaj spoznavanja, začuđenosti. To je začuđenost koja ide ruku o ruku s nekom vrstom zbunjenosti zbog tog »izbora«.

To treba dobro shvatiti. Radi se o izboru koji je Bog izvršio, a ne o našemu izboru. »Niste vi izabrali mene, nego sam ja izabrao vas.«

Poziv pripada božanskom djelu spasa. Odlikuje se time što je to sasvim dar. No Božji poziv ipak nipošto ne uništava našu slobodu. Mi smo slobodni da se odazovemo pozivu ili da mu se oglušimo, da mu se predamo ili da mu pobjegnemo. Jasno je, međutim, da su naše predanje i naš »izbor« odgovor na osobnu Božju inicijativu. Uvijek je Bog onaj koji daje inicijativu.

Vratimo se, međutim, još jednom onoj zbunjenosti o kojoj smo govorili u uvodu. Zašto je izbor pao upravo na mene? Zbog moje inteligencije? Zato što sam dobra? Zbog mojih sposobnosti? Jer sam tako velikodušna?

Okanimo se takvih misli! Bilo bi glupo i preuzetno praviti sebi iluzije u tom pogledu. Da su spomenuti razlozi bili mjerodavni, Bog bi sigurno bio pokucao na neka druga vrata...

No on je pokucao upravo na moja vrata. Zašto? Možda bi nam to mogao protumačiti sveti Pavao: »Što je ludo u očima svijeta, izabra Bog; što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake; što je neplemenito i prezira vrijedno u očima svijeta — i čak ono čega nema — izabra Bog da uništi ono što jest, da se nijedan čovjek ne može ponositi pred Bogom« (1 Kor 1, 27—29).

Sa svetom pak Terezijom mogli bismo tome dodati: »Bog može iz mutne vode za svoj stol načiniti sasvim bistru vodu.«

Vjerujem: ako tako promatramo stvari, onda nam ne ostaje prostora za neispravna tumačenja i za iluzije. Ne radi se o našoj časti. Treba da samo površno prođemo Evanđelje pa ćemo naići na jednostavnu ženu poput Samarijanke, koja je kod svojih zemljaka postala »glasnica Mesije«.

»Bog može iz mutne vode za svoj stol načiniti sasvim bistru vodu.« Ne, zaista se ne radi o našoj časti. Razlog njegovu izboru treba tražiti jedino i isključivo u slobodnoj Božjoj odluci, u njegovu »ukusu«, koji je posve drukčiji od našega, u apsolutno milosnom sadržaju njegove ljubavi.

Razlog njegovoj ljubavi ne smijem tražiti u sebi, nego u Bogu.

Možemo dodati:

— Bog nas nije pozvao zato što bi u nama bila ma kakva vrijednost. Štoviše, neki nam je put svojstven jer nas je on pozvao na nj.

— Bog nas nije pozvao jer smo bili tako dobri. Štoviše, mi smo dobri jer nas je on ljubio i odabrao.

Možemo samo kleknuti, zahvaliti se i moliti. Nema svrhe da od Boga tražimo razjašnjenje. Nema smisla pitati ga zašto je pogledao upravo na mene kad zaista nije bilo ničega drugog što bi moglo privući njegov pogled.

Bogu nije nikad do objašnjavanja. Tajna njegova izbora s obzirom na mene dio je njegove velike ljubavi prema svijetu. »Bog je, dakle, tako ljubio svijet da je predao svoga jedinoga sina.«

Bogu, koji je pozvao tako bijedno stvorenje kao što sam ja, zaista *nijedna stvar nije nemoguća.*

Mi sami, koji poznajemo sebe, ne bismo se možda nikad odabrali. No on je to učinio...

Nama ne preostaje drugo nego da mu se zahvalimo i da mu se molimo. Smijemo se, međutim, na stanovit način osjećati sigurnima jer Božja ljubav nikad ne popušta. »Ja sam vas ponio tek što se rodiste i nosio vas od krila materina. Do starosti vaše ja ću ostati isti, do vaših sjedina podupirat ću vas. To sam činio; nosit ću vas i dalje, pomagati vas, izbavljati!« (Iz 46, 3—4).

Bog je uvijek isti. Bog je vjeran. On nas ljubi nježnom, strpljivom, ustrajnom ljubavi.

»Neka se okrenu planine i potrebu brijezi, ali se ljubav moja neće odmaći od tebe...« (Iz 54, 10)

Kako li veliku odgovornost imamo mi s obzirom na onu Božju »ludost« kojom nas je pozvao te nas i dalje ustrajno i nježno ljubi!

Morali bismo s Edmontom Loutilom (Pierreom l'Ermiteom) reći: »Molite da ja ne budem presitan za svoje svećeništvo!«

Da, možemo samo moliti da ne budemo presitni i presiromašni za njegovu bezgraničnu ljubav.

NA KAMENU UZ RUB CESTE

Čovjek se... odjednom umori. A to i nije nimalo čudno. To je sasvim naravna stvar, pa i u redovničkom životu.

Sjediš na kamenu uz rub ceste, staviš glavu među ruke te osjećaš samo umor (umor u kostima, u nogama, u srcu, mozgu, u volji) i klonulost. Čini ti se da su te sa svih strana pritisnuli. I nemaš volje nego da ostaneš tu, šćućuren uz rubni kamen, s glavom među rukama i bez snage da streseš makar i prah s cipela.

Kad se javlja takvo razdoblje u redovničkom životu? To se ne može točno odrediti. Obično to biva negdje oko 35.—40. godine — katkad prije, katkad i poslije. U nekim slučajevima i nikad.

Sada se nalazimo, kao što vidimo, u procesu duhovnog dozrijevanja, koje se, međutim, ne poklapa s godinama.

No idimo redom i pokušajmo da pojedinačno odredimo različita razdoblja u kojima se odvija redovnički život.

Razdoblje entuzijazma. — Karakterizira ga upravo ono oduševljenje, ushićenje zbog novog života koji je uslijedio kao odgovor na Isusov poziv.

Nastojimo da to bude potpuno darivanje, velikodušnost bez osobnih računa, bez polovičnih mjera — neke vrste duhovna opijenost. Čistoća, poslušnost, siromaštvo, život molitve, ljubav prema drugima — ništa nam od toga nije jednostavno poklonjeno. No mi uspijevamo da lako svladamo, rekao bih: da prevrnemo sve te zapreke.

Ne usuđujemo se da to otvoreno priznamo, ali imamo neograničeno povjerenje u svoje snage, u svoju plemenitost i u svoje rezerve.

U svojoj naivnosti uvjereni smo da mi dajemo nešto Gospodinu. Još nismo stekli iskustvo (po njegovoj naravi bolno) kako je čovjeku nemoguće da živi potpuno prema zahtjevima našega poziva.

S druge strane, u samostanu nam se sve čini lijepim. Griješimo naivnošću i podajemo se lakim snima.

Razdoblje umora. — Karakterizira ga stanovit zastoj, naravni pad entuzijazma pa i to što nam ideali više nisu tako jasni.

Godine! Snaga popušta, a to je posljedica aktivnosti — rada za druge, napetog, grozničavog, pretjeranog. Nastupa doba razočaranja, klonulosti, osjećaj apatije, potpune dezinteresiranosti. Sve ti se čini crnim. Teško je podnositi i samoga sebe i druge. Na neki težak način osjećaš da si beskoristan. U duši te hvata sumnja da li se uopće isplati boriti se jer — na kraju ćeš ionako lupiti glavom o stijenu.

Nađeš se praznih ruku i to ti je osobito bezutješno. »Učitelju, radili smo cijelu noć, a ništa nismo uhvatili.«

Ideali su, tko zna kako, izblijedjeli zbog vremena, jer su dani uvijek jednaki, a poslovi često ponižavajući; planovi su nam se bijedno pretvorili u zrak, a sne nam je pofurio mraz stvarnosti. Mjesto na kojem smo ne čini nam se našim, a posao kojim se moramo baviti ne odgovara našim naklonostima.

Gledamo toliko bijede, toliko siromaštva, toliko sjene, pravu urotu prosječnosti, pa i u samostanu. A upravo na to nismo bili pripravljeni...

Na kraju otkrivamo, na svoju ruku, da redovnički život zahtijeva mnogo više od onoga što čovjek može dati.

Niču nepredviđene poteškoće, nalazimo se sučelice situacijama koje nas obeshrabruju, javljaju se nova iskušenja.

Pa i zavjeti počinju biti teški.

Spas: treba da nam postane jasno u čemu smo zatajili. — Velika je zabuna misliti da taj posljednji stupanj, koji smo ovdje opisali u glavnim crtama (a svatko može tome dodati po koju osobnu točku) predstavlja neko povlačenje, da označuje neko ponižavajuće »natrag«. Ponekad čujemo govoriti: »Prije nekoliko godina bila sam bolja, plemenitija...« Da. Možda je onda bilo kod tebe više entuzijazma. Ali Gospodin *zahtijeva vjernost koja se mora podnijeti,* koja

dakle, nije jednostavno utkana u entuzijazam prvih godina. I zatim, možda se u onim našim svetim pothvatima više isticalo naše »ja« negoli Bog.

Zapravo se radi o stanovitom, veoma važnom dozrijevanju, odlučnom za naš život, a ne o uzmaku. Do toga može doći kasnije, ako bude trebalo birati! (A mi imamo sve vrste izgovora: tražimo ljudske interese, pa se pokrivamo i zahtjevima apostolata, a možda nam je u pozadini i nepriznata želja da pravimo karijeru. Možda prihvaćamo prosječnost, kamufliranu pod maskom tobožnje razboritosti, ili iskustva, ili u »hodanju po zemlji, a ne po zraku«. Ali svim tim vrstama uzmaka još ćemo se pozabaviti u jednom od slijedećih razmatranja.)

No »razdoblje umornosti« mora dovesti do odluke — izbora. Stalan zastoj ne bi značio nikakvo rješenje.

Dakle, treba birati! Ili Isus — ili svijet, herojstvo ljubavi ili prosječnost. Križ ili stanoviti komoditet. Svetost ili sasvim formalna, »službenička« vjernost. Apsolutna plemenitost ili jednostavna čestitost.

Mi smo slični onome alpinisti koji se u zanosu uspeo do neke stijene šestoga stupnja pa se onda zaustavio na određenoj točki jer ne može dalje. Tu postoje za nj ova moguća rješenja:

— *Gledati u dubinu.* No tada će ga, kad ga uhvati strah, sigurno spopasti vrtoglavica. Past će. Survat će se dolje. Tome odgovara svršetak našeg poziva.

— *Ostati nepomičan,* zalijepljen uz stijenu, s čelom prema njoj. To je prihvaćanje prosječnosti koja znači (neću se umoriti ponavljajući to) strahovito izobličenje redovničkog života. Ništa tako ne ponizuje kao puka besprijekornost života, »malograđanština« u nasljedovanju Raspetog Krista.

— *Gledati gore.* Uvjeriti same sebe da apsolutno moramo doći do vrha, da ne možemo zastati na polovici započetog djela. »Kad pođeš na put da bi učinio neku stvar, nemoj se vratiti dok je nisi izvršio« (De Foucauld).

Gledaš li u visinu, opazit ćeš neku izbočinu, da, možda baš i neku žicu.

To znači: treba da priznamo svoju nemoć, svoju bezuvjetnu nemogućnost i nesposobnost da sami dođemo do vrha pa da otkrijemo onu žicu koja nam je bačena iz visine. Čuti onaj glas: »Ljudima je nemoguće, ali ne Bogu! Ta Bogu je sve moguće« (Mk 10, 27).

Našem priznanju neuspjeha: »Učitelju radili smo čitavu noć, a ništa nismo uhvatili« odgovara sigurnost: »Ljudima je nemoguće, ali ne Bogu! Ta Bogu je sve moguće.«

Priznanje našeg neuspjeha podudara se s našim velikim uspjehom. Očistit ćemo stoga teren od svoje oholosti, preuzetosti, od svoga egoizma i prepustiti ga Bogu.

DVA POZIVA

Opet ćemo se pozabaviti glavnom misli prethodnoga poglavlja. Rekli smo: naš se spas sastoji u tome da mirno priznamo da smo zatajili. Samo tada, ako smo pokatkad bolno iskusili da vlastitim snagama ne možemo odgovoriti idealu, onda je došao Božji čas.*

Ako je plan (naravno, potpuno!) oslobođenje vlastitog ja, tada radi Bog. Puko oduševljenje postaje istinskom vjernošću. Naivno pouzdanje u vlastite snage stupa u pozadinu pred milošću. Moje »ja« iščezava s pozornice, a Bog nastupa.

To nam može bolje razjasniti Sveto Pismo, točnije: poziv apostolima.

Ne znam jesi li primijetila da je Isus pozvao apostole dva puta.

Prvim pozivom oslobodio ih je od stvari ovoga svijeta. Petar, Andrija, Jakob i Ivan ostavljaju svoje mreže, svoje zvanje, one kojima pripadaju. »Kad je Isus prolazio pokraj Galilejskog mora, opazi dvojicu braće, Šimuna, zvanog Petar, i brata mu Andriju, kako bacaju mrežu u more — bili su, naime, ribari — pa im reče: »Pođite za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi!« Oni istoga časa ostave mreže i pođu za njim. Idući odatle dalje, opazi drugu dvojicu braće, Jakova Zebedejeva i brata mu Ivana, u lađici s ocem, gdje krpe mreže. Pozva ih. Oni odmah ostave lađicu i svog oca te pođu s njim« (Mt 4, 18—22).

Matija napušta carinarnicu. »Isus... opazi čovjeka imenom Mateja gdje leži u carinarnici te mu reče: »Hajde za mnom!« On ustade i pođe za njim« (Mt 9, 9).

* Ovo je razmatranje napisano prema R. Voillaume: Come loro (talijansko izdanje).

Oni su s oduševljenjem pošli za Isusom. Bili su svjedoci njegovih čudesa, koja su pobudila veoma mnogo pažnje. Slušali su ga kad je govorio o kraljevstvu i kad je naviještao svoju novu poruku koja je sve to preokrenula na glavu. Bili su svjedoci toga kako se ponašala svjetina, a bili su prisutni i pri umnoženju kruha u pustinji.

Nadali su se velikome, sanjarili su o fantastičnom, u mislima su se igrali vlašću. Mislili su: neko mjestance u kraljevstvu — naravno, onom kako su ga oni zamišljali — sigurno im je.

No tada je počeo Isus nešto... čudnovato govoriti o svojoj skorašnjoj smrti. Golgota je već bacala unaprijed svoje sjene. Apostoli su prčili svoje nosove.

Tada je za vrijeme muke došao odlučan ispit. Svi su pobjegli. Taj se događaj nije baš poklapao s njihovim sanjarenjem, planovima, težnjama. »Kad se opet vrati, nađe ih gdje spavaju jer im bijahu oči otežale« (Mt 26, 43). »Tada ga svi ostave i pobjegnu« (Mk 14, 50). Petar čak reče: »Ne znam čovjeka o kome vi govorite« (Mk 14, 71).

Nakon uskrsnuća Gospodin ih je po drugi put pozvao. Sada je to bio konačan poziv: »Idi za mnom!« (Iv 21, 19).

Pošto su iskusili izdaju, zataju, razočarenje, uništenje svojih nada i svoje preuzetnosti — »ako se doista i svi pokolebaju zbog tebe, ja se neću nikada pokolebati... ma kad bio morao s tobom i umrijeti, sigurno te ne bih zatajio« (Mt 26, 33—35) — kad je propalo njihovo oduševljenje i njihovo naivno uvjerenje, tada su zaista mogli poći za Isusom.

To isto zbiva se i s nama. *Prvi Gospodinov poziv treba da nas oslobodi stvari* (zvanja, obitelji, roditelja i ljudskih pogleda na budućnost).

Onda dolazi ispit muke. To je upravo ono što mi nazivamo »etapom umora«. Sjedimo na kamenu uz rub ceste, a vrijeme nas iscrpljuje. Onaj monotoni, svakidašnjim stvarima ispunjeni život postaje nam muka. U iskušenju smo da pokopamo velike sne...

Drugim pozivom Isus nas oslobađa nas samih. Treba da shvatimo da sami, samo s pouzdanjem u svoje vlastite snage, ne činimo ništa dobro i da ćemo se opet naći tako razočarani i s praznim rukama. Ako pak slijedimo taj poziv (što, naravno, nije lako: lakše je osloboditi se stvari negoli samih

sebe), ako smo, dakle, u stanju da sasvim bistro i jasno priznamo svoju nemoć, ako smo zaista uvjereni da Bog sve može, onda počinje divna pustolovina »svetosti«.

Ako naše »ja« stoji u sredini, naš se religiozni život tako reći odriče velikih ideala.

Ako je pak Bog u središtu, on nas spasava iz naše nemoći.

Naše ruke. Želio bih da ovo razmatranje završim pogledom na posljednje razdoblje tvoga života. Veoma je vjerojatno da će i za tebe doći čas kad će te snage sasvim napustiti, tvoje će tijelo oslabjeti, a ni sama volja neće te više držati. Stupit ćeš u stranu, bit ćeš zajednici na teret jer joj više nećeš moći davati aktivan doprinos.

Ako si u različitim odsječcima svoga života bila u stanju da odlučno okreneš kormilo i da popraviš svoj duhovni život te da se svjesno uputiš prema Bogu, ako si isključivo Bogu davala prostora, bit ćeš u stanju da tada sasvim mirno i zadovoljno dadeš posljednje svjedočanstvo svoje ljubavi.

Tvoje ruke, koje su prividno postale beskorisne, izgledat će ti tada ljepše negoli onda kad si se trudila i s potajnim ponosom zamišljala da ćeš na kraju ipak doći na neko mjesto koje ti pripada...

Tada će tvoje ruke na odru (hvata li te strah kad govorim o tome?) zauvijek biti sklopljene. Netko će ti staviti u njih i krunicu.

Točno gledano, te će ruke držati u ruci konopac koji će biti čvrsto napet prema gore. To je onaj konopac koji si ti pograbila na dan kad si u očaju priznala svoju nemoć, spustila glavu u ruke, sjela uz rub ceste i bila si tako umorna...

IMAŠ GROZNICU? VRLO DOBRO!

Zar ti se nije već često dogodilo da si uveče, prije nego si legla u krevet, osjetila duboku žalost i nezadovoljstvo? Došlo ti je gotovo da plačeš.

Reći ću ti posve iskreno: prihvati se te vrste potištenosti, visoko je cijeni! Gospodin ti njome poklanja veoma dragocjenu milost!

Nisi uvjerena u to? Pokušat ću da se točnije izrazim. Govorimo o groznici! Ako te ona spopadne, to je prava muka i nešto veoma nezgodno. No groznica ima, s druge strane, i sasvim određenu zadaću: to je u biti veoma nuždan alarmni znak. Time zapažamo da u našem tijelu nešto ne funkcionira onako kako bi trebalo da funkcionira. To nagoviješta opasnost za naš organizam, zapravo bolest.

I ta potištenost uveče ima veoma korisnu svrhu, koju i Bog hoće. To je neke vrste duhovna groznica. To je alarmni znak, koji upućuje na to da nešto nije u redu.

Taj alarmni znak dolazi sa dviju strana: od Boga i od tvojega boljega ja.

Bog ti potpuno jasno pokazuje da nije zadovoljan s tobom, da je razmak između njega i tebe stalno sve veći umjesto manji te da se njegova slika u tvojoj nutrini, koja bi za tebe trebala da bude sasvim prozirna, pomalo pokriva kojekakvim tvrdim ljuskama.

Tvoje bolje ja ulaže prigovor protiv toga što se ti izdaješ za čovjeka koji nije onaj izvorni i pravi (ta u nama stanuju zapravo razne individue i mi ne ostvarujemo uvijek ono bolje, pravo...). Ulaže prigovor jer ti nisi ona koja bi trebala da budeš, jer iz same sebe praviš karikaturu.

Vidiš, dakle, alarmni znakovi koji proizlaze od Boga i oni koje emitira tvoje bolje ja, imaju potpuno istu svrhu. Ta vrsta »duhovne groznice« je sasvim jasan simptom.

Taj se simptom ne smije u svome značenju pogrešno tumačiti. No i to se događa.

Ona bi se žalost mogla pripisati i vanjskim činiocima: nekom nezasluženom prijekoru, nerazumijevanju poglavarice prema tebi, kakvom sukobu s drugom sestrom, nekoj riječi ili osudi koja ti je nanijela bol.

Ne, ta potištenost, ta »groznica«, ne upućuje na neko zlo koje bi bilo izvan tebe...

Moglo bi se također pomisliti da ta potištenost ima svoj uzrok u tome što čovjek već godinama stoji na krivom mjestu, što se bavi nekom djelatnošću koja ne odgovara njegovim sposobnostima i sklonostima, što se bavi nekim ponižavajućim, uvijek istim poslom, jer nekome nešto nedostaje...

Ne, ta »groznica« nema ništa zajedničko s položajem na kom se nalazimo ili s poslom koji obavljamo. Nema ništa zajedničko ni s našim odnosima prema vani, nego samo s onim što smo mi.

Nismo žalosni i potišteni jer nam nešto nedostaje ili što se, tobože, nalazimo na krivome mjestu. *Potišteni smo jer nismo onakvi kakvi bismo trebali da budemo.*

Zamislimo planinara koji bez muke svladava i najstrmije stijene brda a sada treba da tko zna iz kojeg razloga radi kao listonoša u nekom potpuno ravnom kraju! Ili, zamislimo samo da neki književnik mora čitav dan ispisivati račune za poduzeće koje proizvodi sapun! Ili, kako bi se osjećao pravi slikar kad bi morao raditi kao bačvar? Bi li svi oni mogli biti zadovoljni? Ta nešto bi im nedostajalo!

Ako je Tvoj život sasvim prosječan i običan, bez pravog zanosa i bez prave širokogrudnosti, onda pomalo sličiš onome planinaru, onome piscu, onome slikaru. Tada je sasvim naravno da tvoje pravo, bolje ja protestira. I odjednom osjećaš groznicu. Pa to je sasvim logično.

Ti bi trebala da prođeš još velik put, ali si svoje tijelo stegnula u tako uske haljine da se jedva možeš kretati. Zar ne znaš da se moraš popeti na vrhunac? A nosiš tako tijesne cipele da ti je uspon prava muka! Već nakon nekoliko koraka moraš se zaustaviti jer su ti noge izranjene.

Tvoje je srce tako stvoreno da ga samo Bog može sasvim ispuniti. A ti unosiš u nj toliko beskorisnih stvari!

Tvoji talenti i darovi bili su ti povjereni da iz svoga tijela napraviš remek-djelo, umjetninu koja će biti drugačija od ostalih i koju jedino ti sama možeš izraditi. No ti si dosad na komadić papira stavila tek nekoliko poteza (a možda čak i mrlja).

No dosta zasad! Te misli možeš i sama dalje razvijati. Ja ti htjedoh dati samo temelj od kojega ćeš poći.

Budi uvjerena i zapamti dobro: tvoj je redovnički život ili remek-djelo ili je packarija. Ili je umjetnina ili gluparija. Tu nema drugog izlaza, nema puta po sredini.

Ta »groznica«, ta potištenost koja te uveče spopada može ti pokazati kako izgleda djelo koje nastaje u tvojim rukama.

Imao je potpuno pravo Léon Bloy kad je rekao: »Ljudi bi zapravo trebali da budu žalosni samo iz jednog razloga: što nisu sveti!«

To se sigurno odnosi i na redovnicu.

POSVETA BOGU

Redovnički život ima svoj temelj u posveti Bogu, koja može stvorenju (nekoj osobi, ali i nekoj stvari) dati novo značenje, to jest da ono sada pripada Bogu.

To posveta oduzima stvorenju profanu upotrebu da bi ga odredila i odvojila sasvim za Boga.

Posveta označuje stvorenje osobitim znakom: »Božje vlasništvo.«

Po svojoj posveti redovnica pripada samo Bogu. Ona je »Božje vlasništvo«.

To moramo dobro shvatiti. Po krštenju je svaki kršćanin posvećen Bogu. Prva, početna posveta Bogu zbiva se, dakle, po krstu. To ne smijemo zaboraviti jer ćemo samo tako izbjeći nesporazume i (nažalost, veoma česte) krive nazore.

Redovnica je, međutim, na sasvim osobit način posvećena Bogu. Onu posvetu po krstu kao da uzdiže do nove *stvarnosti.* Tu prvu posvetu osnažuje slobodnim činom, određuje je točnije i precizira je. Taj njezin čin je slobodan odgovor na poziv i na »izbor« odozgo.

Tko je, dakle, shvatio onu riječ »Slijedi me!« i dao se na put nasljedovanja Krista te prigrlio redovnički stalež, taj se na sasvim osobit način posvetio Bogu.

Karakteristično je u redovničkom životu ono »izlučenje« — isključivo pripadanje Bogu. Sveti Benedikt čak kaže: »I najjednostavnije stvari u samostanu treba smatrati kao svetu oltarsku opremu.«

Ta posveta nalazi svoje vlastito opravdanje — tako reći svoju vlastitu logiku — u Božjoj veličini. »Čim sam došao do vjere u Boga, odmah sam shvatio da ne bih mogao ništa drugo uraditi negoli za njega živjeti« (De Foucauld).

Zajednička žrtva. Najintimnija bit te »svete stvarnosti«, redovničkog života, sastoji se u žrtvi ljubavi. Žrtva je temeljni akt svake religije. To je akt po kome je neko stvorenje odabrano, posvećeno i učinjeno Božjim vlasništvom.

U Starom Zavjetu razlikujemo dvije glavne vrste žrtve: žrtvu paljenicu i zajedničku žrtvu.

Žrtva paljenica: žrtvena životinja prinosi se u čast Stvoritelja. Time ona postaje sveta. Nitko je ne smije dodirnuti, njome se poslužiti, niti, što bi bilo još gore, jesti je.

Zajednička žrtva. Žrtva se stavi na oltar, a sam Bog je, pošto ju je primio, vraća natrag ljudima. Oni treba da od toga jedu i da sudjeluju u njegovu obroku.

Previše bismo pojednostavnili stvar kad bismo htjeli kontemplativan redovnički život usporediti sa žrtvom paljenicom, a aktivni redovnički život sa zajedničkom žrtvom.

Što se mene tiče, ja uvijek čvrsto ustrajem na tome da je i kontemplativan redovnički život, bar u određenim okolnostima, zajednička žrtva. No pustimo neka se stručnjaci prepiru o tome...

Posveta Bogu, taj temeljni akt redovničkog života, mora se u svakom slučaju očitovati u zajedničkoj žrtvi, to jest: žrtva se postavlja na Božji oltar, a Bog je preuzima pa je onda vraća ljudima.

Izgleda paradoksalno, ali je to stvarnost, stvarnost koja zadivljuje: redovnica uvijek pripada Bogu (»Božja stvar«), ali i čovjeku jer je Bog pruža ljudima kao jelo da bi oni na stanovit način imali udjela u njegovu obroku (tako zvana »zadaća služenja«).

Chevrier je rekao: »Svećenik je ovdje zato da bude pojeden.« Mi bismo to mogli malo promijeniti pa reći: »Sestra je zato tu da je ljudi pojedu.«

Možemo ići i dalje. Žrtva je akt javnog kulta. I redovnički zavjeti — zajednička žrtva — javni su akt. Kad, naime, ne bi bilo tako, bila bi njihova vrijednost u opasnosti.

Obveza se prima potpuno javno. Znak pripadnosti Bogu i određenje za čovjeka koje iz toga slijedi (eto, to je socijalna dimenzija posvete) objavljuje se pred svima.

Razumiješ li sada veličinu, ljepotu i uzvišenu odgovornost te svoje »posvete?«

Ti pripadaš sasvim Bogu, njegovo si vlasništvo, a istodobno si određena za druge, »vraćena« si drugima. Jedino samoj sebi više ne pripadaš.

Čini mi se da ti je to dovoljno za danas. Ma što kažem! Za čitav život...

ESHATOLOŠKA FUNKCIJA ZAVJETA ILI: BUDUĆNOST JE VEĆ ZAPOČELA

Redovnički život je, kao što smo već vidjeli, slobodan odgovor na poziv »Slijedi me!« U biti, mi preuzimamo obvezu da ćemo slijediti Krista na putu ljubavi.

Prema nauci pak Evanđelja ljubav ima dvostruk predmet: Boga i bližnjega. Zato, zahvaljujući tome dvostrukom predmetu, možemo istaći i dvije glavne funkcije redovničkog života:

— eshatološku funkciju (s obzirom na Božje kraljevstvo)
— funkciju služenja (s obzirom na bližnjega).

Promotrimo najprije onu eshatološku funkciju! Redovnica se svečano obvezuje da će težiti za najvećom mogućom mjerom ljubavi. No zna se: ljubav — po sebi — teži za potpunim posjedovanjem. To pak potpuno posjedovanje moguće je tek u drugom životu, kad padnu vela, kad nestanu sjene i kad nam bude dopušteno da gledamo Boga.

Redovnički život teži već sada k tome posjedovanju. U neku ruku želi ga anticipirati. Želi već sada započeti ono što će zapravo biti konačno Kraljevstvo.

Redovnički život mora, dakle, stajati pred tom eshatološkom napetošću, mora biti sasvim usmjeren na Kraljevstvo.

Posvetu možemo stoga protumačiti ovako: *ona je kao bacanje sidra za vječno Kraljevstvo.* Put je još dug, brodić je još daleko od cilja, ali mi smo ipak negdje izbacili sidro za ono što će biti naše pristanište. Negdje je naš dolazak, naš anticipirani posjed. Mi smo, doduše, još na putu, ali u stanovitom smislu ipak smo prispjeli. Upravo to je paradoks posvete, sidra, koje je izbačeno prema Kraljevstvu.

S tog eshatološkog aspekta naši zavjeti dobivaju osobito duboko značenje. Hajde da ih po redu razmotrimo!

1. *Zavjet čistoće (nevinosti).* — U eshatološkom aspektu, u odnosu prema kraljevstvu čistoća kao da je već započeti vječni život, preludij našega stanja na nebu: »... I bit će kao anđeli na nebu« (Mt 22,30).

Pročitajmo i priču o djevicama koje očekuju zaručnika sa zapaljenim svjetiljkama u rukama (Mt 25, 1—13).

Zavjet čistoće ne znači negaciju ljubavi. To je, baš naprotiv, sjajna potvrda ljubavi, jedinstvene, cjelovite, konačne, nepodijeljene ljubavi.

»Posvećeno djevičanstvo je u Crkvi stalan znak. U toku vremena ono čuva osjećaj toga očekivanja, oslobođenja od svih stvari jer nestrpljivo iščekuje predstojeći dolazak Gospodina: tisuće godina su kao jedan dan« (sestra Jeanne d'Arc).

Zavjet nevinosti je, dakle, u odnosu sa stanjem posljednjih dana. To je trajna vjera u dolazak zaručnika. Ona treba da održi očekivanje budnim...

2. *Zavjet siromaštva.* — Eshatološki aspekt siromaštva vidimo u ovome: kad je netko jednom zahvaćen Kristovom ljubavlju, onda gleda na konačnu stvarnost. Ne da više da ga odvrati »lik ovoga svijeta, koji prolazi«. Ne možemo se zaustaviti kod zemaljskih bogatstava, »jer ovdje nemamo stalnog boravka«.

Stvari ovoga svijeta ne smijemo, dakako, prezirati jer bi to značilo potcjenjivati i njihova Stvoritelja. No moramo ih promatrati prodornim, dubokim pogledom, koji je u stanju da uoči svu njihovu prolaznost i privremenost.

Netko je to rekao ovako: ne izravno potcjenjivati ih, ali ne pokazati ni zanimanje za njih. No precizirat ću i to: ne valja ni nedostatak svakog zanimanja, već treba da svoje zanimanje postavimo na višu razinu — da to bude zanimanje usmjereno na višu stvarnost.

Moja pažnja se tada više usmjeruje upravo na Stvoritelja stvari negoli na same stvari...

Kraljevstvo se samo s mukom osvaja. Treba se osloboditi svega teškog da bismo se mogli popeti do njegove visine.

Treba se osloboditi svega onoga što sprečava naš hod prema naprijed.

Put treba osloboditi od svega što bi nam moglo usporiti napredovanje.

3. *Zavjet poslušnosti.* — Kad govorimo o poslušnosti u redovničkom životu, onda, naravno, u prvom redu mislimo na onu vrstu poslušnosti koja je jednaka u svim zajednicama. Također nam je pred očima vrlina usmjerena na opće dobro i postizavanje vlastitog cilja određene zajednice.

To stanovište, ozbiljno i važno (a mi ćemo o tome još pobliže govoriti) ne iscrpljuje, međutim, čitavu stvarnost i bogatstvo zavjeta poslušnosti. Ograničimo li se na to, riskiramo da ga osiromašimo i da ga lišimo njegova dubljeg sadržaja i značenja.

Nema ljubavi u kojoj se ne krije i napor da se nasljeduje ljubljena osoba, da se poistovjetimo s njome. Redovnica koja je stupila na put »nasljedovanja Krista« ići će za njim i na teškom putu poslušnosti, poistovjetit će se u poslušnosti s njime (»Moja je hrana činiti volju onoga tko me je poslao«).

To je poslušnost koja može ići i do kulminacije getsemanskog straha, kad u svoj svojoj dramatici dolazi do izražaja kontrast između volje Oca i naše volje: »Ne moja, nego tvoja volja!« (Lk 22, 42).

Ako tako gledamo, onda se u očima redovnice ne radi o tome da li je poglavarica »dobra« ili »zla«, je li inteligentna ili sasvim »ograničena«, jesu li njezini nalazi rezultat ozbiljnih razloga ili ih je diktirala samo njezina mušičavost. (Time ne želim reći da poglavarica može raditi kako joj se sviđa — no to je poseban problem...) Bitno je da mi ona pribavlja nešto veoma važno: *dobro poslušnosti.*

No vratimo se zapravo eshatološkoj funkciji zavjeta poslušnosti! Redovnička posveta znači želju da se predujmi (anticipira) »Nebeski Jeruzalem«, a to znači: omogućiti da harmonija, red i jedinstvo konačnog Kraljevstva dobiju već sada svoj oblik.

»Neka bude tvoja volja, kako na nebu tako i na zemlji« — tako molimo u *Očenašu.* Poslušnost u redovničkom životu ima upravo svrhu da »na zemlji« ostvari onu istu harmoniju i da potvrdi primat Očeve volje.

Ako o tome dublje razmislimo, vidimo da je to divna stvar. U ovome svijetu odbojnosti i bijede, u svijetu u kome veoma mnogi tako često suprotstavljaju Očevoj volji svoje »ne«, ima bar jedna točka gdje »da« ima svoje mjesto. Ima jedno mjesto gdje ljudsko srce, unatoč slabosti ljudske naravi, sa zanosom onoga tko ljubi, nastoji samo da izra-

žava Božju volju (da, jer bez poslušnosti nema ljubavi — nedostajao bi joj naravni temelj).

»Na taj način zavjet poslušnosti izražava u svojoj cjelovitoj i bezuvjetnoj predanosti volji ljubljenog Bića dublju stvarnost ljubavi« (sestra Jeanne d'Arc).

Po toj, dakle, redovničkoj poslušnosti dobiva moljenje *Očenaša* svoj reljef: »kao na nebu«. Kraljevstvo Božje već je započelo i prisutno je na zemlji. »Sveti grad« dobiva unaprijed svoj oblik, anticipiran je, postavljen na temelj koji mu osigurava čvrstoću i sklad, a to je volja Oca. Sve pak to treba zahvaliti stvorenjima koja su na žrtveni oltar postavila ono najvrednije što su posjedovala: svoju volju i slobodu.

Bio sam malo opširan, no to je zahtijevala tema. Fiksirajmo dobro te natuknice: eshatološka funkcija zavjeta, to jest njihov uzak odnos prema konačnom kraljevstvu — »Sveti grad« već unaprijed dobiva svoj oblik. — Sidro izbačeno u vječni život. — Predujmljeno posjedovanje konačnih stvarnosti.

S obzirom na posvetu u redovničkom životu mogli bismo se poslužiti naslovom jedne veoma poznate knjige: budućnost je već započela.

REDOVNIČKI ŽIVOT KAO »ZNAK«

Redovnica je »svu svoju egzistenciju učinila znakom potpunog prepuštanja kršćanina u Božje ruke. Da bi izrazila da je Bog najveće dobro, odriče se u svome siromaštvu svih zemaljskih dobara. Da bi pak izrazila da je Bog najveće »Ti« ljubavi, žrtvuje ljubavno zajedništvo braka... Napokon, zavjetom se odriče slobodnog raspolaganja vlastitim životom, veže se »pravilom« i u okviru tog pravila veže se uz poglavaricu. U redovničkoj poslušnosti svi su njezini čini znaci poslušnosti prema Kristu« (Müller).

Specifičan karakter redovničkog života sastoji se, dakle, u tome da usavršava milost koju je primila putem krsta i potvrde, i to na nov način, drukčiji negoli u ostalim staležima koji postoje u Crkvi.

»Po svojoj osobitoj karizmi i po svojem osobitom položaju člana Crkve redovnik je pozvan da na *užem putu teži k svetosti*« (*Lumen gentium*, II, 13), a taj se put sastoji u obvezi na tri evanđeoska savjeta« (Schulte).

Koncilska konstitucija o Crkvi *(Lumen gentium)* na poseban način ističe funkciju znaka koja je svojstvena redovničkom životu.

Posebna je značajka redovničkog staleža kao znaka u tome što njegovi članovi ovdje na zemlji, na osobit način nastoje da Krista učine svima vidljivim. A to se zbiva na taj način što redovnici žive sasvim za Boga.

Karakter tom znaku daje činjenica što se redovnički život sastoji u nasljedovanju Krista. Spomenuta Konstitucija kaže: redovnici navješćuju Krista »dok... razmatra na gori, ili navješćuje Božje kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene, ili obraća na bolji život grešnike, ili

dok blagoslivlje djecu i čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao« *(Lumen gentium,* VI, 46).

Taj znak, dakle, »može i mora uspješno privlačiti sve članove Crkve da revno ispunjuju dužnosti kršćanskog zvanja. Budući da Božji Narod nema ovdje stalnog grada, nego traži budući, to redovnički stalež, koji svoje sljedbenike više izbavlja od zemaljskih briga, bolje pokazuje svim vjernicima već i na ovom svijetu prisutna nebeska dobra, i bolje svjedoči o novom i vječnom životu koji je stečen po Kristovu otkupljenju, a navješćuje buduće uskrsnuće i slavu nebeskoga Kraljevstva. Redovnički stalež također bolje nasljeduje i neprekidno u Crkvi predstavlja oblik života koji je primio Božji Sin došavši na svijet da čini Očevu volju, i koji je naložio učenicima koji su pošli za njim. Napokon, na poseban način pokazuje uzvišenost Božjega Kraljevstva nad svim zemaljskim stvarima i njihovim najvećim potrebama; pokazuje također svim ljudima nadmoćnu veličinu snage Krista Kralja i neizmjernu moć Duha Svetoga, koja divno djeluje u Crkvi.« *(Ibidem,* VI, 44)

Tu se radi o veoma kompleksnom, ali i sadržajno bogatom odsječku, u kome su izrečene sve karakteristike redovničkog života u njihovoj funkciji znaka.

Polazna točka je, mislim, da redovnički stalež izričito nasljeduje i ima zadatak da u svako vrijeme u Crkvi i po Crkvi učini prisutnim oblik života Božjeg Sina, koji je došao na ovaj svijet. Krist, naime, »savršena slika Boga nevidljivoga« (Kol 1, 15), svjetlo naroda, *znak je u pravom smislu riječi.*

Koncilska konstitucija »Lumen gentium« objašnjava pojedine evanđeoske savjete kao nasljedovanje Krista.

»*Djevičanstvo* je nasljedovanje Krista koji je uvijek na uzoran način živio bezuvjetnom nepodijeljenom ljubavi prema Ocu. Poslušnost pak nasljeduje Krista, Sina, koji je poslušno i revno odgovarao na Očevu riječ ljubavi, koja usrećuje. Tome treba dodati i to da je Krist poslušnošću završio nalog koji mu je bio dan, da, naime, spasi svijet, preuzevši na sebe muku i smrt, napušten na križu od Oca. Redovnički pak život izražava na osobit način baš ta dva aspekta Kristove poslušnosti.

Tome, na kraju, pridolazi i *siromaštvo* shvaćeno opet u Kristovu duhu. Redovnički život nasljeduje stoga i u Crkvi predstavlja na osobito izrazit i neposredan način ono Kristovo poniženje. Zato je *kao stalež u Crkvi* i za Crkvu veoma bliz Kristu, a time i onome zbog čega je Krist izabrao i prigrlio poniženje za čitav život, a to je gloria aeterna (vječna slava). Budući pak da redovnički život u isto vrijeme nasljeduje i predstavlja djevičanstvo i poslušnost, shvaćene i doživljene u Kristovu smislu, još je jednom, na intimniji i neposredniji način, približen Kristu, a po njemu i samom Bogu. Zato je to stalež savršenstva u Crkvi i za Crkvu.*

Stoga, redovnici, nasljedujući Krista *sasvim izbliza,* imaju funkciju da budu primjer i »stimulans« u okviru Crkve. »Mnogi, živeći u redovničkom staležu i težeći za svetošću tješnjim putem daju pobudni primjer braći« (*Lumen gentium,* II, 13). I zatim: »Redovnici svojim staležom pružaju sjajno i osobito svjedočanstvo da se svijet ne može preobraziti i Bogu prikazati bez duha blaženstva« *(na istom mjestu,* IV, 31).

Kao što vidiš, redovnički stalež nije »privatna stvar«, u kojoj bi se radilo samo o tvojim odnosima s Bogom i o »poslu« spasa tvoje duše.

Od časa kad si pristala da nasljeduješ Krista na »uskom putu«, obvezana si na određenu *socijalnu funkciju* u okviru Crkve. Postala si »javnom osobom« — osoba si *općeg interesa,* i to ne samo s obzirom na svoju specifičnu aktivnost, već i u kompleksu čitave svoje egzistencije, koja, kako smo vidjeli, treba da bude »znak«. I ti si, kao i Crkva, »znak podignut usred narodâ«.

No znak ima vrijednost tek kad označuje jednu drugu, važniju stvarnost. On podliježe osnovnom principu, *naime principu transparencije* (prozirnosti). Dakle, on izvršava svoju posebnu funkciju samo ako očituje realnost koja stoji iza njega, i to na jasan, lak, intuitivan, konkretan način, na način koji mogu svi shvatiti a da im za to nije potrebno tumačenje ni komplicirano dokazivanje. Ukratko: znak treba da govori jezikom koji svi razumiju. Ponavljam: treba da se pokorava principu transparencije.

Kada negdje vidim crnu zastavu, onda mi je to znak da je netko umro. Vidim li plavi pramen, znam: rodilo se dijete. Smiješak i milovanje znak su mi srdačnih osjećaja, simpatije.

* Schulte u djelu »La Chiesa del Vaticano II«, izd. Vallechi.

Dakle, kad vidim te znakove, odmah shvaćam što oni treba da znače.

Ostavljam te s tim mislima, pa, ako to Bog hoće, i s grižnjom savjesti. Jesi li sigurna da je tvoj redovnički život, takav kako ga ti živiš i prikazuješ, proziran, svima razumljiv znak? Obdržavaš li ti svoje zavjete na takav način da oni intuitivno odražavaju one stvarnosti o kojima smo govorili: kraljevstvo, neprolazna dobra, Očevu volju, ljubav, siromašnog Isusa Krista, »nepodijeljeno srce« — i tako dalje?

Promašena sestra (a takva može biti sestra kad ne živi puninu svoga staleža, ako se zadovoljava time da samo formalno udovoljava svojim dužnostima) postaje lako i promašeni znak ili — bolje — pogrešan znak.

PRAVA VELIČINA

Bilo je to kod Posljednje večere. Isus »usta od večere, odloži gornje haljine, uze ubrus i opasa se. Nalije zatim vode u praonik i počne učenicima prati noge i otirati ih ubrusom kojim je bio opasan« (Iv 13, 4 sl.).

Učenicima koji su pošli hvatati ribu Isus priprema nakon uskrsnuća jelo (Iv 21, 1—13).

Obje ove okolnosti — Gospodin koji kleči pred apostolima i pere im noge, te Gospodin koji pri vatri priprema ribu — ujedno su i rječit komentar i vjeran, konkretan prijevod njegova programa: »Sin čovječji... nije došao da bude služen, nego da služi« (Mt 20, 28).

Tko želi nasljedovati Krista, mora ga nasljedovati i u *služenju.* »Vi me zovete Učiteljem i Gospodinom. Pravo velite, jer to jesam! Ako, dakle, ja — Gospodin i Učitelj — vama oprah noge, treba da i vi jedni drugima perete noge. Primjer sam vam dao da i vi činite kao što ja vama učinih« (Iv 13, 13—15).

Budući da naše služenje želi da obuhvati sve i da nikoga ne isključi te po tome postiže jedinstvenu veličinu, usmjereno je, na kraju, ni na koga drugoga nego na Boga: »Što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, meni učiniste« (Mt 25, 40).

Naš redovnički život znači služenje Bogu ili »ne« prema Bogu. Trećega tu nema. Naše služenje ima, dakle, u biti samo jedno jedino određenje: Boga.

Drugim riječima: nestrpljivost, neumjesna žurba, neuljudnost, lijenost, preziranje drugih, ono »ne« što se baci u glavu nekom djetetu, nekom starcu ili bolesniku, znače nestrpljivost, neumjesnu žurbu, neuljudnost, lijenost, prijezir i »ne« prema Bogu.

Mi smo već na jednom od prethodnih mjesta konstatirali da naš redovnički život ima dvije čvrste polazne točke, a to su Bog i naši bližnji, Božje kraljevstvo i naša braća. Naša žrtva je »žrtva za zajednicu«! Bog žrtvuje s nama ako smo se mi dali na to da služimo ljudima.

Zato ima redovnica dvostruku zadaću: treba da sudjeluje kod stola Gospodnjega i u isto vrijeme da poslužuje pri stolu ljudi, da im lomi kruh života i da ga dijeli.

Možemo, dakle, opisati dvije čvrste točke:

Prvo. Danas se mnogo govori o veličini. Imamo velikih državnika, velikih pisaca, velikih športaša, velikih glumaca, pa i velikih (!) pjevača zabavnih pjesama.

Ne možemo se osloboditi više nego opravdane sumnje da je veličina ovdje izmjerena neprikladnom mjerom, da je tu diploma za veličinu i previše lakoumno izdana. Pritom prije svega mislimo na uspjeh, popularnost i mjesto pojedinca.

Isus nam je dao nepogrešivu mjeru kojom treba da mjerimo pravu veličinu: služenje bližnjemu. Stoga prema ljudskoj skali vrijednosti ima u kršćanskom pogledu samo jedna prava veličina, naime veličina onoga koji služi. Tako zvani »veliki državnik«, koji svoje mjesto smatra samo kao mjesto moći i prestiža, zapravo je malen, veoma malen, bijedan čovjek, pa makar o njemu pisale i sve novine. On je nešto apsolutno beznačajno.

Mnogo je veći onaj tko svoju vlastitu egzistenciju (pa makar je jedva poznat) promatra kao služenje »posljednjemu« i koji za to neće nikad dobiti ljudsku plaću ni ikakav orden, a kad umre, neće mu novine posvetiti ni retka.

Iznijet ću jedno potpuno osobno mišljenje. Kad gledam mnoge sestre kako u kuhinji barataju loncima ili kako metlom prelaze preko dugačkih hodnika ili kako na svojim rukama drže bolesnika koji iskašljava krv, tada mi posve sama od sebe dolazi misao: »Zaista velik čovjek!«

Drugo. Uvijek će biti problema zbog mjesta i službi, problema koji često uzrokuje velike boli ili čak male drame.

Pogledajmo, međutim, taj problem u njegovim pravim dimenzijama. Važno je znati služiti; »kako«, to je pitanje drugoga reda. Mi uvijek služimo Kristu.

Redovnički život je samo onda u redu ako ima u svome središtu služenje. Besmisleno je govoriti o više ili manje

niskim (ponekad se čak čuje govoriti o »ponižavajućim« zadacima). Važno je osigurati sebi privilegij služenja.

Prava veličina sastoji se, dakle, u službi služenja (kao unutrašnjeg stava), a ne u vrsti služenja (koja ovisi o vanjskim okolnostima, koje se ne odnose na ovu veličinu).

Nema visokih i niskih zadaća. Ima samo »velikih« redovnica, pa i ako one čitav dan idu naokolo samo sa »špricama« za davanje injekcija ili stavljaju zavoje, i »malih«, beznačajnih redovnica. Pa i one zadaće koje su po sebi zaista visoke u njihovim rukama postaju nešto sasvim bijedno.

Ovo smo razmatranje započeli dvjema zgodama iz Isusova života. I zaključit ćemo ga jednom zgodom iz Isusova života, ukoliko se on kroz vremena i dalje živi (ili bi trebalo da se i dalje živi): mislim po životu sestre.

Evo sestre Felicitas. Stupila je u zajednicu dok je još bila veoma mlada.

— Što znaš?

— Znam kuhati palentu.

— Nalažem ti u ime Gospodina: radi odsad u kuhinji i u povrtnjaku!

Sestra Felicitas ostala je u kuhinji pedesetak godina. Za nju nije postojao »strašan« problem niskih poslova i beznačajnih zadataka. S druge strane, bila je uvjerena u to da za nešto drugo i nije sposobna.

Jednog jutra bane u kuhinju svećenik koji je došao u samostan da propovijeda pa rekne sestri Felicitas:

— Vi ste sestra pedeset godina i uvijek ste radili samo u kuhinji?

— Da, i u povrtnjaku.

— Pa kako ste mogli samo to raditi?

— Vidite, to je bilo uvijek ono čudnovato za mene: vjerovala sam da u sjaju bakra svojih lonaca vidim Isusovo lice.

Ta je sestra shvatila veličinu služenja. Ona je doprla do onoga u čemu je bila vrijednost njezina služenja.

I dalje ću, dakle, mesti podove, posvetit ću se onome »teškom« djetetu, bavit ću se onim »nesnosnim« starcem. Tada će mi se na sjajnom podu pojaviti lik Krista. I to teško dijete i onaj nesnosni starac preobrazit će se odjednom ... u Krista.*

* Iz knjige: Locatelli, Donadoni, Pakao je lakši, Borla, Torino 1964.

Pošto smo razmotrili zavjete s obzirom na njihovu eshatološku funkciju (u odnosu prema Kraljevstvu) i kao »znak«, pogledajmo ih i s obzirom na njihovu funkciju služenja (u odnosu prema bližnjemu).

1. Zavjet čistoće. — »Niste li znali da mi je biti u onome što je Oca mojega?« (Lk 2, 49) Ta rečenica, što ju je Isus uputio svojim roditeljima, koji su ga zabrinuto tražili, pokazuje nam uzak odnos između zavjeta čistoće i služenja.

Mogli bismo reći: čistoća oslobađa od svake veze s nevažnim. Čovjeka čini potpuno raspoloživim i slobodnim za savršeno služenje.

Sveti Pavao govori: »Htio bih da budete bez briga. Neoženjeni se brine za Gospodnje: kako će ugoditi Gospodinu... A oženjeni se brine za svjetsko... te postaje razdijeljen« (1 Kor 32—34).

Pripazimo dobro: čistoća nije, kako to poneki shvaćaju, utočište za one krhke stvorove koji misle da na svoja veoma slabunjava leđa ne mogu preuzeti teret odgovornosti za obitelj.

Čistoća oslobađa specijalnih briga za kuću, za djecu i za zvanje, no to samo s obzirom na djelotvornu i potpunu službu prema braći.

Budući da prava kršćanska ljubav ne znači »dati nešto«, već »dati samoga sebe«, čistoća čini čovjeka raspoloživim upravo za to darivanje samoga sebe.

Nema nikakvih zapreka, obveza, ni problema obiteljske naravi. Prtljaga je uvijek spremna. I dovoljan je samo mig poglavara pa da se mi dademo na put i da potrčimo onamo gdje je potrebno naše »služenje«.

Zavjet čistoće znači, u biti, »oslobođenje srca«. Ono time postaje savršeno raspoloživo za potpunu, apsolutnu, univerzalnu ljubav. Njezin zanos ništa ne obuzdava niti ga ograničava ikakva barijera. Ima mogućnost da se proširi po beskrajnom polju.

Zahvaljujući tome služenju, ponovno shvaćamo kako zavjet čistoće ne znači odricanje od ljubavi, već odricanje od ograničene ljubavi. On nije negacija ljubavi, već njena potpuno jasna afirmacija.

Samo onaj tko posjeduje (rekao bih) obilje sposobnosti da ljubi u stanju je da izrazi zavjet čistoće i da ga proživljava u svom njegovu bogatstvu.

2. Zavjet siromaštva. — On oslobađa od brige za stvari te na taj način omogućuje bolje služenje. S toga aspekta »oslobođenja« zavjet siromaštva je veoma srodan zavjetu čistoće.

Laka, ograničena prtljaga osigurava nam brz hod, pa i to da budemo upravo ondje gdje je naša prisutnost potrebna.

Za zavjet siromaštva postoje konvencionalni razlozi, koji neposredno upadaju u oči. U svakoj zajednici postoji netko tko ima dužnost da se brine za materijalne probleme. Svi ostali lišeni su brige za hranu i za odjeću i tako su slobodni da se predaju onome »što je Oca našega« i brizi za bližnjega.

Osim toga, siromaštvo izbjegava rasipanje, uspostavlja nužne uvjete za jednakost svih članova zajednice i osigurava bolju upotrebu dobara.

Konačno, redovnička zajednica, u kojoj je sve zajedničko, u stanju je da se brine za svoje obvezatne zadatke pa i da preuzima nove (bolnice, škole, misije itd.). Pojedincu to, s obzirom na njegov maleni prihod ne bi bilo moguće.

No s obzirom na tu dužnost »služenja« postoji — a to se osobito osjeća danas — još jedan razlog. Radi se o tome da se siromašnima prizna njihovo osobito mjesto u Crkvi, koje im s pravom pripada. Ta siromasi su prvi »klijenti« Evanđelja, Kraljevstva. A Crkva hoće da bude »Crkva svih, specijalno pak onih siromašnih« (Ivan XXIII).

Siromašni su, međutim, spremni da prihvate evanđeosku poruku uz uvjet da im je navješćuje onaj tko je isto tako siromašan kao i oni.

U očima siromaha jedina punovažna »legitimacija« je naše siromaštvo, i to ono stvarno, proživljeno, podneseno i rado preuzeto siromaštvo.

Mi i siromasi. Ružna, antipatična riječ, koja našu misiju već od početka nesmiljeno osuđuje na neuspjeh. Morali bismo reći: *mi, siromasi.*

Već smo napomenuli da se samo prazne ruke mogu kako treba sklopiti na molitvu. To bismo mogli nadopuniti, a da to ne bude nikakav paradoks, i ovako: samo prazne ruke u stanju su i imaju pravo da daruju.

3. Zavjet poslušnosti. »Sa stanovišta služenja redovnička se poslušnost nadovezuje na općenitu poslušnost, koja je socijalna krepost i opće dobro: njegova se uloga sastoji u tome da se osigura što bolja podjela čovjeka i kompetencija, što bolje funkcioniranje djelatnosti. Poglavari pak imaju pritom dužnost da koordiniraju sve snage, sve sposobnosti i velikodušnost, imajući točno pred očima konačan cilj« (sestra Jeanne d'Arc).

Taj aspekt služenja u zavjetu poslušnosti ostaje, naravno, podređen eshatološkoj funkciji. Kod nekog ljudskog pothvata pogrešna zapovijed poglavara izaziva samo negativne posljedice. Ako pak u redovničkoj zajednici poslušam takvu pogrešnu zapovijed (ukoliko se, naravno, ne radi o grijehu) nisam lišen »dobra poslušnosti«, pa time također dajem slavu Gospodinu jasnim svjedočanstvom svoje vjere i ljubavi.

Pošto smo, dakle, tako odredili tu podređenost (a eshatološka funkcija ima pritom uvijek pretežnu važnost), ostaje činjenica da i funkcija služenja, u poslušnosti, ima osobitu važnost i za to nije potrebno trošiti mnogo riječi.

Onaj tko sluša ne smije misliti da je zapovijed nešto što se tiče isključivo njegova odnosa prema poglavaru, već treba da tu zapovijed gleda sa stanovišta općeg dobra, da je uključi u okvir »služenja« drugima. To je služenje, koje — da bi bilo djelotvorno — zahtijeva red, koordinaciju i suradnju. Neposlušnost ne ostaje izolirana na naše osobne odnose s Bogom i poglavarima, već izaziva raspletavanje u tkivu općeg dobra, dovodi u opasnost »služenje«.

S te perspektive razumijemo i ogromnu odgovornost poglavarice. Ona pak, »koliko više želi da na prikladan način izvršava vlast, to više mora nastojati da, otvorenim i povjerljivim dijalogom, što jače privuče k sebi sve sestre, da sve

iznosi na zajedničku platformu, gdje će sve sestre imati mogućnost da iznesu vlastito apostolstvo i duhovno iskustvo s obzirom na zajedničko dobro« (sestra Jeanne d'Arc).

Ako sam uvjeren u to da moj život uza to što pripada Gospodinu pripada i drugima, onda ću imati na umu i to da tri zavjeta imaju upravo tu svrhu da me učine raspoloživim za to.

Čistoća, siromaštvo, poslušnost — odnosno: slobodno srce, laka prtljaga i volja usmjerena na opće dobro.

Moje čiste, prazne i poslušne ruke mogu na taj način prelomiti kruh ljubavi na stolu ljudi.

Razmotrili smo eshatološku funkciju zavjeta i njihovo značenje kao službe. Konačno smo također vidjeli da redovnički život u svojoj cjelini ima i funkciju nenadoknadivog »znaka«.

To znači da je redovnički život samo po svojoj prisutnosti u svijetu i u Crkvi vidljivo i uvjerljivo svjedočanstvo.

»Svjedočanstvo za svetost usred svijeta. Sjedočanstvo za prisutnost svetoga usred laicizirane kulture. Eshatološko svjedočanstvo usred vremenitosti. I još više od svega toga: svjedočanstvo ljubavi« (sestra Jeanne d'Arc).

Ta je posljednja točka osobito važna. Redovnički život koji nije jasno i glasno svjedočanstvo ljubavi — promašen je. Sveti Franjo Saleški definira redovničku zajednicu kao »visoku školu ljubavi«.

Pojedini zavjeti treba da dadu specifična svjedočanstva. Ako se proživljavaju u svoj svojoj punini i kako to odgovara svim njihovim zahtjevima, onda će to svjedočanstvo biti jasno i određeno. Inače će postati *protusvjedočanstvo.**

Pokušat ćemo da damo još nekoliko smjernica.

1. Zavjet čistoće. Živimo u doba koje je pod velikim utjecajem seksa. »Seks nam se popeo na glavu« (Mounier). Otkriće čistoće može stoga za mnoge značiti nešto veliko i može imati neizmjeran duhovni utjecaj.

Svoju čistoću ne možemo, dakako dokazivati. Malo je onih koji nam u to potpuno vjeruju, da, a niti tome pridaju neku vrijednost. Stoga, jedino jasno i punovažno svjedočanstvo koje možemo staviti pred svijet jest naša sposobnost

* U ovim razmatranjima slijedim prije svega misli sestre Jeanne d'Arc u djelu: »Les Religieuses dans l'Eglise e dans le monde actuel«. Izd. du Cerf, str. 29. i dalje. Odande su uzeti i citati koji slijede.

da ljubimo. Ona tako postaje dokaz naše čistoće: svima otvoreno, raspoloživo, čisto, duboko, slobodno srce. Eto svjedočanstva naše čistoće koje vrijedi za sve.

No upravo tu se pojavljuje osobito velika opasnost da pod *plaštem krivo shvaćene čistoće* dademo protusvjedočanstvo.

»Pretjerani osjećaj stida, mučan strah i kojekakve smiješne preventivne mjere u tom su pogledu posve nesuvremene... Još i gore: nedostatak osjećajne zrelosti što se očituje u bolesnoj osjetljivosti ili čak u uskoći srca, tvrdoći i u maskulinizaciji žene...

Djevojke koje su ušle s dvadeset godina, spremne da se potpuno daruju, preobrazile su se u grube i suhe redovnice kod kojih se sve ono što je tako vrijedno u ženi, čini se, zakrečilo i osušilo. Kako se to moglo dogoditi? Nije moguće da se krivnja za to mora pripisati zavjetu čistoće, koji znači potpunu predanost Gospodinu, a kome je ime Ljubav! Kakav tragičan nesporazum, kakvu li monstruoznu zabludu može izazvati takva nesreća!«

Otvoreno i slobodno srce, sposobno za pravu i duboku ljubav — to je svjedočanstvo naše ljubavi.

U protivnu slučaju postaje upravo čistoća protusvjedočanstvo i razlog za sablažnjavanje.

2. Zavjet siromaštva. To je područje na kome se, osobito danas, javljaju veoma mučni problemi, nemiri i prava napetost.

Da li je naše siromaštvo — ne toliko pojedinca (naravno, apstrahirajući od pokojeg izuzetka), nego u prvom redu siromaštvo zajednice u stanju da današnjem svijetu pruži valjano svjedočanstvo?

No da bi se moglo dati svjedočanstvo, potrebne su dvije stvari: istinsko siromaštvo i takav oblik siromaštva koji današnji ljudi razumiju.

Taj se drugi element ne smije zanemariti. S vremenom se on, naravno, mijenja. Na primjer, prosjačenje — koje je za ljude trinaestog stoljeća bilo nešto izvanredno dobro — danas je za veći dio ljudi još samo motiv sablazni. »Zašto prosjače? Zar nisu u stanju da se uzdržavaju radom, kao svi drugi?« (Ipak ima i tu izuzetak: pružiti ruku za druge, kako bi ljudi, osobito oni bogati, shvatili svoju osnovnu dužnost da isprave svoj odnos prema onima gladnima. No i tu se traži mnogo taktičnosti.)

Pošto smo ovo precizirali, moramo spomenuti da su još gore protusvjedočanstvo našeg siromaštva naše građevine. Neke se redovničke obitelji upravo razmeću u svojim kućama beskorisnim stvarima, podliježu previše težnji za grandioznošću, za luksuzom, lažnim luksusom, pa i za onim neukusnim. Govornice i blagovaonice nisu ni u kakvu skladu sa siromaštvom, a niti s umjerenošću.

I u tom pogledu trebalo bi da postoji stanovit »osjećaj stida« koji bi sam po sebi približavao siromaštvo čistoći.

Pa onda naše crkve i kapele! A baš bi tu umjerenost trebala da bude ono karakteristično obilježje (o tom ćemo još govoriti u vezi s liturgijom). Već je vrijeme da se prestanemo služiti tako lakim alibijem za svoje samoljublje ponavljajući frazu: »Za Boga nećemo nikad učiniti previše« — jer ako je, u ovom slučaju, upotrebljavam u istom smislu (bogoštovne zgrade!), onda je to jednostavno... ludost! Sve je u tome kako Bog gleda te stvari. I sve je također u tome da li tu istu obvezu osjećamo prema Bogu sakrivenom (ali i zaista prisutnom) u siromasima. »Za Boga nećemo nikad učiniti previše.« Da, ali pripazimo da se tom parolom ne služimo idući samo jednim kolosijekom, dok nam se na drugom čini da smo već učinili previše.

Siromaštvo postaje protusvjedočanstvom i onda ako ono postane nekom »ekonomičnošću« (štedljivošću) — što zaista nije nikakva osobita vrlina! Ideal našega siromaštva ne može biti siromaštvo mrava, koji sakuplja zalihe za zimu. Isus je govorio o ljiljanima u polju, a ne o mravima.

»Siromaštvo znači ekonomičnost samo utoliko koliko šutnja u redovničkom životu znači nepostojanje galame. Čak bih rekao da između obojega postoji suprotnost: dok duša koja razmatra uvijek teži za vanjskim mirom i tako unapređuje razgovor s Bogom, ekonomičnost je akt naravne razboritosti koja vodi brigu o zemaljskim dobrima. Siromaštvo je, naprotiv, raspoloženje duše da se distancira od tih dobara« (Régamey).

Time nipošto ne želim reći da moramo biti rasipni. To bi značilo otimati siromasima kojima služimo. Želim jednostavno reći da u ostvarivanju siromaštva ne smije biti previše »razboritosti« i ljudske kalkulacije.

U školama i u bolnicama nailazimo mnogo puta na veoma kramarsko i sitničavo ponašanje. To je zaista protusvjedočanstvo koje riče.

Naše siromaštvo treba da ima jasno obilježje radosnog odricanja, slobode i velikodušnosti, pa čak, rekao bih (a vi me nemojte krivo shvatiti), treba da bude bez »planskog računanja« i bez zabrinutosti.

3. Zavjet poslušnosti. Ma koliko to izgledalo paradoksno, poslušnost treba da bude svjedočanstvo slobode.

Ako redovnica koja sluša ne daje i dokaz svoje slobode, onda njena poslušnost postaje protusvjedočanstvo.

Baš na području poslušnosti ima protusvjedočanstvo plodno tlo (a imat ćemo prilike da se vratimo na tu temu). Zasad ćemo istaći samo nešto:

— infantilizam, koji je veoma daleko od onog Isusovog »budite kao djeca«
— formalizam
— ulagivanje, servilno ponašanje i licemjerje prema poglavarima
— nedostatak osjećaja odgovornosti
— neinicijativnost
— pasivnost
— tendencija da se čovjek dade vući od drugih
— mišljenje da nas tako zvana »staleška milost« samim time što slušamo osposobljuje za svaki posao i da nas oslobađa dužnosti da uložimo svoje vlastite talente, vrline, inteligenciju, sposobnost, spremu i... svoj zdravi razum.

Dopusti mi još jednu, posljednju primjedbu. Često dajemo svijetu dojam kao da smo mi svi neki Cirinejci koji nose težak križ, i to baš križ čistoće, siromaštva i poslušnosti.

Ne! Treba da, naprotiv, budemo proroci i da glasno naviještamo: »Gledajte kako je dobar Gospodin!« A svijet će onda opaziti da oni koji su odabrali Gospodina žive u svjetlu, u slobodi i u radosti. Vidjet će da naš život nije uskraćen, prigušen život, već da je to život punine i obilja.

Razumije se da će poneki aspekti našeg redovničkog života uvijek ostati mnogima motiv neshvaćanja, protivljenja i sablazni. No to je neizbježivo. Sam je Krist tako htio.

Bitno je da naš život ne bude opterećen beskorisnim angažmanima i da nije previše »kompliciran«. Uvijek se može svesti na onu jednostavnost Evanđelja, koja zapanjuje. »Zavjeti su samo posuda i smjernica za zrno koje tu leži. A to je Evanđelje...« (Sestra Jeanne d'Arc)

GOSPODIN JE UVIJEK JOŠ SIROMAŠNIJI

»No kao što je Krist djelo otkupljenja izvršio u siromaštvu i u progonima, tako je i Crkva pozvana da pođe istim putem te da plod spasa saopći ljudima« *(Lumen gentium,* I, 8).

U Konstituciji o Crkvi gleda se na problem siromaštva isključivo s obzirom na Krista. To je veoma karakteristična činjenica.

I Dekret o suvremenoj obnovi redovničkog života govori o »dragovoljnom siromaštvu u nasljedovanju Krista« *(Dekret o suvremenoj obnovi redovničkog života, 13).*

Već sveti Toma, kad raspravlja o evanđeoskim savjetima i posebno o dobrovoljnom siromaštvu, govori o osobitom razlogu koji nas potiče da *nasljedujemo Krista:* »Savršenost se ne sastoji u siromaštvu, nego u nasljedovanju Krista.«

Kristovo siromaštvo postaje jasno s aspekta utjelovljenja. Sveti Pavao kaže: »Ta poznato vam je milosrđe Gospodina našega Isusa Krista kako je radi vas od bogataša postao siromah da vi postanete bogataši njegovim siromaštvom« (2 Kor 8, 9).

Ono odricanje o kome govori apostol očito je odricanje od božanskih povlastica i od božanskog bogatstva. Upravo toga odrekao se Krist da bismo mi mogli u tome sudjelovati.

Dalje govori sveti Pavao: »On, božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom, nego se nje lišio uzevši narav sluge i postavši sličan ljudima...« (Fil 2, 6 sl.)

»Lišio se...« Krist se nije prilijepio uz božanska prava. On je sve to napustio, učinio se sasvim »praznim«. Slično odricanje vodilo ga je gotovo k ničemu: »Uzeo je narav sluge...« Kristova »kenosis« znači, dakle, da je on sam sebe učinio ničim, da se učinio posve praznim.

Moramo odmah dodati: sve je to Krist učinio »za nas«. Zbog nas je postao siromah. Njegovo siromaštvo pripada sasvim tajni njegove ljubavi.

Govoreći o tome, moramo primijetiti da je i naše siromaštvo sasvim združeno s ljubavlju. To mora biti siromaštvo koje je »otvoreno« za svijet. Siromaštvo nas, naime, »ne dijeli od svijeta, nego nam prije svega nameće obvezu da se žrtvujemo za svijet izgubljenosti, da bi nam zatim, u drugom redu, svijet, kao svijet Oca, bio ponovno dan« (Congar).

Ako netko misli da su oba citirana mjesta iz Pavlovih poslanica veoma teška — pokusni materijal za egzegete i za teološka istraživanja — ne treba da zapadne ni u zabunu, a niti smije misliti da ga se sve to ništa ne tiče. Tiče se to svakoga od nas!

U Radosnoj Vijesti ima nešto sasvim jednostavno, što svatko razumije: Betlehem, štalica, jaslice.

Zato nema nikakve isprike za one »manje nadarene«. Betlehem nas upravo brutalno sili da tu lekciju o siromaštvu što nam je Krist daje držimo, tako reći, zabilježeno u osobnim notezima.

No nemojmo zaboraviti niti ovo: Krist je htio da dođe na svijet u narodu koji je bio podjarmljen, pregažen, koji su iscrpli tuđi gospodari, u zemlji koja je u očima svijeta izgubila vlastitu čast i ugled, u zemlji koja je u svakom pogledu bila siromašna.

Nazaret pak, gdje je bio kod kuće, bio je sasvim beznačajno gnijezdo. S punim pravom mogao bi se netko bez stanovitog sarkazma pitati: »Iz Nazareta da može biti što dobro?« (Iv 1, 46)

Kuće su bile ugrađene izravno u stijene, a ni zrak što su ga ljudi ondje udisavali nije mogao biti baš previše dobar.

A Isus je ostao ondje trideset godina i provodio je posve jednostavan život bez ikakva vanjskog sjaja. Njegov posao bio je posao zanatlije.

Pogledajmo sad Isusa u njegovu javnom životu! »Sin čovječji nema gdje bi glavu sklonio« (Mt 8, 20).

Vodili su zajedničku blagajnu. Mora da je u njoj nešto i bilo jer inače ne bi Juda mogao iz nje ništa ukrasti za sebe.

No treba imati na umu i to da je Isus jednom pred očima poreznika u Kafarnaumu morao izvršiti čudo da bi za sebe i za Petra mogao podmiriti obveze (Mt 17, 24—27).

Međutim, Isusovo siromaštvo nema u sebi ništa teatralno. On ga ne iznosi na vidjelo. Prihvaća i pozive na blagovanje kod onih koji bi se prije mogli označiti kao imućni. Njegovi neprijatelji znaju mu zbog toga predbaciti: »Gle, izjelice i vinopije« (Mt 11, 19).

U zbilji je Isus previše siromašan u sasvim radikalnom smislu a da bi siromaštvu mogao priznati apsolutnu vrijednost. On se i oslobodio siromaštva kao takvog« (Regamey).

Križ označuje najviši stupanj Gospodinova siromaštva. On je zaista posljednje, apsolutno siromaštvo. Vidjeli smo ga kao roba koji umire pogrdnom smrću zločinca.

Vojnici tjeraju s njime šegu.

Prijatelji su ga napustili.

Oduzeli su mu čak i odjeću, ono posljednje što ostaje čovjeku i onda kad nema više ništa drugo.

»Predan ljudima u ruke« (Mt 17, 22). I mi, koji smo u nedavna vremena imali prilike vidjeti kako se ljudska brutalnost razbuktala do apsurda, te smo sa zgražanjem gledali što je čovjek spreman učiniti protiv čovjeka, možda smo bolje nego itko drugi u stanju da dobro ocijenimo svu onu tragičnost rečenice: »predan ljudima u ruke«.

I konačno, vrhunac siromaštva: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mt 27, 46) Prepušten ljudima, Isus ima utisak da ga je, štoviše, i nebo napustilo. On, Riječ, koja je bila »kod Boga«, usmjerena k Ocu od sve vječnosti, stječe mučno iskustvo siromaštva. Iskustvo, koje ga potiče da zavapi: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?«

I mi, neotporni učenici, koji ga izbliza želimo slijediti na njegovu teškom putu, moramo računati s tim siromaštvom. U svoju školsku bilježnicu treba da unesemo neke bilješke koje su u stanju da nam odnesu san.

Ako odsad pođemo daleko putem siromaštva, sjetimo se uvijek da je on, Učitelj, *išao još dalje.*

Razmislimo malo o jednoj glasovitoj stranici Charlesa de Foucaulda:

»O moj Bože, ne znam kako je to moguće da neke duše, iako vide kako si ti siromašan, žele ostati bogate i da na taj način budu veće od svoga Gospodina, onog koga ljube, te da ne žele da ti budu u svemu slične, koliko to ovisi o njima, a nadasve u tvojoj poniznosti. Želim da se oni ljube, o moj Bože, ali vjerujem da im nešto nedostaje u njihovoj ljubavi. I ma kako bilo, ne mogu shvatiti ljubav bez neke potrebe, bez neodoljive potrebe da ti budem nalik, sličan, a iznad svega da sudjelujem u svim tvojim patnjama, teškoćama i životnim gorčinama...

Biti bogat, živjeti u slasti i lasti sa svojim dobrima, dok si ti bio siromašan i trpio oskudicu, živio mučno i radio naporno, koliko je to do mene, ne mogu, o moj Bože, ne mogu ljubiti tako.

Ne dolikuje se da »sluga bude viši od gospodara«, niti da zaručnica bude bogata ako je zaručnik siromašan, a prije svega ako je po svojoj volji siromašan... Sveta Terezija bila je na velikoj muci da li da prihvati stalan prilog za svoj samostan u Avili i već je gotovo bila pristala na to. No kad se vratila u svoj oratorij i opazila križ, pala je na koljena i zamolila Isusa, razgolićena na križu, da joj dade milost da nikad nema nikakva stalna prihoda i da bude siromašna, kao što je on bio siromašan...

Neću da nikoga osuđujem, moj Bože — ta drugi su tvoji sluge, a moja braća i ja treba da ih samo ljubim, da im činim dobro i da se molim za njih. No što se mene tiče, *ne mogu ipak shvatiti ljubav bez težnje da budem sličan ljubljenome,* da ljubim a da ne sudjelujem u svim njegovim patnjama, da ne osjetim vruću želju da mu životom budem nalik i potrebu da s njime podijelim sve križeve...«*

Sveti Jeronim rezimira taj program savršeno jezgrovito i snažno: »Treba da gola i sama slijediš, i to goli križ i samo križ« (»Nudam solamque crucem nuda sequaris et sola«). I još nešto: »Razotkriveni treba da slijedimo razotkrivena Krista.«

Nema druge.

* »Opere spirituali«, izd. Paoline.

SIROMAŠTVO KAO LJUBAV

Moramo se vratiti na jednu točku koju smo već obradili. Potrebno je, međutim, još jednom govoriti o tome da ne bi došlo do možebitnih nesporazuma.

Odricanje od posjedovanja zemaljskih dobara, konačno izvršeno savjetom siromaštva, ne uključuje ni u kojem slučaju i prijezir prema tim dobrima. Naprotiv!

Nije bilo možda nikoga tko bi više ljubio siromaštvo, a pritom i stvorene stvari, negoli sveti Franjo Asiški.

Siromaštvo ne znači, dakle, proklinjanje i prijezir zemaljskih dobara. Ono također ne znači da se mi uopće ne bismo smjeli veseliti tim dobrima. »Bogatstvo prirode je veličanstven poklon Stvoritelja. Ako nam on poklanja nešto od svoje veličanstvenosti, onda se ljudsko srce smije tome radovati bez ikakva uznemirenja« (T. de Moidrey).

Tko prezire stvorenja, prezire, na kraju, i Stvoritelja, koji je (iz ljubavi!) sve stvorio i uživao u djelu svojih ruku. »I vidje Bog sve što je učinio, i bijaše veoma dobro« (Post 1, 31).

Sveti Benedikt kaže u svojim pravilima veoma odlučno: »S uporabnim predmetima mora se u samostanu postupati kao da su to oltarski predmeti.« M. Zundel to komentira ovako: »Duh siromaštva znači neizmjernu ljubav i beskrajno poštovanje. To je posve ispravno jer je materijalna stvarnost po svome porijeklu božanska i treba da to ostane ako se uzima u uporabu.«

Ako ima nešto što je, čini se, današnji čovjek zaboravio jer je sav obuzet trkom i žurbom današnjeg života tako da je gotovo omamljen time, onda je to (i mi treba da to zasvjedočimo) *čuđenje,* dakle sposobnost da ostane zadivljen i zapanjen veličanstvenošću svega stvorenog. I to pripada našoj vjeri i ne smije pasti u zaborav.

Pravo siromaštvo voli djela stvaranja jer ih želi potisnuti prema dubljoj istini koja je sakrivena u njima. No to je ona istina: »Mi nismo tvoj Bog. Traži s onu stranu od nas dalje.« (Augustin) »Tako postajemo svjesni da ništa od onoga što je prolazno ne pripada nama.« (Grgur Nazijanski).

Možemo, dakle, reći: siromaštvo ne znači prijezir prema stvorenim stvarima, nego upravo obratno: ljubav prema njima. Doduše, to je ljubav koja nas ne prisiljava da se zalijepimo za njih, već nas *diže iznad njih.* Siromaštvo, dakle, znači ići naprijed da se dođe k Bogu.

Tu se zaista dodirujemo temeljnog smisla siromaštva. Ono nalazi svoj temelj i svoje objašnjenje u Bogu. Bez vjere i bez nade, bez vjerskog aspekta siromaštvo postaje nešto posve bijedno.

Evanđelje nam često dovodi pred oči sasvim dramatsku alternativu: Bog ili Mamon. Čovjek se pouzdaje upravo ili u Boga ili u Mamona. Ne može imati *oboje,* već *ili jedno ili drugo.*

Hebrejski jezik izražava činjenicu vjere riječju *aman:* »dati nositi se«. Tko vjeruje, daje se, prema tome, od nekoga drugoga nositi, oslanja se na nekoga drugoga, stavlja sve svoje pouzdanje u nekoga drugoga. Tko vjeruje, »daje se nositi«, oslanja se na Boga.

Promatramo li aramejski pojam Mamon etimološki, možemo prema nekim osobito vještim stručnjacima doći do istog korijena *('MN)* kao što ga nalazimo u riječi »aman«, koja izriče vjeru.

Već nam, dakle, sama etimologija dovodi pred oči alternativu Evanđelja. Čovjek se dade upravo ili nositi od Boga ili od Mamona. Prepušta se ili Bogu ili bogatstvu.

U tom smislu treba shvatiti savjet da preziremo bogatstvo i da ne cijenimo visoko novac (Perroux). Naša se sigurnost ne temelji na novcu (a to je mišljenje danas veoma rašireno!) , nego na pouzdanju u Oca.

Tu nam je istinu sveti Franjo razjasnio snažnom gestom. U prisutnosti biskupa odložio je odijelo i bacio ga zajedno s nekoliko zlatnika svome ocu pred noge. Uz to je rekao: »Čujte me svi dobro i shvatite me kako treba. Dosad sam zvao svojim ocem Petra di Bernadonea. No budući da sam

odlučio da odsad služim samo Bogu, vraćam Petru di Bernadoneu novac i odijelo koje mi je dao. Odsad više neću govoriti: »*Petre di Bernadone, moj oče, nego samo još ovako: Oče naš, koji jesi na nebesima!*«

Siromaštvo stoga znači radikalno »da« Bogu, Ocu. Ono je divno svjedočanstvo za to da je Bog naš otac i da mi sve od njega očekujemo jer se otac brine za svoje vlastite stvorove.

»Siromaštvo kao konkretan uvjet za teološke kreposti vjeru i nadu dobiva, dakle, samo teološki karakter. Ne odnosi se, prema tome, samo na pravu upotrebu dobara ovoga svijeta, dakle na quasi horizontalnu dimenziju života, već i na *stvarnost našega 'vertikalnog' odnosa prema Bogu...* Bog je zaista *moj Bog* i Bog moga spasa, ako se u svome životnom vodstvu isključivo njemu podlažem. Ne smijem dopustiti da netko drugi na njegovu mjestu postane gospodarom moga života« (Congar).

Dakako da se očinstvo ne može priznati ako čovjek ne prihvati i istinski, bratski susret stvorova međusobno.

Siromaštvo je, dakle, usmjereno i na Boga i na braću.

Grijeh protiv siromaštva pogađa ne samo odnos otac-djeca koji postoji između Boga i nas (u biti se pri takvom grijehu radi o nedostatku povjerenja!), već opterećuje i naše odnose prema braći. I tu je istinu sveti Franjo na jedinstveni način shvatio i razjasnio.

Neki je redovnički brat jednom zgodom zapitao svetoga Franju za dopuštenje da smije posjedovati psaltir. No svetac mu je odgovorio: »Ako budeš imao psaltir, poželjet ćeš brevir. Budeš li pak imao brevir, smjestit ćeš se na svome mjestu u koru kao kakav visoki prelat pa ćeš reći nekome od svoje braće: »Ponesi mi taj moj brevir!«

Težnja za posjedovanjem vodi gotovo neizbježivo do težnje za vladanjem nad ljudima. Posljedica je pak toga nedostatno poštivanje osobne časti drugoga. Ako se čovjek ne da nositi od Oca, više mu se i ne povjerava, već bi htio vladati nad braćom i učiniti ih sitnim instrumentima.

Samo duh pravog siromaštva zajamčuje nam poštovanje i ljubav prema drugima. U tom uvjerenju susrećemo braću isključivo zato da im služimo.

Dinamizam siromaštva uključen je u ovome: ljubav prema stvorovima ima za posljedicu da ih ostavljamo iza sebe

i koračamo dalje. Cilj do kojega ćemo nepogrešivo doći jest Bog-Otac. Ako se pouzdajemo isključivo u njega, možemo s punim pravom reći: »Oče naš!« Ako pak znamo za Oca, onda u drugome sami po sebi gledamo brata i ljubimo ga bratskom ljubavlju.

Polazna je točka i cilj siromaštva na isti način ljubav. Stoga ne smijemo reći da siromaštvo označuje neko odricanje. Ono je mnogo više dobitak.

AKROBATI SIROMAŠTVA

Siromaštvo je pješice ušlo u koncil. Unio ga je jedan afrički biskup. U Firenci je ostavio paket sa svojom biskupskom odjećom, stavio je zatim nešto dronjaka na sebe — poput pravog prosjaka i u pratnji jednog člana »Male Isusove braće« uputio se ravno u Rim.

Prve večeri njih su dvojica pokucali na vrata jednog samostana (ne govori se ništa o tome da li je to bio muški ili ženski samostan — bolje je stoga da to i ne istražujemo), ali tamo nije bilo mjesta za njih... I tako je taj biskup provodio noći pod mostovima zajedno s »barbonima« (hipijevcima), dok bi danju prosio hranu.

Na koncilu se mnogo govorilo o siromaštvu. Srećom, govori su bili potaknuti i popraćeni podvizima i događajima u stilu kao što je bio i ovaj koji smo upravo opisali.

No vratimo se samima sebi! Ako idemo ususret kakvoj opasnosti, onda je to zapravo to što mnogo govorimo o siromaštvu, a veoma malo živimo u njegovu duhu. Mislimo da smo problem riješili time što smo položili zavjet siromaštva i što ga se skrupulozno držimo, no zapravo provodimo život koji sa siromaštvom ima zajedničko samo — ime.

Zapravo, vjerojatno nema područja na kome bi »slovo« moglo biti u tako jakom protuslovlju s »duhom« kao što je to baš područje siromaštva.

S pravnog gledišta, može se rigorozno obdržavati (birokratski i besprijekorno, kao što su farizeji obdržavali propise zakona) zavjet siromaštva, no samo se siromaštvo tu uopće ne vidi.

Nužno je da postavimo nekoliko pitanja bez mnogo diplomatskog taktiziranja — što je moguće iskrenije. A to će

biti neka veoma »nezgodna« pitanja. Naprijed, dakle! Gledajući na svoj život, možemo li glasno i jasno reći — a da se pritom ne zacrvenimo — da slijedimo siromaštvo Krista? S obzirom na svoj život, a poznajući Franju Asiškog, Vinka Paulskog, Charlesa Foucaulda ili arškog župnika reći, a da nam pritom ne zapne riječ u grlu, da nasljedujemo te uzore? Ili, možda, slučajno smatramo da su njihovi primjeri bili samo »pobožne pretjeranosti«?

Pomislimo li na prave monahe koji ne žive daleko od nas, ili na one veoma daleke (u Africi, Indiji, Latinskoj Americi), imamo li još odvažnosti da i sebe smatramo pripadnicima iste kategorije, iste rase?

Kad čujemo kako odjekuje prvo Kristovo blaženstvo — »blago vama, siromasi, vaše je kraljevstvo Božje!« (Lk 6, 20) — jesmo li tada sigurni da se to i nas tiče? Da nam siromaštvo daje pravo na ulaz u Božje Kraljevstvo?

Da li puk koji nas promatra vjeruje u naše siromaštvo? Ili, bolje: dajemo li mi jake, uvjerljive dokaze da bi on povjerovao u naše siromaštvo?

Da nije slučajno naše siromaštvo puka »šminka bogatog i sretnog života« (R. Guardini)?

No što se tiče pitanja, dosta je i to! Ostaje nam da još razmotrimo nekoliko neispravnih shvaćanja u tom pogledu.

1. Ne može postojati pravo, vanjsko siromaštvo bez onoga unutrašnjega, koje nazivamo poniznost. To drugo čini temelj onome prvome (a to vrijedi i za pojedince i za zajednicu; u vezi s time moglo bi se mnogo toga reći o tzv. kampanilizmu ili o »nacionalizmu« stanovitih ustanova).

»Vanjsko siromaštvo zahtijeva poniznost, ima svoje porijeklo u poniznosti duha i srca. Bez toga ne bi bilo ništa drugo negoli licemjerstvo« (Chevrier).

Sveti Pavao ima osobito efektnu misao: »Postali smo kao smeće svijeta, kao izmet sviju sve do sada« (1 Kor 4, 13). A egzegeti nam tumače da to »smeće« i »izmet« znače prljavu vodu za ispiranje tanjura i ostataka što preostaju nakon jela. Bit će dobro da mi budemo prvi koji će to tako shvatiti, ako uistinu želimo da budemo siromasi.

2. *Siromaštvo i komoditet* su dva pojma koji nekako baš ne idu zajedno. Netko bi, naime, mogao razmišljati otpri-

like ovako: »Zavjetom siromaštva odrekao sam se posjedovanja i ne mogu ničim raspolagati. Zato... imam pravo da imam sve.« I tako čovjek traži mnogo što se tiče jela, stana i različite opreme. I uopće mu ne sine u glavu da takav (makar i relativno) komotan život u kome čovjeku ništa ne nedostaje uopće nije spojiv s duhom siromaštva.

3. Zavjet siromaštva nije pravna stvar. Tu se susrećemo s jednim zaista teškim krivim shvaćanjem, koje zadaje mnogo brige. Stanovit legalizam je praktično vršenje siromaštva podvrgao pod nadzor poslušnosti. Stoga se neke redovnice smatraju siromašnima, i to — sasvim otvoreno — samo zbog činjenice jer »poglavari zatvaraju oči pred svom onom gomilom nepotrebnih stvari ili ih čak pod utjecajem jasnog mišljenja i ohrabruju« (Hayen i Régamey).

Stoga smo svjedoci prilično općenite pojave: stanovite redovnice prepuštaju svu praktičnu stranu siromaštva odgovornosti poglavarica. Ja mogu tražiti sve što hoću! (Quantum potes, tantum aude« — »Koliko možeš, toliko se usudi«). Ako mi to poglavari dopuste — njihova stvar. Ja ostajem siromašna. Dobivam ono što hoću i u skladu sam sa zavjetom siromaštva.

Moto takvih redovnica mogao bi biti: teške ruke, a laka savjest!

Kakvo li je to zastranjivanje! A ima sestara koje su veoma vješte u takvim stvarima. Njihova sposobnost da izigraju Kodeks ili pravila, da se posluže dovitljivošću, da pronađu rješenja koja bi ih mogla »osloboditi« takva je da bi im mogao na tome pozavidjeti i mnogi slavan advokat.

One hodaju po »oštrici britve« zakona punom sigurnošću i drskošću koja zapanjuje. Akrobatkinje su raskoši u siromaštvu!

No preostaje nam sumnja, i to dovoljno opravdana, da Krist nije zanesen tom prepredenošću. On sam na križu sigurno nije izvodio nikakve akrobacije. Na nj je bio zaista pribijen — čavlima. Nije mogao sebi dopustiti nikakvo žonglerstvo.

»Glavna razlika u duhovnom životu nije između onih koji rade mnogo i onih koji rade malo, već između onih koji se žele *podvrći pravilu* — pritom nije važno jesu li pravila rigorozna ili su blaga — i onih čija je parola »usudi se

(tražiti) sve što možeš« *(quantum potes, tantum aude)*. Oni prvi su farizeji, a da to možda i ne znaju — izvrsni ili prosječni — a drugi su Kristovi siromasi« (Régamey).

Nastojao sam da budem do skrajnosti iskren. Nadam se da mi to nećeš uzeti za zlo. No sada treba da i ti budeš iskrena sa samom sobom dok ispituješ svoj život, da bi vidjela nije li on samo po pravilu (u juridičkom smislu, kako sam ga prikazao) u skladu sa zavjetom siromaštva, nego i u nasljedovanju siromašnog Isusa.

Da možda i ti ne nastojiš da pitanje u vezi sa zavjetom siromaštva riješiš tako da svu odgovornost prepustiš »odobrenju« ili, što bi bilo još gore, »zatvaranju jednog oka« svoje poglavarice?

Da nemaš, slučajno, i ti *svoj* pretinac, *svoj* kutić, *svoju* vazu za cvijeće, ormar koji imaš samo *ti* pravo dodirnuti, *svoju* knjigu? Oh, ti otvoreno priznaješ da knjige pripadaju svima, ali jao sestri koja bi se usudila uzeti tvoju knjigu »koja pripada svima«.

To je ostatak tvoje kazuistike.

Sjećam se s uzbuđenjem odlaska jedne sestre. Stigao je nalog za premještaj. Trebalo je da se spremi za manje od jednoga sata. Pozdravio sam se s njome. U ruci je držala jednostavan, veoma lagan putni kovčeg.

— A gdje vam je ostala prtljaga?

— Sve mi je unutra, u kovčegu?

— Pa zar nemate ništa drugo?

— Ništa. Znate...

Da, znao sam... U tom sam momentu, stojeći pred tom sestrom, koja je bila spremna da krene za nekoliko minuta i koja je govorila najvećom jednostavnošću, više nego ikad shvatio svu onu »raspoloživost« što je omogućuje praktično siromaštvo. Shvatio sam i to da je siromaštvo zapravo sloboda. Shvatio sam što je siromaštvo, no ono pravo i jednostavno, bez žonglerstva i bez legalnih smicalica.

No što se toga tiče, ostaje mi ipak jedna ružna sumnja. Sestara kao što je ova koju sam opisao sigurno nema na hiljade. Bojim se da, slučajno, ne bude u kojem kutiću svijeta poneka sestra kojoj će, ako dobije nalog za premještaj, biti potreban kamiončić (pazi, nisam rekao kamion) da bi u nj smjestila svoju »siromašnu prtljagu«.

Htio bih da ti dadem ovu opomenu svetoga Vinka Paulskoga pa da ti pravi društvo (i to ne samo tokom današnjeg dana): »Kad nam daju nešto više nego drugima, treba da se zacrvenimo od stida. Kad budete bolje obučene od siromaha — ah, sestre! — treba da se zacrvenite od stida i zabune, jer siromasi su vaši gospodari, a vi njihove sluškinje te zbog toga treba da imate manje nego oni.«

FANTAZIJA PRI OSTVARIVANJU SIROMAŠTVA

»Dragovoljno siromaštvo poradi nasljedovanja Krista — jer je ono njegov znak, a danas se osobito cijeni — neka redovnici brižljivo njeguju i, ako je potrebno, *neka ga izraze u novim oblicima*« *(Dekret o obnovi redovničkog života, 13)*.

To je jedna od prvih, važnih smjernica što nam ih daje Drugi vatikanski sabor. »Neka ga izraze u novim oblicima.« Daje se, dakle, specijalan zadatak stvaralaštvu, fantaziji redovnika. Kao u ljubavi, tako ni u siromaštvu ne smijemo biti jednostavno umorni imitatori i hladni nasljedovatelji. Treba da budemo *umjetnici*, koji znaju stvarati nešto novo, osobno, izvorno. Jednom riječju: treba da imamo fantazije pri ostvarivanju siromaštva.

Moramo, dakle, nešto učiniti. Ne smijemo čekati neku iznenadnu i nevjerojatnu inspiraciju. Ako je »genij duga strpljivost«, onda to znači da i na tom polju treba zaslužiti inspiraciju: valja tražiti, podnositi, iskušavati i prihvaćati neizbježive napetosti, napinjati srce, duh i volju.

Ne smijemo čekati na to da se pred nama otvore lijepo popločeni putovi. A ta primjedba ne vrijedi samo za specifično područje siromaštva. U redovničkom smo životu veoma često pred iskušenjem koje se javlja na gotovo svim područjima naše aktivnosti.

Mnogi, naime, kažu otprilike ovako: Što da radim? Pokažite mi jasno put, pa ću poći njime...

A nerijetko je, međutim, tako da *mi sami moramo sebi otvoriti put*, i to mučnim i strpljivim traženjem i otkrivanjem.

Na području duhovnog života nije dovoljno da budemo vjerni izvršioci. Treba da budemo i pronalazači — i to svi, jer Duh nije ničiji monopol. Naprotiv, on je silan dah koji napada sve.

Ako sam, stoga, uvjeren da treba zaista pronalaziti nove oblike da bismo dali prihvatljive dokaze za siromaštvo, onda ću se u svome životu prije svega osobno založiti da nađem nove putove.

Citirani dekret daje nam još jednu uputu o obnovi redovničkog života: »Same redovničke ustanove, primjereno prilikama pojedinih mjesta, neka nastoje dati *kolektivno svjedočanstvo siromaštva* i neka od vlastitih dobara rado nešto pridonose za druge potrebe Crkve i za uzdržavanje siromaha, koje svi redovnici moraju ljubiti Kristovim srcem« *(na istom mjestu, 13).*

Dakle, kolektivno svjedočanstvo siromaštva! Radi se o problemu o kome se danas mnogo raspravlja i za koji se veoma teško može naći rješenje koje bi na jednak način vrijedilo za sve i koje bi se svuda moglo primijeniti. Problem se može sažeti i ovako: kako se redovničko siromaštvo može usaglasiti s djelotvornošću služenja?

Sigurno je da u očima svijeta, osobito današnjeg, vrijedi iznad svega svjedočanstvo kolektivnog siromaštva. Ljudi više prosuđuju siromaštvo čitave ustanove negoli siromaštvo pojedinca. Ako siromaštvo pojedinca služi tome da rastu moć, sredstva i bogatstvo cjeline, onda se mnogi upravo sablažnjavaju zbog toga.

Isto je tako, međutim, sigurno da pri prosuđivanju siromaštva neke ustanove moramo imati pred očima njezinu glavnu svrhu (principalis intentio), njezinu aktivnost i djela.

Tu se zaista dodirujemo stanovite drame u ljudskoj egzistenciji pa i, rekao bih s više prava, drame u zajednici, redu. Ona se sastoji u tome da ono *»imati« bude integrirano onome »biti«*. Tu je naglasak na *»biti«*. *»Imati«* je uvijek u funkciji onoga *»biti«*.

Ekstremne stavove trebalo bi, dakako, izbjegavati. Krivo je misliti da je *imati* to manje što je veće ono *biti*. No isto je tako krivo misliti da će s većim *imati* biti veće i ono *biti*. Smanjivanjem pak onog *imati* ne smanjuje se automatski i *biti*, kao što ni *biti* ne raste nužno s *imati*.

Ako nedostatak onoga *imati* zaista vodi k usavršenju *biti*, onda je siromaštvo zaista blagoslovljeno. Ako, naprotiv, nedostatak u onome *imati* sprečava onome *biti* da se samoostvaruje te ga ugrožava u njegovu integritetu, onda se radi o defektu, nedostatku, protiv kojega bismo trebali reagirati.

Načelno, prema tome, vrijedi: *imati* je integrirano onome *biti* i uvijek mu ostaje podređeno. Sve mora biti prilagođeno životnom principu. Ne zaboravimo, nadalje, da sve (pa i propisi i savjeti!) mora biti podređeno savršenosti ljubavi.

Što se tiče kolektivnog siromaštva, moramo uvijek paziti na opasnost da *nužnost imati* (posjedovati) ne učini nevidljivim potpuno siromaštvo u *biti*. U stanovitim slučajevima može se zaista ostvariti ono što Gabriel Marcel opisuje otprilike ovako: *imati* je na stanovit način *biti* ono što nije.

Bez bistrog oka i čistog srca redovničkoj je zajednici teško očuvati se od iskušenja da smatra potrebnim za život, nužnim za obavljanje službe i za ispunjenje vlastite misije nešto što u stvarnosti znači samo oholost ili želju za vlašću ili čak za superiornošću nad drugima.

U tom slučaju *imati* posve ugušuje ono *biti*. Tada se za redovničke obitelji pokazuje ispravnim ono što je Tagore napisao o pretpovijesnim životinjama: »Te su životinje imale tako veliku količinu mesa da su zbog toga morale sebi izgraditi snažan sistem kostura da bi mogle nositi svoju težinu. To je opet zahtijevalo dug dodatak u obliku repa da bi se uspostavila ravnoteža. Zbog toga su njihova golema tijela pokrivala ogromnu površinu, koja je sa svoje strane također morala biti zaštićena snažnom, teškom, velikom konstrukcijom. Sve to zajedno — u biti samo zbir mrtve materije — zahtijevalo je organizirani aparat zubiju, šapa, rogova i kopita — i sve to u biti mrtvo!«

Kolosalno! *Imati* potpuno guši ono *biti*. Ogromna težina, a bez života. Sve skupa je mastodontska konsrukcija pod kojom, međutim, nema nikakva života.

Treba imati odvažnosti pa se zapitati: *ispunjava li naša redovnička obitelj zaista zadaću zbog koje ju je Bog pozvao u život?* Što joj je zaista potrebno, a što joj je suvišno pri ispunjavanju te zadaće? »Problem redovničkog siromaštva postavlja se ispravno samo ako se uvažava Božja volja s obzirom na svaku redovničku obitelj i svakoga redovnika, ako se uvažava *principalis intentio* (glavna svrha) koja mora odgovarati toj volji« (Hayen i Régamey).

Teorija je jednostavna, no praktično je ostvarenje manje jednostavno (i zbog toga što se moraju uzeti u obzir različite okolnosti, ambijenti i mentaliteti, budući da se u stvar upliću razna mišljenja i obziri, koji nisu uvijek inspirirani evanđeoskom jednostavnošću).

Na primjer, otkloniti automobil kad je on neophodno potreban u službi Božjeg kraljevstva, navodeći kao razlog da ga ni siromasi ne mogu sebi nabaviti — pogrešna je ocjena. No isto bi tako bila kriva procjena kad bi netko smatrao da mora imati kola samo zbog toga jer ih imaju i ljudi skromnijih prihoda, a inače ih zapravo ne treba.

Problemi i konflikti, prema tome, ostaju. No prihvatiti ih na tom području isto je tako dokaz vlastitog siromaštva: »Nema gotovog programa, nema čvrstog pravila, po kome bi se mogao položiti ispit u struci »siromaštvo«. Nema tu ni čvrstih osiguranja. Zauvijek točno određeno i stečeno siromaštvo već je po svom terminu protuslovlje: to je »dobitak«, jedan posjed više« — kaže jedan duhovni pisac.

Svjesno neću da dajem nikakvih lakih recepata, već više želim da izazovem neraspoloženje.

Neću da ponudim unaprijed oblikovana rješenja, već hoću da izazovem probleme: problem stvaralaštva i problem kolektivnog svjedočenja siromaštva.

Treba tražiti rješenja i podnositi ih, dan za danom. Ali moramo biti i uvjereni o ljepoti i o nenadoknadivoj vrijednosti siromaštva.

Sveti Vinko Paulski, veliki stručnjak u tim pitanjima, govori o siromaštvu istim terminima da bi izrazio svoje »ushićenje za trećim nebom«:

»Oh kad bismo mogli vidjeti dušu koja ljubi siromaštvo i izbjegava sve što pripada duhu svijeta, vidjeli bismo da takva duša zrači poput sunca...«

I dalje: »Razmišljao sam u sebi da li je istina da je siromaštvo tako lijepo i kakva li mora bili ljepota one kreposti koju je sveti Franjo nazivao svojom suprugom! Kako li je čarobna! Činilo mi se da je obdarena tako divnim osobinama da bismo, kad bismo je mogli vidjeti, ma i na kratko vrijeme, ostali obuzeti ljubavlju prema njoj i nikad se ne bismo htjeli rastati od nje, nikada je ne bismo ostavili, već bismo je ljubili više negoli sva druga dobra ovoga svijeta. Oh, neka mi Bog udijeli milost pa da skinem veo koji sakriva takvu ljepotu. Oh, kad bi on u svojoj dobroti dignuo sva vela što nam ih svijet i naše samoljublje stavljaju pred oči, oh, gospodo, odmah bi nas obuzeo čar te vrline, koja je obuzela i srce i dušu Božjega Sina...«

Hoćeš li i ti jednom pokušati da skineš taj veo?

BOGATAŠ U SAMOSTANU

Budući da se od nas traži da otkrivamo »nove oblike« za izražavanje siromaštva i da za nj dademo neosporivo svjedočanstvo, pa i kao zajednica, pokušat ćemo da utvrdimo nekoliko misli koje će nam biti smjernice u tom strpljivom »inventivnom« poslu i u tom mučnom traženju.

1. Čovjek je stvoren na sliku Božju. Tu je sliku nagrdio grijeh. U planu Božjeg spasenja čovjek je »ponovno stvoren« na Kristovu sliku i sličan je Kristu, koji je savršena slika Boga. Prema riječima svetoga Pavla čovjek treba da »obuče« tu sliku. Tako dolazi do onoga prijelaza od unakažene do prave slike, od starog na novog čovjeka.

Međutim, da bismo bili slični Kristu, moramo u svome životu ostvariti ono što je i za nj bila »polazna točka«: lišavanje svega, poništavanje samoga sebe. To je, dakle, ono siromaštvo koje postaje osnovni, nezamjenljiv element svake kršćanske egzistencije.

U stanovitom smislu mogu se na siromaštvo svesti i svi ostali evanđeoski savjeti.

»Čini se da su djevičanstvo i siromaštvo bitni u planu Otkupljenja, da se iz temelja izliječe dvije otvorene rane* čovječanstva i da se u čovjeku obnovi sloboda u svojim bitnim funkcijama. Čovjek teži da postoji uz pomoć onoga što ima, a žena teži da postoji putem ljubavi. Marijino djevičanstvo i Kristovo siromaštvo dva su znaka obnove čovjeka u punini bitka. Sveti Pavao nam predstavlja život osobito

* Kao posljedica prekida s Bogom ostvarilo se otrovanje u odnosima čovjeka s njemu sličnima te u odnosima čovjeka s dobrima. S njemu sličnima: vlast, izrabljivanje, nasilje; žena gubi vlastitu ljudskost te se na nju gleda kao na predmet izrabljivanja ili kao na idol za obožavanje. S dobrima: dobra koja su trebala da postanu sredstvo, postala su idol, kome se žrtvuje sve. »Dva svijeta: svijet ljubavi i svijet rada ranjeni su.«

u ruhu poslušnosti, no čini mu se da tu nema protuslovlja jer *poslušnost je siromaštvo koje se potvrđuje i proživljava u najvitalnijoj točki: ondje gdje treba da odlučujemo i da biramo:* »Ja uvijek činim ono što je njemu milo« (Iv 8, 29) (A Paoli).

2. Ako netko umišlja sebi da posjeduje istinu, onda to predstavlja nedostatak protiv siromaštva. Stavimo stvari na njihovo mjesto: Istina posjeduje nas, a ne posjedujemo mi Istinu.

I zatim, čitava nam Povijest Spasenja pokazuje kako Bog neprestano nastoji da čovjeka »izbaci iz kolotečine« (ne nalazim za to bolju riječ). Čovjek, naime, teži za tim da se »instalira«, da sebi stvori ugodan poredak, da si sagradi kutak sigurnosti, ležaj istine. A Bog je pak zapeo da ga uzdrma, poremeti, da ga prisili na razmišljanje, da mu uvijek ponudi nešto novo i nepredviđeno.

Onaj tko se »instalira«, tko ne prihvaća zahtjev da revidira određene stavove, tko ne želi da ga Bog smeta (a Bog — ne zaboravimo to — govori i putem »znakova vremena«) bogataš je pa makar je i položio zavjet siromaštva.

»'Blago siromasima *duhom*', govore, napokon, na jasan način novi prijevodi. To znači: blago onima koji daju da ih kritizira Božja riječ, blago onima koji pristaju da se raspravlja o njihovim idejama, blago onima koji su voljni vjerovati da još nisu ništa shvatili, koji prihvaćaju da budu nadvladani, oboreni, izbačeni iz pozicije koje su stekli, od ustroja, od načela, od svega onoga što je bilo po njihovoj volji. Blaženi oni koji su odjednom u stanju shvatiti da ništa ne može biti po njihovoj volji, da Bog može tražiti da se odreknemo koječega« — kaže jedan duhovni pisac.

3. Moramo se čuvati i »materijalističkog« i »spiritualističkog« shvaćanja siromaštva.

Po prvom, »materijalističkom« shvaćanju sve bi se sastojalo u tome da se odreže koji metar od kardinalskog skuta, kojih desetak decimetara s redovničkog habita, skratiti dimenzije vela, ukloniti ponešto namještaja, poslužiti se nekim manje luksuznim automobilom ... No to je »osiromašeno« siromaštvo, lišeno svoje duboke dimenzije. Bez unutrašnjeg stava siromaštva sve to postaje »komedijom siromaštva«.

No čuvajmo se i sasma »spiritualističkog« shvaćanja siromaštva! Za to bi bilo dovoljno imati »duh siromaštva« i — sve nam je onda dopušteno.

Nema nijednog duhovnog raspoloženja koje ne bi trebalo da se prometne u djelotvoran vanjski stav, napose kad se takvo raspoloženje odnosi na dobra ovoga svijeta. A to ovisi upravo o našoj »utjelovljenoj« i »socijalnoj« naravi.

Prema Svetome Pismu neka ideja, raspoloženje, imaju vrijednost samo ako ih čovjek *ostvari.*

Bit će nam korisno da imamo na umu ovu Montaigneovu opomenu: »super-nebeski mislioci« često idu pod ruku s »podzemaljskim vladanjem«.

»Ne drži me ništa, dakle ja se držim svega. Imam duh siromaha! Izvoli odmah nešto ostaviti da bi se vidjelo možeš li se toga odreći. Nema stava *duše* koji bi mogao postojati a da se ne bi mogao prevesti u stav tijela«.

Drvo se poznaje po svojim plodovima. »Duh siromaštva« poznaje se po konkretnom, stvarnom siromaštvu.

4. Siromaštvo treba da uvijek predstavlja zaštitu naše slobode u susretu ma s kim. Zbog toga treba oči držati dobro otvorene s obzirom na stanovite darove i s obzirom na posljedice koje bi iz toga mogle proizaći. »Primiti stanovite darove znači izgubiti vlastitu slobodu« (Angela da Foligno). Treba dobro pogledati u oči onome tko se pojavljuje u liku dobročinitelja te otkriti i ocijeniti namjere koje su ga potakle na dar (a važne su pritom i one *»druge nakane«).*

U vezi s tim navest ćemo jedan veoma značajan događaj iz života pape Ivana XXIII:*

»Neke osobe, primljene u audijenciju, obraćahu se zbog ove ili one stvari svojih suradnika da bi saznale »kako stoji njihova stvar«. Zahtjev je začuđivao, a budući da se ta pojava stalno ponavljala i kako je ustanovio da dolazi uvijek od osoba određenog tipa, papa se diskretno informirao. Smijući se, on je otvorio jednu škrinjicu i izvadio snop čekova: »Boje se da nisu dobili ono što su očekivali jer ih nisam unovčio!« Nije ih kruto odbijao jer nije htio da se ikome zamjeri, ali ih je učinio neškodljivima.«

* O tome izvješćuje M. Gozzini u uvodu svesku P. Gauthiera, La Chiesa dei poveri e il Concilio (Crkva siromaha i koncil), izd. Vallechi.

Ponetko, tko je sitna duha, primijetit će: »Mogli su se, dakle, upotrijebiti za dobra djela!« Postoji, eto, neka proročka funkcija siromaštva, izražena u stanovitim škandaloznim činima buržujskog mentaliteta koje je superiornije od svih potreba dobročinstva.

5. Ako postoji neko područje na kojem je hitno potreban povratak evanđeoskom siromaštvu, onda je to strogo apostolsko područje. Nema veće *monstruoznosti* (a ja sam pažljivo ocijenio snagu te riječi) negoli što je apostolat koji se pouzdaje samo u novčana sredstva, dok se križ i siromaštvo zamračuju. Izrazito Božje djelo, njegova poruka, povjeravaju se isključivo ljudskim sredstvima... U biti: Bog se isključuje upravo u onome što je njegova stvar. Ponavljam: nema monstruoznosti koja bi se mogla teže podnijeti.

Jesmo li možda zaboravili duboko značenje triju Isusovih iskušenja u pustinji? »Kako li je veličanstvene horizonte za kršćanstvo otvorio đavao Isusu u pustinji! Ali Isus je dao prednost raspetome kršćanstvu!« (De Lubac)

»Ne pribavljajte sebi u pojase ni zlatnog, ni srebrnog, ni bakrenog novca, ni putne torbe, ni dviju haljina, ni obuće, ni štapa...« (Mt 10, 9—10). To su precizne Isusove upute apostolima za njihovu misiju. A to sigurno nisu upute da uzmu sa sobom bogata sredstva...

Ima jedna žalosna pojava: svjesni da se između Crkve i svijeta stvorio dubok jaz, nastojimo taj jaz ispuniti služeći se pritom prije svega zemaljskom moći, modernom tehnikom i »bogatim« sredstvima. Zaboravljamo, naprotiv, da je glavni problem povratak zahtjevima Evanđelja, dimenzijama križa, »siromašnim« sredstvima.

Ne smijemo misliti da mi treba da budemo konkurencija svijetu, služeći se svojim »teškim sredstvima«. To je nepoštena konkurencija. A prije svega, mi time želimo da Božji plan nadomjestimo svojim protuplanom. Jedina pak valjana konkurencija jest: dati svijetu *nešto drugo*, nešto drukčije.

Ako to nismo u stanju, završit ćemo time da vjeri u Boga suprotstavimo vjeru u *Mamona*, i to upravo u onome što je osobito Božje područje.

Nemojmo misliti da je dovoljno graditi kuće.

»Jao vama koji kuću kući primičete...
Na uši moje reče Jahve nad vojskama:

»Doista, mnoge će kuće opustjeti
velike i lijepe, bit će bez žitelja.«
(Iz 5, 8 sl.)

Eto: onaj tko želi da »čini dobro« ljudima pa gradi pouzdajući se više u ljudsku pomoć negoli u Boga, završava time da niže kuću do kuće koje će neizbježno ostati prazne, »bez stanovnika«. Bez ljudi, bez Boga.

To je prokletstvo koje je palo na one koji u ostvarivanju Božjeg plana spasenja zaboravljaju siromaštvo.

Tek sada, možda, primjećujem da zavjet siromaštva, ako ga proživljavamo prema svim njegovim zahtjevima, ima stanovitu neočekivanu puninu. No i unatoč zavjetu može se na različitim područjima pojaviti »bogataš«. Ako ga istjeramo na vrata, unići će podmuklo kroz jedan od stotinu prozora.

Ne pripazimo li, može čak i u samostanu odjeknuti Kristova kletva: »Jao bogatima!«

Zaista je bio mudar savjet svetoga Vinka Paulskoga: »Sačuvajte ljubav prema svetom siromaštvu i ono će vas spasiti!«

SA ZNOJEM NA ČELU
SA ZNOJEM U SRCU

Pokušajmo da teološke misli koje su bile podloga naših dosadašnjih razmišljanja pobliže razmotrimo. One treba da nam postanu tako jasne da same po sebi mogu nositi dinamizam siromaštva.

Prije svega treba da razjasnimo (po P. Régameyu) četiri točke:

1. *Siromaštvo znači potvrdu istine našega stvorenja.* — Svatko od nas je »stvor, koji je stvoren ni iz čega, koji po sebi nema ništa i koji pred Bogom nije ništa. Tko, dakle, uopće nema vlastiti bitak po sebi, neće biti valjda tako bestidan da bi htio imati nešto za što ne zna i priznaje da mu to njegov Stvoritelj ne duguje«.

2. *Siromaštvo znači radikalno svjedočanstvo nade.* — Budući da smo Božja djeca, stavljamo sve svoje pouzdanje u providnost Oca, koji zna što mi trebamo. Sa siromaštvom ostavljamo »područje zemaljskih sigurnosti« i stupamo u »područje nade«. Time potvrđujemo svoju pripadnost Božjemu kraljevstvu. Tako stječemo pravu slobodu djece Božje.

3. *Siromaštvo kao nasljedovanje Krista.* Naš spas ovisi o tome u kojoj smo mjeri poistovjećeni s Kristom. Sa svojim siromaštvom, lišeni svega, slijedimo Gospodina, lišenog svega.

4. *Siromaštvo nas približava siromašnima.* — Nova zapovijed kojoj nas je naučio Krist, to jest najveće usavršenje zakona, jest *bratska ljubav*. Ne možemo biti s Isusom a da ne čujemo viku što je diže bijeda u svijetu. Ali naše siromaštvo nas samo po sebi približava siromašnima.

Nema savršenog siromaštva bez te privlačnosti, bez tog poticaja prema siromasima.

Na Isusovu putu nalazimo veoma mnogo siromaha. Izraz da je bio »dirnut suosjećanjem« neka je vrsta lajtmotiva svih evanđelja.

Sveti Vinko Paulski kaže: »Da su Gospodina pitali zašto je došao na svijet, on bi odgovorio: 'Da pomognem siromasima.' I zašto još? 'Zbog siromaha.' I zašto još? 'Zbog siromaha.'

Siromasi su povlaštene osobe Evanđelja, oni su gosti u Gospodinovu kraljevstvu, koji imaju u neku ruku pravo na ulaz.

U današnjoj »kulturi blagostanja«, u našem grandioznom »uređenom neredu«, u svijetu u kome su ljudi, doduše, naučili da upravljaju svemirskim brodovima, no u kome još nisu naučili da žive zajedno kao braća, u svijetu u kome većina glađu okajava probavne smetnje manjine, u tom svijetu je bijeda zauzela strašne dimenzije. Postoje statistike, brojke i događaji koji bi nam mogli oduzeti san.

Ne možemo zatvoriti oči prema bijedi koja nas okružuje. Pa i ako je daleko od nas (poput *»slumova«* u Kalkuti, *»favelasa«* u Rio de Janeiru, *»calampasa«* u Santiagu) — putem modernih sredstava komunikacija sve nam je približeno.

Ispravan stav za kršćanina, a pogotovo za redovnika jest onaj što ga Pegy ovako opisuje: »Tražiti svoje mjesto na glavnoj osovini bijede.« Tamo mi pripadamo.

Gandhi je rekao: »Što god ti radio, pitat ću te kakvo će dobro iz toga proizaći za najbjednije ljude.«

Abbé Pierre daje *Bratstvu od Emausa* ovu smjernicu: »Bez obzira na to o kojoj se vrsti ljudske bijede radi, moraš ne samo nastojati da bez oklijevanja pružiš pomoć, već i da uklanjaš njezine uzroke.«

Raul Follerau pak kaže: »Nitko nema prava da sam bude sretan.«

Čuli smo i Mouniera: »Ljude možemo podijeliti u dvije skupine, naime prema tome jesu li pokušali ili nisu da u svijetu budu ondje gdje ima bijede.«

Ukratko rečeno: naše siromaštvo, koje je znak za Kraljevstvo Božje, svjedočanstvo za nadu i nasljedovanje Krista, nalaže nam — što se tiče siromaha — sasvim konkretnu obvezu.

Ja ću još dodati da mi siromaštvo ispravno razumijemo tek onda ako se borimo za to da ga nestane. Možemo stoga reći da se siromaštvo očituje isključivo onome tko ga želi iskorijeniti.

Zavjet siromaštva vodi nas na misao *darivanja.* Poznati egzeget Dreyfus ustanovio je da je kod svetoga Luke — a on je osobiti evanđelist siromaštva — ključna riječ »dar«, bilo to u smislu samodarivanja samoga sebe, bilo u smislu predavanja dobara.

Samodarivanje je u službi *predanja.* Možda se to nekome čini paradoksnim no mi imamo zadaću da »svojim siromaštvom učinimo druge bogatima«.

Papa Inocent III dao je u svoj kovani novac utisnuti riječi: »Ut detur«, što bismo slobodno mogli prevesti ovako: izrađeno da bi se dalo. To bi mogla biti i parola za našu egzistenciju. (Claudel je jednom rekao: »Koju vrijednost ima život ako ne tu da bude darovan?«)

Sveti Bazilije opisuje veoma dobro našu odgovornost u pogledu siromaha:

»Ako netko otme nekome čovjeku odijelo, nazivamo ga razbojnikom. Ako pak netko ne obuče neodjevena čovjeka, iako bi to mogao, zar taj onda zavređuje neki drugi naziv? Kruh što si ga spremio pripada onome tko je gladan. Ogrtač što visi u tvome ormaru pripada onome tko je gol. Cipele koje propadaju u tvojoj kući vlasništvo su onoga tko ih uopće nema... Ti, dakle, počinjaš toliko nepravednosti koliko je ljudi kojima ne daješ ništa, iako bi im mogao nešto dati.«

Sveti Grgur govori ne manje izričito: »Kad siromasima dajemo darove ljubavi, onda im ne poklanjamo svoja dobra. Dajemo im jednostavno njihova dobra.«

Tu bi se sad mogla pojaviti jedna poteškoća. Ako mi, naime, siromaštvo cijenimo kao evanđeosku vrijednost, kao vrijednost koja nenadoknadivo pripada svakoj ljudskoj egzistenciji — zašto da ga onda iskorjenjujemo? Zar to nije protuslovlje u sebi?

Pri odgovoru na to pitanje treba mnogo toga uzeti u obzir. Sveti Augustin kaže: »Mi se ne moramo osjećati sretnima zbog toga što ima siromaha na kojima možemo izvršiti djela milosrđa. Kruh daješ onome tko je gladan. Bilo bi, međutim, bolje da nitko nije gladan i da ne znaš

kome bi trebalo da ponudiš kruha. Svaka je služba odgovor na neku nevolju. Ukloniš li siromahe — uklonio si automatski i djela milosrđa! To je sigurno, no možda bi onda utrnula i vatra ljubavi!«

Mi ćemo se, prema tome, svim silama boriti protiv siromaštva koje nas okružuje, jer je to siromaštvo plod grijeha, ljudskog egoizma i nepravde. Ljubav treba da opet uspostavi ravnotežu. Osim toga, to siromaštvo (bolje rečeno: bijeda) sprečava čovjeka da on to bude u punini. Tada imamo pred sobom ovaj slučaj: budući da nema oskudice u onome *imati,* zakržljavljuje ono *biti,* čime se ujedno zadaje udarac integritetu osobe.

Bijeda je protuljudska. Ona ponižava čovjeka. »Čemu to sakaćenje ljudskog bitka po bijedi? Nedovoljnosti u životnim potrepštinama (prehraniti se, štititi se, voditi o sebi brigu) pridružuje se nesigurnost (fizička i moralna), nemogućnost da čovjek gleda unaprijed i da planira, poteškoća da mora izražavati vlastitu bijedu, nesposobnost da sam sebi pomogne da stupi u kontakt s drugima, da im pomogne. Čovjek u bijedi ne može biti »on sam«! Čovjek u nevolji upućen je na milost drugih, on ne poznaje svoj put i ne može u sebi planirati. Svako doba godine i svaki dan za nj su pustolovine, koje on pasivno prima. On nema vlastiti život u ruci i zna da ga nikad neće ni imati u ruci. Ne participira. Objekt je vlastite bijede, a ne subjekt napretka. Bez nada je« (Lecomte).

Stoga je naša borba protiv bijede na stanovit način »povećavanje bitka«.

U tom smislu obistinjuje se još jedan paradoks naše egzistencije: *za siromaštvo* smo, no u isto vrijeme smo i *protiv njega.*

»Naša je kršćanska misija u svijetu da ljude učinimo braćom« (Pavao VI, *Ecclesiam Suam).*

Stoga treba najprije ukloniti sve ono što čovjeka sprečava da bude čovjek.

Krist ne zahtijeva samo to da po nama zavlada mir u svijetu, već prije svega ljubav.

Neka mi bude dopuštena još jedna napomena. Ne mislim da se u odnosima prema siromasima naša zadaća iscrpljuje time ako mi *dajemo nešto.* Važnije je da *dajemo sebe.*

Tko se ograničuje na to da daje nešto stavlja se u poziciju superiornosti i igra neizbježivo ulogu bogataša (možda i samo bogataša obiljem superiornosti). Tko pak dariva sam sebe, uklanja razlike, postavlja se na mjesto ravnopravnosti, preuzima na sebe siromaštvo drugih, *poistovjećuje* se sa siromasima, smješta se posred njih.

Dati i dati se. To su dva pokreta koji se u našem životu prožimaju, poistovjećuju se i međusobno se potenciraju.

Dati (vrijeme, zdravlje, snagu, rad, materijalna sredstva i drugo) — to tjera znoj na čelo. A *dati se* — to ima za posljedicu ne samo znoj na čelu, nego zahtijeva i znojenje srca. (Evdokimov)

I ovdje nam je nedostižan uzor on, Veliki Siromah, »koji dijeli svoj vlastiti *bitak* — svoje euharistijsko tijelo, euharistijsku krv« (Evdokimov).

Poslije njega mora svatko tko se smatra autentičnim siromahom dijeliti, sa »znojem svoga srca« darivati vlastiti bitak.

*

Gospodine, želim zaista živjeti zavjet siromaštva. Daj mi da shvatim da u tom svijetu postoji *nešto više i bolje negoli posjedovati.* Nešto što se zove »dati« i »dati se«.

SIROMASI — KRISTOV SAKRAMENAT

Neki su koncilski oci predložili tekst koji je glasio ovako: »Koncil diže svoj glas da izmoli oproštenje za grijehe počinjene zaboravljanjem ili preziranjem siromaha.«

Nije sada važno što od toga nije bilo ništa. Značajno je već to da se mogla pojaviti takva namjera i takav jezik.

A mi? Zar mi, koji smo položili zavjet čistoće, nemamo baš ništa da učinimo da bi nam siromasi oprostili?

Da bismo kako treba ocijenili svoj propust, potrebno je staviti u pravo svjetlo uvjete siromaha i njihovu čast, točno odrediti položaj što ga zauzimaju u Isusovu srcu i u njegovoj poruci i — kao posljedicu toga — mjesto što ga zauzimaju u Crkvi.

1. Bog se objavio te je sklopio savez s malim i beznačajnim narodom, Izraelom. Jahveovi »siromasi«, *anavimi,* zauzimaju važno mjesto u Starom Zavjetu, a na kraju postaju i nosioci Obećanja.

2. Isus, siromašan, kaže da je došao zbog njih. Kad je udario Božji sat, siromasi su činili mesijanski narod.

Ostvaruje se proroštvo Izaije:
»Ubogi i bijedni vodu traže, a nje nema!
Jezik im se suši od žeđe.
Ja, Jahve, njih ću uslišati,
ja, Bog Izraelov, ostavit ih neću.«
(Iz 5, 8 sl.)

Čitamo i ovu stranicu Evanđelja, koja nas zapanjuje:

»I dođe u Nazaret, gdje bijaše othranjen. I uđe po svom običaju na dan subotnji u sinagogu te ustane čitati. Pruže mu Knjigu proroka Izaije. On razvije knjigu i nađe mjesto gdje stoji napisano:

Duh Gospodnji na meni je
jer me pomaza!
On me posla
blagovjesnikom biti siromasima.

Tada savi knjigu, vrati je poslužitelju i sjede. Oči sviju u sinagogi bijahu uprte u njega. On im progovori: »Danas se ispunilo ovo Pismo što vam još odzvanja u ušima« (Lk 4, 16—21).

Učenicima pak Ivanovim, koji su ga pitali je li on Mesija »koji treba da dođe«, odgovara: »Pođite i javite Ivanu što ste čuli i vidjeli: slijepi progledaju, hromi hode, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, *siromasima se navješćuje Evanđelje*« (Mt 11, 4—5).

Dakle, naviještanje Evanđelja siromasima jedan je od znakova za dolazak Kraljevstva.

3. Krist uvijek pokazuje posebnu pažnju za potrebe siromaha.

P. Gauthier veoma dobro primjećuje da Krist nije rekao bogatom mladiću: »Dođi, daj mi svoj novac i slijedi me«, već: »Idi, daj svoju imovinu siromasima, pa onda dođi i slijedi me.« (Trebalo bi da taj Isusov stav imamo uvijek pred očima . . .)

4. Isus izjavljuje da su siromasi povlašteni dionici njegova kraljevstva. »Blago siromasima — njihovo je kraljevstvo nebesko.« Uvijek vrijedi ona glasovita Bossuetova rečenica: »Crkva je zaista država siromaha. Bogataši — ne bojim se to reći — budući da po svojim osobinama bogataša pripadaju svijetu i primili su njegovo obilježje, samo su trpljeni . . . Bogataši su stranci, no po službi siromasima postaju domaći.«

To vrijedi i za nas. Služba siromasima *čini nas domaćima*, daje nam građanstvo u Crkvi. Ona je, naime, Crkva siromašnih.

Siromasi su naši suci (zapravo, na Posljednjem sudu i pri konačnoj presudi bit će jedina motivacija čaša vode ili komad kruha što smo ih dali ili uskratili siromasima).

Sveti Vinko je s potpunim pravom nazvao siromahe »našim gospodarima«. Gospodari su također i naše vječne sudbine.

5. Krist se poistovjećuje sa siromasima. Možda smo dosad previše bojažljivo i sa suviše ograničavanja tumačili onaj veliki tekst Matije (25, 35—46): ». . . Ogladnjeh i dadoste mi jesti . . . Zaista vam kažem, što god učiniste jednome od ove moje najmanje braće, *meni učiniste.*«

Pazimo dobro: kad nas Krist želi potaknuti na ljubav prema drugome, on tada ne kaže: zamislite da to činite meni, odnosno: to ste učinili siromasima, a ja ću smatrati kao da ste to učinili meni. Uzimam to na svoj račun.

Ne. *Ne suočujemo se s uzvišenom božanskom himbom,* već sa stvarnošću: Isus se zaista poistovjećuje sa siromasima, s onima posljednjima, malenima. Možda još nismo dovoljno razmotrili misterij i teologiju Utjelovljenja, onaj Isusov »silazak« sve do ponora ljudske stvarnosti, koji on prigrljuje, preuzima ga u njegovoj najdubljoj točki, u stanju potpune napuštenosti.

Pokušajmo da budemo realisti (u pogledu Utjelovljenja). Kad sretnemo siromaha, sreli smo zapravo Krista.

On nas neće shvatiti ako reknemo: »Da sam to znao . . .« Jedan je talijanski svećenik jednom pošao u Francusku da ondje potraži pomoć za svoje djelo. Potražio je gostoprimstvo u jednoj pariškoj župi.

Prigodom don Boskove kanonizacije (on je bio taj svećenik) dao je onaj župnik iz Pariza ovu gorku ispovijest: »Da smo znali da je to svetac, dali bismo mu najbolju sobu, a ne onu u potkrovlju . . .«

Dakle, oprez pri susretu sa siromasima! To je uvijek susret s Kristom jer siromak je znak, tko je Kristov »sakramenat«.

6. Siromasi nastavljaju na svijetu patnju, Muku i stvarno Kristovo siromaštvo. Oni izravno sudjeluju u njegovu djelu otkupljenja, pa i ako nisu svjesni toga, jer nema uzaludne patnje.

Sjetimo se one značajne stranice o. Rogueta u vezi s Nevinom dječicom (to će nam pomoći da razjasnimo mnoge »sitne« ideje u ovoj materiji):

»Rekao sam da su ta dječica dala svoje svjedočanstvo; dobro znam da se radi o nesvjesnom svjedočanstvu, no osobito s obzirom na taj slučaj, tako misteriozan i uvjerljiv, ne možemo a da se ne upitamo nisu li mnoge patnje koje izgledaju beskorisne, besplodne, apsurdne, na nevidljiv način povezane s Križem i ne sudjeluju li zato u njegovim zaslugama, ne surađuju li s njime u spasavanju i u konačnoj sreći ljudi?

Nećemo zaboraviti da je taj isti Isus, pred koju godinu, otvorio usta na Gori da bi svečano izjavio: »Blaženi oni koji plaču, blaženi oni koji podnose progon zbog pravde.« Isto tako on ne kaže: »Blaženi oni koji plaču rezignirano.« Ne kaže ni ovako: »Blaženi oni koji pobožno podnose progone.«

Ne možemo li se, upravo zbog problema što nam ga nameću Nevina Dječica, upitati nije li rješenje problema zla, dublje i općenitije negoli to mi sami sebi zamišljamo, u manje ili više uskoj, ali stvarnoj vezi sa svim patnjama na djelu otkupljenja što ga je izvršio Krist?«

Još jedna primjedba! Kad mislimo na ljubav nekih svetaca prema siromasima, zamišljamo da su oni bili u kontaktu s dobrim, pobožnim, uviđavnim siromasima.

Ne! Ti su siromasi bili upravo onakvi kakve ih nalazimo i danas, s onim istim nedostacima, s onim istim odbojnim obilježjima, s istom fizičkom bijedom i moralom, s istim neugodnim stranama.

Moramo i ovdje naučiti da siromaha gledamo bez tih osobnih svojstava — je li dobar ili loš, zahvalan ili nezahvalan, crven ili bijel, pošten ili lopov.

Postoji siromah, ali bez posebnih oznaka. I ne treba da pred ičijim licem zatvaramo vrata ili srce. Sjetimo se svetoga Augustina: »Pazi, kršćanine, da pružaš gostoprimstvo jednako svima kako ti se ne bi dogodilo da je upravo onaj kome si zatvorio vrata kuće, prema kome nisi htio da budeš čovjek, bio Isus Krist.«

Ne smijemo, dakle, praviti nikakve razlike, davati nezaslužene prednosti. Jedinu opravdanu prednost ima onaj tko trpi. »Služiti u prvom redu onome tko više trpi« (Abbé Pierre).

Baveći se jednim slučajem nevolje u kome je morao posredovati, sveti Vinko Paulski je upotrijebio ovu zaista smjelu izreku: »Koliko bih volio da Družba bude u ovome svetački rasipna! Bio bih ushićen radošću kad bih ma odakle saznao da je netko iz Družbe prodao i kaleže za takav slučaj.«

To je logika svetaca. Siromasi su poput blaga o kome govori Krist u Evanđelju: da se ono dobije, trebalo bi sve prodati.

Da se pomogne siromasima, moguće je, a u nekim slučajevima čak je i nužno prodati i same kaleže.

Tako nam kaže jedan svetac.

MARIJINA PORUKA: SIROMAŠTVO ZNAČI OMOGUĆITI GOSPODINU DA IZVODI »VELIKE STVARI«

»Marija ima prvenstvo među poniznima i siromasima Gospodinovim, koji s pouzdanjem od Njega očekuju i primaju spasenje« (*Lumen gentium*, 55).

Značajno je da je Koncil odlučno odbio svu onu pobožnu »sitničariju« koja nam je već dugo zadavala brige i čije se bolne posljedice djelomično i sada vide te Mariju stavio u strogo biblijske okvire i u jasan crkveni kontekst.

Marija označuje prijelaz od Izraela k Crkvi, od naroda obećanja k novom narodu ostvarenja spasa.

Već smo istakli položaj što ga siromasi Jahve, tzv. anavimi, zauzimaju u okviru objave.

Ti »siromasi Jahve« ostatak su Izraela na kome treba da se ispuni obećanje proroka:

»I on će zazivati ime moje,
a ja ću mu se odazvati
i reći ću: »Moj je to narod!«
a on će reći: »Jahve je Bog moj!«
(Iz 13, 9)

Izabran rod *anavima* usmjeruje se, dakle, i ulijeva u Mariju. Težnja i čežnja tih poniznika prema Bogu usredotočuju se i sažimlju u Mariji.

Djevica, posljednji *anavim*, označuje tako prijelaz od staroga »naroda siromašnih« k »Crkvi siromašnih« ili k novome »narodu siromašnih«.

Nazaret je beznačajno mjestance u Galileji. Stari Zavjet uopće ga ne spominje. No to mjesto prima poruku mesijanske radosti »jer u njemu bijaše jedna šutnja, jedna spremnost, praznina, apel: tamo bijaše Marija« (Gelin).

Marija je siromašna, siromašna u biblijskom smislu, to jest siromašna ne samo u negativnom smislu oskudice, već je to bilo siromaštvo u smislu religioznog stava: pouzdanje u Boga i prepuštanje sebe njemu, distanciranje od sebe i od stvari, neograničeno povjerenje u Boga.

I njezino djevičanstvo bilo je siromaštvo. Ta živjeti djevičanstvo znači biti lišen radosti materinstva. A bilo je to i stanje što ponizuje, koje navlači na sebe prijezir drugih.

I upravo ta siromašna djevica sada postaje bogata po izvanrednom Daru: u svoje krilo prima Boga, koji postaje siromašan. Silaskom Duha Svetoga siromašni Krist susreće se sa siromasima.

»*Magnificat*« je kulminacija radosti u siromaštvu. Tu je opjevano čudo što ga stvara milost siromaštva. Kao da svi *anavimi* prošlih vremena i svi siromasi budućih vjekova stapaju svoj glas s glasom Marije.

»..On pogleda na neznatnost službenice svoje (*tapeínosis*)« (Lk 1, 48). Tom riječi *tapeínosis* Marija zbunjuje čete učenih prevodilaca. Jedni, naime, kažu »poniznost«, drugi »poniženje«, neki pak »siromaštvo«, a neki (možda najispravnije) i »niskost«.

No ostavimo to zasad! Sigurno je da je njezina »*tapeínosis*« upravila Božji pogled na sebe pa je Gospodin učinio »velike stvari« i odsad će je svi zvati »blaženom«.

Zadržat ćemo se časak kod riječi »službenica«. I tu imamo ogroman prostor »siromaštva«. A to siromaštvo postaje služenje, lišavanje sama sebe od svega i prepuštanje Božjem planu. »Neka mi bude po riječi tvojoj.«

Službenica — to je sinteza Bogu posvećenog života, spremnost na njegove zahvate, prihvaćanje Božjega plana, otvaranje Božjoj tajni.

Mi sada znamo: Bog ima osobitu simpatiju za siromahe, ponizne, one posljednje. Bog obično odabire ono što je po sebi slabo da bi pokazao svoju svemoć. »Naprotiv, što je ludo u očima svijeta izabra Bog da posrami mudre; što je slabo u očima svijeta, izabra Bog da posrami jake; što je neplemenito i prijezira vrijedno u očima svijeta — pa čak i ono čega nema — izabra Bog da uništi ono što jest...« (1 Kor 27 sl.).

Ukratko: Bog osjeća da ga privlači ono što nije ništa. (A to je i velika misao, rekao bih: velika lukavština svetaca.

Carlo Steeb kaže: »Ja sam tek bijedno ništa.« To je Marijina škola.)

Marija je Djevica i pripada na osobit način Bogu, i to bez ikakve zapreke, ikakve podijeljenosti, ljudske ograničenosti.

Siromašna je, oslobođena stvari i same sebe.

Raspoloživa je za Boga, u svemu.

Njoj se zbiva veličanstveno čudo: njezino siromaštvo postaje bogatstvo, njezino djevičanstvo utječe u božansko materinstvo, njezina potpuna raspoloživost omogućuje joj da stupi u plan spasenja.

»Iskaza snagu mišice svoje,
raspršio oholice umišljene.
Silne zbaci s prijestolja,
a uzvisi neznatne.
Gladne napuni dobrima,
a bogate otpusti prazne.«
(Lk 1, 51 sl.)

Marijinu *tapeinosis* protivna su tri ljudska stanovišta, tri kategorije ljudi, zatvorene same u sebe, dostatne same sebi i u sukobu s duhom *anavima*. To su tri vrste bogatstva koje čovjeka čine siromašnim jer mu oduzimaju Boga: oholost, moć i bogatstvo.

»Bog izvrće stanja na glavu« (Gelin). »On uzvisuje što je nisko i ponizuje ono visoko« (Diogen Laerte). Marija nam je veličajan dokaz za to.

Magnificat, pjesan siromaštva, preludij je blaženstava. Marija anticipira u svojoj osobi ono što će Krist objaviti svim svojim učenicima. Dobro kaže o. Lagrange: »Kad bi nam bilo dopušteno da analizu Isusova ljudskog postanka provodimo sve do one točke, mogli bismo reći da je u njemu bilo nešto što se svodi na utjecaj njegove majke.«

»Svi bismo mi željeli činiti velike stvari. Marija se zadovoljila time da Gospodin u njoj izvrši velike stvari.«

To je možda jezgro njezina siromaštva. A možda je to i jezgro našega siromaštva, u njegovoj najautentičnijoj vjerskoj dimenziji.

Pripravimo tlo — odnosno: *slobodan prostor* jer Bog može u nama učiniti velike stvari.

»SLOBODAN SAM«

Prije nekog vremena ispričala mi je jedna sestra: »Nikad neću zaboraviti onog francuskog svećenika koji je govorio o vlastitom, Bogu posvećenom celibatu pa mi je u vezi s tim rekao: »Je suis libre! Je suis libre!« (Slobodan sam)! Čitavo njegovo ponašanje i njegove oči odražavali su duboko značenje njegovih riječi.

Bilo je to prosvjetljenje za mene. U onom času sam po prvi put shvatila na konkretan način onu snagu čistoće (nevinosti) koja je preokreće i oslobađa ako je čovjek proživljava u njezinoj čitavoj širini.«

Slobodan sam! Nije to nikakav egoistički poklik. Naprotiv, tu dolazi do izražaja čitava pripravnost, jednostavnost i iskrenost, otvaranje srca, služba ljubavi, koja nas osposobljava za zavjet čistoće.

Tu postoji intimni smisao oslobođenja kao naravna posljedica čistoće.

»Seksualni kompleks« je, naprotiv, jasan znak lažne i krivo interpretirane čistoće.

U čemu se sastoji ono što nazivamo »seksualnim kompleksom«? To se očituje na različite načine. Kad se govori o toj vrlini, obično se prigušuje ton. No tu ima i onaj praktičan stav koji je po svojoj osnovnoj značajki nešto sasvim bijedno i siromašno. Konkretno se on pokazuje u izvještačenom preobilju farizejske kazuistike, u zagušljivu i ekskluzivnom shvaćanju kreposti, u sitničavu ponosu, u ukočenosti koja obeshrabljuje — ukratko: to je stav koji nije nimalo u skladu s Evanđeljem. Sve je u izravnoj protivštini s onim »slobodan sam« o kome sam govorio u uvodu.

Treba stoga da oslobodimo teren od one sumnjive vegetacije što niče oko one kreposti. Treba ukloniti mnogo toga što se neopravdano raširilo.

Time ne želimo ništa reći protiv vrijednosti kreposti, već joj, naprotiv, želimo vratiti prvotni sjaj. Stanovite prisile valja da nestanu. Nešto je lijepo onda ako je umjereno, odvagnuto, ako se poštuju proporcije.

Jacques Leclerq napisao je, među ostalim, i ovu stranicu koja lijepo osvjetljuje te misli. On kaže: »Sigurno je da je čistoća krepost, ali nije jedina krepost. Nije to ni *lijepa krepost*. Ako pak ima neka krepost koju nazivamo lijepom, onda to prije svega treba da bude ljubav. Tako mora biti jer bi inače Evanđelje bilo laž.

Ispravno je da čistoću, kao i mnoge druge kreposti treba prakticirati. No i unatoč čistom životu čovjek može doći u pakao! I đavao je (u tom smislu) čist! Treba stoga praktcirati čistoću, ali je i staviti na njezino pravo mjesto. I ona je poput svih ostalih kreposti. A prije svega valja je ljubiti.«

Uvrdit ćemo nekoliko osnovnih misli.

1. Čistoća nam ne smije skratiti pogled na cjelinu našeg kršćanskog i redovničkog poziva. Netko može upiljiti oči u čistoću pa ih pritom zatvoriti za sva druga važna područja.

Ne smijemo stoga svu svoju pažnju i sve svoje sile utrošiti samo za to područje te u isto vrijeme zanemariti druga. Ako govorimo o »kreposti«, ne treba da pod tim nužno i isključivo razumijevamo samo krepost čistoće. Isto tako, kad je riječ o »grijehu«, ne treba da pod tim nužno i isključivo mislimo na grijeh protiv šeste zapovijedi. Ne zaboravimo — dok nam se ne dokaže protivno — da osim te zapovijedi postoje i druge! Ima jedna, prva. Zatim je tu i osma (a čini se da je Gospodin njome obvezao i redovnice...). Postoji, također — zašto ne? — i peta (ta može se ubiti i jezikom, pa i mislima). Ta tko nam je ikada rekao da je Bog raspoložen da pri svim drugim zapovijedima zažmiruje na jedno oko ako vjerno poštujemo šestu?

Dopusti mi u tom pogledu samo jedno pitanje. Kad ideš na ispovijed, iznosiš, sasvim ispravno, sumnje, dvojbe, sjene, zabune s »područja čistoće«. No zašto nisi isto tako brižna (sve do pojedinosti i nijansa) u svemu što se tiče »područja ljubavi«, što je također osobito delikatno područje i gdje ljubav daje svakoj kršćanskoj egzistenciji njenu vrijednost?

Ako se sva naša krivnja i uopće naš moralni život sastoje u čistoći, ako ona ima monopol na sve naše misli, snage i na naše horizonte, onda to više nije čistoća. Onda se tu zaista radi o »seksualnom kompleksu«.

2. Ne treba da se podajemo nikakvim iluzijama! Ako na našoj ulaznici što ćemo je jednom pokazati na rajskim vratima bude stajalo samo to da smo djevičanski živjeli i čuvali čistoću, ostat će nam vrata raja sigurno zatvorena. Da bismo smjeli ući, moramo *učiniti još nešto više* negoli samo očuvati nevinost.

3. Ne smije se čistoća uzdizati do neba tako da se pritom prezire brak. Spomenik zavjetu čistoće ne može se graditi na razvalinama ljudske ljubavi.

Sve donedavna mogle su se u tom pogledu kod nas doživljavati veoma čudne stvari. Nije se, doduše, obescjenjivala ljubav muža i žene, ali nije ni mnogo nedostajalo do toga. Jedan poznati pisac došao je do ovog oštrog zaključka: »Stanoviti svećenici i opatice još nisu oprostili Isusu Kristu što je od braka učinio sakramenat.«

Nemojmo zaboraviti da je bračna ljubav »znak« Kristova jedinstva s njegovom Crkvom.

Prema tome, da bismo izbjegli samovoljne procjene i neopravdane sudove, trebalo bi da pažljivo pročitamo četrdeset drugo (»Svetost braka i obitelji«) i četrdeset deveto poglavlje (»Bračna ljubav«) *Konstitucije o Crkvi u današnjem svijetu.*

Brak i djevičanstvo dva su različita poziva, a oba treba da vode k Božjoj ljubavi. Dakle, i kršćanski brak je sveti poziv a ne samo ostvarenje sasma naravnog reda sa svrhom da blagoslivlja i posvećuje.

Imamo, dakle, izbor između dva jednaka sveta poziva. »Kad bi za čovjeka postojao samo jedan naravni put, ne bi se moglo govoriti o pozivu. Mora postojati i mogućnost izbora, najmanje između dva puta...

Nama su kršćanima ponuđena dva puta za nasljedovanje Krista: brak i celibat. I jedan i drugi donose sa sobom poteškoće, odricanje i žrtve, ali i blagoslov i radost« (M. Thurian).

Znak je veoma bijednog shvaćanja ako se djevičanstvu podiže cijena na račun bračne ljubavi. Ne moramo imati ni

najmanje straha da ćemo priznajući braku njegovu čast i svetost oduzeti sjaj nevinosti ili da ćemo time oslabiti privlačnu snagu redovničkog ideala.

Ispravno je sasvim protivno! Umanjujući vrijednost braka, umanjujemo je i čistoći. Priznajemo li pak veličinu bračnog poziva, priznajemo i veličinu poziva na djevičanski život.

4. Tako zvani »kompleks čistoće« očituje se i u susretu s drugima. Ima, naime, redovnica koje osjećaju kao svoj poziv da bdiju nad čistoćom svojih susestara. A korak od »čuvarice« do »policajke« kratak je i često se poduzima s najvećom lakoumnošću. Onda dolazi do sumnjičenja, smionih sudova, istraživanja, do atmosfere nepovjerenja i do uhođenja.

Rezultat je dvostruko negativan jer tu nedostaje ona temeljna krepost čistoće: ljubav. Osim toga, ne postiže se ni željeni cilj, jer to sigurno nisu mjere koje bi mogle zaštititi krepost susestara.

Policijski pak stav prema drugima jasno dokazuje da nas čistoća nije učinila zrelima, da nas nije dovela do osobne uravnoteženosti. Mi, jednostavno, nismo postali slobodni. *Nešto u nama još ne funkcionira.* Imamo opsesiju čistoće, ali ne i samu čistoću.

5. Neka mi bude dopuštena još jedna, posljednja napomena. Čistoća koja dovodi do bahatosti sumnjiva je i lažna krepost. A bahatost i čistoća zaista su dijametralno oprečne i ne mogu zajedno opstojati. Ako je jedna tu, onda druge sigurno nema.

Bahatost se napose pojavljuje prigodom stanovitih škandalića u kojima su sudjelovali redovnici. (Usput rečeno, čudno je kako u našim redovničkim kućama uvijek ima škandala. Srećom, često su to samo plodovi bolesne fantazije. Oni se raznose velikom upornošću, uz licemjerno izražavanje stanovitog zgražanja koje je popraćeno zadovoljstvom, odnosno uz izražavanje zadovoljstva koje je popraćeno zgražanjem, kakvo bi priličilo nekom boljem razlogu. I to je znak »kompleksa čistoće«.)

Takvo uporno rovanje po blatu veoma je sumnjivo. U pozadini svega je težnja da se pokaže i istakne vlastita krepost. »Ja sam jak!« Tko se sablažnjava zbog stvarne ili

pretpostavljene krivnje drugih, očituje bahatost bez premca i nesvjesno pokazuje krhkost vlastite kreposti. »Tko je zaista i u svojoj dubini čist, taj se lako ne sablažnjava« (Ple).

Sveti Ivan je rekao da bi one koji se »profesionalno škandaliziraju« zapravo zauvijek trebalo ušutkati: »Tko ljubi svoga brata, stalno je u svjetlu i u njemu nema sablazni« (1 Iv 2, 10).

I zatim, nepobitan je Isusov stav: »Ni ja te ne osuđujem. Idi i ne griješi više« (Iv 8, 11). A drugom zgodom veli: »Stoga, kažem ti, oprošteni su joj grijesi mnogi jer ljubljaše mnogo... A ženi reče: »Oprošteni su ti grijesi... Idi u miru!« (Lk 7, 47—50).

Dakle, ne kopati po blatu, ne sablažnjavati se! Ako svoju čistoću stavljamo na pijedestal da odande oholo i prezrivo gleda na druge, ako nas ona u biti čini nesposobnima da budemo neograničeno milordni prema slabostima drugih, onda to više nije krepost, nego spomenik naše bahatosti.

Nakon svega onoga što sam rekao nadam se da nitko nije stekao utisak da sam išao za tim da umanjim vrijednost čistoće. Ja sam, jednostavno, samo pokušao da je skiciram u njezinim autentičnim obrisima i da s nje uklonim privid i šminku koji su joj krili ljepotu mjesto da su je isticali.

O čistoći, onoj pravoj, trebalo bi govoriti umjereno. Ona treba da proširuje moj horizont, a ne da ga sužava. Treba da je stavimo na njezino pravo mjesto: sredstvo je, a ne svrha. Treba da cijeni i poštuje i sve druge pozive. Treba da je ponizna i velikodušna milosrđem.

Ako tvoja čistoća ima te značajke, onda (i samo u tom slučaju) možeš reći da si »slobodna«.

Slobodna i od »kompleksa čistoće«.

Kad smo govorili općenito o zavjetima, naglasili smo *eshatološki značaj* čistoće (nevinosti), naime djevičanski život, ukoliko će on biti naš zajednički uvjet u vječnosti, »u gledanju nebeskog kraljevstva . . .«

Naglasili smo zatim kako nas *čistoća čini slobodnijima i više raspoloživima* za službu drugima.

Konačno, govorili smo o *karakteru svjedočenja* što ga ta vrlina mora imati ukoliko, naime, pažnju posvećujemo bitnim vrijednostima. To se, međutim, zbiva u »svijetu bez Boga, koji utvrđuje srca, a uši čini gluhima, u svijetu, dakle, kojemu su potrebni jasniji i posve iznenađujući znaci«. Djevičanstvo ima kao objektivnu vrijednost postojanja moć djelovanja. Ona pokazuje svijetu da se kršćanin može odreći svega za Krista i za Evanđelje« (R. Schutz).

No još se nismo dotakli glavnog motiva za zavjet djevičanstva. Eshatološka funkcija, funkcija služenja i svjedočenja, sve to ostaje, da tako kažemo, na rubu stvarnosti. Želimo upozoriti na još jednu dublju istinu.

U najmanju ruku, tu stvarnost možemo skicirati sasvim površno. Neizbježivo je, međutim, da mi na tom području nikako ne postižemo tajnu. Radi se, naime, o tajni. Radi se o odnosu jedne osobe s nekom drugom. Kad bi se radilo samo o tome da se analizira neko stanje, stvar bi bila relativno jednostavna. Djevičanstvo je, međutim, mnogo više negoli neko stanje. To je potpuno predanje — i tijela i duše — Bogu. Čovjek pripada isključivo Bogu. To su stvari koje zapravo možemo još samo sa strahom i s jezom tepati ako ih želimo izraziti.

1. *Čistoća (nevinost) je dar.* — »Redovnici neka bezbračnost 'zbog nebeskog kraljevstva', koje oni slave, smatraju kao velik dar milosti« *(Dekret o suvremenoj obnovi redovničkog života, 12).*

Isus kaže potpuno jasno: »Ne shvaćaju toga svi, nego samo *oni kojima je dano*« (Mt 19, 11).

Sveti Pavao ostaje posve na liniji Gospodina: »Ja bih htio da svi budu kao i ja, ali svatko ima od Boga svoj poseban dar, jedan ovakav, drugi onakav« (1 Kor 7).

Prema tome, radi se o »darovima milosti«, o karizmama što ih Bog poklanja onome kome hoće. Nalazimo se u prostoru apsolutnog božanskog »gratuiteta«.

Sveti Ivan Krizostom kaže o tome: »Bog ga ne uskraćuje nikome tko zaista s unutrašnjim žarom moli za to . . . Taj je dar osiguran svakome tko ga želi i tko se moli za nj.«

Da bi ga netko dobio, mora, naravno, iskusiti i svu njegovu privlačnu snagu. Stoga piše sveti Jeronim: »To se dariva onome tko moli za to, tko to hoće i tko se trudi da to dobije.«

2. *Djevičanstvo znači slobodnu i dobrovoljnu odluku.* — Božjemu daru odgovara odluka s naše strane. Da bi pak taj izbor imao vrijednost, mora biti posljedica dobrovoljnog, najintimnijeg odgovora, mora, dakle, biti slobodan i dobrovoljan. Tu ne treba trošiti mnogo riječi: »Tko može shvatiti, neka shvati!« (Mt 19, 12).

Mi smo na području ljubavi. Nju pak ne možemo iznuditi, možemo je samo ponuditi.

3. *Djevičanstvo je stav koji predstavlja izravan put k Bogu.* — Brak i djevičanstvo dva su poziva. Oba vode k Bogu. Oba su u službi ljubavi prema Kristu.

Razlika između oba poziva sastoji se u načinu kako se postiže konačan cilj, a to je ljubav prema Kristu. Jedan je put posredni, a drugi je neposredni.

To moramo protumačiti. Budući da su, naime, i muškarac i žena u kršćanskom braku Božja slika, treba da jedno drugome pokazuje Boga. Jedno mora biti drugome put kojim se dolazi k Bogu. Oboje su »znaci«. Jedno dolazi stoga k Bogu *posredovanjem drugoga.*

U djevičanstvu polaže redovnica iz ljubavi prema Bogu snagom karizme koja joj je poklonjena odgovarajući zavjet

i tako stupa u *neposredan* odnos s Kristom, bez posredovanja drugoga, kao što to biva u braku.

Tu istinu sažela je jedna sestra lapidarnom kratkoćom ovako: »Bračna ljubav je lijepa. 'Taj je sakramenat velik.' No *stvarnost je još mnogo ljepša nego taj sakramenat.*«*

S djevičanstvom dolazimo izravno do stvarnosti, a da ne moramo uzimati put preko znaka.

Ne radi se, kao općenito kod redovničkog života, o »uskom putu«, nego i o »izravnom putu«. Trebalo bi samo zajedno govoriti o oba puta.

4. Djevičanstvo nije odricanje, nego izbor. — Kad govorimo o tom zavjetu, onda posve nehotice naglašavamo *»odricanje«*, što ga on donosi sa sobom. No zapravo bi trebalo naglašavati aspekt »izbora«.

Kad se neka žena udaje, onda ona sigurno ne misli na to da se svojim »da« odrekla svih mogućih (i nemogućih!) muževa. Ona je posve načistu s time da je izabrala *tog muža.*

Ako se pri zavjetovanju čistoće osobito snažno naglašava misao odricanja, onda se time podcjenjuje »protustanje« izbora, a to je sam Bog. Time se On zapravo vrijeđa.

Dalje. Zavjetovanjem čistoće čovjek se ne odriče ljubavi, nego je odabire.

Tko ne zna ljubiti, ne smije se dati na taj put. Mala priča o opatu i novacima može nam to lijepo ilustrirati:

— Mladiću, jesi li ikad bio zaljubljen?

— Nisam, velečasni oče!

— Pa što si onda došao ovamo?

Htio je očito reći: čemu si došao ovamo kad ne znaš ljubiti?

Djevičanstvo je »zahtjev ljubavi, znak za ljubav. Zato to nije stanje nekog čovjeka koji se odrekao ljubavi, nego izbor ljubavi prema Gospodinu i ljubavi prema drugima« (Huyghe).

Čistoća ne smanjuje našu sposobnost da ljubimo, nego je još i pojačava.

Jedna redovnica piše: »Prije negoli sam postala redovnica, poznavala sam lijepu i veliku ljubav. Ali kad mi se Bog pokazao, nisam se odrekla ljudske ljubavi: ona je

* Izd. B. 'Bro: Le Sequestrate di Dio, Torino.

izblijedjela sama od sebe, poput fotografije u usporedbi sa stvarnošću. Svi oblici ljudske sklonosti imaju svoj temelj u Bogu, koji je beskrajno više ljubav negoli bilo koja od njih i sve one zajedno.«*

5. Djevičanstvo je izbor jedne osobe. — S djevičanstvom čovjek ne odabire toliko neko stanje koliko jednu osobu, naime Boga samoga. Tu se dotičemo »svadbenog« karaktera zavjeta. Ono znači potpuno predanje, isključivo pripadanje Bogu. Čovjek postaje Božje »vlasništvo«.

Samo pjesnik koji je imao fin osjećaj poput oca Turolda mogao je tu zbilju tako snažno opisati:

»To potpuno tjelesno darivanje može opisati samo onaj tko ga je sam iskusio, i to samo s mukom. To je tajna koja se jedva može shvatiti; suočen s ponorom koji se otvara pred njim i izaziva vrtoglavicu, čovjek biva odmah oboren. Osjeća da ga je sasvim zahvatio Bog, i samo On. Osjeća da je sam Bog stupio na mjesto zahtjeva krvi i gladi sjetila te da on ispunja sjetila poput kaleža koji je do vrha pun. To su istine koje se jedva mogu izraziti. Moramo uzeti ono najbolje što ljubimo... zadovoljstvo samopredanja i shvaćanja sebe u međusobnom razmatranju i pomaganju. Sve to moramo uzeti, pretvoriti u Božje dimenzije i beskrajno mnogo puta pomnožiti. Tada ćemo imati neki bljesak od onoga što znači djevičanstvo: to je nešto poput posvete novog hrama, neokaljenog Božjeg obitavališta. To je njegov vrt, put kojim on hoda... Taj je grad zatvoren ljudima ovoga svijeta. On odjekuje glazbom i plesom koji bi nekome na blagdan, pri svečanoj liturgiji, gotovo mogli srce stegnuti i raniti ga radošću.«

To potpuno predanje Bogu ne smijemo zamijeniti s bijegom, izmicanjem ili povlačenjem. Upravo obratno! To je čin ljubavi s neizmjerljivim posljedicama.

Treba da ispravimo stanovite predrasude. Ako pripadamo Bogu s »nepodijeljenim srcem«, onda to ne znači da drugi treba da budu isključeni iz naše ljubavi ili da nam je ljubav prema drugima posve nevažna. Tko se posvećuje Bogu, taj je nepodijeljen. No »to ne znači da za druge pokraj Krista ne trebamo da osjećamo nikakvu sklonost. Naša ljubav prema Kristu dobiva, naprotiv, dimenzije Kristova tijela, da bi zatim obuhvatila čitav svijet« (Legrand).

* Citirano prema B. Bro, Le Sequestrate di Dio, Torino.

Stoga totalna i isključiva pripadnost Bogu znači da imamo srce prema mjerilu njegova srca.

Naša je čistoća, dakle, toliko široka koliko je široko naše srce.

Čistoća (nevinost) redovnice ne može se stoga mjeriti prema njezinoj čednosti, prema njezinu osjećaju stida ni prema stupnju njezina samomrtvljenja, nego jedino prema dimenzijama njezine ljubavi.

Kao što smo već vidjeli, djevičanstvo je ulaz, tijelom i dušom, u tajnu Kristove ljubavi, a ta je ljubav — ne zaboravimo to! — raspeta ljubav. Križ je postao bitna komponenta ljubavi. Zato se djevičanstvo i uklapa u tajnu križa.

Djevičanstvo je više izbor negoli odricanje. Čistoća prelazi u radost, u slobodu i u raspoloživost. Ona ne umanjuje, već jača naše sposobnosti da ljubimo. To je istina koja se ne može poreći. Isto se tako ne može poreći da je čistoća i žrtva. Ona je intimno sudjelovanje, vlastitim tijelom i vlastitom naravi, u žrtvi križa.

Osobito s obzirom na taj zavjet dobivaju svoje puno značenje i Isusove riječi: »Hoće li tko za mnom, neka se odreče samoga sebe, neka danomice uzima križ svoj i ide za mnom« (Lk 9, 23).

Djevičanstvo, dakle, dobiva još jedan aspekt: ono je svakidašnji križ.

Zavjet čistoće, naime, ne potiskuje zahtjeve naravi, ne poništava onaj »stimulans tijela«, a niti uklanja snažne izazove sjetilnosti.

U stanovitim momentima čini se da osamljenost pravi čovjeka potištenim. A to i nije čudno. Stvarno smo se na *naravan način* odrekli ljudske egzistencije. Ta Bog je sam rekao: »Načinit ću mu pomoć kao što je on« (Post 2, 18).

Kad se mi posvećujemo Bogu, naše darivanje kao da obavija oblak ushićenja i velikodušnosti. A mi se gubimo u toj ljubavi, omamljeni srećom.

Zatim dolaze oluje, vihori. No oblaci se i paraju. Odjednom vidimo stvari kojih smo se odrekli. I nikad nam, kao

u tim časovima vihora, stvari koje smo zanijekali, ne postaju tako privlačive.

Tada vidimo da nam je čistoća križ. Tada razumijemo što to znači: tijelom biti razapet.

Djevičanstvom anticipiramo uvjete budućeg kraljevstva. Istina je također da se ta anticipacija zbiva ovdje na zemlji, dok smo još na hodočasničkom putu, sa svojim teškim teretom bijede, slabosti, s tijelom koje je ranio istočni grijeh, s nagonima, osjećajima koji uvijek čine privlačnim sve zemaljsko. Zato je sasvim naravno da moramo izdržati rizike, borbe, pa i napetosti koje nas razdiru. Prirodno je da moramo proći putovima očajne suhoće, pa i to da nam pod tim križem malaksaju ramena.

S druge strane, Krist je došao da na ovoj zemlji započne svoje Kraljevstvo. Donio je novu vijest, koja svemu daje novo lice. Govorom o blaženstvima izvrnuo je na glavu sve vrijednosti. Sve to znači prekid sa stanovitom logikom, s vrijednostima, s dosadašnjim načinom života. To je prekid u kome je djevičanstvo očit »znak«. Prekid koji dira i u intimu svakoga od nas.

S tog aspekta »novoga života« pravedno je zato ustvrditi da je posvećeno djevičanstvo »križ zasađen u individualni život vjernika, znak da je križ ukorijenjen duboko u meso i u tijelo« (Legrand).

Nipošto nije pretjeran ni opis Metodija Olimpijskog, koji kaže: »One (djevice) proživjet će mučeništvo; morat će, i to ne samo za kratko vrijeme, izdržati fizičke muke, već će kroz čitav život proživljavati napetost. Neće se ustručavati da prihvate pravu olimpijsku borbu za čistoću, opirući se postojano snažnim napadajima užitaka, straha, dosade i svim drugim oblicima ljudske slabosti.«

To mučeništvo gledamo, ipak, u Kristovu svjetlu. Ne smijemo zaboraviti da križ prethodi uskrsnuću, da se mrak Velikog Petka raspršuje u svjetlosti uskršnjeg jutra, da se iz potresa koji je uzdrmao Golgotom rodio novi svijet.

Čistoća je borba, kao što je i Kristova muka bila borba. »Može se postići dubina boli što ju je Krist osjetio na križu, no kršćanske djevice tješe se da muke što ih podnose u svojem životnom staležu nisu drugo doli smrtne muke njihova učitelja, boli zbog nastanka novog svijeta, za napredak

u oslobađanju starog čovjeka od puti, dok polako ustaje novi Adam, na novi život u Duhu« (Legrand)

U danima i u časovima kad osjećaš križ čistoće u svoj njegovoj surovosti, sjeti se da je težina tog križa teret (i cijena) *novog svijeta!* Svijeta koji se rađa u tvojem bolnom razdiranju.

NEMA ČISTOĆE

Krepošću čistoće (nevinosti) svladavamo narav, no ona nam ipak dopušta puno ostvarenje ljudske naravi prema svim njezinim mogućnostima. Ona »mobilizira« sav naš osjećajni život te ga usmjeruje na Boga i, u Bogu, na braću.

Bogu posvećana čistoća nije samo nadnaravna krepost, već je to istodobno i puno čovještvo (a ne njegovo zakržljavljenje ili osakaćenje).

Moramo biti uvijek svjesni toga da se ta krepost ne stječe jednom zauvijek, a niti se posjeduje u svoj svojoj punini. Podvrgnuta je rastu, razvoju i dozrijevanju. A taj dinamizam rasta prestaje tek smrću. I ne postoji neka jedinstvena, standardna mjera čistoće, kao što ne postoji ni neka uniformna mjera ljubavi. Ta tko može znati za koji smo *stupanj čistoće* pozvani da ga postignemo?

Osim toga, čistoća *ne dolazi nikad do nekog stadija apsolutne sigurnosti.* Upravo zbog toga mora, kao što smo već vidjeli, držati u šahu i vladati čitavim šipražjem naše sjetilnosti, naših strasti i nagona — ta krepost čistoće može se uvijek dovesti u opasnost. Ti elementi na koje smo upozorili osobito su neobuzdani i imaju snažnu tendenciju prema anarhiji i sabotaži.

Zbog toga je naš život i s tog aspekta stalna borba i daje nam da, kao što smo već u prethodnom razmatranju vidjeli, intimno sudjelujemo u tajni Kristova križa.

Bit će zato dobro da dademo nekoliko praktičnih savjeta za tu dnevnu borbu, koja nas zaokupljuje ne samo u mladosti već i u zrelim godinama, pa i u starosti.

1. Treba poznavati konačan cilj. — Znaš li zaista kamo treba da stigneš? Nemoj se čuditi što ti postavljam to pitanje. Čistoća se, naime, može zamijeniti sa sasvim sporednim stvarima, odnosno s elementima koji samo pripremaju na nju ili znače tek usputne etape na putu prema njoj.

Treba, stoga, točno poznavati konačan cilj borbe, da prije reda ne upadnemo u žar pobjede pa da na kraju moramo iskusiti veoma gorka razočaranja.

Ne smijemo zamjenjivati ni osjećaj stida i čistoću. Sveti Toma s pravom isključuje da bi osjećaj stida bio krepost u pravom smislu riječi *(Summa,* 2a, 2ae, 144). »Stid ima vezu s krivnjom na dva načina: potiče nas da ne počinimo zlo, i to zbog straha od prijekora, ili, ako ga počinimo, da izbjegnemo da ono postane opće poznato, i to zbog istog straha da budemo prekoreni.«

Kao što se vidi, još smo daleko od one *logike ljubavi* kojoj treba da vodi prava čistoća. Tu smo još u stadiju straha. Osjećaj stida »nije ni duhovna ljubav, a niti je izvan čistoće, već je to samo strah pred moralnom sankcijom s obzirom na zajednicu« (Ple).

Čistoću ne smijemo također zamijeniti s čestitošću (ljubavlju prema moralnom dobru) i suzdržljivošću (koja je samo pitanje čvrstoće volje i ne proizvodi onu integraciju osobe *s nečim uzvišenim).* Osjećaj stida, čestitost i suzdržljivost tek su različiti stupnjevi na putu k čistoći, pripremaju za nju, djeluju povoljno na njezin razvoj, uvjeti su za to da se ona može vršiti i pomažu da se stave u red strasti izazvane istočnim grijehom, no ne čine bit čistoće.

Zato mi ne smijemo sebi umišljati da posjedujemo čistoću već time jer imamo osjećaj stida ili čestitosti ili jer živimo suzdržljivo.

Nećemo se osjećati pobjednicima već zato što smo postigli te međustupnjeve. Treba da dospijemo do konačnog cilja i ne smijemo se zaustaviti kod djelomičnih uspjeha.

2. Nema diobe! Borba za čistoću ne smije se voditi *izolirano,* bez veze s drugim krepostima.

Ponovit ću po stotinu puta: čistoća nije *isto* što i krepost, već je to tek *jedna* od kreposti. Stječe se, razvija i učvršćuje zajedno s drugim krepostima. Savršenost osobe posljedak je harmonične ukupnosti svih kreposti. Ako se sve snage usredotoče na fronti čistoće, a na druge se fronte ne pazi ili

se one ostavljaju bez nadzora, ili ako se samo i ne surađuje s drugim frontama, može se, doduše, izvojevati čistoća, ali se pritom ubija ličnost.

Kreposti su međusobno *povezane* i integriraju se (ujedinjuju) u ličnosti. Treba izbjegavati *atomističko*, to jest diobeno shvaćanje, po kome se kreposti razmatraju odvojeno, bez njihove međusobne veze i bez njihova uklapanja u predmet. To je napose važno s obzirom na čistoću. Ona treba da se harmonizira u koncertu s drugim krepostima s kojima je usko spojena. A to su, na primjer, jakost, razboritost, pravednost, poniznost, siromaštvo, nada i vjera. Štoviše, treba da dobije svoje mjesto unutar cjelokupne ličnosti.

S obzirom na cjelokupnost kreposti govorili smo o »koncertu«. No moramo biti načistu s time da tim koncertom uvijek dirigira ljubav. Harmonija se postiže time što se sve druge kreposti podređuju toj »glavnoj« kreposti.

3. Ne dati se uplesti u gerilski rat! — U borbi za čistoću imamo u svome protivniku, đavlu, vojskovođu kome sigurno ne manjka lukavosti. On bi nas htio uplesti u gerilski rat, podmeće nam zasjede i stavlja na put brojne zamke: misli, napasti, sumnje, fantazije, želje, umor, žalbe. Ta jedna riječ zuji nam stalno u našoj glavi. Nerazumijevanje od strane drugih daje nam da jače osjetimo osamljenost. Neopravdana sumnja ima za posljedicu našu ogorčenost te osjećamo kao da nas križ čistoće želi gotovo zgaziti. Tu su stvari koje bi — uzete zajedno — upropastile i najjače živce. Jao nama ako se damo uplesti u taj gerilski rat! Razumijmo se dobro: time nije rečeno da moramo izbjegavati borbu protiv napasti, zlih misli i želja itd. No treba da je vodimo tako da ne zanemarujemo mnogo važniju strategiju, bitku na mnogo većem planu. Gerilski rat bi, naime, doveo do toga da bismo u njemu iscrpli svu svoju snagu, istrošili bismo se, bez mogućnosti da se oporavimo. Mogu se dobiti sve pojedine bitke i unatoč tome izgubiti rat. Čovjek dobro prijeđe preko deset ili stotinu zapreka, a onda mu je dovoljan časak umora, nepažnje da padne u neku zamku, koju je smatrao sasvim bezopasnom.

Treba izaći na otvoreno polje, proširiti horizonte svoje aktivnosti, preokrenuti frontu, iznenaditi neprijatelja. I da se još jednom vratimo slici s oblakom: umjesto da se borimo izolirano protiv onoga što smo ostavili, treba da širom otvorimo oči prema onome koga smo mi odabrali.

Ako se odgoj za čistoću ograniči na to da se dadu samo savjeti za *ponašanje*, pa se pri tome »čednost« ocjenjuje kao jedino nepogrešivo oružje, onda se u momentima krize jasno pokazuje sva njihova jezovita nedovoljnost.

Više nego na *ponašanju* trebalo bi odlučno ustrajati na *usmjerenju (orijentaciji)*.

Čistoća koja nije jasno usmjerena na Gospodina krhka je i lomna. Ako Krist ne ispunjava potpuno naše srce, tako da ne ostavi nikakve šupljine, ako mi ne vodimo pravi duhovni život, ako uopće ne osjećamo sklonost ka kontemplaciji, ako — dakle — ukratko rečeno, nismo zaista »zaljubljeni« u Krista, onda nam ništa ne koristi čedno vladanje, ni sredstva mrtvljenja, pa ni norme razboritosti.

Odgovarati na svaki udarac neprijatelja i upuštati se u gerilski rat, to nas čini nemirnima, plašljivima, nepovjerljivima, zatvorenima, čak trajno umornima i oduzima nam svako povjerenje. Mjesto toga treba da se što odlučnije uputimo svome konačnom određenju, Gospodinu.

Ako je riješen bitan problem, riješit će se sami od sebe i djelomični problemi i djelomične poteškoće.

Ovdje dolaze do punog značenja riječi svetoga Pavla: »Neoženjeni se brine za Gospodnje, kako će ugoditi Gospodinu« (1 Kor 7, 32). Eto, tu su određeni naš temeljni stav i najveća strategija naše borbe za čistoću. Orijentacija prema Gospodinu i njegovoj stvari, to jest prema njegovu kraljevstvu i njegovim zahtjevima.

Ako naša čistoća nema te odlučne i jasne orijentacije (pa i ako se pobjedonosno odupre svim napadajima neprijatelja), ona ipak ostaje u opasnosti.

Monsignor Huyghe piše: »Pa makar to izgledalo paradoksalno, treba da kažemo: čistoća, poslušnost i siromaštvo ne postoje. Postoji samo Krist.«

Na isto tako paradoksalan način mogli bismo i mi zaključiti: u borbi za čistoću dolazi se do pobjede samo onda ako je čovjek uvjeren da čistoća ne postoji. Postoji samo Krist.

Želimo li govoriti o odnosu između djevičanstva i materinstva, moramo nužno početi s Marijom.

U Starom Zavjetu djevičanstvo je bilo simbol napuštenosti i poniženja. Nije mu se priznavala uopće nikakva vrijednost. Smatralo se, štoviše, i prokletstvom. Samo je plodonosan brak zasluživao poštovanje i bio je znak Božjeg blagoslova.

Rahela je uskliknula: »Daj mi djecu, inače ću svisnuti!« (Post 30, 1). Židovski pismoznanac, komentirajući te riječi, piše ovako: »Četiri su vrste ljudi mrtvi: gubavci, slijepci, ljudi bez djece i oni koji su izgubili svoju imovinu.«

Obezvrjeđenje djevičanstva mora se gledati u cjelini tipičnog židovskog shvaćanja, po kome će obećanja i darovi Saveza biti dani »po puti« (tijelu). Pripadnost odabranome narodu jest pitanje krvi. Taj »Božji narod« raste naravnim rađanjem. Zbog toga djevičanstvo predstavlja, u stanovitom smislu, atentat na »Božji narod«.

S Marijom svršava stari svijet i počinje novi. Prva »ćelija« tog novog svijeta začela se u djevičanskom krilu Marije.

Isus će pak, korak po korak, uvesti svoje vlastito kraljevstvo, za koje tijelo i krv neće imati baš nikakva značenja. »A onima koji ga primiše podade moć da postanu djeca Božja: onima koji vjeruju u njegovo Ime, koji su rođeni ne od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego — od Boga« (Iv 1, 12—13).

Konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* govori o Marijinu djevičanstvu i materinstvu kao o »tipu« Crkve. »Jer u misteriju Crkve, koja se također s pravom naziva majkom i djevicom, Blažena Djevica Marija je išla naprijed dajući

odlično i osobito primjer i djevice i majke. Jer je vjerujući i slušajući rodila na zemlji samoga Sina Očeva, i to ne poznajući muža, osjenjena od Duha Svetoga, kao nova Eva, vjerujući ne staroj zmiji nego Božjem glasniku, nimalo ne sumnjajući. A rodila je Sina kojega je Bog učinio prvorođencem među mnogom braćom, tj. među vjernicima, za kojih rođenje i odgoj ona surađuje materinskom ljubavlju.« (VIII, 63).

Marijino djevičansko materinstvo možemo uzeti i kao »tip« redovničkog života. U Marije nema sjene egoizma ni gledanja na samu sebe. Mogli bismo reći: puna je *spremnosti da primi.*

Siromaštvo, poniznost i djevičanstvo čine cjelinu (njena »niskost«, *»tapeinosis«),* što je čini sposobnom za Božje djelovanje. To je »praznina«, koja ne može ostati prazninom, ne može značiti odsutnost, već doziva glasno, gotovo nesmiljeno Božju prisutnost. To »ništa« je onaj teren na kome se očituje — dolazim u napast da kažem: na kome se iživljava Božja svemoć.

Marijino djevičanstvo ne znači zatvorenost u samu sebe. Naprotiv, znači otvorenost za dah Duha. Iz toga susreta između njezine »niskosti«, njezina »ništa« i Božje svemoći, između njezina djevičanstva i plodonosnog djelovanja Duha, rodila se Riječ. U Mariji se obistinjuje onaj kršćanski paradoks: »roditi u djevičanstvu«. Djevičanstvo, koje se očituje u materinstvu.

To je paradoks za koji se mora trajno davati svjedočanstvo zavjetom čistoće (nevinosti), koji dovodi do svojih... naravnih posljedica.

Cjelokupan dinamizam djevičanstva vodi onamo. Parabola o djevičanstvu počinje odricanjem, prelazi u neposredan posjed i konačno završava u materinstvu.

»U djevičanstvu se nameće divovska snaga jer se ništa od onog što je u čovjeku posve instinktivno ne poriče i ne razara, a niti se jednostavno iz nekog krivog stava ignorira, već se, naprotiv, sve to prenosi na više područje... Savršeni čovjek — to nije ni žena ni muškarac, već su to i muškarac i žena zajedno. Muškarcu nedostaje smisao za finoću, intuicija i senzibilitet, koji je svojstven ženi. Njoj pak nedostaju snaga, inteligencija i volja te čvrst stav muškarca. Potpun je pak čovjek u ljubavi, koja spaja oboje i čini da dođe do

jedinstva. A koju li to potpunost ne nalazi *djevičanstvo* ako se zaista sjedinjuje u Bogu?« (Barsoti)

Djevičanstvo, dakle, dovodi ljudsku osobu do punog ostvarenja, *potiskujući »znak« drugoga* i stvarajući izravnu vezu s Bogom. No nedostaje li ovo posljednje, djevičanstvo opet postaje praznina, napuštenost, prokletstvo i besmisao. Veze s drugim može se čovjek odreći samo ako živi u osobnom, intimnom jedinstvu s Bogom.

To jedinstvo očituje se u plodnosti. Djevičanstvo prelazi u materinstvo. Redovnica je, doduše, »sestra«, no više od svega ona je majka.

Kad ovdje govorimo o materinstvu sestre, onda se to ne smije shvatiti, kao što se to obično čini, kao neko neodređeno, psihološko materinstvo ili čak u biti kao neko sentimentalno-afektivno materinstvo (onako — »osjećati se kao majka« onih osoba koje su redovnici povjerene u školi ili u bolnici). To bi bilo premalo. Time bismo bili predaleko od stvarnosti.

Radi se o pravom materinstvu — na području milosti — o materinstvu duhovnog reda, ali ipak zbiljskom. Otac Sertillanges je jednom rekao: »Bolje je život uzdržati negoli umnožavati ga.« A tu se radi i o »umnožavanju« života u milosti, a ne samo o uzdržavanju.

Djevičanstvo se ne može ograničiti samo na sasvim usko sjedinjenje s Bogom, čiji bi odraz tada bila funkcija svjedočanstva s obzirom na druge. Kršćansko djevičanstvo je, ako se živi u svoj svojoj punini, plodonosno.

Zavjet znači dinamiku života pa, štoviše, i dinamizam daljnjeg prenošenja života.

»To je karizma ljudi koji žive djevičanskim životom: dano im je da prime Riječ i da svijet upute na nju. Njihov život znači svjedočanstvo za novu plodnost, koju je Duh započeo u Mariji, koja je djelovala na križu i nastavlja se u Crkvi« (Legrand).

Djevica Marija je začela Riječ. I nije se tada zatvorila u sebičnu kontemplaciju golemog dara koji joj je pao u dio. Odmah je osjetila nužnost da ga *raznese unaokolo,* da ga dade i drugima. »Tih dana *usta Marija i pohiti u Gorje,* u grad Judin« (Lk 1, 39).

Tko posjeduje Krista, ne može ga zatočiti u sebi. Mora ga dati dalje, *saopćiti* ga drugome. Pa ako djevičanstvo znači

potpuno intimno i direktno posjedovanje Krista, onda se to mora očitovati u naglašenoj potrebi da se on učini živim i u dušama drugih.

Tu se stvara i dvostruk odnos između redovnice i Crkve: *odnos djeteta prema roditelju,* jer je sestra kćerka Crkve, no i *odnos materinstva,* jer je sestra i roditeljica — bolje rečeno: suroditeljica zajedno s Kristom. Zato napose za nju vrijedi ona naoko paradoksalna misao Adriane Zarri: »Crkva je naša kći.« Posvećena djevica je, dakle, u isto vrijeme i kćerka i majka Crkve.

Dakle, redovnica se u tom pogledu ne iznevjeruje onom intimnom pozivu koji je svojstven ženi — da, naime, bude majka. Štoviše, mogli bismo reći da sestra koji nije majka nije uopće redovnica.

Njena posveta, uzvišena na poseban način polaganjem zavjeta čistoće, čini je pravom majkom. Majka pak trpi za svoju djecu, voli ih, gleda za njima, brine se za njih, razumije ih, bodri ih, žrtvuje se za njih, podvrgava se riziku za njih, iscrpljuje se za njih i ne štedi sebe. Majka je — i to je sve.

Na sestru se savršeno mogu primijeniti riječi proroka Izaije:

»Kliči nerotkinjo, koja nisi rađala;
podvikuj od radosti
ti što ne znaš za trudove!
Jer osamljena više djece ima
negoli udata — kaže Jahve.«
(Iz 54, 1)

SRCE OD KAMENA I SRCE OD MESA

Ako govorimo o »savršenoj čistoći«, morali bismo odmah govoriti i o »savršenoj ljubavi«. One obje spadaju neodvojivo zajedno. Savršena čistoća koja ne bi pripremala put k savršenoj ljubavi bila bi zabluda. Kad bi se do čistoće dolazilo samo na račun ljubavi i kad bi se ona »čuvala« samo na njezin račun, to bi bilo gotovo nekršćanski. Moramo, dakle, paziti na to da nam zavjet čistoće na učini srce praznim od ljubavi.

Djevičanstvo, koje se proživljava shvaćeno u svom punom značenju i prema logici ljubavi, vodi nepogrešivo k onome čudu o kome govori Ezekijel: »I ja ću im dati novo srce i nov ću duh udahnuti u njih: iščupat ću iz njih njihovo kameno srce i stavit ću u njih srce od mesa« (Ez 11, 19).

To je, dakle, ona preobrazba što je Bog stvara zavjetom čistoće u nama. Daje nam novo srce — srce od mesa umjesto srce od kamena.

Čitav kršćanski život je u svome hodu put do savršene ljubavi, a na kraju sudit će nam se prema našoj ljubavi. To isto vrijedi i za redovnički život. Stoga se čistoća oslanja o ljubav i ima samo utoliko vrijednost ukoliko daje da u nama jača ljubav.

Ako čistoća ne umnožava u nama ljubav, ona ne ispunjava svoju glavnu zadaću i nije istinska vrlina.

Trebalo bi, nadalje, misliti na to da je prema kršćanskoj poruci ljubav prema Bogu sasvim usko povezana s ljubavlju prema braći. Druga zapovijed *jednaka je prvoj*. Tko dakle, kaže da ljubi Boga, a ne ljubi braću, laže. Samo naša ljubav prema bližnjima pokazuje nepogrešivo da li je naš stav prema Bogu »u redu«.

»Ako mi kažeš 'ljubim Boga', onda ja ostajem u nepovjerenju i oklijevam da te proglasim svetim. To može biti neka vrsta prolaznog raspoloženja, pobožno utvaranje! Kažeš li mi, međutim: 'ljubim svoga bližnjega', onda ću točnije gledati na tebe. Izvanredan lik! Konačno netko koga Bog može podnijeti!« — kaže jedan pisac.

Naša ljubav prema Bogu ne smije nikad biti alibi za to da ne ljubimo bližnjega; inače nas pogađa strašan Pëgyev prigovor: »Vi utvarate sebi da ljubite Boga jer ne ljubite nikoga.«

Naša čistoća ne treba da bude samo prozirna poput kristala. To bi bila »nesavršena« čistoća. Da bi bila savršena, mora biti užarena poput rastopljenog željeza: to je onaj ideal kršćanskog djevičanstva za kojim treba težiti. To nije, dakle, ravnoteža koju je jednostavno uspostaviti, do koje mi moramo doći u svom redovničkom životu.

Čistoća bez ljubavi ne može živjeti, jer onda nije u svom *naravnom elementu,* kao što, na primjer, riba ne može živjeti izvan svoga elementa, vode.

Djevičanstvo znači živjeti u »visinskom zraku«. To ne smijemo nikad zaboraviti. Svojim zemaljskim teretom (a to su tijelo, sjetila, instinkti) mi predujmljujemo svoje buduće životne uvjete — u nebu. Penjemo li se sve više uzbrdo, osjećamo sve veći nedostatak kisika. Djevičanstvo, koje također znači život »u visinskom zraku«, zahtijeva, dakle, više kisika, a to znači »povećanu dozu« ljubavi. Nedostaje li kisika (čitaj: ljubavi), nastupaju dvije, na isti način nezgodne posljedice:

— *smrt uslijed zagušenja* — to je sudbina redovnica koje se iznevjere svome zavjetu čistoće;

— *»srčana kljenut«, »otvrdnuće srca«* — to nastupa kod redovnice koja ostane »stara djevica« (sasvim iskrivljena idealna slika sestre).

Ljubav je, dakle, životni prostor čistoće. Ljubav prema braći je karakterističan znak za naše kršćanstvo.

»Mi znamo da smo prešli iz smrti u život jer ljubimo braću« (1 Iv 3, 14).

Odatle pada i svjetlo na značenje zajedničkog života ukoliko je on zahvaćen duhom istinske, prave ljubavi te upravo zbog toga pomaže pojedinim redovnicama da čuvaju svoju čistoću i da je dovode do zrelosti.

To je veoma važan aspekt — pa i Koncil ga je snažno naglasio:

»Osim toga, neka imaju na pameti svi, a osobito poglavari, da se čistoća sigurnije čuva kad među članovima u zajedničkom životu vlada prava bratska ljubav.« *(Dekret o suvremenoj obnovi redovničkog života,* 12)

Tu točku ne možemo nikad dovoljno naglasiti. Poznajemo dovoljno nadnaravnih sredstava za očuvanje čistoće. (Mi ih nismo posebno učinili predmetom naših razmišljanja jer o tome dovoljno govore priručnici askeze, koji su svima pristupačni.) No možda nam značenje zajedničkog života koji bi bio prožet pravom ljubavlju nije dovoljno jasno. (Naglašavam ono »pravom«: ne smijemo se, dakle, zadovoljiti nekom ljubavlju u kržljavom obliku ili čak nečim što samo izgleda kao ljubav ili — još gore! — onom karikaturom ljubavi koja u biti znači samo *međusobno podnošenje.)*

Ako poneke redovnice misle da je njihov poziv da o čistoći drugih bdiju poput policajaca, onda bi one morale razmisliti ne bi li svoje sile mogle korisnije upotrijebiti kad bi se založile za to da u svojoj zajednici stvore klimu sestrinske ljubavi — što je »najsigurnije jamstvo za čistoću«.

»Nije dobro da čovjek bude sam!« (Post 2, 18). To vrijedi i za redovnice. Osamljenost i *nepostojanje ljubavi* u nekoj zajednici ponajviše ugrožavaju čistoću svih. Redovnica i poglavarica, sestre međusobno treba da se susreću u ljubavi. Ona je kisik života u zajednici. Disanje — i uopće život svih drugih kreposti — moguć je samo snagom koju ona daje.

A što onda ako takvog kisika u nekoj zajednici nema? Ako se međusobno susretanje temelji samo na običaju, na proračunanosti, diplomaciji ili na pretvaranju? Ako se srce steže jer pluća dišu samo zrak ravnodušnosti, hladan zrak ili čak zrak prikrivene zlobe? Tko može dogledati utjecaj takvog susretanja? Svaki elan biva potisnut, svako oduševljenje gotovo se gasi, spontane djelatnosti ne može uopće biti.

Svi bi trebali da budu načistu s time da svaka zajednica u kojoj ne vladaju slobodna vedrina i sestrinska ljubav postaje iznutra prazna i šuplja. Otvorena su vrata težnji prema svakoj vrsti zamjene za ljubav — često veoma opasnoj zamjeni.

Tvrda riječ, osorna gesta, neprijazno držanje i veoma hladno ponašanje mogu stvarno dovesti u opasnost čistoću susestre. Ako je sve monotono i ravnodušno, pa ako se k tome sasvim ukočeno obdržavaju pravila, mnogoj će sestri hod postati težak, a u njezino srce unijet će se osjećaj napuštenosti.

Trebalo bi da na ovom mjestu kažemo nešto i o *prijateljstvu.* Za to bismo trebali zahvatiti veoma daleko. No ograničimo se ovdje na površnu skicu! Budući da se u mnogim redovničkim kućama živi u bolesnom strahu od glasovitih i u isti mah zloglasnih partikularnih prijateljstava, postoji opasnost da se svako pravo prijateljstvo među redovnicama brutalno prekine, a pritom se zaboravlja da je zdravo prijateljstvo neophodna dopuna ljudske osobe, da je ono dokaz istinske zrelosti osjećajnog života i pažnje vrijedna pomoć za čistoću.

O. Voillaume, prior Male braće Isusove, piše, štoviše: »Ne mogu vjerovati da čovjek bez prijatelja može biti savršen.«

Moramo pripaziti da na tom području zajedno s korovom (partikularnim prijateljstvima) ne ispljevimo i pšenicu. Zloporabe ne mogu nikad opravdati drastične odluke koje idu za tim da uopće ne dopuštaju spontana i poštena prijateljstva.

Ne smijemo se ni licemjerno pozivati na neki lažan supranaturalizam. Već je otac Voillaume napisao: »Ne postoji protuslovlje između *nadnaravna* i *naravna prijateljstva.* Da bi moglo biti nadnaravno, prijateljstvo mora nužno imati naravni temelj. I nemojmo se bojati da svome prijateljstvu dademo sasma naravni ljudski temelj! Dok smo na zemlji, i naše je djelovanje ljudsko te moramo u prijateljstvu podijeliti s drugima osjećaje, rad, veselje i boli — a sve će to uvijek ostati ljudsko.«

No kad nastojimo da ne budemo *previše ljudski,* moramo pripaziti da ne ispadnemo ni *premalo ljudski.*

Svjedočanstvo na koje smo pozvani da ga dademo svijetu jest zajedničko svjedočanstvo poput onoga što ga je davala prva kršćanska zajednica u Jeruzalemu. A to isto vrijedi i za čistoću: to je kolektivno svjedočanstvo ljubavi. Ljubav je dokaz čistoće cijele zajednice.

Kada to drugi vide, morat će reći: »Gle, kako se ljube!«

Sjećam se jednog izleta u Dolomite, do Tri vrha kod Lavareda. Prelazeći preko jedne stijene koju je sunce obasjavalo nečuvenom snagom, tako da je blještavilom zaslijepljivalo oči, opazio sam prekrasno cvijeće. Pričinilo mi se da je posrijedi varka, no bilo je to veoma nježno cvijeće, veoma različitih boja, neizrecive ljepote. Tko zna gdje mu je bilo korijenje? Nevjerojatno, naime: nicalo je iz usijanog kamenja!

Kada danas razmišljam o djevičanstvu i o njegovu svjedočenju među ljudima našega vremena, i nehotice mi dolazi na pamet »čudesno« cvijeće sa stijena Lavareda.

U kamenjaru koji je spalio egoizam današnjeg svijeta pozvani smo da omogućimo ljubavi da procvate.

A to je ljubav koja je duboko ukorijenjena u djevičanskim srcima.

Evanđeoski savjet poslušnosti znači specifično nasljedovanje Krista u njegovu svojstvu Sina, Krista koji je u stavu poslušnosti prema Ocu, sluša ga s ljubavlju i izvršuje ono što je čuo. Može se zaista reći da je Kristova poslušnost »ljubavi puno ostvarenje njegova siromaštva«.

»Poniznost Crkve jest poslušnost Kristove zaručnice, koja voli svoga Zaručnika i potpuno mu se daruje. Tako i redovnik, kako to odgovara zadaći njegova staleža, treba da u poslušnosti, na specifičan način, ostvari *taj* stav Krista i Crkve. U svojoj dubini i u prvom redu redovnička poslušnost ide za tim da ostvari stav spremne poslušnosti koja daje osobit oblik Božjoj Riječi i koju je Krist na osobit način ostvario.

Tako prihvaćen život konkretno se ostvaruje prije svega u osobitom nastojanju da se sluša Božja Riječ kako je ona prikazana u Svetom Pismu, u »suvremenom« naviještanju, u šutnji srca i u otvorenosti duha prema molitvi i »kontemplaciji«. Neposredan je i *bitan* dio redovničkog života da obrati *osobitu* brigu, vrijeme i ljubav onome što je svojstveno njegovu staležu, što je Božji dar, a kome treba dati prednost pred svim ostalim dobrima jer je najskupocjenije: biti blizu Gospodina« (Schulte).

To »biti blizu Gospodina« očituje se u tri stava:

1. *Kao učenik* koji sluša Gospodina i oblikuje se u njegovoj školi. Pisano je u Prorocima: *svi će biti učenici Božji.* Tko god čuje od Oca i pouči se, dolazi k meni« (Iv 6, 45).

2. *Kao zaručnica* koja »neprestano napreduje u vjeri, u nadi i u ljubavi te u svakoj stvari traži i slijedi Božju volju« (*Lumen gentium,* VIII, 65).

3. *Kao Sin* koji je stalno kod Oca i sluša ga. Njegova je hrana da vrši Očevu volju. Kao Sin čini sve ono što vidi da radi i Otac.

Redovnička poslušnost, ukoliko je to »nasljedovanje«, »znak« i nastavak Kristove poslušnosti, treba stoga da je stalno nasljeduje.

»Ponizi sam sebe postavši poslušan do smrti« (Fil 2, 8) — tako sveti Pavao sažimlje čitavu Isusovu egzistenciju.

A on je sam ovako tumačio svrhu vlastite misije: »Siđoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla« (Iv 6, 38). — »Evo, dolazim ... da činim, Bože, tvoju volju« (Hebr 10, 7).

»Slušati — to je za Isusa uvijek konkretan čin, čin što ga upravo u tom času zahtijeva Otac: da izrekne neku riječ, da izvrši neku radnju, da potraži i prihvati grešnika, da odbije neki znak, da učini neko čudo, da opere noge, da poljubi neko lice« (Guillet).

Kod Isusa uopće ne nalazimo ni traga onome *asketskom aspektu* poslušnosti, koji veoma često gotovo isključivo apsorbira našu pažnju i ima svrhu da podreže i posljednje korijenje našeg ponosa, da nas pouči kao »leš u rukama perača« i da stvori zajednice koje savršeno funkcioniraju i na najmanji mig. (Shvatiti poslušnost kao askezu, to bi značilo opravdati sve nedostatke, nedopustivosti u zapovijedima pa sve do hirova poglavara.)

Isusova poslušnost je pozitivna i konkretna: činiti Očevu volju, izvršavati »Božji plan«, ostvarivati djelo zbog kojega je bio poslan na zemlju.

Krist sluša ljude i redovite vlasti. U Muci to poprima upravo dramatičan ton. (Ono predavanje iz ruke u ruku ... »Predan u ruke« — ponavljaju evanđelisti. Juda ga predaje velikim svećenicima, ovi Pilatu, Pilat Herodu, pa opet Pilatu, koji ga daje u ruke Židova da bi ga oni razapeli ...)

Isus se *pokorava i događajima* — daje se u neku ruku voditi od događaja koji su kao neki »kameni-međaši« u realizaciji njegova »plana«. »Kada pomoću čuda vrši normalan tok stvari, Isus time ne želi istaknuti svoju neovisnost, a niti postići barijere koje bi zatvorile našu slobodu. On to čini jer se odjednom našao sučelice jednoj potrebi koja ga je dirnula ili vjeri koja ga je zadivila. On reagira kao Bog, koji

je svemoguć i koji ljubi bez granica, no uvijek su to reakcije i odgovori na situacije što ih je taj utjelovljeni Bog htio da iskusi da bi mogao u punini živjeti našim čovještvom. U tom načinu kako on pristupa događajima nema ništa izvještačeno: jednako kao i nas ispunjaju ga čuđenje, žalost i divljenje; udarci ga čine nemoćnim, a ljubeznost ga dira. U nesreći ili u radosti, u stjecanju iskustava i emocija što ga pogađaju Isus pokazuje svaki put pažljivo lice i Očeve neumorne ruke. Njemu se predaje svim svojim radom, sluša ga» (Guillet).

Krist sluša Sveto Pismo. »Treba da se ispuni kako je pisano« — to je rečenica koju često čujemo s njegovih usana.

Isus sluša Oca. Već smo naglasili da je njegova hrana Očeva volja, pa i onda kad je ona bolna.

No Kristova poslušnost donosi i svoje plodove: »Kao što su, naime, nepokornošću jednoga čovjeka svi postali grešnici, tako će i pokornošću jednoga svi postati pravednici« (Rim 5, 19).

U Kristu imamo, dakle, uzor svoje poslušnosti. Život redovnika treba da u prvom redu bude »znak« te poslušnosti.

Redovnička je poslušnost, rekao bih, kulminacija siromaštva. Kao što smo već vidjeli, ono se često i svodi na poslušnost, umjesto da se ona podredi siromaštvu. Zapravo, zavjetom poslušnosti, podvrgavajući se pravilima i poglavarima, redovnica se odriče veoma skupocjenog posjeda: svoje volje.

Drugi vatikanski koncil dao nam je i ovaj tekst, koji divno ističe sliku redovničke poslušnosti:

»Po zavjetu poslušnosti redovnici prinose Bogu kao žrtvu samih sebe potpuno posvećenje vlastite volje i time se stalnije i sigurnije sjedinjuju s božanskom spasiteljskom voljom. Zato — po primjeru Isusa Krista, koji je došao da vrši volju Očevu te se »uzevši oblik sluge« po muci naučio pokornosti — redovnici se na poticaj Duha Svetoga u duhu vjere pokoravaju poglavarima, koji zamjenjuju Boga. Time se pod njegovim vodstvom stavljaju u službu svojoj braći u Kristu, kao što je i sam Krist, po svojoj pokornosti Ocu, poslužio braći i život svoj dao kao otkupninu za mnoge. Tako se tješnjom vezom uključuju u službu Crkvi i nastoje doseći mjeru dobi punine Kristove.« (*Perfectae caritatis*, 14)

Naš odnos s Bogom jest odnos putem »veza«, posredništva naših poglavara. Gospodinova rečenica »Tko vas sluša, mene sluša, tko vas prezire, mene prezire. A tko mene prezire, prezire onoga koji mene posla« (Lk 10, 16) može se zaista primijeniti na redovničke poglavare ukoliko ih je uredno postavila Crkva i, razumije se, u granicama njihove vlasti.

Sigurno je da bi bilo mnogo lakše izravno slušati Boga, no Gospodin je htio da se njegova volja redovno očituje posredno — preko poglavara i sigurno je da mi ne možemo preispitivati božanske odluke. S druge strane, time se možda bolje očituje veza naše poslušnosti s križem. Podvrći se čovjeku koji radi u ime Božje, a nije time lišen nedostataka, i čijem sudu nije zajamčena nepogrešiva pomoć Duha Svetoga, to je upravo onaj aspekt naše poslušnosti koji nas približuje križu.

Božji plan s nama ostvaruje se uvijek kad slušamo. I u tom pogledu može se reći da Bog zna pisati čak i iskrivljenim recima.

Pravi odnos poslušnosti nije onaj između podložnika* i poglavara, već je to odnos između podložnika i poglavara zajedno prema Bogu.

Onaj drugi »subesjednik« u tom dijalogu poslušnosti uvijek je Bog. I poglavar se mora pozivati na vlast Boga. I on mora slušati Boga.

Treba da nanovo, i to konkretno, plastično, rekao bih, otkrijemo pravu sliku poslušnosti. Nije to ona kad poglavar sjedi na prijestolju, a redovnik pregiba pred njim leđa, niti kad poglavar zapovijeda, a podložnik sluša, već kad i poglavar i redovnik slušaju. Onoga odozgo.

* Ni termin »podložnik« ni »poglavar« nisu osobito prikladni da izraze onaj evanđeoski odnos poslušnosti i vlasti. Nose u sebi previše od onog shvaćanja o apsolutnoj vladavini. Mi smo se ovdje poslužili njima zbog lakšeg izražavanja, no osjećamo njihovu nepotpunost. Očekujemo, međutim, da će se i u terminologiji otkriti nešto novo, prikladnije evanđeoskom duhu.

MI, ALKEMIČARI

Ove misli trebale bi da budu više ispovijest negoli neka meditacija. Ne umišljam sebi da bih te mogao poučiti nečemu poput učitelja ili u tonu kakvog mrkog moraliste. Ne mislim također ni to da ću postići »pun pogodak«, mada je to područje, područje poslušnosti, osobito prikladno da se pogodi meta i da se požanje veliko odobravanje, bilo s ove ili s one strane, već prema tome kamo smo usmjerili udarac.

Što se poslušnosti tiče, autor ove knjige sigurno je veći grešnik od tebe. Nikad mu nije bilo lako slušati. Osjeća svu težinu tog križa. Zato ti i govorim jer se osjećam povezanim s tobom zajedništvom solidarnosti one »poslušnosti koja košta«.

Želim ti reći nekoliko očinskih riječi, i to do kraja iskrenih.

Položila si, dakle, zavjet poslušnosti. Prema tome... trebalo bi da slušaš. Jednostavna stvar, zar ne? No mi često uporno nastojimo da neke stvari, zato jer su tako jednostavne, strahovito zakompliciramo. Tako stvaramo kompleksnu problematiku, diskutiramo, mudrujemo, pretjeravamo s poteškoćama, pronalazimo nove, stvaramo veliku zbrku. Tkamo zamršeno platno dokaza, pravimo dvostruki salto mortale logike. I zaboravljamo pritom da problem poslušnosti ima samo jedno jedino rješenje: slušati!

Zavjetovala si se na poslušnost. Trebalo bi, dakle, da slušaš. Nemoj umišljati sebi da ta tvoja dužnost koju si svečano preuzela ostaje na području »mogućnosti« i da nije potrebno da je izvršavaš u praksi. Kao da mi govoriš: obvezana sam da se pokoravam stanovitim pravilima ili poglavarici, dakle tu se radi o duhu; volim zato slušati u duhu, a veoma rijetko dolazi do konkretnih djela.

Moj otac je sklopio ugovor s jednim poslodavcem i svakog jutra ide, redovito, na posao.

Ti si sklopila »ugovor« s Gospodinom i normalno je da moraš poštivati njegove postavke, i to djelima, a ne samo namjerom.

S druge strane (čini mi se da sam to već rekao) nema nijedne kršćanske obveze koja bi ostala ograničena samo na sasma unutrašnje djelovanje, a da se ne mora očitovati i u vanjskom djelovanju.

I nemoj se čuditi što te poslušnost strahovito mnogo stoji. Možda te stoji i više negoli siromaštvo, pa čak i sama čistoća. A to je i sasvim normalno jer slabo poznajemo zahtjeve našega gospodina »ja« i neprestane pokušaje sabotaže od strane svoga ponosa.

Zavjeti znače sudjelovanje u Kristovu križu. Logično je onda da to bude i poslušnost. Križ i poslušnost spojeni su među sobom... čavlima. Odvojiti poslušnost od križa značilo bi nagrditi je.

Nekakva laka poslušnost, raspuštena, bez zapreka i bez intimnih otpora isto je tako apsurd kao i kršćanstvo bez križa.

Oprosti mi što inzistiram na ovome. Prema onoj pučkoj definiciji slušati — to će reći izvršavati volju nekoga drugoga. Ne znači to činiti našu volju, već tuđu. I ne znači to vršiti volju drugoga... u slučaju ako se ona poklapa s našom.

Hoću da budem iskren do kraja. Čini mi se da mi imamo ponešto od zvanja alkemičara. Sjećaš li se o čemu su ono sanjali, za čim su onako uporno tragali? Sve su htjeli pretvoriti u zlato. Dobro, a mi stvaramo dojam da bismo sve (volju poglavara, zapovijedi, pravila) htjeli pretvoriti u svoju volju, u svoj plan, u svoje aspiracije. U tu svrhu služimo se svom sposobnošću inteligencije, svim doskočicama duha, mogućnostima fantazije, pa čak i licemjerstvom. Tome dodajemo i ponešto diplomacije, mrvu dosjetljivosti, pa i malo poštene domišljatosti, pokoju tankoćutnu distinkciju, zavodljivo zaključivanje, pa i malu ucjenu. Ta sve je to varka u toj igri.

Poslušnost, međutim, pretpostavlja upravo protivan postupak: svoju volju moramo preobraziti u tuđu volju, odreći se vlastitih planova da bismo ušli u Božji plan. A poglavari, pravila, oni su izraz tog »Božjega plana« s obzirom na nas.

Još nekoliko riječi o poglavarima! Jedan je moj prijatelj govorio, u napola šaljivu, a napola u ozbiljnu tonu: »Ah, ti poglavari! Nije im dosta što su poglavari, već još hoće i da zapovijedaju...« Točno. I hoće i treba da zapovijedaju. A kako bi i moglo biti drukčije od onoga časa kad su postali kvalificirani »tumači« Božje volje?

Bilo bi također korisno da u njima manje gledamo »poglavare« (u onom smislu da ih postavimo na pijedestal koji nije baš ljudski, te da ih obasipamo naklonima, osmjesima i ulagivanjem), a više »tumače«, predstavnike *autoriteta odozgo*, koji zbog toga imaju pravo da ih mi slušamo i da im se pokoravamo.

Budi uvjerena da je za poglavara koji je svjestan vlastite odgovornosti križ zapovijedanja sigurno teži od križa slušanja.

A ne zaboravi ni ovo: ti kukaš da ti je teško »podnositi« određenu poglavaricu, a ta je poglavarica, ako hoćemo da ostanemo na istom planu podnošenja, obvezana da podnosi pozamašan broj podložnica, među kojima si i ti.

Uz ostalo treba da znamo i ovo: mi koji slušamo nalazimo se u povlaštenu položaju u usporedbi s onima koji zapovijedaju. Poslušamo li pogrešan nalog (uz pretpostavku da to nije zlo samo po sebi i da se ne protivi našoj savjesti), stječemo u najmanju ruku »dobro poslušnosti«. Dakle, i po neispravnoj zapovijedi zaslužujemo ipak neko dobro. A poglavar? On sigurno ne uživa tu prednost. Pogrešnom zapovijedi pribavlja svojim podložnicima dobro poslušnosti, a za sebe nema druge koristi već što zaslužuje tešku odgovornost pred Bogom s obzirom na opće dobro.

Ne baš zavidna situacija! Ne čini li se i tebi tako?

Pazi: ti imaš pravo da kažeš pretposljednju riječ, no posljednja pripada poglavarici, a ne obratno.

Poglavarici je potrebna tvoja poslušnost, a ne tvoji osmjesi. Nužno joj je da može računati s tobom, a ne s tvojim naklonima. Treba joj tvoja raspoloživost, a ne tvoja servilnost, niti laskanje. Potrebna joj je tvoja odvažna i iskrena riječ, a ne tvoje kritike niti ogovaranje po hodnicima. Treba suradnice, a ne dvorske dame.

Moraš znati govoriti najvećom iskrenošću kad je to potrebno (a ne samo kad ti je to zgodno!), no moraš znati

i šutjeti (a baš po samostanima možeš naći osobe koje ne znaju ni govoriti ni šutjeti, već samo gunđati).

Najodlučnije zaokrete u povijesti Crkve (pa i koncil nam je odličan primjer za to — u vezi s time mogao bih ti ispripovjediti velik broj osobito značajnih »osobnih pripovijesti«) uvijek su izveli ljudi koji su znali glasno govoriti, dok su drugi bolovali od kukavičluka, no oni su znali i šutjeti kad im je to bilo naloženo. Znali su i čekati, dajući ganutljiv primjer poslušnosti bez i najmanjeg znaka negodovanja. Bili su krivi jedino to... što su živjeli dvadeset ili pedeset godina pred drugima. I to su platili svojom osobom. No njihova je poslušnost, u vrijeme koje je odredio Bog, donijela svoje plodove.

Poslušnošću se plaćaju velike stvari, pa i mi u svom vlastitom životu. Samo onaj tko je pozvan na to da bude kukavan ne zna slušati.

Hoćemo li, onda, zajedno izmoliti molitvu, i to baš ovu: »Gospodine, daj mi da sijem u poslušnosti da bih mogla žeti u slobodi.«

POSLUŠNI PROROCI

Baš što se poslušnosti tiče, upravo su djela uvjerljivija negoli riječi, a doživljeno svjedočanstvo ima veću snagu nego uvjeravanje.

Te činjenice ne moramo zaključivati iz izvještaja što su nam ostavili samostani prošlih vremena. Ta ima ih i u najnovijoj povijesti Crkve. Predstavit ću vam samo dva velika proroka sadašnjice. Oba — don Primo Mazzolari i papa Ivan XXIII — veoma su nam blizu.

Oba ova velikana htjeli su da spoje izvanrednu odvažnost s potpunom poslušnošću. Znali su i »s krovova vikati«, kao i mirno primiti najteže udarce. Gledali su naprijed, uvijek na put prema budućnosti i uvijek pripravni da se čitavom osobom založe. Bili su u najvećem stupnju slobodni ljudi, a ipak poslušni, da, upravo su zato i bili slobodni jer su bili poslušni.

Osobito moram napomenuti da nijedan od njih dvojice nije položio nikakav zavjet poslušnosti.

Don Mazzolari. — Bio je izvanredan svećenik, pisac posebnog kova, velike snage, novinar oštra pera, strastveni propovjednik koji je umio prodrmati slušaoce, župnik veoma široka srca.

Godine 1949. osnovao je list »Sada«, koji je izlazio svakih četrnaest dana. Tu se diskutiralo o smionim temama, koje su sadržavale mnogo upaljiva materijala i mnogim ljudima priredile noći bez sna. Don Mazzolari je brzo postao cilj optužbi, napadaja i kleveta. Časopis je izazvao sve jaču kišu kamenja.

U veljači 1951. nastupila je crkvena vlast protiv lista. Don Mazzolari je odlučio da ga obustavi. »To je bila možda

najveća žrtva njegova života. Više nije mogao propovijedati pred širokom publikom, nije više mogao pisati, već je samo još mogao trpjeti i ljubiti« (Barra).

Svome biskupu u Cremoni napisao je pismo koje je jedno od najveličajnijih svjedočanstava proživljene poslušnosti našeg vremena:

»Preuzvišeni, htio sam Vas potražiti ili Vam bar pisati čim sam primio na znanje izjavu uzoritog gospodina Kardinala milanskog, ali od bolnog iznenađenja zbog one odredbe jedva sam mogao disati... Radi se, doduše, o neobvezatnom mišljenju i o željama koji se ne odnose na vjernike. *Prigibam se, međutim, i prihvaćam sve — bez diskusije i ne tražim nikakvih objašnjenja — u poslušnosti,* nadajući se da ću time uz Božju pomoć i uz Vašu očinsku obzirnost zadovoljno i nužno dospjeti do savršenstva...

»Sada« znači već po svome imenu jedva nešto više negoli upravo čas, čas koji može završiti bez straha, u najmanju ruku ako netko misli da je kraj dobar i da mu šutnja može više pomoći da dođe do plodova negoli ikakve riječi... »Sada« je manje od jednoga časa jer Crkva je čuvarica vječnoga, a ja bih htio ostati u prostoru vječnoga...

Rastajem se od lista kao što se stari seljak rastaje od svoje njive gdje je sijao, a ništa nije niklo...

Sve to, međutim, u nadi jer je sve tako porazno. Sve je vjera, a osobito ono što se *ne vidi.* Sve je milost, pa i umiranje. Sve je svjedočanstvo, pa i — ili upravo — šutnja...

Dade li mi Gospodin snagu da još poljubim ruke koje će me pokopati, tad će »Sada« postati neophodno potrebnim »nunc« (sada) da bih s pouzdanjem mogao dalje moliti: »i u čas smrti naše. Amen.«

Zatim moli biskupa da mu otvoreno kaže smatra li njegov daljnji boravak u župi Bozzolo štetnim pa završava:

»Preuzvišeni, zaklinjem Vas najponiznije da mi odgovorite sasvim iskreno i bez primjene crkvenopravnih kanona.

Mjesto da poduzmem nešto protiv disciplinskih mjera ovoga časa, smatrat ću svojom dužnošću da i svoju službu župnika odmah vratim u Vaše ruke, iako mi misao da ostavim te siromašne i meni tako drage ljude kida srce; ne bih, naime, želio niti da ustanem protiv disciplinskog autoriteta moje Crkve niti da dođem u sukob sa svojom savješću kao čovjek i kao svećenik.

Ljubim Vam ruke i molim za oproštenje.«

Don Mazzolari je umro 12. travnja 1959. U nedjelju prije toga, dok je svojim župljanima tumačio Evanđelje, doživio je izljev krvi u mozak. Umro je kao što po običaju umiru svi proroci: od jada.

U njegovoj duhovnoj oporuci čitamo:

»Završavam svoje dane u vjeri koju sam proživio u punom zajedništvu vjere i poslušnosti te pošto sam Papi i biskupu sasvim pošteno i iz svega srca očitovao svoje duboko poštovanje...

Ljubio sam Crkvu, služio joj vjerno, potpuno bez ikakva vlastitog interesa...

Pozvan na red ili opomenu zbog svojih stavova ili mišljenja, koji se ne odnose na nauku, najspremnije sam se pokorio.

Ako sam svojim javnim izražavanjem u stvarima slobodne diskusije nekoga sablaznio, ako moj način poslušnosti nije izgledao dovoljno discipliniran, onda ponizno molim za oproštenje, kao što i svoje poglavare molim za oproštenje ako sam ih nenamjerno ražalostio i zahvaljujem im što sam u svakoj prilici mogao spoznati čestitost njihovih namjera.

... U odnosu prema njima nema za mene nikakve gorčine. U poslušnosti nalazim mir i sada vjerujem da pred svoju smrt smijem još jednom poljubiti ruke koje su me oštro, ali korisno udarile.«

Papa Ivan XXIII. — Kad je bio imenovan biskupom, kasniji je papa Ivan XXIII izabrao lozinku: »*Oboedientia et pax*« — poslušnost i mir. To ga je geslo inspiriralo za vrijeme čitava njegova života. »Te su riječi u neku ruku moja povijest i moj život. O kad bi one mome siromašnome imenu priskrbile slavu u svoj vječnosti!« To se proročanstvo zaista ispunilo.

Naravno da ni njemu poslušnost nije bila laka. *Čovjek poslušnosti* mora se trajno boriti protiv drugoga čovjeka, buntovnika. To se jasno vidi i iz jednoga pisma iz Sofije (25. XI 1933): »To drugo ja, koje je uvijek u meni, htjelo bi me, mada je u lancima, stalno uznemirivati. Trga svoje okove, sikće i viče. No ono treba da ostane ondje u svojoj tamnici *usque ad mortem et ultra* (sve do smrti pa i dalje). Ja i dalje i još neoslabljeno dižem svoju zastavu s geslom: *Oboedientia et pax!*«

Nakon toga povjerava da je svoj život uvijek upravljao prema 23. poglavlju (treće knjige) djela »*Nasljeduj Krista*«: »Mislim da se nisam ogriješio ni o jedan redak toga poglavlja.« A to poglavlje počinje ovako: »Nastoj, sine, da radije vršiš volju drugoga negoli svoju vlastitu.«

U *Dnevniku jedne duše* čitamo: »Što će biti sa mnom u budućnosti? Hoću li biti dobar teolog, značajan crkveni pravnik, seoski župnik ili jednostavan, siromašan svećenik? Što me briga za sve to?

...Ja sam rob: ako Gospodin neće, ne mogu se ni pomaknuti. Bog poznaje moje talente, ono što ja mogu ili ne mogu učiniti na njegovu čast, za dobro Crkve i za spas duša. Zato nije potrebno da mu ja u osobi njegovih zamjenika, mojih poglavara, dajem savjete.

... To što mogu učiniti i to što bih želio reći veliko je samoljublje. Budem li slijedio svoje vlastite nazore, radit ću, znojit ću se i onda... ništa nego vjetar.

Ako želim da budem zaista velik, uistinu velika svećenička ličnost, moram se lišiti svega poput Krista na križu. U svim životnim prilikama moram odredbe svojih poglavara prosuđivati s obzirom na sebe u duhu vjere.«

I dalje:

»Najjača misao koja me danas, u radosti moga desetgodišnjeg svećeničkog jubileja najviše pokreće, jest ova: ne pripadam ni sebi samome, niti drugima. Pripadam samo svojemu Gospodinu u životu i u smrti.

... Moja posebna karakterna svojstva, iskustva i okolnosti upućuju me prije na miran, krotak rad izvan borilišta negoli na borbena djela, na polemiku i na razračunavanje. Dobro, neću da se pravim svet niti da odajem neki tihi original pa da onda budem jedva uspjela kopija drugih, čija su svojstva drukčija od mojih. Ta sklonost k miru ne smije, međutim, značiti komotno »da« prema samoljublju ili obzir prema određenim mislima, kod principa i stavova. Uobičajeni smiješak na usnama mora sakriti borbu protiv egoizma koja je još uvijek žestoka i uvijek, kad god se ovaj pojavi, izraziti pobjedu duha nad otporom sjetila ili samoljublja. Bog i moj bližnji treba da uvijek imaju moje bolje ja...

Deset godina svećeništva! Što će mi donijeti život u budućnosti? To je tajna. Možda će mi do polaganja računa ostati još malo vremena. Dođi, Gospodine Isuse, i uzmi me

sa sobom! Ako još imam nekoliko, još mnogo godina pred sobom, onda to treba da budu godine napetog rada, godine u svetoj poslušnosti, koja treba da mi bude kao velika linija, moj program. Nikad ne bih htio, pa ni samo u mislima, napustiti područje poslušnosti.«

Taj je čovjek postigao vrhunac poslušnosti kad je na sebe preuzeo dužnost da sam zapovijeda. Izabran za papu, nije se pravio važnim, već je bio upravo toliko jednostavan i prostodušan papa kao da nikad nije ni bio nešto drugo.

U njemu se sasvim jasno vidi kako poslušnost ide usporedo s otvorenošću, sa stvaralačkim duhom i s inicijativom koja zapanjuje.

Poslušnost, naime, ni u kojem slučaju ne ugušuje osobnu inicijativu, već je snažna hrana za njih i konačno daje nepokolebljiv mir.

»Ta veličina neka bude jednom i naša veličina: putovima poslušnosti u velikoj radosti ići naprijed k veličajnom dobitku mira!« Te riječi Ivana XXIII (iz prosinca godine 1907.!) imaju gotovo proročanski zvuk.

Prema riječima Ivana XXIII Crkva je u posljednjih nekoliko godina učinila znatan »skok prema naprijed«. A taj »skok prema naprijed« pripremio je i ostvario upravo taj poslušni prorok.

Ako čovjek dobro shvaća i nosi poslušnost, ona mu nije nikakva tamnica. Ona nije ni sredstvo za sputavanje osobne inicijative i smionih ideja. Ona ne predstavlja ni okove koji bi onemogućavali svaki pokret. Ne, to je, štoviše, neophodan uvjet za »skok prema naprijed«. A to vrijedi i za naš osobni život.

Ima ona potpuna poslušnost, no ima i ona u smanjenom (»reduciranom«) opsegu. Ali samo ona prva dopušta nam rast pred Bogom — što i jest svrha poslušnosti.

Odmah ću se izraziti konkretnije. Kad govorimo o poslušnosti u smanjenom obliku, ne mislimo na one više ili manje teške nedostatke protiv te kreposti, pa ni na one samo napola izvršene naloge. Tu smo, naime, već izvan okvira poslušnosti. I time ne treba gubiti mnogo riječi.

Poslušnost u smanjenom opsegu, naprotiv, izvana je u potpunom skladu sa zavjetom poslušnosti i sa sasma formalnog aspekta nema mu prigovora — ona savršeno respektira »slovo« pravila i zapovijedi poglavara. Samo, to je djelomična poslušnost, koja ne dolazi od unutrašnjega principa i *ne angažira čitavu osobu* (srce, razum, volju, sposobnosti i tako dalje). Upravo poslušnost u smanjenom opsegu.

Posljedice su uistinu zlokobne. Možda nijedan drugi zavjet kao zavjet poslušnosti, ako se ne živi u svojoj punini, ako se ne ulažu sve sposobnosti, ne uzrokuje tako zlokobne posljedice i ne izaziva tako alarmantnu štetu u osobi.

Poslušnost zaista, ponavljamo to, ima svrhu da unapređuje rast osobe. Kad se stoga ona živi u smanjenom obliku, iako potpomaže rast, znači pad, najgore izopačenje redovničke osobe.

Pogledajmo konkretno neke od tih izopačenosti što ih uzrokuje poslušnost u smanjenom opsegu.

1. *Infantilizam i pasivitet.* Tu smo antipodi duhu djetinjstva o kome govori Evanđelje. Isus nam govori da moramo postati poput djece (usp. Mt 18, 3), no ne kaže da treba da

ostanemo djeca. »Postati« djetetom označuje najveću mjeru ljudske i kršćanske zrelosti. Infantilizam, naprotiv, znači najveću nezrelost.

Ima redovnica nesigurna koraka, koje uvijek oklijevaju, pune su tjeskobe i neopravdana straha, nesposobne da se pokrenu same, da donesu odluku, da poduzmu inicijativu. Stalno čekaju da im poglavarica dade sugestiju. Nemaju odvažnosti da djeluju samostalno jer nemaju odvažnosti za samostalne ideje. Uvijek čekaju i izazivaju točne upute, pa i u posve nevažnim stvarima.

To su, dakle, neki znakovi za infantilnu poslušnost i za pasivitet. To su neke karakteristike infantilizma.

Potpuna poslušnost treba da je odrasla, odgovorna i aktivna. Koncilski dekret o suvremenoj obnovi redovničkog života naglašava da podložnici treba da u »izvršavanju dužnosti i preuzimanju inicijative sudjeluju svojom aktivnom i odgovornom poslušnošću« (*Perfectae caritatis,* 14). A ima redovnica koje nas svojim shvaćanjem pasivne poslušnosti podsjećaju na vagone koji su ograničeni na to (eto, čemu nas uče!) da ih samo lokomotiva (čitaj: poglavarica) može staviti u pokret. Pritom pak zaboravljaju da poslušnost, a time i opće dobro svih zahtijevaju aktivnu suradnju, inicijativu svih.

Poticaji Duha Svetoga ne dolaze nužno i isključivo po poglavarici.

Duh voli novo. Puše gdje i kako hoće, a svoje karizmatičke darove poklanja stanovitom širokogrudnošću i nikome ne priznaje monopol na njih.

Zaista poslušan podložnik u stanju je da potakne inicijativu, da iznese nešto novo, da razvije svoje planove, prepuštajući, naravno, odluku poglavarima.

Nepokretnost ne znači poslušnost. Autoritet ne isključuje suradnju podložnika, već je zahtijeva.

Činom poslušnosti redovnica se ne može odreći vlastite odgovornosti i sasvim je prepustiti poglavarici. Da bi bila ljudska, svaka akcija zahtijeva odgovornost poglavarice koja ju je naložila, ali i punu odgovornost onoga tko je provodi u djelo.

Sposobnost da se otvoreno govori također je dio zrele poslušnosti. Za redovnice i njihove odnose prema poglavaricama vrijedi ono što II vatikanski koncil govori o odnosu laika prema crkvenoj hijerarhiji: »Neka, dakle, njima

otkrivaju svoje potrebe i svoje želje s onom slobodom i pouzdanjem koje pristoji djeci Božjoj i braći u Kristu. Prema svom znanju, kompetentnosti i ugledu imaju slobodu, a katkada i dužnost da reknu svoje mišljenje o stvarima koje se odnose na korist Crkve. Neka se to učini, ako treba preko ustanova koje je Crkva za to ustanovila, i uvijek istinoljubivo, hrabro i razborito, s poštovanjem i ljubavlju prema onima koji zbog svoje svete službe predstavljaju Krista« (*Lumen gentium*, IV, 37).

2. *Servilizam.* Njime se temeljito iskrivljuje smjer poslušnosti: mjesto da se svidimo Bogu, nastojimo se svidjeti poglavarima. Ne orijentiramo se prema tome kako Bog gleda na stvari, već kako ih gleda poglavarica. Nije nam ideal »slušati« s vjerom i ljubavlju, već da budemo »u skladu s pravilima«. Kratko rečeno, jedina važna stvar jest sud poglavara. A da bi taj ispao pozitivan i pohvalan, nastojimo pokazati samo fasadu, koja je uvijek u redu, a pozadina ne igra pritom nikakvu ulogu.

Tako onda dobivaju slobodan put dvosmislena sredstva, prikriveno ponašanje i bljutavo licemjerstvo: izgovori, sićušno lukavstvo, puzavost, kukavičluk, diplomacija, ulagivanje, sebični manevri, neiskrenost.

Težnja pojedinca da se iskaže isrcpljuje mu unutrašnje energije. Trebalo bi poglavarima objasniti određene stvari, no to se ne čini zbog plašljivosti, da se čovjek ne izloži riziku, jer nije u stanju da zapravo podnese odgovornost. Naravno, isprika se uvijek nađe... jezikom: »Siromašni poglavari! Ta oni imaju toliko briga...!«

Servilizam se može raspoznati već po upotrebi jezika u saobraćaju s poglavarima. Većinom su to sladunjavi izrazi, upotreba raznim »izama«, ceremonioznih fraza, riječi zagađene lažnom poniznošću, pretjerani komplimenti — uvijek se vitla kadionicom. Sve se to začinja više ili manje dubokim naklonima i više ili manje izvještačenim smiješkom. Ukratko rečeno — ceremonijal dostojan nekog dvora, ali ne obitelji.

Nema sumnje, radi se o poslušnosti koja umjesto da vodi do slobode djece Božje, vodi do ropskog držanja u očima poglavara.

To je jedna od najgorih deformacija ličnosti jer privid zauzima mjesto stvarnosti.

3. *Formalizam.* Mogli bismo reći i: juridizam ili legalizam. U mnogim točkama dodiruje se s onim što smo upravo razmotrili. Razlika je, međutim, u tom što se ovdje ne radi o tome da se netko dopadne poglavaru, nego da umiri svoju savjest. Tako smo na sasvim pravnom području. Mjesto ljubavi legalitet je onaj spiritus movens poslušnosti.

Pravila se obdržavaju gotovo pretjeranom pažljivošću i čovjek je tako reći opsjednut brigom da mu ne izbiegne baš ništa, pa nijedan zarez. Grčevito se, dakle, više hvata »slova« negoli »duha«. U biti, to je tipičan grijeh farizeja.

I pri izvršavanju odredbi takav se redovnik ograničuje na njihovu mehaničku provedbu, ne gledajući široko, već bez zanosa, bez kreativnosti, a prije svega bez inteligencije. Da, veoma često se među svim onim kvalitetama što bi ih morala imati poslušnost vrlo lako zaboravlja jedna: *razumna poslušnost.* Mislim reći: poslušnost koja bi angažirala sve naše talente, sve naše sposobnosti. No dosta je već, jednom zauvijek, s onim kojekakvim petljanijama, krparenjima, polovičnostima i bojažljivim pothvatima što nam se prodaju pod nazivom »poslušnosti«.

Poslušnost u kojoj ne sudjeluje mozak iznakažena je, podljudska poslušnost. Mislimo, naime, da ta siva materija, sve dok nam se ne dokaže protivno, bitno pripada ljudskoj osobi. I nije dovoljno raditi — treba raditi dobro, da, na najbolji mogući način, inteligentno i sa srcem.

Sestra koju je poglavarica pozvala pa ona najspremnije dotrči, dok, međutim, u kuhinji lonci prekipljuju, daje sigurno dokaz svoje poslušnosti. No dala bi dokaz još savršenije poslušnosti kad bi protumačila poglavarici da se u kuhinji može svakoga časa dogoditi neka nezgoda.

Deformacija te legalističke poslušnosti sastoji se u tome što se takva osoba »mehanizira«, degradira na automat, postaje običan izvršilac zapovijedi, običan list papira u tom juridičkom odnosu prema pravilima i poglavarima. Prava pak poslušnost dolazi, naprotiv, od potpune osobe, dakle od one koja nema samo ruke, već ima i mozak i srce.

4. *Nepostojanost.* Može postojati i poslušnost na »izmjeničnu struju«, a takva je ona kod osoba koje slušaju samo od vremena do vremena. To ovisi o njihovu raspoloženju, o okolnostima, odnosno, još češće, o većoj ili o manjoj simpatiji prema poglavaru. Tu nema ustrajnosti.

Poslušnost se, međutim, ne može vezati uz... stanoviti položaj mjeseca ili uz neku određenu okolnost ili uz određenog poglavara. Pa ako se i mijenja poglavar ili ako ja mijenjam kuću, moje vladanje mora biti uvijek isto. Nije važno ako su me u toj novoj kući dočekala ne baš dobra ili neopravdana mišljenja o meni. Važan je i nepogrešiv samo Božji sud.

U poslušnosti nema ni »skraćenog radnog vremena«. Ne može se slušati »na sate« ili ovisno o licu poglavara.

Vjernost je jedna od bitnih komponenti poslušnosti. Osoba koja svoje dužnosti obavlja samo s vremena na vrijeme, nije uopće ličnost. To je marioneta.

Mislim da si me shvatila. Ima laka i teška poslušnost.

Prva je poslušnost u smanjenom obliku, koja čovjeka angažira samo djelomično.

Druga je, naprotiv, prava, čitava, duboka poslušnost. Ona angažira čitavu osobu.

»Teška« poslušnost omogućuje rast čovjeka.

»Laka« poslušnost, naprotiv, sprečava ne samo taj rast, već i deformira nepopravljivo čovjeka i kao čovjeka i kao člana redovničkog staleža.

Želiš li preuzeti taj strašan rizik za sebe, želim reći: rizik da postaneš mrljom jer živiš samo onom reduciranom poslušnošću?

»DA BUDEŠ SLOBODNA«

»A Gospodin je Duh. Gdje je Duh Gospodnji, ondje je sloboda« (2 Kor 3, 17).

Mi ga, dakako, više osjećamo kao Gospodara zakona, dok nam je teško da u njemu gledamo Gospodara slobode. Ne shvaćamo da je upravo u zakonu Bog slobode.

Naš život ima neprestano posla sa zakonom. Tu su pravila, direktorij, odredbe poglavara, crkveno pravo i druge specijalne upute po kojima ovo ne smiješ raditi, a ono moraš raditi. Kako se sve to može spojiti sa slobodom?

Pred Bogom sam položila zavjet poslušnosti. Sveti Pavao govori mi: »Gospodin je Duh, a gdje je Duh Gospodnji, ondje je sloboda.« Ja pak na svoj zavjet ne mogu gledati drukčije negoli kao na odreknuće od slobode.

I na redovnike i redovnice se može primijeniti ono što je Pavao kazao Galaćanima: »Da, pozvani ste na slobodu, braćo!« (Gal 5, 13).

Hajde da utvrdimo nekoliko osnovnih misli u vezi s tim problemom!

— *Biti Kristov učenik, to znači steći slobodu.* »Ako ostanete u mojoj riječi, uistinu, moji ste učenici. Upoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi« (Iv, 8, 31. sl.).

Pročitamo li i retke koji slijede nakon ovoga, vidjet ćemo kako Isus postavlja usporedbu između *istine* i *slobode* s jedne strane te između *laži* i *ropstva* s druge strane.

»Ja sam istina«, kaže Isus potpuno jasno (Iv 14, 6). Tko Isusa slijedi (a tko Isusa slijedi, taj je njegov učenik) »ide u svjetlosti«, slijedi istinu i ona ga čini slobodnim.

— *Tko prima Duha Svetoga, taj živi u slobodi.* Nitko nam nije bolje od Pavla protumačio kako oni koje »Duh oživljuje« postaju slobodni. Nitko nije jače negoli on osjetio što znači ropstvo Staroga zakona i oslobađajuća snaga Novoga zakona. Stari zakon je ponižavao. »Pravedni« su morali ispunjavati 613 zakonskih propisa »Toraha« (248 pozitivnih i 365 negativnih), a k tome i sve propise i zabrane tradicije. Na tri stotine i devet načina mogla se povrijediti subota. Čovjek je bio stvoren *za zakon.* Židovi su smatrali da je dovoljno puko vanjsko obdržavanje zakona da se održi život. U stvarnosti bio je to zakon koji je čovjeka činio sasvim vanjskim. Sveti Pavao zato usklikuje: »Slovo *ubija.*«

Krist nije ukinuo zakon, nego je postavio zakon koji je bio *stvoren za čovjeka,* zakon koji čovjek mora prihvatiti i slijediti u svojoj sredini. No polazna točka više nije zakon, nego čovjek. A načelo koje ga vodi nije više ono vanjsko, nego unutrašnje. Sveti Toma tumači: »Čovjek koji posjeduje Duha Svetoga slobodan je ne zato što odbija da se podvrgne Božjem zakonu, već zato jer dobrovoljno i po običaju nastoji da radi sve ono što zakon zapovijeda.«

Možemo zato reći da se ono zaista novo u Novom Savezu sastoji u tome što smo *sebi stvorili slobodu.*

— *Tko je rođen od Oca, slobodan je od svakoga ropstva.* »Tko god je rođen od Boga, ne počinja grijeha, jer sjeme Božje ostaje u njemu...« (1 Iv 3, 9). Budući da smo, dakle, rođeni od Boga, slobodni smo.

Pavao suprotstavlja duh ropstva duhu sinovstva. »Svi su oni koje vodi Duh sinovi Božji. Vi, naime, niste primili duha ropstva da ponovno budete u strahu, već ste primili duha posinjenja kojim vičemo: Aba, Oče!« (Rim 8, 14. sl.)

»Da... da otkupi podložnike Zakona, da primimo posinjenje. A da ste zbilja sinovi, dokaz je što Bog u vaša srca posla Duha svoga Sina koji viče: Aba — Oče! Stoga nisi više rob, nego sin« (Gal 4, 5 sl.).

Djela sluge i djela sina mogu izvana biti posve istovjetni, no duh je sasvim različan. Poslušnost slugu vidi u Bogu samo gospodara. Poslušnost sina vidi u Bogu Oca koji ga ljubi.

»Sloboda koja karakterizira kršćanski moral jest pozitivna sloboda da čovjek ljubi« (Spicq).

Božji Sin je sav, kao i njegov Otac, ljubav. I ništa nije u većoj mjeri spontano, stvaralačko, dinamičko, odvažno i slobodno od ljubavi. U tom smislu shvaćamo i rečenicu svetoga Augustina: »Ljubi i radi što hoćeš.« A sveti Toma kaže: »Zakon straha stvara podložnike, robove, a zakon ljubavi oslobađa. Onaj tko radi samo zbog straha, radi kao rob. Onaj pak tko radi iz ljubavi, radi kao slobodan čovjek.«

Sažmimo: prema Novom Zavjetu tri su elementa slobode: *istina* (to je Kristova osoba), *intimnost* (koju potiče Duh) i *ljubav* (koja potiče od toga što smo djeca nebeskoga Oca).

Unatoč tome uvijek ostaje ovaj problem: kako se može sloboda složiti sa zavjetom poslušnosti, to jest s potpunim podlaganjem pravilima i, u okviru ovih, poglavarici?

Moramo najprije jasno reći što zapravo razumijemo pod slobodom. Jedno je, veoma grubo shvaćanje slobode ovo: stojim na raskršću ulica. Odatle se razilazi četiri ili pet ulica, a ja biram onu koja mi odgovara. No kad bi se sloboda iscrpljivala u tome, to bi bila veoma bijedna stvar.

Biti slobodan znači imati mogućnost da to u punoj mjeri budeš ti sama (osobno), da potpuno razvijaš ono što jesi i da udovoljavaš svim opravdanim zahtjevima vlastite naravi. Odnosno: sloboda znači mogućnost da budeš zaista ono što jesi.

No sve se to ostvaruje podudarno s nekim smjernicama, svjetlom, nekom normom, ukratko: s nekim zakonom. Taj zakon onda nije čovjeku nešto izvanjsko, već služi njegovu punom ljudskom razvitku, njegovu rastu k punini bića.

Drugim riječima: zakon je u vezi s osobnim zvanjem svakog pojedinca, a sloboda se sastoji u tome da čovjeku bude moguće da s *unutrašnjim pristankom* slijedi odredbe zakona da bi se postigao cilj vlastitog poziva.

Alpinist koji je dobrovoljno izabrao da će se uspeti na vrh Mont Blanca neće sigurno pokazati da je slobodan ako se, umjesto da se popne na spomenuti vrh, uputi u pustinju Sahare.

Ako sam u Rimu, slobodan sam da odem u Napulj ili u Torino.

No ako sam odlučio da otputujem u Torino, onda više nisam slobodan da krenem u Napulj.

Pravila i poglavar uklapaju se u proces razvoja redovnika da bi ovaj mogao postići svoju »dob odraslosti« u Kristu. Kako bi oni mogli sužavati njegovu slobodu ako pro-

miču njegov razvitak, ostvarenje njegova bitka i njegovo suobličenje s Kristom pošto je on pristao na to *unutrašnjim pristankom?*

Rješenje problema sastoji se, dakle, u tome da se postigne unutrašnja vlastita sloboda. Dobrovoljno podvrgavanje zakonu nju ne smanjuje, već je, štoviše, jača dokle god ide za nekim idealom.

Sloboda redovnice nije nikad »sloboda od nečega« nego »sloboda za nešto«.

Po tome nam postaje razumljivim kako je jedna sestra mogla pisati: »Onaj kome sam ja dala *svoju slobodu,* taj je meni dao *slobodu.*«

Pavao Evdokimov sažima dinamiku zavjeta poslušnosti ovako: »Poslušnost razapinje svaku samovolju da bi dovela do krajnje slobode, a to je duh koji sluša Duha.«

Sveti Augustin je pak rekao isto tako efektno: »Kad bi te Bog mogao očarati, ti bi bio zaista slobodan!«

I za poslušnost mogli bismo reći da se nalazimo na području na kome »gubimo vlastiti život« da bismo dobili sve, pa da bismo ostvarili i same sebe.

Da bismo otkrili duboku vrijednost slobode u okviru zavjeta poslušnosti, treba da najprije imamo točan smjer gledanja. Treba staviti na svjetlo dana svrhu autoriteta i zakona, no ona ne može biti jednostavno to da se postigne izvanjski red.

Čini se da su u tom pogledu veoma umjesne napomene p. Häringa: »Među ... odgojiteljima postoje, nažalost, mnogi stručnjaci u odgoju koji nisu ništa drugo nego jednostavni krotitelji, zadovoljni samima sobom i svojim podložnicima ako su postigli rezultat obuke, a taj je ako su bilo kojom metodom uspjeli da prisilom nametnu neki vanjski red.

Čovjek moći, koji se nalazi na mjestu s kojega može zapovijedati uvijek je u iskušenju da ostane krotitelj. Njegova se volja mora izvršavati, njegov nalog se mora održati. On se više uzbuđuje i zbog najmanjeg neposluha ili ako se netko ogriješi o njegov nalog, koji je često beznačajan, negoli zbog svojih osobnih grijeha, pa i onda kada oni baš nisu laki. U njemu se očituje ličnost krotitelja umjesto intimnog nemira i brige za rast moralne slobode; umjesto ljubeznog srca i zanosa za ono dobro koje se može postići samo u slobodi govori srdžba zbog toga što nije izvršena volja njegova autoriteta.

*Uspjeh autoriteta roditelja i Crkve ne sastoji se u vanjskom funkcioniranju, nego u Kristovu gospodstvu u srcu, u životu milosti i ljubavi«.**

Zakon i autoritet treba da su usmjereni na unutrašnji red, na rast bitka u njegovoj punini. A to je upravo sloboda sinova Božjih.

»Daj mi srce koje je kadro nositi teret poglavarâ koje si mi dao, tako da moja podložnost bude prakticiranje predanosti, strpljivosti i vjernosti. Daj mi i svoju ljubav, koja je jedina prava sloboda i bez koje je svaka ljudska poslušnost nešto sasvim izvanjsko ili čak ropstvo. Daj mi srce puno poštovanja prema svakoj zakonitoj zapovijedi i prema slobodi tvoje djece u čiji sam prostor dospio po tvome otkupljenju. Neka uvijek dođe kraljevstvo tvoje slobode. To je kraljevstvo tvoje ljubavi u kome sam jedino slobodan od sama sebe i od svakog ljudskog htijenja. Ne služim ni čovjeku, niti po čovjeku, nego tebi i po tebi. Ni po kojem zakonu ne pripadam čovjeku, već samo tebi. A tko pripada tebi, slobodan je.

Molim te također, kako ti hoćeš da te molim, za svaki autoritet koji si postavio nada mnom, a svaka njegova odredba neka ne bude drugo nego zemaljski oblik vršenja zakona tvoje ljubavi.«**

* B. Häring u Djelu »Kršćanin i autoritet«, tal. izd. Torino.
** Karl Rahner, »Ti si šutnja ...«, tal. izd. Brescia.

AUTORITET JE VISOK KAD JE ... NIZAK

Danas se često govori o »krizi poslušnosti«. Optuženi su većinom mladi ljudi, za koje se kaže da se ne mogu podvrgnuti nikakvom obliku autoriteta.

Sigurno je pak da se u tom pogledu zapaža ne baš najbolje stanje i neugodnost čak i u samostanima.

Stvarnost je, međutim, veoma složena. Pojednostavnjenje i olako shvaćanje mogu biti izvanredno opasni. Kriza se može riješiti samo ako pođemo od točnih i smionih dijagnoza, ako odgovornost procjenjujemo sa svih razina te ako provedemo dobru kuru poniznosti, uvjerivši sami sebe da ono prikladno mjesto za udaranje šakom pri recitiranju »Confiteora« nisu prsa drugih, već naša.

Dakle: da li kriza poslušnosti ili kriza autoriteta? Ili, da nije slučajno posrijedi i jedna i druga kriza? Da možda kriza poslušnosti nije posljedica krize autoriteta? Odbijaju li mladi ljudi poslušnost ili je, možda, točnije da odbijaju samo stanovit oblik autoriteta koji se udaljio s linije Evanđelja? Jesu li odbojni prema svakom autoritetu ili samo prema onoj osobitoj njegovoj deformaciji koju bismo mogli nazvati autoritatizmom? Ne krije li se pod tom parolom »hoćemo da diskutiramo o svemu« koja se predbacuje omladini, pod tom korom koja može sadržavati i antipatične aspekte i kojekakve pretjeranosti, naglašen osjećaj odgovornosti, što je jedan od osnovnih elemenata naše zrele osobnosti, ljudske i kršćanske, i jednostavna želja da se na što bolji način surađuje na općem dobru?

Nabacili smo nekoliko pitanja, ne iz želje za polemiziranjem (još bi nam samo to trebalo), već jednostavno iz poštene namjere koja treba da nas uvijek nadahnjuje, zbog pravednosti koja treba da nas vodi i onda kad se ne radi o

ekonomskim stvarima, iz one ponizne i smione iskrenosti što je ključ za rješavanje problema koji su mnogo viši od naših »osobnih odnosa«.

Dijagnoza će biti to točnija što bude imala na umu više činilaca, što više različitih elemenata, što se više bude suzdržavala od komotnih pretpostavki.

Razmotrimo, dakle, poslušnost sa stanovišta poglavara! Ograničimo se na dvije jednostavne napomene.

1. Već nas sama etimologija riječi »autoritet« jasno upućuje na pravi put. Ta riječ, naime, dolazi od latinskog glagola *augere*, koji znači uvećavati, rasti. Autoritet, prema tome, znači: omogućiti rasti. Ne znači, prije svega, postaviti se na pijedestal vlasti, a niti zapovijedati. Znači, naprotiv, »omogućiti rast«. I zapovijed treba da bude uvijek i jedino u funkciji tog »rasta«.

Omogućiti rast osobe, omogućiti rast zajednice, rast djela (razumijmo se dobro: ne ograničujemo taj »rast« na kvantitativan smisao) zbog kojih postoji neka ustanova. Unapređivati rast općeg dobra — eto svrhe, eto službe autoriteta!

I ne zaboravimo da svaki rast u čovječjem organizmu proizlazi uvijek iz nekog unutrašnjeg principa. Nema rasta ako se uzimaju u obzir samo vanjski elementi, već ako se ti vanjski elementi iznutra asimiliraju.

Autoritet ima svrhu da taj unutrašnji princip rasta pobuđuje i stimulira u podložnicima i u zajednici.

Prema tome, on je zaista to viši što je ... niži, odnosno što bolje spoznaje svoju funkciju služenja i ovisnosti s obzirom na dobro rasta drugih.

2. »Vi pak ne dajte se zvati 'Rabbi'. Ta jedan je učitelj vaš, a svi ste vi braća. Ni ocem ne zovite nikoga na zemlji. Ta jedan je Otac vaš — onaj na nebesima. I ne dajte da vas vođama zovu, jer jedan je vaš vođa — Krist. *Najveći među vama neka vam bude poslužitelj.*« (Mt 23, 8—11)

Te bismo Isusove riječi stalno morali imati na pameti. One nam jasno, bez ikakve dvosmislenosti, pokazuju da je autoritet jedan, jedinstven, a svaki drugi znači samo učešće (participaciju) u njemu i ima vrijednost samo utoliko ukoliko se nadahnjuje njime i ostaje na istoj liniji.

Autoritet pak Isusov, kako ga upoznajemo u Evanđelju, ima dvije bitne komponente: ljubav i služenje.

U Svetom Pismu stalno se ponavljaju dvije slike koje nam pokazuju dvije karakteristike što ih posjeduje Otac, a prakticira Isus: to je ona slika pastira i slika sluge.

— Boga spoznajemo u ovom dirljivom opisu: »Evo, sam ću se pobrinuti za svoje ovce i skupiti ih... Sam ću pasti ovce svoje i sam ću im dati počinka... Potražit ću izgubljenu, dovest natrag zalutalu, povit ću ranjenu i okrijepiti nemoćnu...« (Ez 34, 11—16).

Slika pak o pastiru veoma je reljefna i u Evanđelju ima tisuću nijansi. Pastir poznaje svaku svoju ovcu pojedinačno, pa i one poznaju njega (koliko bi se samo moglo o tom reći!).

On im daje hranu. Vodi ih na dobre pašnjake. (Nije dovoljno obasuti put znakovima zabrane, znakovima koji znače »ne«, već valja otvarati nove horizonte, nove pašnjake.) Isus označuje prijelaz iz Starog zakona, koji se temeljio na onome »ne«: ne ubij, ne živi bludno, ne ukradi, u Novi zakon, kome je temelj govor na Gori — Blaženi...! — i koji je sažet u pozitivnom propisu: »Ljubi!« To je savršen zakon. Poglavari, pazite da ne ostanete na liniji Starog Zavjeta.

Spreman je da i svoj život dade za svoje ovce.

Izgubljena ovca vrijedi u njegovim očima više negoli sve druge. Ostavlja sve druge da bi potražio onu nestalu. Sam preuzima inicijativu. Pošteđuje je od zamora na povratku kući pa je stavlja na svoja ramena.

Pastir ide ispred svojih ovaca. Zapovijeda im prije svega svojim primjerom. Ne pokazuje im put. On sam sebe čini putom.

Svaki bi poglavar morao biti u stanju da svojim podložnicima rekne ono što je neki stari monah rekao svome učeniku: »Radi ono što vidiš da i ja radim.«

Sveti Petar, prvi papa, sažima na divan način evanđeosku poruku o autoritetu u slici pastira ovim riječima: »Pasite stado Božje koje je među vama i nadzirite ga, ne na silu, nego dragovoljno, prema Božjoj volji; ne iz težnje za prljavim dobitkom, nego iz oduševljenja! Ne vladajte okrutno nad dodijeljenim dijelovima Crkve, nego uvijek nastojte biti uzorom stadu! I kad se pojavi vrhovni pastir, primit ćete neuveli vijenac — slavu« (1 Pet 5, 2—4).

Druga slika koja nam prikazuje Krista pri izvršavanju njegova autoriteta jest ona o »sluzi«. On je poslušan sluga Oca, ponizan je sluga svojih učenika.

»Djelo je moje vršiti volju onoga koji me posla i dovršiti djelo njegovo« (Iv 4, 34).

»Ja sam posred vas kao onaj koji poslužuje« (Lk 22, 27).

»... Sin čovječji nije došao da bude služen, nego da služi i život svoj dade kao otkupninu za mnoge« (Mt 20, 28).

Možda nam se, iz razloga koje bi trebalo nadugo analizirati, evanđeoska slika o autoritetu izgubila i toliko nam se zamračila da se sva izobličila. Često se susrećemo s autoritetom koji kopira ponašanje i mentalitet rimskog prava, ili kneza, odnosno oca iz hladne germanske tradicije.

Valja napustiti te protukršćanske slike i vratiti se izvornoj slici Evanđelja. To znači: vratiti se autoritetu koji se shvaća kao služba na liniji Očeve ljubavi.

Poglavar treba da posjeduje mnoge vrline, a osobito one koje zahtijeva odgovornost. Najbitnija i možda najbliža »Uzoru« jest finoća. Po definiciji R. Gaurdinija finoća je (blagost, nježnost), naime, napose »snaga koja je postala blagošću i koja je u stanju da vlada samo putem istine«.

DOBAR JE ONAJ POGLAVAR KOJI »POŠTUJE«

Poštovanje. Ne nalazim nijedne druge riječi koja bi na potpuniji način izražavala položaj poglavara. A poštovanje tu ne znači nešto konvencionalno, nešto sasvim izvanjsko, već aspekt ljubavi. To je poštovanje koje označuje pravi stav u susretu s misterijem. Poglavar je, naime, stalno u kontaktu, ophodi s misterijem: s misterijem Božjeg djelovanja i misterijem osobe podložnika.

Poglavar mora poštivati druge. To pak poštivanje treba da se razvija u tri smjera koji upućuju na isti cilj.

1. *Poštovanje prema Bogu.* To je polazna točka, temelj svemu. Znajući da je njegov autoritet samo delegiran (»prenesen«), poglavar mora stalno biti u vezi s onim *jedinim autoritetom*, nasljedovati njegove karakteristike, stil i vladanje.

Iznad svega je tu Očeva volja. Tu je i Božji plan. Poglavar je »vjeran« samo u onoj mjeri u kojoj on izlaže podložnicima tu volju i taj plan. Pazimo dobro: Božji plan, a ne možda naše planove.

Za to mu treba mnogo poniznosti, mnogo uviđavnosti, *sposobnost da sluša.*

»Uobičajeno Božje vladanje« jest škola i sveučilište poglavara. Ako oni gledaju na način Očeva ponašanja, brzo će spoznati da duše ne smiju obvezivati više negoli to čini sam Bog. Ako nastoje istražiti Božju volju, iskusit će da »Bog nikad ne prisiljava dušu, već je potiče, usmjeruje je, zove je i pomaže joj čvrstom rukom, ali i veoma pažljivo. Bog je gospodar vremena, on je i pronašao vrijeme, mogli bismo reći, da bi mogao dovršiti odgoj čovjeka« (Huyghe).

2. *Poštovanje prema podložnicima.* — To je zapravo sama po sebi razumljiva posljedica poštovanja prema Bogu. Mogli bismo na poglavare primijeniti strogu Božju riječ Mojsiju: »Izuj obuću s nogu! Jer mjesto na kojem stojiš je sveto tlo!« (Izl 3, 5).

Osobe koje su nama povjerene jesu »sveto tlo«. Mi se lako nađemo u opasnosti da prezremo sveto. A Bog veoma ljubomorno pazi na svoje stvorove.

To veliko poštovanje iskazuje se na različite načine.

— Treba uvijek misliti na to da svaki čovjek mora ići svojim osobnim putem. Duše nisu serijski proizvodi. Nema ni standardnog odgoja koji bi vrijedio za sve. Ne možemo sebi stvoriti »tip« sestre. Ne možemo, da bismo to postigli, sve staviti na isti kalup te u najboljem slučaju ukloniti sve ono što ne paše »standardu«.

Apsolutno je nužno da poštujemo sposobnosti, darove, mogućnosti, pa i granice pojedinaca.

Treba »znati razlikovati, znati šutjeti, znati čekati« (Mazzolari).

— Stalno moramo imati pred očima da se Božje kraljevstvo sastoji od ljudi, koji moraju stajati uspravno, na nogama, i sami hodati. Odgoj nikad ne znači stati na nečije mjesto, nego pomoći mu. U redovničkom pak životu on ne može biti neko stalno skrbništvo. Ne smijemo sebi kao uzor uzeti ni odnos majke prema djeci jer ovdje imamo posla s odraslima, prema kojima moramo i postupati kao prema odraslima. Ima ljudi koji mogu načiniti sami tek nekoliko koraka i već počinju posrtati. A u Božjim očima ima vrijednost upravo tih nekoliko koraka, a ne oni koji su učinjeni samo uz poglavarevu ruku vodilju i uz pomoć štaka koje su im ovi posudili.

— Uvijek moramo imati na umu da se »rast« i normalan razvoj čovjeka ne mogu ostvariti ako nedostaje onaj temeljni element što ga nazivamo »osjećaj odgovornosti«. Prema tome, ako želimo u redovnici stvoriti taj osjećaj odgovornosti, potrebno je ostaviti joj dovoljno prostora za slobodu. Prevelika, gotovo bolesna kontrola škodi razvoju karaktera.

Zapovijedi kojima se želi više nego narediti ono što treba uraditi pa se propisuju i posve beznačajne pojedinosti pro-

tuodgojne su, jer oduzimaju prostor za slobodu i za osobnu inicijativu.

Papa Ivan XXIII ovako je formulirao veoma mudro pravilo: »Far, far fare, lasciar fare« (Učini, daj da se učini, pusti da se učini.)

— Poštivati osobne *karizme!* — Istina je, Božji smo predstavnici, no nemojmo si ni u kojem slučaju umišljati da Bog djeluje isključivo samo po nama. Nitko ne može zanijekati Bogu mogućnost da s nekom osobom stupi i u izravnu vezu. Predstavljajmo Božji autoritet, no nemojmo si uzurpirati monopol na nj.

Ako zanemarujemo karizme pojedinaca, griješimo ohološću, ometamo Božje djelovanje. Crkvena povijest (pa i ona nova) obiluje značajnim događajima te vrste.

— Poslušnost treba učiniti što lakšom. Shvatimo dobro: ne ide se za tim da se s puta ukloni žrtva koju svaki čin poslušnosti donosi sa sobom. Treba, radije, stvoriti idealne uvjete za pravu i potpunu poslušnost.

I podređeni se također mora osjećati odgovornim za svoju poslušnost. Onaj pak tko zapovijeda treba da olakša tu odgovornost nadahnjujući onoga kome zapovijeda pouzdanjem u vlastitu nadležnost i u čestitost onoga što se zapovijeda: mora mu učiniti što jasnijim da su izdane zapovijedi moguće. To će u određenim slučajevima dovesti do toga da se problemi prodiskutiraju zajedno s podređenima i zajedno razmotri plan akcije koju treba izvršiti.

3. *Poštovanje prema samome sebi.* — Poglavar je oruđe susreta između Boga i svojih podložnika. Tu pak zadaću ne može izvršavati ako povrh poštovanja prema Bogu i stvorovima nema i veliko poštovanje prema samome sebi i vlastitom poslanju.

To poštovanje znači samosvijest, realizam, osjećaj za vlastite granice, svijest o riziku. I tu ćemo istaknuti nekoliko točaka.

— Poglavar mora znati da je vršenje vlasti opasno. To može dovesti i do veoma podmuklog egoizma najrazličitijih vrsta. Sjetimo se da u svakome od nas (pa i u ženi) drijema tiranin.

— Ispravno vršenje vlasti za ženu je teže negoli muškarca »Bez sumnje je istina — kako to tvrdi psihologija — da žena koja ima vlast u rukama ne dospijeva tako lako kao muškarac do toga da strogost i dobrotu dovede do ravnoteže« (Pio XII). Žena je više sklona tome da sve uzme strašno ozbiljno i da ne razlikuje između bitnog i onog manjeg važnog. Nedostaje joj ona elastičnost, nužna u ophođenju s »ljudskim materijalom«. Ona polaže preveliku važnost slovu (na račun duha!) i zaboravlja da je pravilo sredstvo, a ne svrha.

— Ne zloupotrebljavajmo »staleške milosti«! »Nema sumnje da poglavari dobivaju od Duha Svetoga posebne milosti za obavljanje svoje funkcije. No krivo bi bilo misliti da te milosti oslobađaju poglavarice od posjedovanja ljudskih kvaliteta i nužnih nadnaravnih kreposti koje su im potrebne za vršenje službe. Često se javlja tendencija da se vjeruje protivno« (Huyghe).

— Čuvajmo se napose plašljivosti! — To je jedan od najopasnijih nedostataka pri vršenju autoriteta jer on vodi do najgorih pretjeranosti. Plašljiva poglavarica nema hrabrosti da u pravi čas stavi neku primjedbu, već je odgađa unedogled. I tako pomalo raste ljutnja, želja za osvetom i nezadovoljstvo. Kad je pak »čaša puna«, onda eksplodira na neki način, koji nije ni u kakvu razmjeru s razlogom od kojega je sve počelo.

Plašljivci su često najnepravedniji pri vršenju vlasti.

— Treba izbjegavati autoritatizam (pretjerano iskazivanje autoriteta). No, s druge strane, ne smije naći mjesta ni maternalizam, koji je opet neka vrsta deformacije materinskih osjećaja: to je igranje osjećajima da bi se što lakše postigli vlastiti ciljevi. To je samo prividna upotreba dobrote i nježnosti.

Autoritatizam ponizuje, deprimira, stvara strah i pogoduje licemjerju. Maternalizam je pak glavni uzrok infantilizmu stanovitih redovnica.

— Moramo se podsjetiti da su redovnice (osobito one pasivnog temperamenta) sklone tome da kopiraju način ponašanja svoje poglavarice prema drugim članicama zajed-

nice. Ako poglavarica nema osjećaja za takt, za iskrenost ili za ljubav, onda se takvo držanje može u redovničkoj kući udeseterostručiti, ustostručiti, već prema tome koliko je redovnica koje su podlegle opisanim tendencijama da se »prilagode« poglavarici.

Postavili smo mnogo pitanja. Neka od njih trebalo bi opširnije obraditi. Svaku misao trebalo bi da svi upotpune i prodube.

Različite točke mogu se, međutim, sažeti u ovoj temeljnoj misli: poglavar ostvaruje svoje poslanje na ispravan način samo onda ako postaje znak, 'sakramenat' za susret Gospodina s podložnicima u ljubavi.

Još samo jedna riječ ... za utjehu poglavarima! Nitko im ne zavidi na njihovu mjestu punom odgovornosti. Na prethodnim stranicama morali smo naglasiti ovo ili ono, ali to smo učinili (i želio bih da nitko ne posumnja u moje namjere) samo u duhu bratskog razumijevanja i sa sviješću kako je teška i mnogostrana zadaća poglavara.

Ne bih htio da ikoga obeshrabrim. S druge strane, mogli bi možda i poglavari na sebe primijeniti Isusove riječi: »Oprošteni su joj grijesi jer je mnogo ljubila.« Možemo imati nedostataka i slabosti, možemo praviti pogreške i zablude, no pred Bogom je odlučno da možemo dokazati da smo »mnogo ljubili ...«

O MREŽI USKIH OKA KOJA PROPUŠTA DEBELE RIBE

Zanimljivo je kako mi uvijek nastojimo da zavjete tumačimo što uže! Bavimo se *neobičnim poslom: sužavamo pogled sebi i drugima,* skraćujemo daleke dimenzije.

To se posebno jasno vidi kod zavjeta poslušnosti. Formalizam smo dotjerali do vrhunca. Tako smo uspostavili mrežu u koju se hvataju najmanje ribice, a one velike ribe izmiču kroz nju, trgaju je.

Prijeđimo sa slike na stvarnost! Dopusti mi jedno pitanje. Jesi li ikad ispovjedila propust ove vrste: »Bila sam neposlušna prema Bogu« — ?

Reći ćeš: pa svaki je grijeh u biti neposlušnost prema Bogu.

Ne mislim na to. Mislim na neposlušnost koja dublje zahvaća, pa ako se možda i ne zapaža lako. Sastoji se u tome da čovjek ne uzima na znanje Božju riječ, da je zamagljuje.

Čini mi se da je to najčešća vrsta neposlušnosti: čovjek se, naime, ne zabrinjava zbog toga, on u biti i ne želi uopće znati što Bog hoće i koji su njegovi planovi.

Možda ćeš ti nastaviti: pa kakve veze ima sve to sa zavjetom poslušnosti? Ja znam vrlo dobro da zavjet poslušnosti obvezuje na poslušnost pravilima i u okviru tih pravila na poslušnost poglavarici.

No ne misliš li ti također da sve to mora stajati na fundamentalnoj vrsti poslušnosti, koja je važnija od svih ostalih, naime na poslušnosti prema Božjoj volji. I ne misliš li da tu volju treba poznavati da bismo joj se mogli pokoravati?

Sreo sam redovnice koje su me usrdno molile: »Oče, recite mi u čemu se sastoji Božja volja?«

To je odviše jednostavno, draga sestro. Jesi li se ikad potrudila da upoznaš tu volju? Znaš li da je Bog govorio po Svetom Pismu te da nam po njemu i dalje govori? Kako se ti odnosiš prema čitanju Svetoga Pisma? Vjeruješ li da nam Knjiga postanka, Izaijina i Jobova knjiga, psalmi i Pavao nemaju zaista ništa reći o Božjoj volji?

Mi smo u Božjoj službi. To ponavljamo do dosade! A službenik treba da u najmanju ruku poznaje zapovijedi svoga Gospodara...

Redovnički život ima proročku zadaću. A kako ćemo zapravo ispuniti tu zadaću ako nam blisko ophođenje sa Svetim Pismom ne postane navikom? Kako uopće može redovnički život imati neki sadržaj bez te temeljne hrane, Božje riječi? Kako se uopće može govoriti o »spiritualnosti« ako se čvrsto ne vežemo uz Pismo i direktno se ne udubljujemo u povijest spasenja?

Hajde da budemo sasvim pošteni. Govorimo posve iskreno, da ne ispadnemo licemjeri. Što se tiče *direktnog* poznavanja Božje riječi, mi smo napola analfabeti, »zemlja u razvoju«.

Dogmatska konstitucija o božanskoj Objavi spominje redovnike samo jedanput. Opominje ih »jako i naglašeno da *učestalim čitanjem* božanskih pisama izuče nauzvišenije znanje — Isusa Krista« (25).

Dekret pak o suvremenoj obnovi redovničkog života izražava to još jasnije: »Članovi instituta treba da... Sveto Pismo *dnevno* uzimaju u ruke« (6).

»Dnevno«, pa to znači... *svakog dana!* A ono »uzeti u ruke«, da bi se isključio svaki nesporazum, još se objašnjava: »... na čitanje i razmatranje«.

I za mene i za tebe vrijedi Gospodinov poziv: »Poslušajte moj glas!« (Jer 11, 7) Isto tako: Bog očekuje nešto pažnje od nas. On hoće da govori. Nije li onda pravo da druge stvari stavimo u pozadinu, da utišamo druge glasove kako bismo čuli taj glas?

U Bibliji čitamo da je Bog u pustinji unišao u Mojsijev šator da bi govorio s njime. Pripazimo prije svega na obraćanje koje zadivljuje: »Tako bi Jahve razgovarao s Mojsijem licem u lice kao što čovjek govori s prijateljem« (Izl 33, 11).

I tu istinu moramo uvijek imati pred očima: ako je riječ o tome kako je naša zadaća da upoznajemo i čitamo Pismo, onda ne smijemo u prvom redu misliti na to kako treba da

analiziramo tekst, da čitamo fabulu, da neki prikaz čvrsto utisnemo u svoje sjećanje, da prihvatimo ideje. Ne. Bog dolazi u naš šator. A on govori s nama »kao što čovjek govori s prijateljem«.

Zar ćemo onda razočarati očekivanje Boga, koji traži od nas samo nešto pažnje? Hoćemo li čuti gorku Božju pokudu: »Ja sam vam jednako govorio, a vi me niste slušali!« (Jer 35, 14).

Ezekijel je jednoga dana opazio ruku koja mu je pružila svitak knjige. A glas mu je rekao: »Pojedi taj svitak te idi i propovijedaj domu Izraelovu!« (Ez 3, 1).

I mi imamo proročku misiju. I mi moramo s nekim govoriti. Čitav naš život treba da bude svjedočanstvo, propovijed. A prije svega treba da pojedemo svitak knjige, to jest Sveto Pismo, koje sadržava Božju riječ. Inače ćemo samo »sijati vjetar«.

Pokušajmo samo mirno pojesti svitak knjige! Imat ćemo upravo onaj isti osjećaj koji je osjetio i Ezekijel: »I pojedoh ga i bijaše mi u ustima sladak kao med« (Ez 3,3).

Ili — možda osjećamo strah pred Božjom riječi? Pavao nam to opisuje jasnim riječima: »Uistinu je živa i djelotvorna riječ Božja. Ona je oštrija od svakog dvosjeklog mača i prodire do rastavljanja duše i duha, zglobova i moždine, i može suditi nakane i misli srca. I nema stvorenja sakrivena pred njim. Naprotiv, sve je golo i otkriveno očima onoga kome moramo dati računa« (Hebr 4, 12—13). A to je sasvim naravno. Sreća je što imamo riječ koja nas tako dovodi u zabunu. Inače bismo se uspavali i naš bi život bio promašen.

Sjetimo se i toga da je Božja riječ stvaralačka. Ona je stvorila svijet. Ona je sposobna da i iz našeg života učini nešto veliko. To je uvijek djelotvorna riječ.

»Kao što daždi i sniježi s neba bez prestanka dok se zemlja ne natopi, oplodi i ozeleni, da bi dala sjeme sijaču i kruha za jelo, tako se riječ koja iz mojih usta izlazi ne vraća k meni bez ploda, nego čini ono što sam htio i obistinjuje ono zbog čega je poslah« (Iz 55, 10—11).

Riječ prodire u nas. Tu i tamo nećemo osjetiti nikakva osobita djelovanja. No o tome se i ne radi. Bog računa s »dugim rokovima«. Riječ će kasnije niknuti. Nakon dugog vremena donijet će ploda.

Važno je da to mi znamo sačuvati poput Marije: »A ona je sve to čuvala u svom srcu.«

Svakog jutra prije Pričesti mi molimo: »Gospodine, nisam dostojan da uniđeš pod moj krov, nego samo reci riječ i ozdravit će duša moja.« A ima knjiga koja sadržava tisuće Božjih riječi. I mi se kratimo da je otvorimo! Kako se nerazumno i protuslovno često ponašamo...

Sveti Jeronim kaže: »Tko ne poznaje Pismo, ne poznaje Krista.«

Na poznavanju Pisma on je gradio svoju mudrost nasljedovanja Krista.

Da li ti možda slijediš nekoga koga ne poznaješ?

MORAMO SE UČINITI BLIŽNJIMA

»A tko je moj bližnji?« (Lk 10, 30)

Treba da budemo zahvalni tome tvrdoglavom, pedantnom i prepredenom zakonoznancu. Svojim pitanjem, kojim je očito htio »uhvatiti« Isusa, izazvao je odgovor koji je iznio na svjetlo jedan od bitnih i najizvornijih aspekata kršćanske ljubavi.

»A tko je moj bližnji?«, pita taj »poznavalac zakona«. No pošto je ispričao priču o milosrdnom Samaritancu, Isus je preokrenuo pitanje: »Što ti se čini, koji je od ove trojice bio bližnji onome koji je upao među razbojnike?« (Lk 10, 36)

Stvar je veoma važna i zahtijeva da je dobro razmotrimo. »Ta tko je moj bližnji?« — htio bi, tobože, znati zakonoznanac. Isus mu ne odgovara na to pitanje. Mjesto toga on postavlja drugo (»Što ti se čini, koji je od ove trojice bio *bližnji...«), pošto je pokazao stanje jednog siromašnog čovjeka (a slučaj je bio osobit: radilo se o neprijatelju!)* — ranjenog, okrvavljenog, zbunjenog od udarca.

Dakle, treba da se maknemo iz središta interesa. Zakonoznanac se smjestio u to središte, a druge je postavio oko sebe (»a tko je moj bližnji?«).

To središte nisam ja, već svaki onaj tko se nađe na mom putu i potrebna mu je pomoć, razumijevanje drugih, ljubav.

Za kršćanina nije glavni problem da zna tko mu je bližnji (dakle da ustanovi na kome bi mogao prakticirati svoju ljubav), već je to: *»učiniti se bližnjim«*. Središte interesa treba da ja prepustim drugima.

Samaritanac nije razmišljao ovako: »Što će mi se dogoditi ako pomognem tom nesretniku? Izgubit ću vrijeme, potrošit ću novac, a možda ću i sam upasti među razbojnike.« On se, naprotiv, pitao: »Što će biti s tim nesretnikom ako

mu ja uskratim svoju pomoć, ako pobjegnem odavde, ako zažmirim na oba oka pa se pričinim kao da nisam ništa vidio...?« Eto, kako je on premjestio središte interesa! Samaritanac je zauzeo ispravan stav: sve je gledao sa stanovišta drugoga.

Ne radi se, dakle, o tome da znam *koga* treba da ljubim, već moram imati na umu: *svi* imaju pravo da ih ja ljubim. »Potreba« je dovoljan razlog za svakog čovjeka da posjeduje moju ljubav.

Prema tome, moram se primaknuti, približiti se, postati bližnji svima, a napose onima koji su daleko od mene. Kršćanska ljubav uklanja sve udaljenosti jer me sili da budem »bližnji« svakome onome koga sretnem na svome putu.

O svemu tome treba da razmišljamo, da se ispitujemo o tom, pa i da osjetimo — grižnju savjesti. Često se optužujemo da smo se ogriješili o ljubav prema drugima, no premalo. Naših je grijeha u tom pogledu mnogo više.

Ima jedno područje na kome su naši propusti, propusti da iskažemo ljubav, zaista enormni.

Možda nismo nikad pomislili na to, no više od svega sagriješili smo time što nismo »iskazali ljubav«. Da, jer ne možemo se zadovoljiti time što nam nije »nedostajalo ljubavi«. Treba da budemo i *stvaraoci ljubavi,* da se učinimo »bližnjima«.

Kad počinjemo dan, recimo: »Ljubav našu svakidašnju daj nam danas!«

»Daj mi, Gospodine, da budem dobar bližnji za sve one koje sretnem.«

To bi bila kulminacija kršćanskog života.

NE MOŽEŠ BITI ZAO JER TE JA LJUBIM

Na koji način mogu praktično da budem »bližnji«? Krist je rekao: »Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge. *Kao što sam ja ljubio vas,* tako i vi ljubite jedni druge.« (Iv 13, 34)

Eto! Moramo otkriti apsolutnu originalnost kršćanske ljubavi. A to je ljubav koja se strogo razlikuje od svakog sasvim ljudskog osjećaja solidarnosti, filantropije, kao onog nejasnog: »treba činiti dobro«.

»Dajem vam novu zapovijed.« Susrećemo se s novinom koju je odredila sama narav te ljubavi, o kojoj je govorio Krist. Ta se ljubav po svojoj naravi razlikuje od svake ljudske ljubavi.

Kršćanska ljubav ima, zapravo, svoj izvor u Bogu, a ne u čovjeku. To je ljubav koja dolazi odozgo i utoliko je više kršćanska ukoliko se više prilagođuje, poistovjećuje s Kristovom ljubavi.

Sav problem originalnosti sastoji se, dakle, u ovome. Treba vidjeti *kako je Krist ljubio,* pa se prema tome i vladati.

1. *Ljubav Isusa Krista je ljubav po kojoj on daruje samoga sebe.* — Ispravno je zapaženo da je tim činom započeo prijelaz iz Staroga u Novi Zavjet. U Starom su Zavjetu ljudi dobivali darove od Boga, a u Novome Zavjetu taj je dar Bog sam. *Nema više Božjih darova, već je dar Bog sam.* Bog više ne upućuje riječ po prorocima, već je Riječ postala tijelom i prebivala među nama.

To je pravo središte kršćanske ljubavi. Ljubiti, činiti djela ljubavi, to ne znači raditi nešto za druge, darovati

neku stvar, već darivati sebe. *Problem se ne sastoji u tome da se dade nešto, već u tome da čovjek dade sebe. Nije to* problem organizacije, već problem darivanja.

Bez tog totalnog darivanja samih sebe ostat ćemo na rubu prave kršćanske ljubavi.

2. *Inicijativa u ljubavi.* — Krist uvijek čini prvi korak. On stalno ima inicijativu. »U ovome se sastoji ljubav: nismo mi ljubili Boga, nego je on ljubio nas...« (1 Iv 4, 10) »Što se nas tiče, mi ljubimo jer je on nas ljubio prije« (1 Iv 4, 19).

Podsjetimo se nekih epizoda iz Evanđelja: Samaritanke, Zaheja, udovice iz Naima, uzetog čovjeka u ribnjaku, množtva pri umnoženju kruha. A Isus uzima inicijativu, daje samoinicijativno svoj dar, dolazi prvi ususret svojom ljubavi.

Ne smijemo čekati da nam drugi dođu čekati na vrata. Prava kršćanska ljubav ne čeka da je drugi »potraže« svojom izričitom molbom, već predusreće tu molbu, ide van, uzima inicijativu, ide u potragu za bratom.

3. *Ljubav bez naplate.* — Isus ljubi bez naplate, »badava«. Ne pita za razlog, ne sudi i ne presuđuje. Traži isključivo tu povlasticu da ljubi i da služi.

Naša je ljubav često izmiješana s mnogo šljake, koja je čini tvrdom i udaljuje je od božanskog modela. Napast pak da osjećamo neku superiornost (a u samostanima ponekad zaista ima odvratne »rasne nadutosti«), stanovit nesvjestan običaj da sudimo i osuđujemo, stanovit (duhovno izrođen) »interes«, izvjesni sekundarni ciljevi pri izvršavanju djela ljubavi — sve to neumoljivo baca sumnju na iskrenost naše kršćanske ljubavi.

Moramo naučiti da ljubimo »gratis«, apsolutno bez ikakva svoga interesa (a to je mnogo teže negoli se obično misli), tako da se mi sami sasvim izgubimo, da ništa ne očekujemo, ništa ne zahtijevamo. Ostaje nam samo jedan, Kristov privilegij: ljubiti i služiti!

4. *Stvaralačka ljubav.* — Mi imamo uvijek u pripremi mnoge izgovore da opravdamo svoju krivnju koju počinjamo time što ne ljubimo. Drugi imaju nedostatke, pogreške, ili su zli. Ovaj bližnji je tako malo privlačan. Onaj pak tamo čini se da poduzima sve da bi spriječio ostvarenje »nove

zapovijedi«. Ta nas prosječnost bližnjih obeshrabruje, bijeda nas udaljuje od njih. Ljudi su zli. Odijelo, dah i... duša siromaka smrde...

S obzirom na tu ne baš privlačnu sliku mi se osjećamo ovlaštenima da zatvorimo srce i prisvajamo si pravo da potražimo ljude koji će biti vredniji naše ljubavi.

Tako radimo da ne bismo »profućkali« svoju ljubav. Uglavnom, krivi su drugi. Ti drugi sprečavaju nas (kako ružna riječ!) da svoju ljubav provodimo u djelo.

Koliko li je, međutim, drukčiji bio Isusov stav! Nije dao da ga obeshrabre ni grijeh preljuba, ni Magdalenina prošlost, ni prisutnost Samaritanke, ni ne baš ispravno Zahejevo djelovanje, ni prosječnost ostalih.

On ih je jednostavno ljubio. Stao je na njihovu stranu. Direktno ih je branio protiv općeg mišljenja o njima, koje se licemjerno škandaliziralo zbog njih.

Ljubio ih je i zato ih je učinio boljima.

To je bilo čudo kršćanske ljubavi! Stvaralačke ljubavi. Ljubavi koja neće da osuđuje, nego stvara dobro.

Oko nas ima mnogo tih »prosječnih«, beskorisnih, »zlih« ljudi. No što su oni upravo takvi, tome je veoma često uzrok samo to što ih nikad nitko nije ljubio. Nisu osjetili svoj »dio« ljubavi. Mali su jer im je nedostatak ljubavi onemogućio da porastu.

Prava kršćanska ljubav je stvaralačka ljubav. Ne zaustavlja se pred zločom, grdobom, grijehom, »zadahom« drugih. Ide u dubinu i tako izaziva čudo.

U jednom poznatom filmu govori glavna junakinja svome zaručniku: »Ti ne možeš biti zao jer te ja volim.« To je zaista stvaralačka ljubav. Što je na svijetu toliko zla, tome je uzrok i to što mi prema tome zlu osjećamo samo gađenje, odvratnost, gnušanje, a trebalo bi da mu pokažemo ljubav.

Ne ljubimo druge ljude zato jer su dobri, no drugi bi mogli postati dobri kad bismo ih ljubili.

Bernanos kaže: »Iskustvo me je prekasno uvjerilo da nije moguće bića objasniti njihovim pogreškama, već — naprotiv — onime što je u njima ostalo nedodirnuto, čisto, onime što je u njima ostalo iz njihova djetinjstva, pa makar to trebalo i negdje duboko potražiti.«

Prava kršćanska ljubav mimoilazi pogreške i »zadah« drugih. Ide u njihovu dubinu te traži, otkriva, budi i pokreće ono što je ondje još nedodirnuto, čisto, pa i u sasvim iskva-

renim bićima. Iznosi na svjetlost njihov bolji dio, te nastoji da to i drugi vide. To je stvaralačka ljubav!

5. *Trebamo druge.* — »Krist ne samo da se daje, *već se čini i manjim od nas:* na Božić je dijete, a za vrijeme smrtne muke je prosjak. Pred Samaritankom, pred Zahejem, pred Marijom Magdalenom, prilikom pranja nogu, svuda, on se pravi manjim od onih koje ljubi. Pravi se kao da ih treba, i to ne zbog varke ili iz nekog rafiniranog računa, već da bi u njima probudio ono njihovo »bolje ja«, njihovo srce, njihovu plemenitost. Hoće ih učiniti sposobnima da daju« (B. Bro).

Klasičan je primjer za to onaj slučaj sa Samaritankom. Krist joj želi dati najveći dar, a počinje tako da je... nešto moli. »Ženo, daj mi da pijem.« To je kulminacija kršćanske pedagogije i ljubavi.

Samo onaj tko zaista ljubi sposoban je moliti nešto od drugih. I samo tko mnogo ljubi može mnogo i tražiti, naravno, od onih kojima bi trebalo dati. Moramo prihvatiti to da trebamo njihovu pomoć...

Đavola (oprostite!) svi obziri prema poštovanju, iskazivanju počasti, prema dostojanstvu! Đavola (oprostite opet), s onom brigom »samo ne zahtijevati ništa«, »držati distancu«.

Jedini primjer koji bismo uvijek trebali da imamo pred očima jest onaj Kristov kad je stavio ručnik o bok i oprao apostolima noge.

Mi se dajemo u onoj mjeri u kojoj smo pripravni da nam bude potrebna pomoć drugih, u onoj mjeri u kojoj smo spremni da se sami »izgubimo« te da se učinimo malenima, da budemo posljednji.

6. *Ne ljubi se zbog šale.* — On nas nije ljubio »iz šale«. Dao se na put ljubavi prema čovjeku i išao je tim putem do kraja. A stigao je dotle da je darovao i svoj život.

»Po tom smo spoznali ljubav što je on za nas dao svoj život. Tako i mi moramo dati svoj život za svoju braću« (1 Iv 3, 16). I zatim: »Ovo je moja zapovijed: ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio! Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje« (Iv 15, 12—13).

Nije moguće zadovoljiti se ljubavlju u nekom skraćenom obliku, ljubavlju unutar nekih određenih granica. Ako u našem srcu nema sposobnosti da idemo do kraja, da se ne zaustavljamo na pola puta, već da dospijemo do toga da, ako se to bude od nas tražilo, dademo i svoj život, onda pokazujemo da nismo shvatili baš ništa o zahtjevima kršćanske ljubavi.

Gospodine, možda govorim nerazumno, ali ja tako u ovome momentu osjećam. Nemoj mi zapovjediti samo da ljubim (kao u Starom Zavjetu), već da ljubim upravo onako kao što si ti ljubio. Za moje slabe sile to je zaista previše. Držćem pred tom zadaćom.

Ako moja ljubav prema drugome želi da bude zaista kršćanska, treba da savršeno nasljeduje tvoju.

I ne preostaje mi drugo nego da te zamolim: pozajmi mi svoju ljubav!

TVOJE »DA« JE STUP SVIJETA

D. M. Turoldo je ispravno rekao da poviješću svijeta upravlja jedna sasvim jednostavna riječ: *fiat.*

U Svetom Pismu nalazimo četiri puta *fiat,* a oni predstavljaju isto toliko temeljnih stupova svijeta.

1. Prvi *fiat* nalazimo u Knjizi postanka. To je izraz božanske stvaralačke riječi: »Fiat firmamentum in medio aquarum... (Neka bude svod posred voda!)... I bi tako.«

»Fiat lux! (Neka bude svjetlosti!) I bi svjetlost.«

»Fiant luminaria... (Neka budu svjetlila!)... I bi tako.«

Tim *fiat* Bog je istupio iz vlastite tamne šutnje misterija i dao je da se stvore stvari ni od čega.

2. Drugi *fiat* izrekla je Marija: »Fiat mihi sucundum verbum tuum (Neka mi bude po riječi tvojoj).« Čim je ta riječ bila u Nazaretu izrečena, Bog je sišao na zemlju i postao čovjekom. Tim se *fiat,* Marijinom riječi, utjelovila Riječ, Verbum. Božji sin je »udario svoj šator među nama«.

3. Treća *fiat* prošaptao je Isus u Getsemanskom vrtu. Taj je *fiat* proizišao iz dramatične suprotnosti između tijela i duha. Tu je ta riječ već ovlažena krvlju. »Non mea voluntas, sed tua fiat! (Neka ne bude moja volja, nego tvoja).«

Taj je *fiat* prouzročio da usred noći plane iskrica svjetla našega otkupljenja. »Božji neprijatelj vraća se kao prijatelj. Nepomirljiva pravednost ustupa mjesto praštanju i ljubavi. Čovjek, izgubljen stvor, počinje se opet nadati spasu« (Turoldo).

4. Četvrti je *fiat* naše molitve. Molitve kojoj nas je naučio Isus. »Kad molite, ovako molite: ... fiat voluntas tua

sicut in caelo et in terra (neka bude tvoja volja kako na nebu tako i na zemlji).«

Ta riječ ima moć da ponovno uspostavi jedinstvo moga bića nakon nereda i raspada što ga je prouzročio grijeh, da uspostavi božansku harmoniju u meni, da mi vrati moje lijepo i prvobitno lice »prema slici i prilici Božjoj«.

S onim prvim *fiat* prisustvujemo rođenju svijeta. Drugi karakterizira rođenje Krista, treći nam daje da zasvijetli nova nada. Četvrti pak fiat, onaj naš, daje nam da se iznova rađamo u svetosti.

Ta četiri *fiat* u uskom su međusobnom odnosu. Spojeni u jedno, postaju karike jednog jedinstvenog lanca (lanca oslobođenja!).

Razmislimo: Bog je stvorio sve ljepote svemira. Sve stvari nose obilježje božanske veličine i dobrote.

I onda: čovjek — remek-djelo stvaranja. Blato, ali Stvoritelj mu je udahnuo svoj duh. Blato, ali obdareno razumom i slobodom. Blato, ali u stanju da ljubi i da se klanja. Blato, ali oblikovano prema slici i prilici Božjoj.

U jednu ruku čovjek je sinteza svega stvorenog, predstavnik zemlje (»iz blata zemlje«).

S druge strane, on je prikaz i izraz nevidljiva lica Božjeg (»prema slici i prilici Božjoj«).

Sada Bog može zaista »otpočinuti«. Stvaranjem čovjeka njegovo je stvaralačko djelo završeno.

Čovjek pak, koji je predstavnik svih bića u razgovoru s Bogom, više cijeni kletvu od molitve, bunu negoli ljubav.

Grijeh Adama i Eve ne ostaje ograničen na njihovu osobu i na njihovu sudbinu, već pogađa sudbinu cijelog čovječanstva, da, svega stvorenog. Sva bića izdali su njihovi kvalificirani reprezentanti.

Stavljena je odlučna točka na poredak stvorova. Pad prvog para ljudi imao je za posljedicu da je sve stvoreno ispalo iz jedinstva s Bogom i survalo se u ponor nereda, raspadanja, očaja i smrti.

Šutnja. Razgovor između stvorenja i Stvoritelja grubo je prekinut. Šuti Bog, šuti čovjek.

Između oba pola stvorio se razmak poput ponora.

Čovjek više nije u stanju da ponovno stigne do Boga. Zato Bog preuzima inicijativu i silazi k čovjeku.

Eto činjenice utjelovljenja. Eto Marijina *fiata*, eto Isusova *fiata* na Maslinskom brdu. To su dva stupa novog »stvaranja«.

Na zemlji se probudila nada u novi život. Za čovjeka su se otvorila vrata spasa. Dva pola opet se spajaju nad križem. Nebo i zemlja ponovno razgovaraju. Izmiruju se. Na licu čovjeka odsjajuje slika i prilika Božja. Sve stvoreno ponovno je sjedinjeno i, pošto je grijeh survan u ponor, opet je obnovljeno u Stvoritelju. Otkupljenje je poput novog stvaranja. Nastaju »novo nebo i nova zemlja«.

No i u tom »drugom stvaranju« ima nenadoknadivo mjesto za čovjeka. I za tebe i za mene. A da bi to novo stvaranje bilo potpuno, treba da se Marijinu i Kristovu *fiat* doda nova karika, naš vlastiti *fiat*.

»Fiat voluntas tua (neka bude volja tvoja).« Drugim riječima: pripravnost da uđemo u Božji poredak, u Božji plan.

Samo ako bez rezerve izgovoriš svoj *fiat* i živiš ga do krajnjih konsekvencija, moći će se »novo stvaranje« smatrati savršenim. Sve stvoreno bit će ponovno uspostavljeno u Stvoritelju.

Bez tvojega *fiat*, bez tvojega »da«, bez tvojega pristanka uz božansku volju, ostat će na zemlji zona odbijanja, raspadanja, nereda, prekinut razgovor, šutnja koja uznemiruje.

Jesi li ikad razmišljala o tome? U tvojim je rukama hoće li »novo stvaranje« ostati nedovršeno i zbog toga propasti.

EVO ME ... EVO GA!

U Bibliji nalazimo još jednu drugu riječ, koja se često ponavlja i koja ima pun sadržaj: *ecce (evo)!*

»Poslije tih događaja Bog stavi Abrahama na kušnju. Zovnu ga: »Abrahame!« On odgovori: »Evo me!« (Post 22, 1).

Abrahamova veličina može se sažeti u odgovoru: »Evo me!«

Evo me! Upravo zbog toga s pravom gledamo u Abrahamu oca svih vjernika.

Evo me — izriče njegov stav: on sluša, pripravan je da posluša Božju riječ.

Čujmo jednu priču iz Starog Zavjeta: »Mladi je Samuel služio Jahvi pod nadzorom Elijevim. U ono vrijeme Jahve je izrijetka govorio ljudima, a viđenja nisu bila česta. No jednoga je dana Eli ležao u svojoj sobi — oči su njegove počele slabiti te više nije mogao vidjeti — svijećnjak Božji još nije bio ugašen, i Samuel je spavao u svetištu Jahvinu, ondje gdje je bio Kovčeg Božji. I Jahve zovnu: »Samuele, Samuele!« A on odgovori: »Evo me!« I otrča k Eliju i reče: »Evo me! Ti si me zvao!« A Eli reče: »Ja te nisam zvao! Vrati se i spavaj!« I on ode i leže. I Jahve opet zovnu: »Samuele! Samuele!« Samuel usta, ode k Eliju i reče: »Evo me! Ti si me zvao!« A Eli odgovori: Ja te nisam zvao, sine! Vrati se i spavaj!« Samuel još nije poznavao Jahve i još mu nikada ne bijaše objavljena riječ Jahvina. I Jahve zovnu Samuela po treći put. On usta, ode k Eliju i reče: »Evo me! Ti si me zvao!« Sada Eli razumije da je Jahve zvao dječaka. Zato reče Samuelu: »Idi i lezi, a ako te zovne, ti reci: Govori, sluga tvoj sluša.« I Samuel ode i leže na svoje mjesto. I

dođe Jahve i stade, i zovnu kao prije: »Samuele, Samuele!« A Samuel odgovori: »Govori, sluga tvoj sluša.« (1 Sam 3, 1—10)

Rečeno je da bi se o životu sveca mogle kazati ove riječi: *Čovjek koji točno sluša, uživa Božje povjerenje, pripravan je reći: »Evo me, dolazim!«*

Ne možeš stoga biti ni sveta ni savršena redovnica ako nisi stalno spremna da slušaš (a na to ćemo se još vratiti).

Ako je čovjek jednom shvatio Božji poziv, onda njegov odgovor mora glasiti: »Evo me!« Time želimo istaknuti da se čovjek stavlja sasvim *na raspolaganje* Bogu, da prihvaća Božju volju, da se nudi na službu Bogu. »Ecce ancilla Domini — evo službenice Gospodnje!«

To je slobodna ponuda, to je slobodno, odgovornosti svjesno prihvaćanje.

Pogledajmo u Novi Zavjet! »Sutradan opet stajaše Ivan s dvojicom svojih učenika. Ugleda Isusa, koji je onuda prolazio, i reče: »Evo Jaganjca Božjeg!« (Iv 1, 35 sl.)

Ono *evo me* postaje *evo ga.* Ivan, kome je bila namijenjena uloga prethodnika pa je zbog toga morao izreći riječi »evo me«, sada upućuje na Božje janje: *evo ga,* on je tu.

Naša se glavna zadaća sastoji u tome da upućujemo na Krista, da pokazujemo na Krista. Posred tolikih ljudi koje je obuzela ravnodušnost, koje su skrenule i omamile mnoge zemaljske stvari, moramo ponavljati zov Ivana Krstitelja: gledajte ga, on je tu!

No — pazimo — to je moguće samo ako smo prije naučili reći: *evo nas,* to jest ako se bez ikakvih uvjeta predajemo Bogu, ako bez rezerve prihvaćamo njegovu volju, ako se odričemo vlastitih planova da bismo se sasvim uključili u Božji plan.

Evo me! Evo ga! Ovo drugo pretpostavlja ono prvo.

Kršćanski život, a pogotovo redovnički, *mora biti sasvim proziran.* Ili smo, dakle, prozirni da bismo iznijeli na vidjelo Kristovu sliku ili — ništa. Ako je redovnički život promašen, onda se to naziva »neprozirnošću«. Nitko ne primjećuje prisutnost Krista, jer mi prekrivamo njegovu sliku. Pa i ma koliko se mučili vičući *»evo ga«,* nitko nam ne vjeruje, nitko ne zamjećuje njegovu prisutnost i mi ispadamo smiješni.

Radi se, dakle, o tome — ponavljam to — da budemo prozirni. Važno je da odbacimo sve ono čime prekrivamo Krista. Moramo biti pripravni da, poput Ivana Krstitelja, i sami iščeznemo.

Ponajviše prekrivamo Krista vlastitom voljom. Želimo se postaviti na njegovo mjesto.

Evo me! To znači biti proziran poput kristala. Ako tada upućujemo na Boga, dostojni smo da drugi vjeruju našemu svjedočanstvu.

Oca Paula Gauthiera, velikog svećenika, koji je u Nazaretu i u Betlehemu radio kao zidar da bi siromasima pomogao da dođu do kuća, pozvali su jednog dana da održi predavanje i da protumači kršćansku poruku. Dvoranu su ispunili ljudi koji su se otvoreno izjasnili za ateizam ili su pripadali drugim religijama.

Otac Gauthier govorio je o Kristu, o Njegovu djelu i o Njegovoj poruci. Govorio je o Crkvi i o kršćanima koji će to djelo dalje provoditi i predavati.

Iznenada skoči sa stolice jedan radnik i prekine ga:

»A biste li vi bili pripravni da se dadete razapeti na križ poput Krista? Samo me to zanima. Sve je ostalo potpuno nevažno...«

Temeljno pitanje koje mora postaviti sebi i svatko od nas glasi: mi smo Kristovi učenici i slijedimo ga. Dobro. No jesmo li zaista spremni da i posljednju dionicu puta pođemo za njim — sve do Golgote?

Treba imati odvažnosti da se odgovori na to odlučno pitanje.

Krist u Betlehemu. Tako je lako pred njim lijevati suze od ganuća pa istovariti čitav teret sentimentalnih osjećaja, učiniti iz toga nešto poetično.

Isus — stolar u Nazaretu. Vidimo ga kako odbacuje strugotine, kako barata blanjalicom i provodi sasvim običan život. I tog Krista poznajemo bar donekle, ako i ne potpuno. (Trideset godina povučenosti!)

Krist-čudotvorac. Pretvara vodu u vino, utišava glad velikog mnoštva ljudi. Pojavljuje se kao jaki Bog, koji nas čini ponosnima i mi mu rado iskazujemo svoje pristajanje uza nj... Kad je pak umnožio kruh, htjeli su ga čak proglasiti kraljem.

Krist koji govori mnoštvu. On ga oduševljava za sebe. Izaziva i udivljenje svojih neprijatelja. »Nitko nije govorio kao ovaj.«

Krist koji liječi bolesne. Bliz je ljudskoj nevolji. »Isus se, ganut, dotače njihovih očiju i oni odmah progledaše i pođoše za njim« (Mt 20, 34). »Hoću, budi čist!« (Mk 1, 41). »Tebi zapovijedam: ustani, uzmi nosiljku i idi kući!« (Lk 5, 24). »Ne plači!... I mrtvac se podiže i progovori, a on ga dade njegovoj majci« (Lk 7, 14—16). Takav Krist ispunja nas zaista ganutošću.

Krist koji upućuje žestoke napadaje na licemjerstvo farizeja. — On pravi sebi bič od užeta da bi hram očistio od trgovaca. Nije teško stajati na njegovoj strani i s njime izgarati u svetoj uzbudi.

Krist na Taboru. — »I preobrazi se pred njima. I zasja mu lice kao sunce, a haljine mu postadoše bijele kao svjetlost« (Mt 17, 2). I mi bismo htjeli poput one trojice učenika razapeti svoje šatore pa da više ne siđemo s toga brda svjetlosti.

Krist na Golgoti. — Postoji i on. Čovjek koji zna za patnje. »Tako mu je lice bilo neljudski iznakaženo te obličjem više nije naličio na čovjeka« (Iz 52, 14). »Ne bijaše na njemu ljepote ni sjaja da bismo se u nj zagledali, ni ljupkosti da bi nam se svidio. Prezren bješe, odbačen od ljudi, čovjek boli, vičan patnjama, od koga svatko lice otklanja, prezren bješe, odvrgnut... Mi smo držali da ga Bog bije i ponižava... Zlostavljahu ga, a on puštaše i nije otvorio usta svojih« (Iz 53, 2—7).

Jesmo li zbilja pripravni da i takvog Krista prihvatimo i da ga slijedimo? A to sigurno nije lako. To nam razjašnjuje jedan dobar primjer: sjetimo se prvoga pape!

Petar kaže na Taboru: »Gospodine, dobro nam je ovdje biti. Ako hoćeš, načinit ću ovdje tri sjenice...« (Mt 17, 4).

U Getsemanskom vrtu Petar spava. Gospodin se za to vrijeme znoji krvlju.

U dvorištu velikog svećenika vidimo Petra kako grije sebi ruke na vatri. No jedna djevojka upropaštava sve: »I ti bijaše s Nazarećaninom, Isusom!« Odmah zatim skupila se čitava gomila ljudi. Ustraju pri svome: »Doista, i ti si od njih!« ... Petar se stade kleti pa odgovori: »*Ne znam čovjeka o kome govorite!*« (Mk 14, 66—72)

Petar je vidio preobražena Isusa, ali sad se susteže od toga da prizna tog izudaranog, poniženog, uvrijeđenog, popljuvanog Krista. Ne poznajem tog čovjeka.

Na uzvisinu Tabora Petar je formalno došao skokom, ali na neugodnom križnom putu noge su mu zatajile...

Vratimo se sada onome pitanju s početka: jesmo li spremni da se s njime dademo razapeti? Da ga slijedimo i na Golgotu?

Kad u suton našega života naše umorne i promrzle ruke budu instinktivno tražile neko ognjište na kome bi se mogle ogrijati, onda za nas neće biti većega veselja od onoga ako budemo mogli reći: »Da, i ja sam bio s tim čovjekom. Bio sam uvijek s njime. Od početka sam ga slijedio, i u Betlehemu, i u Getsemanskom vrtu, i na Taboru, pa i na Golgoti... Da, poznajem tog čovjeka o kome govorite.«

Tada će i on »prepoznati« nas — nas, svoje suputnike...

RAJ NA GOLGOTI

Dok sam jednom putovao po Španjoskoj, pade mi u oči kako se u umjetničkim djelima (i to u onima značajnim, beznačajnim, pa i u onima posve skromnima) izvanredno često ponavlja tema raspeća. U usporedbi s drugim događajima iz Isusova života Golgota ima više nego važno mjesto.

Mnogi prikazi razapinjanja, koje karakterizira snažan realizam, još su mi i sada jasno pred očima u svem svome snažnom, dramatskom izrazu.

No više od svega iznenadio me i zapanjio jedan posve običan prikaz. Bio sam došao s Atlantika gore u golem, suncem obasjan, širok krajolik Mesete i ondje sam u pašnjacima otkrio velik, u sivom kamenu izrađen monument. Nakon nekoliko koraka našao sam se u spilji. Bile su tu jaslice. Ušao sam. Sve je bilo tu: i pastiri, i Josip, i Marija, i vol, i magarac. Ali dijele nije ležalo na slami i u jaslicama, kao obično, već je bilo razapeto na križu!

Tamo su to dobro shvatili. Golgota nije samo prolazna epizoda, posljednja etapa u Isusovu životu. Krist je već od Betlehema opterećen križem. Između jaslica i križa uzak je odnos.

Sav Isusov život bio je izvršen na križu.

Put križa, put smrti, utječe u život. Križ je tamo nasađen, ali to je prijestolje janjeta, drvo života, koje stoji usred raja.

»*Stupio sam u kuću i kad sam se ogledao naokolo, nađoh čovjeka koji je bio podvrgnut strašnom razapinjanju. 'Želim te osloboditi križa', rekoh mu. Pokušao sam da mu izvučem čavle iz nogu. No on mi odgovori: 'Pusti me tu gdje jesam!*

Neću da siđem s križa dok se ne sjedine svi ljudi, sve žene, sva djeca, da me zajedno skinu s križa!' Ja mu na to rekoh: 'Ali kako ja mogu podnijeti tu tvoju tužaljku? Što ja mogu učiniti za tebe?' On mi odgovori: 'Pođi u svijet i reci svima koje sretneš: Jedan čovjek je pribijen na križ.'« (Fulton J. Sheen)

Na Golgoti se ne argumentira, nego se razmatra, uči se. »Riječ je tijelom postala da pokaže Boga. Ta riječ je riječ Boga, navješćuje Boga, upućuje na Boga. Krist nam na križu u šutnji daje na znanje što je Bog i što on radi. U njegovim čudesima očituje se njegova moć, a isto tako i njegova dobrota. U njegovim riječima pokazuje se Božja mudrost, znanje što ga Bog ima o tajnama srdaca i povijesti, i njegova istina. *No tu, kakvog li paradoksa, ne preostaje više nikakva moć.* On ne pravi nikakvih čudesa. Bez obrane prepušta se on na preslušavanjima svojim neprijateljima. Više ne govori da bi poučio mnoštvo i da bi objavio ono što će biti, već samo još da oprosti i da moli kao čovjek koji ne može više ništa. On je prije svega razgolićen, lišen časti, moći i svega što čovjek posjeduje. On je Bog, transcendentni Bog, koji sve nadilazi. Sada on nema više ništa, već još samo to da je tu. Ne preostaje mu ništa drugo nego to za nas žrtvovano tijelo i ta za nas prolivena krv. Preostaje samo dar što ga on čini time što se za nas predaje« (L. Lochet).

Golgota je najviša Božja objava.

Naše spoznanje Boga bit će to dublje i savršenije što smo više spremni da ne samo kao hodočasnici i promatrači idemo na Golgotu, već kao osobe koje sudjeluju u tome. Nećemo se ograničiti na to da promatramo križ, već hoćemo da se i sami ispružimo na njegovim gredama. Muka je drama života i smrti koju treba izvršiti i izdržati u vlastitom životu, na vlastitom tijelu, u svim njegovim dijelovima.

Ima spoznanje Boga u gloriji. Mi ćemo ga imati u raju zahvaljujući onome »lumen gloriae«, o kome govore teolozi.

Ovdje na zemlji ima spoznaja Boga druge vrste, prouzročena onim što bih ja, pa da i nisam teolog, mogao nazvati »lumen crucis«, svjetlo križa.

Proslavljeno lice Gospodina gledat ćemo na nebu.

Njegovo drugo lice, ono izobličeno od krvi i popljuvano, možemo promatrati već sada, na zemlji.

Naša će *spoznaja* biti samo tada duboka i savršena ako su i naša ramena svinuta pod teretom križa, ako i naše noge nose čavle koji se ne mogu ni s čim zamijeniti i o kojima se ne može diskutirati.

To može izgledati kao paradoks, no to je istina kršćanstva. Ovdje na zemlji možemo raj vidjeti samo na Golgoti.

MOĆI TRPJETI — VELIKO BOŽJE DOBROČINSTVO

»Dana mi je milost ne samo da vjerujem, već i da trpim« (Pavao).

Za apostola naroda patnja je, dakle, milost jednaka onoj što mu je dano da vjeruje.

A jedan pak apostol naših dana (mogli bismo reći i »prorok«) piše: »Osjećam sa sigurnošću milost da je *patnja veliko dobročinstvo.* Mogu postojati razlike u zaslužnosti, već prema stupnju patnje: zato zauvijek ostaje dobro patnje, ma kako se ona podnosi« (don Mazzolari).

Pokušajmo da shvatimo zašto je patnja u našem životu velika »milost«, najbolji način na koji se očituje Božja dobrota u odnosu prema nama.

1. Isus je htio da svijet otkupi križem. Možemo utrošiti milijarde riječi, razviti stotine teorija, otkriti hiljade motiva, no ostaje neporeciva činjenica: Isus je odabrao put Kalvarije.

Svijet je postao suhom zemljom, koju pokriva krasta grijeha, egoizma, kukavičluka i ljudske nepravde. Isus je htio da se ta krasta slomi, da se smekša, da je prožme svojom krvi.

Na Veliki Petak zemlja se raspukla (potres je popratio Isusovu smrt!). Kroz te raspukline prodrla je Spasiteljeva krv poput »struje žive vode« i kletva je bila povučena, kazna opozvana, nestalo je suhoće, egoizam je bio u velikoj mjeri potisnut, a iz zemlje, koja je bila oplođena time, opet je niknuo život.

Kristova krv. Pa i naša krv. Naše suze. Zapravo, Krist nam je dopustio da se pridružimo njegovu otkupiteljskom djelu. Dopustio je, da i mi, naravno, pođemo putem kojim je on išao. »Sada nalazim radost u patnjama koje podnosim

za vas — i tako u svome tijelu dopunjujem što nedostaje Kristovim mukama — za tijelo njegovo, koje je Crkva« (Kol 1, 24). Teolozi i egzegete raspravljaju o toj riječi svetoga Pavla, tumače je i određuju joj točno značenje. No izvan... bojišta možemo reći: svojom patnjom nastavljamo Kristovu muku u vremenu i sudionici smo u njegovu djelu spasenja i otkupljenja.

Nakon Duhova apostoli su savršeno shvatili veličinu tog »poziva na križ«. Čitamo, naime, kako članovi velikog vijeća »dozvaše k sebi apostole te ih išibaše i zabraniše im govoriti o Isusovu imenu pa ih otpustiše. A oni ostaviše veliko vijeće vrlo veseli što im je dodijeljena čast da podnesu zlostavljanje za ime Isusovo« (Dj 5, 40 sl.).

Onome »... vrlo veseli što im je dodijeljena čast da podnesu zlostavljanje...« nemamo što dodati. Naš stav s obzirom na križ treba usporediti sa stavom apostola: »veseli što im je dodijeljena čast...«

Kad jednom budemo načistu s time da je patnja milost i veliko Božje dobročinstvo, čast, onda ćemo se također uvjeriti da je jedino ondje naše pravo mjesto, da je Kalvarija jedino pravo mjesto za nas.

2. Ima u našem životu časova kad nam se čini da se sve ruši: ogromna lavina ruši i nosi sve, ne štedi baš ništa.

Mi tražimo neki stup, ali i on je odnesen. Željeli bismo se oduprijeti o čvrst zid, ali i on se ruši pred nama.

Sve je tamno! Pa i ono što nam se dosad činilo jasnim, postaje sumnjivim. Niotkud ni zrake svjetlosti.

Brutalno smo prisiljeni da priznamo krhkost stvari koje su nam prije zajamčivale najveću čvrstoću, da priznamo beskorisnost drugih stvari za koje nam se nekad činilo da bez njih ne možemo biti.

Sve je odjednom stavljeno u pitanje. Strahovita praznina! Neraspoloženje koje je gotovo jednako očajanju.

Što nam je spas, što nas spašava u toj osobnoj »apokalipsi«? Jedina stvarnost je križ. Naša patnja.

Križ »drži« uvijek. Pa i čavli »drže«. Sve biva izvrnuto, odneseno, ali križ »drži«. Ako smo odlučili da se ispružimo na njemu, da se dademo čavlima prikovati, možemo izdržati najžešće vihore.

Mogu propasti sve sigurnosti, može se slomiti svako uvjerenje, no ostaje uspravna jedna jedina sigurnost: sigurnost naše patnje.

Križ postaje tako izvjesnost, jamstvo i dokaz istine. A to je istina spasenja...

3. Jedno od najvećih veselja našeg života sastoji se u tome da se darujemo. Shvatili smo to u Kristovoj školi, a potvrdilo nam je to i osobno iskustvo.

Stoga, ako dobro razmislimo, sve to što dajemo (bilo Bogu, bilo braći) tako je malo »naše«! Načinimo li točan račun, uvjeravamo se da ni naši darovi ne znače drugo doli vraćanje darova što smo ih mi sami primili (odozgo ili odozdo). Ni na koje od svojih djela ne možemo staviti osobnu karticu: »originalna i potpuno naša stvar«.

Samo bol pripada uistinu nama. Samo je ona apsolutno naša.

Dakle, samo ako poklanjamo (Bogu ili braći) svoju patnju, možemo reći da smo poklonili ono što je uistinu naše.

4. Ima još jedan razlog koji nas potiče da križ promatramo kao milost.

Put redovničkog života je — nema smisla da u tom pogledu pravimo sebi iluzije — put pokriven poteškoćama. Potrebne su nam dobre noge, zdrava pluća, snažna ramena i srce koje ne pada lako u gnjev.

Malo je dana u našem životu kad se spuštamo ugodnim putem nizbrdice. Veći je broj kad moramo svladavati mučne, monotone uzbrdice, koje nam oduzimaju dah.

Da bi se mogao uspeti, da bi svladao stanovite teške zapreke i da ne bi morao zaostati usred puta, čovjek mora biti lagan.

A u tom se i sastoji jedan od onih mnogih paradoksa kršćanskog života: da bi postigla tu lakoću, tu pokretljivost, nužno je, prijeko je potrebno da si na ramena natovariš veoma težak križ!

I — nema diskusije o toj stvarnosti. Nemaš ni što da ispituješ da bi vidjela rezultate.

»Što se uspinjanja tiče, jednog će nam dana sigurno porasti krila iz ramena ranjenih križem« (don Mazzolari).

Nosimo nepodnosivo težak križ. Pritište nam kosti. Na ramenima su nam ožiljci od rana. Tada više ne hodamo, već letimo.

Gospodine, moj otpor, moje negodovanje, moje protivljenje, moje kreveljenje pred križem — sve je to tebi već poznato. I sve to pridonosi tome da tvoj križ bude još veći...

No unatoč tome, unatoč mojim slabostima, još imam odvažnosti da te zamolim za jednu milost: daj mi da shvatim da je križ milost. Daj mi da shvatim da je u mome životu sve milost jer je sve patnja.

TURISTI NA GOLGOTI?

»U Jeruzalemu obavljaju hodočasnici veoma pobožno *križni put*. Često nose simbolički križ kroz »suksove«, dok su nosači tereta, obično djeca, sasvim pogrbljeni od svoga teškog bremena (najčešće je to prtljaga hodočasnika). Ona zaista nose križ za Isusom poput Simona Cirenca« (o. Gauthier).

To su neugodne riječi, no one nas sile na pošten ispit savjesti. Da ne bismo ništa prejudicirali, da bismo očistili put od pobožnih i licemjernih iluzija, da se ne bismo uljuljavali u tragičnu duhovnu bahatost, moramo imati pred očima ovu sliku: na jednoj strani hodočasnici, koji sa simboličnim križem idu putem prema Golgoti, a na drugoj nosači tereta, djeca, čija su leđa savijena pod bremenom prtljage hodočasnika. Ona nose zbiljski križ, Kristov križ.

Ne shvaćamo li mi često rizik svoga redovničkoga života previše simbolički? Umišljamo sebi da smo kristonoše, no ne nosimo križa... To je češće slučaj nego što se misli (a pritom je tako ugodno ne misliti na to).

Milijuni i milijuni ljudi u svijetu nose križ a da uz to ne nose Krista (»geografska karta gladi« uvijek se poklapa s onim kontinentima i narodima ka kojima kršćanska poruka još nije stigla). Veoma mnogi kršćani nose, međutim, Krista bez križa. Zapravo i ne bismo smjeli reći »nose«. Točnije bi trebalo napisati: umišljaju sebi da nose... U stvarnosti, nema Krista bez križa.

Odmah će se postaviti pitanje: tko je bliži Kristu — oni koji nose njegov križ, a ne poznaju ga, ili oni koji vjeruju da ga slijede a da ne nose križ? Je li potrebnije pokloniti

Krista onima čija su ramena već opterećena križem ili dati križ onima koji misle da posjeduju Krista?

Da ne izgledamo kao farizeji, moramo dodati: stanovite redovnice (nećemo govoriti o broju i o postocima, svatko neka o tome sam razmisli) umišljaju sebi da slijede Krista a da pritom ne nose križa.

To je onaj najtragičniji od svih nesporazuma... Govorimo otvoreno: redovnica koja se daje na put nasljedovanja Krista a da ne uzima na se svoj križ, može postati sve: lutka, glumica, karikatura Krista — sve, ali ne učenica i zaručnica Krista.

»Ako su mene progonili, i vas će progoniti« (Iv 15, 20). Zaista, »sluga nije veći od gospodara«.

Ananiji govori Gospodin u vezi sa Saulom: »Idi, jer je taj čovjek moje izabrano sredstvo dą donese moje ime i pred pogane i kraljeve... Pokazat ću mu koliko mu treba trpjeti za ime moje« (Dj 9, 15 sl.). Jesi li to razumjela? Poziv postaje objavom toga da on mora trpjeti zbog Krista.

Sjećam se jednog kolege iz svojeg seminarskog doba. Na dan svoga ređenja uzeo je majku u stranu, zagrlio je i rekao: »Majko, ti i ja, nas oboje, moramo mnogo trpjeti.« Te riječi vrijede za svaki »poziv«, mada se od svakoga ne zahtijeva da ih doslovno i do gorkog kraja proživljava, kao što se to dogodilo onom mojem prijatelju, koji je umro već za tri godine nakon dana kad je bio zaređen za svećenika.

Treba da nam zadaje strah kad večerom pođemo spavati pa se sjetimo da nam je preko dana sve išlo glatko i da nismo ništa pretrpjeli. To znači da nas je Bog zaboravio, da nas ne ubraja među svoje učenike, da nas ne smatra dostojnima da mu budemo slični.

Čitavo je pitanje, naime, uključeno u ovome načelu: nema ljubavi bez nasljedovanja. Krist je, međutim, čovjek boli, koji je bio sprijateljen s patnjama, kao što kaže Izaija. Mi ga ljubimo samo u toj mjeri i samo smo u toj mjeri njegovi pravi učenici ukoliko ga nasljedujemo u nošenju križa.

On je čovjek koji je »sprijateljen s bolima«. To »sprijateljen« kaže sve. To izražava veoma uzak odnos poznavanja i srodstva između Krista i boli u svoj njezinoj dubini i gorčini. To je bol koja svijetli, svjesna bol što stoji u Isusovu licu. »Atmosfera kojom je za vrijeme muke bilo prekriveno božansko lice, nije u njegovim ljudskim očima sakrivala ni najmanjeg traga mržnje, tame, zloće ili prkosa. Tama koja

se spustila oko križa nije mogla oduzeti njegovu pogledu strijele koje su prema njegovu srcu i kraljevstvu upravili ljudi svih vremena i prostora« (Bevilaqua).

A mi, njegovi učenici? Mi bismo morali nastojati da se sasvim šćućurimo kako ne bismo bili previše izvrgnuti udarcima? Trebali bismo popustiti napasti i zatvoriti oči, samo da ne osjetimo odvratnost? Morali bismo nastojati da se ne »sprijateljimo« s patnjom?

Tko od sebe odbacuje prijateljstvo s bolju, odbacuje i prijateljstvo s Kristom.

Vratimo se slici i razmatranjima s početka ovog članka! Ja, koji redovito molim *križni put*, ne smijem se zadovoljiti time da nosim simbolički križ. Ne smijem biti *turist na Golgoti.*

Bez križa nalazimo se po vlastitoj odluci u neizmjernoj udaljenosti od Krista. Mnogi drugi, naprotiv, koje ja brzopleto ubrajam u one koji »stoje daleko«, zapravo su sasvim blizu Gospodinu.

Bez križa je redovnički život samo farsa.

Bez dnevnog prijateljstva s bolju redovnica se otuđuje od Gospodina.

To je uvijek gorko razočaranje: čovjek se daje na put nasljedovanja Krista, puna su mu usta izraza poput »Kristova zaručnica«, a na kraju puta primjećuje da nema nikoga oko sebe. Krist, naime, bez križa samo je fantom. A fantom se pak prije ili kasnije isparuje, pretvara se ni u šta.

Gospodine, tvoji su te neprijatelji na Golgoti grdili riječima: »Kralj je Izraelov! Neka sada siđe s križa pa ćemo povjerovati u nj« (Mt 27, 42).

Ja sam te mnogo puta, iako nesvjesno, uvrijedila istim riječima. Siđi s križa, budi umjeren u svojoj odluci, ne izriči tu tako tešku kaznu! Onda ću te ja s lakoćom slijediti.

Želim da ostanem sprijateljen s bolju, da mi ne propadne prijateljstvo s tobom.

NAPAST »ELEGANTNOG« KRIŽA

U prvim stoljećima kršćanstva slika se križa ne pojavljuje baš često. To se obrazlaže time što su mnogi još imali pred očima strašnu sliku onih koji su bili osuđeni na smrt razapinjanjem, njihovu užasnu agoniju; imali su u ušima još krik osuđenika.

Scena pribijanja na križ bila je nepodnošljiva osobito za one koji su imali priliku da kojiput prisustvuju takvim činima.

Zato u katakombama više nalazimo ugodne i umirujuće slike Dobrog Pastira ili prikaz kako Gospodin kod posljednje večere daje apostolima svoje tijelo za hranu.

U bizantskim bazilikama normalno se ističe sjajna slika uskrsnulog Krista, slika Krista-pobjednika nad smrću i Gospodara svemira.

Tek malo-pomalo pojavljuje se u religioznoj umjetnosti slika raspetog Isusa.

U toku stoljeća bilo je i zastranjivanja koja su nas obdarivala »prelijepim«, finim, slatkim, divnim, poetskim, rafiniranim prikazima križa. Kao da je sav onaj dramatski aspekt Velikog Petka pokopan pod odvratno slatkom patinom sentimentalizma.

Stanoviti prikazi razapinjanja koji su me impresionirali i uzbudili u Španjolskoj te izvjesna raspeća suvremenog katoličkog slikara Georgesa Roualta, jeziva, puna dramatike i mučna, imaju u tom pogledu zaista providencijalnu funkciju, dajući golgotskim zbivanjima njihovu potpunu dimenziju — užas, tamu, tjeskobnu osamljenost, muku.

No ostavimo umjetnost i vratimo se svome životu. Nameće se jedna činjenica: nema »elegantnog« križa!

Ako mi idemo prema nekoj opasnosti, onda je to ova: zahtijevati za sebe elegantan križ. To se obično događa na dva načina:

1. Naš ponos uvlači se svuda. Izbija neočekivano i u najmanje zgodnim momentima. Štoviše, sije korov među kamenjem Golgote. Izviruje svuda uzduž *viae crucis*.

Ili: ponos nam može ubaciti u glavu čudnovatu ideju o *patnji na lijep način* — kao da se križ može nositi nekom atletskom gestom, kao da se čovjek može uspinjati na Kalvariju sigurnim i obijesnim korakom, kao da se via crucis može pretrčati u svim etapama bez pada, bez časka slabosti, bez glasa tužbe, »pobožnim razmetanjem« vlastitom snagom, stavljajući prikrivenim zadovoljstvom na svakome koraku naš otpor na probu, ili upravo time što na taj način pruža »svetu predstavu«, koja treba da dokaže našu sposobnost da podnesemo i najjače udarce uz aplauz prolaznika... No u kojem bolesnom mozgu može nastati takva predodžba o patnji?

Ne. Elegantan križ nije križ nego igračka.

»Patiti na lijep način« ne znači uopće patiti, već praviti predstavu.

Kalvarija koja odjekuje od aplauza (našega ili drugih) nije više Kalvarija, već kazališna pozornica.

Križ ne može nikad biti elegantan. Tko pati, ne izgleda »lijepo». Uzduž Kalvarije kreće se svjetina koja vrijeđa ili čak nalazi perfidno zadovoljstvo gledajući »osuđenika«, ali sigurno ne aplaudira.

Moramo, dakle, pripaziti na onu vrstu patnji koja znači poziv (upućen Bogu, bližnjemu ili nama samima) da nam se dive, odnosno da se sami sebi divimo. Oprez pred onom »*sjajnom*« *patnjom* koja se podnosi s ponosom i bez oklijevanja.

Bol, ona prava, podnosi se u osamljenosti, tjeskobi, sumnji, slabosti, u spoznaji vlastitih mogućnosti, s otporom i gotovo s unutrašnjim gađenjem.

Tko sebi umišlja da je njegova patnja lijepa, taj uopće i ne trpi. On pravi artističke majstorije, a to je, osobito na Kalvariji, posve neumjesna stvar.

Netko će možda primijetiti da ima i divnih, »edifikantnih« knjiga o patnji. U njima da nam se iznosi i preporučuje mirna, slatka, ugodna, privlačna bol, bez trzaja, kojom se

može vladati do krajnosti sigurno. Savršeno »uokvirena«, potpuno »regulirana« bol. Ukratko: bol koju je »lijepo vidjeti«.

Dakle? Dakle... te knjige treba izbaciti kroz prozor. To bi bio čin zakonite obrane s obzirom na naš duhovni život (»pa zašto ja ne uspijevam da tako trpim?«) i čin osobite ljubavi prema autorima tih knjiga.

Tko može tako nešto napisati, taj očito nije nikada pretrpio ni običnu hunjavicu.

Namjesto takvih knjiga što smo ih izbacili kroz prozor, ostaje nam zauvijek Evanđelje.

U Evanđelju pak nalazimo u vezi s Getsemanskim vrtom napisano ovo: »... Spopade ga žalost i tjeskoba. Tada im reče: 'Duša mi je nasmrt žalosna.' ... I ode malo dalje, pade nice moleći: 'Oče moj! Ako je moguće, neka me mimoiđe ova čaša...'« (Mt 26, 2739). »I bi znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale na zemlju« (Lk 22, 24).

A na Kalvariji: »Isus povika iza glasa: Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« (Mt 27, 46)

Je li to »lijepa« muka? Je li Isusov križ »elegantan« križ?

2. Ima i druga napast: biranje križa. Možda težak, neugodan, hrapav križ, ali da bude onakav kakav smo mi odabrali. No ako dobro razmislimo, i takav križ postaje na kraju elegantan križ. Nije, dakle, više nikakav križ.

No čini se da se Gospodinu svidjelo da nam dade svaki križ... osim ovoga. »Isus odabire za svakoga vrstu patnje koja mu je prema njegovu mišljenju najkorisnija za posvećenje. A taj križ što nam ga on nameće često je baš onaj koji bismo mi odbili kad bismo i sve druge prihvatili. On nam pak daje onaj koji mi najmanje razumijemo. Vodi nas na trpke pašnjake, ali za koje on zna da su dobri. A mi smo siromašne ovce, slijepi smo« (De Foucauld).

Izbor, dakle, ne pripada nama. Nemamo uopće pravo da navedemo koju bismo sudbinu mi više htjeli. Ta mi smo slijepi...

Osim toga, križ je tu, sasvim blizu. Mi ne bismo smjeli gubiti vrijeme time da sebi zamišljamo neki udaljeniji križ. Gospodin ti daje upravo ovaj, i to danas. Možda ti i ne izgleda kao križ. Ali on je izrađen točno prema tvojoj mjeri.

Nezahvalan posao. Potpuno nezasluženi prijekor. Očito nerazumijevanje. Nepravedna riječ. Možda i koja uvreda koja kao da dolazi iz mržnje. Upravo naopaka interpretacija onoga što si učinila. Ne lide ti zaista dobro, a tvoje susestre misle da ti se sviđa tvoj ugodan život. Nastojiš da svoje poslove obavljaš dobro i s najvećom brižnošću, a šapuće se kako ti hoćeš da se istakneš. Radiš u samozataji, a žanješ jedino nezahvalnost. Takve bismo primjere mogli nabrajati do beskraja.

I zatim... udarci — ne samo od onih »izdaleka«, već prije svega od onih bliskih i... najbližih. Oni bole, zaglušuju, revoltiraju, pa i zbog toga jer su nas za vrijeme godina priprave, valjda, pripremali i zaštićivali protiv svih udaraca vanjskih neprijatelja. No nikad nas nisu opominjali da budemo budni protiv udaraca koji dolaze sasvim izbliza.

No upravo tu je tvoj križ. To je, bez sumnje, križ koji je Gospodin odabrao za tebe.

Zar nisi nikad mislila na »svakodnevnu prašinu dosade i šikanacije koja se rasprostire nad onim što je sveta Terezija od maloga Isusa nazvala malim putem«? (Mauriac)

Pokušaj da još jednom pažljivo pročitaš život svetaca. Naći ćeš velikih djela (koja je mnogoput lako izvršiti). No otkrit ćeš i mala velebna djela. Opazit ćeš da je njihov pravi križ bila odredila stvarnost koja ih je okružila, stvarnost koja je bila u najmanju ruku tako zlobna kao i ona tvoja: zavist, ogovaranje, uvrede, zabadanje, sumnjičenje, nerazumijevanje.

Budi uvjerena: križ nije križ od sutra. On je to od danas. Zao je, nesimpatičan, isfabriciran zločom drugih. No to je križ!

A sada zapiši u svoj notes među najopasnijim napastima protiv kojih moraš uvijek biti oprezna i ovo: napast »elegantnog« križa.

GLAVA NA TANJURU

»Izdaje i onaj tko ne daje, pa ma kakav imao razlog da se zatvori. U onaj dan kad čovjek preuzima neku obvezu prema ljubavi, preuzima je bez ikakva uvjeta... Ako ne, onda smo kramari, pa i ako za svoju robu budemo plaćeni hladnim zadovoljstvom da smo u svom snu ostali začaranih očiju. Ima samo jedan način da se služi idealu: izgubiti se da bi se spasio onaj tko se gubi. Ono zaista božansko u ljubavi jest ljubav koja se utjelovljuje u siromašnoj stvarnosti: u djetetu, u bolesniku, u siromašnom tijelu koje se raspada, u siromašnoj duši koja ne odgovara našim snima« (don Mazzolari).

Na dan kad smo preuzeli svoju obvezu ljubavi nismo možda bili potpuno načistu s time kako su mnogobrojni ispiti kojima ćemo biti podvrgnuti. A jedan od njih je osobito bolan: patnja za vlastiti ideal.

Onaj tko to nije iskušao, tko nije *na vlastitu tijelu* iskusio takvu patnju, može ozbiljno posumnjati da ljubi svoj ideal.

Svi smo mi, bar koji put na početku, sanjali o nekom velikom idealu i povjerovali u nj. No kasnije, kako smo napredovali u godinama te trijeznim očima gledali oko sebe, vidjeli smo te ideale inkarnirane u žalosnoj stvarnosti, u stvarnosti koja nas je razočarala. I to je bio brutalan »šok« za nas. Reakcije pak mogu biti različite.

Rezignacija. To je maskirano lice kukavičluka. Svoj san stavljamo u škrinjicu (kolike smo sne već pokopali u škrinjice svoga života?) i vješamo se o kola koja prolaze tuda teturajući. Dajemo se odtegliti. Prepuštamo se prosječnosti. Gubimo se u konformizmu. Među ostalim, tu smo i zaštićeni od udaraca...

Nestrpljivost. Pobuna. To je poza reformatora i demagoga. I taj stav, koji je nesumnjivo plemenitiji i manje licemjeran od prvoga, na kraju se pretvara u odricanje od ideala. *Sterilan* (besplodan) *stav,* jer ne prihvaća logiku Kalvarije, logiku sjemena određenog da istrune ispod zemlje, paradoks neuspjeha koji postaje uspjehom, poraza koji se pretvara u pobjedu.

Sterilan je to stav jer nema širinu i dah strpljivosti, koja je aktivna krepost i prava snaga.

Izdaje, dakle, onaj tko se odriče, krijući se u prosječnosti. A izdaje i onaj tko se ograničuje na otpor. U oba se slučaja, naime, radi o slabosti.

Za onoga tko ima dovoljno široko srce, za onoga tko ne ustraje na zagušljivim shemama, tko se ne zadovoljava time da bude umoran i hladan čuvar tradicija (»tko jednostavno ponavlja, samo je prividno vjeran« — Sulivan) Gospodin ima osobito težak ispit. Mogli bismo ga nazvati »ispitom katakombi« ili logikom Kalvarije, ili križem kao nezamjenljivim kvascem svake novine.

Pokušat ćemo da pojedinačno razmotrimo komponente tog pokusa.

»Ideje ne vrijede prema onome što donose, već prema onome što stoje« — napisao je, u burnim vremenima, P. G. Bevilacqua (koji je kasnije trebao da postane kardinal). Veličinu ideji — naravno, prvi je uvjet da čovjek ima ideju najprije u glavi — ne daje neposredan uspjeh što ga ona postiže, već cijena što smo je platili za nju. Rekao bih: tu joj cijenu daje *zlo što ga izaziva.*

Prije svega: neshvaćanje. Ako se neka ideja ne shvaća, dok je šire nerazboriti ljudi, opsjednuti željom da pošto-poto budu moderni, ljudi koji pomalo pretjeravaju i usijane su glave, ako se sumnja u našu poslušnost, u našu odanost ustanovi, ako u pojedinim slučajevima dolazi do toga da nas čak objeđuju da smo »luđaci« — zar je sve to nešto novo pod suncem? Ne! U Evanđelju čitamo u vezi s Isusom kako u jednom momentu »dođoše njegovi da ga obuzdaju jer se govorilo: 'Izvan sebe je!'« (Mk 3, 21).

I zatim: poteškoće svake vrste. Čini se kao da su se svi urotili da naš san pretrpi brodolom. Stvarnost se poriče. Činjenice kao da nam ne daju pravo.

O blagoslovljene da su te prijeko potrebne poteškoće! One su poput šljunka što ga sipaju kad se gradi cesta da bi temelj bio što čvršći.

Nadalje, udarci, batine. Pa i od strane poglavara. Ima jedna rečenica, koja je nastala pred koju godinu, a odlično izražava tu našu stvarnost i savršeno odgovara našem slučaju: *souffrir pour l'Eglise et souffrir par l'Eglise* (trpjeti za Crkvu i trpjeti od (zbog) Crkve). A trpjeti od Crkve, od svoje ustanove mnogo je bolnije negoli trpjeti za Crkvu, za ustanovu, no i plodonosnije.

Najnovija povijest Crkve je u tom pogledu veoma značajna. Mnogi veliki protagonisti Drugog vatikanskog sabora morali su proći kroz taj ispit. I tko je za vrijeme Koncila vidio kako stanoviti teolozi, koji su godinama bili prisiljeni na šutnju, jer su bili osumnjičeni ili čak i osuđeni, prekoračuju prag Svetog Petra, osjetio je neizrecivo ganuće. Knezovi Crkve vraćahu se... Ti su ljudi, naime, imali odvažnosti za istinu, ali i strpljivost za nju, bili su veliki u odvažnosti, ali i u poniznosti, veliki u novinama, ali i u poslušnosti.

I sad su se ti knezovi vratili. Sjeme se, naime, sagnjilo pod zemljom od preobilja. A s Kalvarije rađa se život.

Iz katakombi dolazi svjetlo.

Tko ljubi, zna čekati.

Tko ljubi, zna platiti vlastitom ličnošću.

Tko ljubi, zna vikati, ali i šutjeti (ukoliko šutjeti ne znači biti kukavica).

Tko ljubi, zna sijati u patnji da bi drugi mogli žeti u radosti.

Tko ljubi, sije u poslušnosti da bi drugi mogli žeti u slobodi.

»Kad neki čovjek sanja o velikom religioznom djelu i ako je on čovjek veoma finih osjećaja, on to djelo osjeća kao plod svoje osobne djelatnosti. No Božja djela ne mogu se pripisati ljudskom geniju. Tom ispitu, tom zakonu čišćenja podvrgnute su ideje, kao i djela« (P. Clérissac).

Ako neko djelo ili neka ideja naiđe na neposredan uspjeh a da nisu prošli ispit Kalvarije i čišćenje u katakombama, onda treba posumnjati u njihovu vrijednost, u njihovu snagu otpornosti u vremenu. Treba se tada također pobojati da su previše zahvaćene ljudskim elementima, da nisu bile pod-

vrgnute nužnom čišćenju, onome o kome smo govorili, i koje ih čini »isključivim Božjim vlasništvom« (a zna se: Bog je ljubomoran...).

Jedina prava garancija — jer je to božanska garancija — jest patnja.

Ne možemo, prema tome, ići za tim da imamo uspjeh i da žanjemo odobravanje. Treba da platimo svojom osobom.

Don Mazzolari je običavao govoriti: »Glava Ivana Krstitelja imala je više rezona na tanjuru negoli dok je još bila pričvršćena na vratu.«

To je najviši, nediskutabilan ispit našega »imati pravo«.

Mnogi ljudi imaju ovako, veoma komotno shvaćanje o redovničkom životu: dati da te drugi nose, pjevati i žeti.

Jesi li bar ti raspoložena da ideš naprijed, da plačeš i da siješ?

Ima Netko tko čeka na tvoj odgovor.

PREČACI I ŠATOR

Put na Kalvariju prilično je jasno »markiran« i ne možeš ga pogriješiti. I onda ne možeš drugo nego slijediti Isusa pa da sigurno dođeš do vrha.

Pa ipak, tu postoje dvije opasnosti. Prva je da napustimo glavni put i da pođemo prečacem. Druga se pak pogibao sastoji u tome da — pošto jednom stignemo do vrha, uredimo sebi ondje šator za odmor. Pogledajmo!

1. *Prečaci u karijeri.* Počinjemo se ogledavati naokolo. Možda je taj puteljak onaj pravi put za nas? Ovaj je previše uzak i veoma je prometan put. Mnogo nas je koji prolazimo njime. Neprekidno slušam uzdahe drugih s obje strane. Pa i noge me već bole. I to njihovo teško disanje! Treba mi čistog zraka!

Na kraju, mislim da ne griješim protiv čednosti ako kažem da sam dovoljno zrela da preuzmem stanovitu odgovornost i za druge...

I tako počinjemo ozbiljno razmatrati mogućnost da napustimo glavnu cestu koja vodi na Kalvariju pa da udarimo prijekim putovima karijere...

Da, ideja da se pravi karijera u redovničkom životu nalazi prikladan teren u stanovitim mozgovima, u kojima ima dovoljno gnojiva oholosti.

Stolica poglavarice, prema vjerodostojnim informacijama, prilično je, čini se, neugodna. Pa ipak, uvijek će se naći netko, velikodušan, tko će biti pripravan da primi na svoja leđa taj križ i da iskuša neugodnosti te stolice.

Danas je, srećom, takvih sanjarica utješljivo malo. Bit će da svaka ima iskustvo iz vlastite, ne baš savršene pouč-

ljivosti te joj nije teško zamisliti što znači zadaća poglavarice...

Kako mu drago, puteljci karijere bezbrojni su, isto kao i Gospodnji putovi. I vidimo pojedince kako se previjaju i kipte zbog zadataka koji su im povjereni (!) a oni ih smatraju previše niskima. Ti su već skrenuli s glavne ceste Kalvarije.

Pa i studij, mjesto da se smatra sredstvom »služenja« prema talentima što ih je Gospodin dao pojedincima, neki izabiru kao komotan i elegantan izgovor da se ne moraju boriti u prvom redu, pa im i to postaje putom za postizanje karijere.

I konačno, ima redovnica koje se osjećaju kao kraljice (ili gospodarice, ili generalice) na području službe koja im je povjerena. To je stanovito ponašanje, koje nazivamo izrazom »praviti se važnim«. Kao da je onaj bolesnički odjel, ona škola ili onaj ured naša vlastita stvar! To je prikriveni ponos da držimo u rukama konce svega, da nas smatraju nenadoknadivima, težnja da svi spoznaju naš autoritet, iskustvo ili vrline — jer bi bez našega rada jedno za drugim propalo. Potpuno se poistovjećujemo s radnim mjestom, postajemo ista stvar s njime (i ako poglavari donesu odluku o zamjeni, smatramo to osobnom uvredom).

I to je bolesna manifestacija karijerizma. Napuštamo glavnu cestu i polazimo nekom drugom, a ona, umjesto da nas upućuje prema Kalvariji, vodi nas k spomeniku što smo ga podigli svome vlastitom ponosu, dakle k ničemu.

Sestra koja je zavjetom došlo do posvećenja, već je »stigla« — postigla je ono najviše u svojoj karijeri. Sve ostalo nema nikakve važnosti.

Time što imamo mogućnost da služimo (a pritom nije važno gdje i kako) dan nam je najveći od svih privilegija.

Stolica poglavarice, titula direktorice ili zamjenice... (a uvijek je na raspolaganju neka vice...) ili kakva diploma ne pridaju ama baš ništa dostojanstvu ni veličini »posvećene« sestre.

2. *Sjenica na Kalvariji.* Tko ne drži oči dobro otvorene, taj svršava s onim »uredimo ovdje sjenicu da nam bude dobro«, i to taman na Kalvariji. Uredimo sebi sjenicu komoditeta!

Mi rado punimo usta stanovitim frazama, kao »naš život žrtve«, »naše odricanje«, »naše siromaštvo«, »naš napor«. A te riječi, koje smo u stanju do beskonačnosti ponavljati, mogu postati veo ispod kojeg se sakriva malograđanski mentalitet i ponašanje.

Ništa nam ne manjka. Ne živimo u lasti i slasti, ali i ne gladujemo. Imamo i stanovit komfor. Bez briga smo. I ako nismo pažljivi, to svršava time da zaboravljamo osobno mrtvljenje, postajemo puni zahtjeva, pretenciozni, teško je udovoljiti nam.

Uvijek pod izgovorom »posvećenog života« — uredili smo sebi šator za odmor na Kalvariji. Postavili smo si ondje mirno sjenicu komoditeta.

Želio bih da poneka redovnica koja misli da je već izgradila prijestolje svoga vlastitog »života odricanja«, pođe koji puta sa mnom pa da je, oko pet sati ujutro, odvedem da vidi vlakove što odvoze radnike u mjesta udaljena po sedamdeset kilometara. Rado bih joj također pokazao te iste ljude naveče, kad se vraćaju svojim kućama.

Poveo bih je i u neke obitelji koje poznajem.

Dao bih joj da svojim rukama opipa neke drame, stanovite situacije, veoma bolnu stvarnost.

I siguran sam da bi nakon te... kure manje pričala o svom »životu žrtve«. Mjesto toga prisiljavala bi se da živi tim životom do dna.

Poznajem jednu ženu koja je imala sina u sjemeništu. Kako prihodi njezina muža nisu bili dovoljni, radila je kao podvornik u školi, a u slobodno vrijeme išla je i u službu raznim obiteljima.

Jednog dana izišao je propis da je za njezinu službu u školi potreban i razred koji ona nije imala. A njen sin je upravo tada trebao da postane svećenik...

I ta sirotica (sa 45 godina) nije oklijevala da uzme u ruke knjige i školski pribor (naravno, u slobodno vrijeme onog drugog slobodnog vremena) te da sjedne u klupe zajedno s derančićima od 11 godina, da bi položila i taj propisani peti razred!

To je istinita priča, jamčim ti! Ta je žena, naime, moja majka.

Pazimo, zato, da si na Kalvariji ne dižemo šatore odmora ni počinka dok tolika druga ponizna stvorenja, koja nisu izabrala naš »život žrtve« stvarno žive mnogo dosljednije i bolnije a da pritom i ne umišljaju sebi da su »povlaštene duše«.

Gospodine, zatvori mi nesmiljeno, pa i silom, ako je to potrebno, sve prečace Kalvarije.

I daj mi da shvatim da je za mene dobro samo kad mi nije dobro.

EUHARISTIJA, SAKRAMENAT SVAKIDAŠNJICE*

»Idite u miru, misa je gotova.« U tom času osjećamo bolno svu napetost, svu dramu koja vlada tkivom naše egzistencije.

Nazvao bih to *dramom razdvajanja*. S jedne strane je svetac, a s druge grub kontakt s ljudskom stvarnošću, koja je gotovo uvijek bijedna. S jedne strane duhovni svijet, a s druge običajni, dosadni poslovi svakidašnjeg života. A između te dvije stvarnosti, između ta dva svijeta zjapi nepremostiv jaz. I to je ta drama razdvajanja u kojoj se mi osjećamo kao razderani.

Ta je drama osobito izrazita s obzirom na euharistijsko slavljenje (svetu Misu).

Sakramenat Euharistije »predstavlja kulminaciju povijesti spasenja općenito i našeg vlastitog duhovnog života«. Riječ Oca, koji je uzeo naše tijelo, približava nam se, približava se meni, postaje darom. A ja smijem u pričesti primiti tijelo Gospodina. Primam njegovo svjetlo, njegovu milost, njegovo oproštenje, njegovu snagu. U njemu se moj osobni život uklapa u povijest spasenja čitavog svijeta.

Time Pričest postaje najspecifičniji vjerski čin moga života, čin koji me sjedinjuje s Bogom.

A sada: »Idite, misa je gotova.« Imamo utisak da smo brutalno izagnani iz svetišta i izbačeni u vanjski svijet. Ruke su nam još sklopljene, no već je vrijeme da ih zabodemo u uobičajene poslove, koji su uvijek jednaki. Pa i oči moramo otvoriti za prosječnu stvarnost, koja nas razočarava.

Otkinuti smo od intimnosti s Bogom, da bismo se zaronili u zemaljsko, profano, ne-sveto, u svakidašnju jednoličnost.

* Ovo je razmatranje inspirirano divnim člankom Karla Rahnera, koji je bio objavljen u austrijskoj reviji »Der grosse Entschluss« (lipanj—srpanj 1962). Citati označeni navodnim znacima uzeti su iz tog članka.

Tisuće poslova, razgovori, brbljanje, brige, sukobi, nerazumijevanja, akcije koje se krivo tumače, prijatelji koji nas izdaju, zloća nas pritište, zupčanik se kida, živci su napeti... I zatim dnevna »rutina« koja razdražuje, uobičajeni posao, ponavljanje istih pokreta, monoton, jednoličan život. Prosječnost u svemu.

Strašna svakidašnjica! Na mučan način osjećamo osamljenost.

Bog, kojega smo primili u Pričesti, čini nam se veoma dalekim! Pa i mi sami, uronjeni u svakidašnjicu, osjećamo se daleki i tuđi samima sebi.

No da li je taj jaz između Euharistije, tog sakramenta najintimnijeg susreta s Bogom, i naše »strašne svakidašnjice« zaista nepremostiv? Zar je nemoguće spojiti mostom oba svijeta?

Euharistija — sakramenat svakidašnjice. Euharistiju možemo definirati kao sakramenat svakidašnjice. Za to imamo najmanje tri razloga.

1. Euharistija je hrana koja hrani i jača duše. »*Animarum cibus quo alantur et confortentur*« (hrana duša, kojom se one hrane i krijepe« — Tridentski koncil). To je, dakle, hrana. A što može biti *svakidašnje* negoli hrana, koja se uzima svakog dana? Euharistija je svakidašnja hrana siromašnih i slabih kršćana, kao što smo mi. »To je hrana čovjeka čija se glad neprestano iznova rađa, čovjeka koji je uvijek slab, čovjeka koji je stoga u vlastitom duhovnom životu *čovjek svakidašnjice.*«

2. Tridentski koncil potvrđuje također da je Euharistija protusredstvo koje nas oslobađa od naših svakidašnjih grijeha i čuva nas od smrtnoga grijeha. Tu smo opet u središtu našeg svakidašnjeg života sa svom njegovom slabošću, krhkošću, rizikom, plašljivošću. *Euharistija je na službu naše slabosti.*

3. Tridentski koncil govori uvijek da taj sakramenat treba da u nama učvršćuje veze vjere, nade i ljubavi, da među kršćanima stvara jedinstveno srce, da uklanja diobe.

Tu se pak ponovno susrećemo s jednim aspektom svakidašnjeg života, a to je »živjeti zajedno«.

Euharistija ima, naime, baš tu svrhu da nam pomogne »da živimo zajedno, da se podnosimo, da uzajamno snosimo svoje breme u miru, strpljivosti, nadi i u ljubavi.

Eto, zbog svega toga može se Euharistija definirati kao »svakidašnji sakramenat«.

Veliki Petak — koncentrat svakidašnjice«. No o tom moramo još nešto više reći. U euharistijskoj celebraciji sudjelujemo u smrti Gospodinovoj. U pričesti primamo Krista umrlog na križu. (Pustimo zasad po strani onaj drugi, bitni aspekt — aspekt uskrsnuća.)

Što je bio Veliki Petak za Gospodina? Koncentrat svakidašnjice: besmislenost, patnja, razjarene sile zla koje pritištu, skrajnje siromaštvo, izdajstvo prijatelja, mržnja neprijatelja, razmetanje drskosti na strani moćnika ovoga svijeta, gorka i mučna osamljenost (onaj poklik: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?« ...).

I što je sve to negoli koncentrat svakidašnjice? Koncentrat naše užasne svakidašnjice?

Euharistija — milost svakidašnjice. Zato, kad primamo tijelo našeg Raspetog Gospodina, primamo »čist koncentrat svakidašnjice«. I svaka Pričest je »ispovijed vjere u Gospodinov križ«.

Euharistija nam stoga daje više negoli snagu da se suprotstavimo svome svakidašnjem životu (a to je zakonit aspekt, no ne fundamentalan) — *daje nam samu svakidašnjicu.*

»Kad primamo Isusa Krista, primamo njegov život te ovaj postaje unutrašnji zakon našega života, otkrivamo skriven, razapet život, život u hodu, to jest ono što jednostavno nazivamo izrazom naša svakidašnjica.«

Euharistija nam, prema tome, daje svakidašnjicu u Kristovoj osobi i, istodobno, Kristovu svjetlost, milost i jakost da se uzmognemo suočiti s tom svakidašnjicom i dati joj smisao.

Svakidašnjica — nastavak Pričesti i priprava za nju. Primajući Pričest, primamo samu svakidašnjicu i pripravljamo se za primitak te svakidašnjice. Dakle, nakon »Idite... misa je gotova«, baš ta svakidašnjica sa svojim sivilom, utkanim u stvarno tkivo naše egzistencije, baš ta svakidaš-

njica za koju smo vidjeli da je u protivnosti s Pričešću, nije drugo nego nastavak Pričesti.

Upravo svakidašnjica može da učini intenzivnijim susret milosti s Bogom.

Suočiti se, dakle, sa svakidašnjicom, znači susresti se s Isusom Kristom.

To je pobjeda Euharistije nad svakidašnjicom! Svakidašnjicom koja postaje nastavak Pričesti.

No nemojmo se zavaravati: ta pobjeda ne mijenja lice svakidašnjice — ono ostaje uvijek redovito lice, sa svom svojom prosječnošću, zloćom, osamljenošću.

Ukratko: dani tjedna ostaju radni dani i ne postaju nedjelje.

Zato možemo reći Gospodinu: »Daj da moj svakidašnji život bude onakav kakav treba da bude. Bolesne noge, živci su mi razdraženi, današnji je dan, kao i svi drugi, pun sivoće i dosade. Svakog jutra treba iznova počinjati iste stvari... Gospodine, ostani sa mnom u tom okviru svakidašnjice. Znam, nema ništa osobito slavno u tom prihvaćanju i podnošenju. Ali ti si to htio. I tako će, a ne drukčije, moj svakidašnji život biti pravi jednostavan nastavak Pričesti.«

Ako je svakidašnjica nastavak i »dozrijevanje« Pričesti u sivilu naših dana, onda je i priprava za nju.

Suočavati se pobjednički sa svakidašnjicom redovitog života, osvjetljujući je Kristovom svjetlosti, znači za nas i pripravu da sutradan na najbolji mogući način primimo Pričest, sakramenat svakidašnjice.

»Idite... misa je gotova« nije više jaz koji bi dijelio dva protivna svijeta, već je to most koji ih povezuje.

U svakom svakidašnjem životu susrećemo Gospodina samo u dva lika: u obliku kruha i vina ili u liku svoga bližnjega. Tek oči vjere omogućuju nam da proniknemo kroz veo iza kojega se sakriva i da nađemo Gospodina.

»Ako se duhovno iskustvo svakidašnjice i euharistijsko slavlje međusobno združe, podupru i upotpune te se jedno interpretira u svjetlu drugoga, tada ćemo, i samo tada, susresti Isusa Krista.«

A naš život otkrit će svoje najdublje jedinstvo.

ONO PROTIVNO OD SESTRE JE ŽALOSNA SESTRA

»Protivno od kršćanskog naroda je žalostan narod.« Tu glasovitu misao Bernanosa mogli bismo preokrenuti i ovako: protivno od redovnice je žalosna sestra.

Svjestan sam da se moja definicija ne temelji niti na teologiji, niti na askezi, a niti na kanonskom pravu. No ništa zato! Bitno je da izražava indiskutabilnu, konkretnu istinu.

Redovnica i žalosno raspoloženje dva su oprečna pojma koji se međusobno isključuju. Razumije se da govorim o savršenoj redovnici, a ne samo o onima bilo kakvim, ili samo o kvazisestrama, odnosno o onima tek polovičnim redovnicama.

Žalost ubija redovnicu. Ili, bolje rečeno: žalost se odrazuje na licu sestre koja je doživljela brodolom.

Chesterton piše: »Radost, koja je kod pogana bila jedva vidljiva, veoma je velika tajna kršćana.« Isti autor stoga smatra da je Evanđelje priručnik radosti.

»Žalost je došla na svijet s vragom« (Bernanos). S Kristom je došla radost. Novi Zavjet počinje doslovno radosnim skokom jednog djeteta u krilo svoje, godinama već zrele majke. »Gledaj samo! Tek što mi do ušiju doprije glas pozdrava tvojega, zaigra mi *od radosti* čedo u utrobi.« (Lk 1, 44)

Anđeo govori pastirima: »Ne bojte se! Evo javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod!« (Lk 2, 10)

Prvo Isusovo čudo bilo je prema zlonamjernoj logici i po zlorabljeno-ograničenom izlaganju evanđeoske vijesti »lakoumno utrošeno« čudo. A Isus ga je zapravo učinio da bi osigurao radost jednoga para na dan njegove svadbe.

»Tri godine javnog života jedina su ljudska radost oko Isusa. Voda postaje vino, mreže pune riba, gubavci se očišćuju, slijepci progledavaju, kljasti prohodavaju, mrtvi se vraćaju u život. Što su sva njegova čuda negoli — više nego oni slučajni, prolazni događaji — posvećenje radosti, našega prava da ovdje dolje budemo sretni, događaji što ih Bog izvodi?« (Santucci)

Riječ radosti pojavljuje se čak i u povijesti muke. Za vrijeme posljednje večere Isus se oprašta od učenika i govori im: »... Ja ću vas opet vidjeti i srce će vam se radovati i radosti vaše nitko vam neće uzeti« (Iv 16, 22)

Ako je radost velika tajna kršćana, onda ona mora biti to više tajna, pravo i obveza redovnice, dakle osobe koja je sve stavila na Krista.

Kad bi me netko zamolio da navedem motive s kojih bi sestra trebala da bude radosna i da to pokazuje drugima, mogao bih mu sastaviti popis dug nekoliko metara. Ta ima stotinu, štoviše, tisuću motiva za to!

Kad bi me pak netko zamolio da navedem razloge kojima bi se mogla opravdati žalost neke sestre, ne bih mogao navesti nijedan. No — ipak — ima jedan! On dovodi do beskrajne žalosti. Neka je redovnica nezadovoljna. Izabrala je krivi put. Ali to zapravo više i nije sestra (mada fizički živi u samostanu). Na bratski način ne bih joj mogao drukčije pomoći negoli pustiti je da potraži svoj put. Inače bi to bila neljudska patnja.

»Za sebe si nas, Gospodine, stvorio i nemirno je naše srce dok ne otpočine u tebi« (Augustin). Ako se, dakle, netko sasvim posvetio Gospodinu, ako je sasvim postao isključivo njegovo vlasništvo, zar mu srce ne treba da poskakuje od radosti? Kad, naime, ne bi bilo tako, onda bi to bio znak da Bog ne može sasvim ispuniti ljudsko srce. Tako pak nešto reći, to bi bila veoma velika kletva prema Bogu.

»Za sebe si nas stvorio...« Stvoreni smo, dakle, da samo u Bogu možemo biti sretni. Zato ono najmanje što se može očekivati od čovjeka koji je sreo Boga, koji je pošao putem »nasljedovanja Krista« te postao Kristovom zaručnicom, jest to da je sretniji negoli ikoje drugo stvorenje na svijetu.

Prema mojem mišljenju Gospodin traži od sestre koja jutrom polazi da preuzme svoj posao s djecom, s bolesnicima, sa starcima ili s omladinom formalno obećanje, naime obećanje radosti. On kao da kaže: nemoj se usuditi da se približiš ljudima ako im ne možeš donijeti radost. Ne mogu žalosno biće upotrijebiti kao svoga izaslanika ili zamjenika. Takvoj sestri ne mogu izdati »vjerodajnicu«. Ona može predstavljati i zastupati sve, ali mene, Gospodara života, ne!

S pravom moramo paziti na to da u vanjskom ponašanju budemo čedni.

S pravom se brinemo za to da u odijevanju budemo uredni i čisti.

No brinemo li se na isti način i da budemo radosni?

Mrlja na odjeći, rupica na čarapi, ono malo prašine na cipeli — sve se to dade lako ukloniti.

No kako stojimo s radošću? *Ne možemo se jednostavno praviti kao da se radujemo.* Radost nije tu sama po sebi. Ona mora biti nešto naravno, spontano, uobičajeno, duboko, nešto što zrači, što se očituje na licu, u očima čitave osobe.

Ona mora biti nešto što sasvim jasno upućuje na ljepotu našeg susreta i na povjerljivost s Gospodinom.

Ostavljam te samu s onom prvom misli: žalost se očituje na licu sestre koja je doživjela brodolom.

OPROSTITE, SESTRO, JE LI SLUČAJNO VAŠ BOG UMRO?

Kad god sam — još po starom obredu — slavio svetu Misu s nekom sestarskom zajednicom (a to je bilo veoma često), uvijek su mi kljucale mozak osobite napasti. Napose me jedna nije prestala mučiti, i to na poseban način.

— Pristupit ću k Božjem žrtveniku

— Ka Gospodinu, koji razveseljuje moju mladost.

Nakon toga odgovora, koji se neprestano ponavljao, dolazila mi je volja da prekinem i da se obratim mojim pobožnim »sudionicama u razgovoru« te da im kažem:

»Dokažite mi tu tvrdnju: k Bogu koji razveseljuje moju mladost... Dajte mi dokaze! Pogledajmo se u oči! Treba da mi dokažete da niste jednostavno lagale kad ste rekle da Bog razveseljuje vašu mladost. Dakle, želio bih vidjeti 'znak' vaše mladosti i vaše radosti.«

Nažalost, misne rubrike imaju svoj red i ja sam se uvijek morao suzdržati te nisam mogao popustiti toj maloj napasti.

No zaista ima veoma mnogo »pogrebnih izraza lica« u našim samostanima. Ima tamo mnogo toga... budalastog, samrtničkog smiješka, grimasa...

Kad vidim te iznakažene žalosne izraze lica, uvijek mi dođe da upitam:

»Oprostite, sestro, je li možda vaš Bog umro?«

Gdje ste to sakrili svoju radost? Zašto se bojite da je pokažete?

Ta zar mi nismo uvjereni da je radost možda najveće svjedočanstvo što ga mi možemo dati današnjem svijetu?

Umjesto toga tjeramo ljude iz svoje okoline jer prema vani izgledamo kao »pogrebnici radosti«.

Jednoga veoma poznata čovjeka zapitali su zašto je odbacio svoju redovničku odjeću. Njegov odgovor bio je jedak: »Nije me istjerao iz samostana ni post, ni noćno bdijenje, ni pokorničke vježbe, već sati rekreacije u krugu otaca...« O tome bi trebalo da razmislimo.

Svjedoci radosti. Sasvim ste se posvetile Kristu, sve ste bacile isključivo na nj, sav svoj život.

No žalosne ste i time kao da dajete na znanje da Bog nije dovoljan da utiša žeđ ljudskoga srca.

Kristove ste zaručnice. Ali po tim žalosnim licima mogao bi poneko s pravom pomisliti da prisnost s njime nije baš jako ugodna...

Još više. Redovnički život je, kao što smo već vidjeli, vidljiva anticipacija Božjeg kraljevstva. Ali ako mi ne pokazujemo nikakve radosti, onda dajemo lažnu sliku o tome kraljevstvu, dajemo karikaturu.

Netko bi mogao pomisliti: zar ja treba da cijelu vječnost proživim s takvim ljudima? No to bi bilo žalosno »vječno blaženstvo«...

Takva li je atmosfera u Očevoj kući? Onda je bolje ostati vani.

Budimo svjedoci radosti! Prestanimo tim diskreditiranjem ne samo redovničkog života, već uopće i Božjeg kraljevstva.

Neki je ateist svojedobno rekao jednom svećeniku, mojem prijatelju: »Potrebno mi je da vas uvijek vidim žalosna. Tada sam miran u svome uvjerenju da nema Boga. Jedini momenat kada padam u sumnju, kad počinjem misliti da ipak nije besmislica sve ono što se u crkvi pripovijeda te da bi Bog mogao postojati jest kad vas vidim zadovoljna...«

Možda nismo nikad pomislili na to. Ali svjedočenje naše radosti može za mnoge od onih »koji stoje izvana« biti dokaz za Božju egzistenciju, uvjerljiviji dokaz negoli sva umovanja i sve dokazivanje.

Htio bih ti danas sugerirati osobit prijedlog. Gledaj! Ako osjećaš da nisi baš odličan svjedok radosti (naravno, ne radi se o tome da riječima stvaraš apologiju radosti; sva tvoja osobnost, sav tvoj život mora je odražavati), onda stvori

jednu mudru i tom stanju primjerenu odluku. Potraži nekoliko sestara koje imaju jednako žalosna lica pa osnuj neki novi red.

Deviza toga reda već postoji i ja ću ti je reći: »*Servite Domino in tristitia.*« (Služite Gospodinu u žalosti.)

Časak! Mjesto »Gospodinu« trebalo bi, bolje, reći: »đavlu«. Razmisli malo o tome.

SAMA SI NEPRIJATELJ SVOJE RADOSTI

Jedna velika optička varka uvjerava nas da se na svakom životnom koraku nalaze vanjski neprijatelji naše radosti. A to je zabluda.

Istina je, međutim, da se jedini neprijatelj koji nam može oduzeti, oteti našu radost, nalazi u nama. To smo mi sami.

Oni neprijatelji izvana nisu u stanju da nam oduzmu radost. Ta Krist je rekao: »... I vaše radosti nitko neće uzeti« (Iv 16, 22). Razumiješ li? Nitko nam je ne može oduzeti. Ali mi sami — da...

Pokušajmo razmotriti kako bi se to moglo dogoditi.

1. Egoist, oholica, neprijatelj je, pogrebnik vlastite radosti. Tko sebe »stavlja u središte«, tko se postavlja na pijedestal, tko ima visoko mišljenje o sebi, taj sam sebe kažnjava nesretnošću. Spopadaju ga unutrašnji sukobi, nemir, sumnje, spletke, ispitivanja... i mira nema! A zajedno s njime ode i radost.

Ne može biti pravoga mira ondje gdje netko uzima previše ozbiljno samoga sebe.

Sigurno, solidan, »zdrav« temelj radosti može nam dati jedino duboka poniznost. Nije slučajno što je jedna od najvećih eksplozija u čitavoj povijesti, pjesma »Magnificat« potekla od jedne veoma ponizne osobe. »Evo službenice Gospodnje...«

Poniznost donosi radost jer obnavlja poremećeni red, poštuje proporcije, stvara skalu vrijednosti. Bog je iznad i prije svega, a mi smo na rubu.

On je protagonist, glavna osoba i u nj su usmjerena sva svjetla. A mi smo iza kulisa, da ne pravimo zbrku.

On je sve, a mi smo ništa.

Dijete je vedro, mirno, sretno jer svoju sigurnost ne stavlja u svoje vlastite ruke, već u ruke majke i oca.

Mi možemo biti sretni samo ako svoju sigurnost povjerimo Njemu. Poniznost ima u tom pogledu funkciju koja se ne može ničim drugim nadoknaditi. Pomaže nam, naime, da pomaknemo središte pažnje i interesa našeg života.

Poniznost nam omogućuje da svoje povjerenje ne stavljamo u sebe, nego u Boga.

Ona nam pomaže da sebe ne uzimamo previše ozbiljno, ali da Njega uzimamo strahovito ozbiljno.

Sveta Terezija Avilska znala je reći: »Nije mi važno ono što se tiče mene. Za mene, Gospodine, postojiš jedino ti.« Eto, u čemu je tajna radosti!

2. Ne smijemo previše ozbiljno uzimati ni same sebe, a ni ono što radimo.

Dok slušamo neke ljude dobivamo utisak da bi bez njihova rada u ovoj bolnici, ili u toj školi, ili u onom uredu sve propalo, zavladao bi kaos. Da nema njihova apostolata, pakao bi uvijek bio nastanjen neizmjerno velikim brojem mušterija.

Mogli bismo zaključiti da je Bog stvorio svijet njihovim dopuštenjem, da ga drži zahvaljujući njihovu neumornom radu i da ga spasava zahvaljujući njihovu neprestanu apostolatu.

Ima stvorova koji boluju od onoga što ja nazivam »kompleksom Boga Oca«.

Nedostaje im jedna od onih najdivnijih i nenaplativih radosti — naime »radost beskorisnih slugu«.

»Nema nikakve sumnje da moraš slušati i raditi svom svojom snagom, u svakom času svoga života, raditi i obavljati poslove koje ti Bog da da ih obaviš jer je jasno da si inače beskoristan trut. To što Bog radi mogao bi učiniti i poslužívši se drugima, pa i nikim, a u svakom slučaju bez tebe, jer si beskoristan sluga. Isus je živio samo trideset tri godine, a šutio je trideset godina, pa zar da tvoj život, tvoj spas, tvoje riječi budu nužne Bogu? Beskoristan si sluga i radi svom svojom snagom. To je dužnost nasljedovanja Krista, poslušnosti, ljubavi. Tako se radi kad se ljubi: taj se rad ne može odijeliti od ljubavi. Bog ne treba tvoj rad — beskoristan si sluga« (De Foucauld).

Moramo, dakle, pokazati radost beskorisnih slugu. To znači: raditi ono što moramo i učiniti to što bolje možemo. I osjećati se »beskorisnima«. Radost će nam tada biti osigurana.

Tko govori drukčije negoli ti »beskorisni sluge«, taj — na kraju — govori ludo. »Isprazno tada otvara usta i besjede gomila nerazumne« (Job 35, 16).

Onome tko bi želio praktičan primjer za to što znači da ne smijemo sami sebe uzimati previše ozbiljno mogao bih navesti divan primjer: život pape Ivana XXIII. On je najbolji komentar onome što sam prije rekao. A *njegov smiješak* je najdivnije jamstvo da je istina sve ono što sam ovdje ustvrdio.

3. Ima još jedna opasnost za našu radost. I ona se nalazi u nama. Mi je stvaramo svojim rukama. Poput bombe je što je nosimo u sebi.

To je opasnost koju bismo mogli definirati ovako: »srce sa slobodnim kutićem«. Odmah ću ti to objasniti. Kad se netko potpuno posvećuje Gospodinu, kad se sav usmjeruje njemu, ne smije za sebe rezervirati ni najbeznačajniji kutić. On treba da postane neosporivi Gospodar svega, da zauzme sve. Postavimo li na svom putu kakve granice, rezerviramo li koji kutić svoga srca za neko stvorenje, naš život ide kraju. To bi bila neljudska patnja jer — to moramo ponoviti — Bog je ljubomoran.

Vratimo se onoj točki koje smo se već nekoliko puta dotakli: nema na svijetu sretnijeg stvorenja od redovnice za koju je Bog zaista sve. Ni za koga, naprotiv, ne osjećam toliko sućuti zbog njegove nadljudske patnje kao za sestru kojoj je Bog quasi (tobože) sve.

4. Kratkovidnost je također opasnost za našu radost. Tko ne vidi daleko, pa ni dva pedlja od svojega nosa, tko nije u stanju da usmjeri pogled prema bezgraničnim horizontima, taj neizbježivo postaje pesimist, stalno razočaran zlom stvarnošću koja ga okružuje, nepopravljivo tužan čovjek.

U jednom poznatom filmu vodi se ovaj karakterističan dijalog — na lučkom molu.

— Kako li je gadno to morsko dno! Kaljuža, razbijene boce, otpaci, crvi... Odvratno!

— Da, ali pravo morsko dno je ondje dalje... Na pučini!

5. Još samo jedna napomena. Može se dogoditi da redovnica izgubi svoju radost i bez vlastite krivnje. Uvjerena je da svoju dužnost obavlja do kraja. Daruje se bez ikakve rezerve. Radi do krajnjih mogućnosti svojih sila. Pa ipak — radosti nema.

Nestanak radosti u takvu slučaju providencijalan je alarmni znak. Upozorava nas da smo pretjerali, da odviše trošimo svoje sile, da smo pred slomom.

Prije nekog vremena je ugledna talijanska revija »Il Regno« (Bologna) posvetila poseban broj upravo problemu žalosti i radosti pa je svoja razmatranja zaključila ovako:

»Čini se da je radost znak iznad kojeg nikad ne bi smjela ići razumna velikodušnost. Čovjek se smije sam darovati do one mjere kod koje ga darivanje ne čini tužnim, dokle je zanos naravan i prilagodljiv, dokle mir ostaje ono tkivo iz kojeg su satkani naši dani. Nemir je znak pretjeranosti. Iz njega pak nastaju nepovjerenje i osjećaj neugodnosti, grijeh, smrt. *Nikad ne valja ići iznad vlastite radosti...* Može se, dakle, reći da je prva i zadnja riječ kršćanska radost.«

Da bismo bili pravi svjedoci radosti, treba da stupimo u arenu te da se odazovemo izazovu svijeta upravo na području radosti. Radi se o *radosti ovdje i sada, na ovoj zemlji.* Pod »radošću« pak ne mislimo na vječno blaženstvo.

Svijet otklanja susret pri kome se drugi dio neposredno odnosi na »drugi« život te isključivo usmjerava pogled na raj, kao da bi htio reći: nije mi stalo do radosti ovoga svijeta, ali ću zato uživati blaženstvo na onome svijetu.

Ne, izazov svijeta mora se prihvatiti upravo *u svijetu od danas.*

Suprotstavljeni izazov izgleda ovako: ja imam na ovom svijetu radost, da, osjećam se najsretnijim čovjekom svijeta i zato se, što se radosti tiče, ne bojim nikakva izazova. Odatle ja imam opravdanu nadu da ću dospjeti i do vječnog blaženstva.

Je li to previše? Mislim da nije. Tko je shvatio kršćanstvo u svim njegovim dimenzijama, tko se trudi da udovolji redovničkom idealu sa svim njegovim zahtjevima, može govoriti samo tako.

Veoma mnogi ljudi u svijetu gledaju u nama neprijatelje radosti (a mi im, nažalost, dajemo dovoljno povoda za to — to treba da iskreno priznamo...). Optužili su nas da smo čitav svijet ovili crnom vrpcom. Normalno smo mi za njih donositelji nesreće. U najboljem slučaju još nas prihvaćaju ako u životu dožive bol. No pri njihovim svečanostima naša im se prisutnost ne čini ugodnom, zbunjuje ih, dovodi ih u nepriliku. (A mi moramo također priznati da se upravo onda osjećamo na pravom mjestu ako je neku obitelj zadesila bol. Naprotiv, osjećamo se u strašnoj neprilici ako

je u nekoj kući svečanost. A to ne bi trebalo da bude tako. U Kani Gospodin nije dao utisak čiste zbunjenosti. Štoviše, uz pomoć svoje majke čudom je učinio radost novoj obitelji.

Svijet uzurpira sebi monopol na radost. Mi mu to moramo osporiti, treba da mu ga izbijemo iz ruke.

Veoma mnogi vide u Kristovoj poruci neprijatelja svoje radosti, kojega se imaju najviše bojati na ovoj zemlji. Zapovijedi nisu za njih ništa drugo negoli lijes ljudskih radosti, a Krist je po njihovu mišljenju onaj koji upropaštava igru. Mi, njegova pomoćna snaga, mi smo revni suradnici u tom kvarenju igre.

Poslužit ću se jednom poznatom slikom. Isus je za njih plug koji razara mišje rupe. Ukopani, zabarikadirani i uzidani, oni pohlepno grickaju svoje »*zemaljske radosti*« i spremni su da napadnu svakoga tko bi se usudio da pruži ruku za njima ili da ih samo i pogleda. Oni su zaokupljeni time da liže svoje karamele i da u sumornoj osamljenosti jedu svoj kus radosti. Krist neka ne dolazi da ih smeta svojim apsurdnim zahtjevima. Svećenici pak u crkvama neka svoje priče o onome svijetu pripovijedaju nekoj neurednoj gomili starih žena koje više nemaju dovoljno zubi da bi mogle grickati snažne radosti ovoga života. Oni sami žele, jednostavno, da se raduju. Imaju pravo na to da ih drugi puste na miru...

Naša je zadaća sada da posve konkretno dokažemo da *Krist ustrajno zahtijeva samo jedno: da se mi radujemo.* Ovdje na zemlji. On nije nikakav smutljivac. Ako dolazi sa svojim plugom da isprevrće naše mišje rupe, onda to čini samo zato jer nas veoma voli te ne može podnijeti da se mi zadovoljujemo s tako malo radosti koja je u tome i koja je tako mizerna. Ta on je stvorio naše srce i zna da stanoviti bunari uopće nisu dovoljni da utišaju našu žeđ.

Svijet obećaje sreću. Garantira nam da će život pretvoriti u stalnu, i to golemu svečanost. Ljudi se žure da poput djece objese svoje čarape na ogroman kamin svijeta te da ih jutrom brzo stave na sebe. Vani nalaze sjetilno uživanje ili nekoliko debelih novčanica ili paketić opojnih sredstava ili diplomu sveučilišta.

A mi? Ne možemo se zadovoljiti time da se odozgo zabavljamo tim bijednim vrećicama od papira. Treba da

otvorimo svoje vlastite pakete i da prihvatimo »izazov plaće«. Moramo *dokazati da naši proizvodi u mnogo većoj mjeri zajamčuju radost.*

Objašnjavanje sa svijetom mora se, dakle, prenijeti na tu sasvim praktičnu razinu. To je izazov na tlu blaženstva.

Nasuprot radosti koja je povezana s pravljenjem karijere, s usponom, s isticanjem i s postizavanjem visoke pozicije mi stavljamo dokaz da čovjek može biti sretan i bez uspinjanja, da ima i veće radosti nego što je »pravljenje karijere«, a to je radost da čovjek fućka na karijeru. Da ni s kim ne želimo mijenjati svoje posljednje mjesto jer se tu veoma dobro osjećamo.

Sreći u seksualnome (»seksus se uspeo do mozga« — Mounier) mi suprotstavljamo svoj život u kome je sreća vezana uz ljubav, a ne uz seks. Što se pak ljubavi tiče, ne bojimo se nikakve konkurencije...

Radosti posjedovanja mi suprotstavljamo radost koja je neusporedivo više kvalitete i intenziteta: radost da postojimo.

Sreća utemeljena na posjedovanju: ima ruku koje izgledaju kao da imaju pandže, sposobne samo za jedan jedini pokret: skupljati. Mi pak pokazujemo da se ruke mogu i drukčije držati i da čovjek unatoč tome može biti sretan. To se događa kad ruke širom otvara s gestom darivanja.

Bogatstvo usrećuje, kažu. Odgovaramo: siromaštvo je uvjet za potpunu radost.

Često čujemo: bližnji, drugi, neprijatelji su moje radosti (»drugi, to je pakao« — Sartre). Mi dokazujemo da čovjek smije okusiti pravu radost ako zaboravi sebe i služi drugima.

Rečeno je da sreća leži u radu i u napretku. Treba, dakle, da ostanemo na zemlji. Mi, naprotiv, kažemo: potpuna sreća sastoji se u tome da imamo žuljeve ne samo na rukama već i na koljenima. Sreća se sastoji u tome da oči dižemo k nebu.

Za mnoge se sreća sastoji u odijevanju, u eleganciji. Naša je radost u unutrašnjoj eleganciji.

Moramo, stoga, glasno i jasno dati na znanje da nismo protiv radosti. *No jesmo protiv previše bijedne, prolazne i neuobičajene radosti.* Jesmo protiv svih oblika koji tobože nadomještaju radost. »Ti nisi sreća, ti si netko tko stoji

namjesto sreće«, kaže glavna osoba u jednom romanu ženi.

»Vrijeme je da sotoni otmemo povlasticu koju je on sebi prisvojio — da pronalazi i monopolizira radosti, a nama da prepušta zaplakana lica odricanja, sivi pepeo korizme« (Santucci).

Isti pisac piše: »Milost je pobijedila zakon. Mi više ne trebamo, dakle, upravitelje zakona, već su nam potrebni širitelji milosti. Milost je pak *zahtijevati* stvari pred kojima nam zakon stvara strah. Milost je da ti se više sviđa ono što nije grešno negoli ono grešno. Da ti se više sviđa, jasno...? Nikakva prijetnja ne zadržava grešnika, jer jača od grijeha, od gladi i od seksa, jača od čovjeka i od anđela samo je radost. Što treba, dakle, da radite? Treba da na taj način zavodite...«

To je izazov nama. »Milost je nalaziti više zadovoljstva u onome što nije grešno negoli u onome što jest grešno.«

Mi se ne možemo zadovoljiti time da govorimo o tome kako je odvratan grijeh. Među ostalim možemo uvijek naći nekoga tko će nam odgovoriti da grijeh uopće nije nešto tako odbojno. Pa i u Svetom Pismu kaže se u vezi s prvim grijehom: »Vidje žena da je stablo dobro za jelo, za oči zamamljivo...« (Post 3, 6)

Nitko ne griješi samo zato da bi činio zlo nego zato jer u grijehu vidi makar i malo dobro, nešto lijepo.

Mi bismo trebali postupati po jednoj staroj metodi: ne bismo smjeli stalno govoriti o odvratnosti grijeha (u što rijetko tko vjeruje...) nego bismo svojim životom morali učiniti da se vidi ljepota milosti. Činjenicama, svojim vladanjem trebali bismo dokazati da je više radosti u tome da se čini dobro negoli ako se griješi, da je čovjek sretniji ako slijedi Isusova blaženstva negoli blaženstva ovoga svijeta. Da nam donosi više radosti ako se darujemo negoli ako živimo za sebe. Da postoje veća dobra nego što je novac, užici, karijera. Vrijednosti koje su nas dostojnije.

»Dicant nunc qui redempti sunt a Domino.« Neka sada govore oni koje je Gospodin otkupio.

Da, dosad smo dopuštali da o radosti govore drugi, manje mjerodavni ljudi.

Sada je vrijeme da mi govorimo. »Dicant nunc qui redempti sunt a Domino.«

Nemjerodavni će opaziti da su uvijek mucali samo o radosti.

Uvidjet će da ima zaista samo jedna prava vrsta žalosti, a to je žalost zbog toga što nismo sveti.

Jedan od najvećih ljudi našega vremena, čovjek o kome se mnogo raspravljalo, o. Teilhard de Chardin, posvećuje problemu sreće nekoliko dubokih misli, koje, među ostalim, imaju i pečat najveće originalnosti.

Pokušajmo da pobliže razmotrimo ta razmišljanja, no tako da se ne damo zaplašiti ponekim izrazima koji se ne pojavljuju u našem uobičajenom govoru.

U biti, taj je glasoviti francuski isusovac izrekao sasvim jednostavne misli: da bi bio sretan, čovjek treba da to bude on sam (tj. uistinu čovjek). A da bi to u punini bio on sam, mora:

— koncentrirati se na samoga sebe
— decentrirati se na drugoga
— skoncentrirati se u nekome drugome, tko je veći negoli on sam.

Pojedine točke toga sistema ispitat ćemo na samima sebi, a time i na vlastitoj sreći.

1. *Koncentracija.* Jednostavnim riječima: radi se o osobnom oblikovanju. To je faza — i to moramo imati dobro na umu — koja traje čitav život. Kao što se ne može reći da je čovjek potpuno formiran već sa dvadeset godina te da zato ne mora ulagati više nikakav trud za unutrašnje formiranje, tako ni redovnica nije »gotova« već nakon novicijata i nakon prvih godina iskustava, nego se ona »stvara» stalno, do posljednjeg časa života. (»Čovjek ne može biti kršćanin, on to može samo postati« — Kierkegaard.)

Moramo se s toga boriti protiv tendencije najmanjeg utroška snage, protiv lijenosti, protiv iskušenja dobi, nepokretljivosti ili protiv iskušenja da se u duhovnom životu živi od »kamata«.

Isto tako moramo se oduprijeti tendenciji da se prema vani ponašamo nervozno.

Radi se, zapravo o tome da se poslužimo jednom sugestivnom formulom, koja glasi: »naći sami sebe«.

»Da bismo to u punini bili mi sami (osobno), treba da radimo čitav život, da se organiziramo, da u svoje ideje, u svoje osjećaje i u svoje ponašanje unosimo sve više reda i jedinstvenosti.

U tome se sastoji sav program, sav interes (pa i čitava snaga) unutrašnjeg života... U toj prvoj fazi treba svatko od nas da prihvati i da na svoj račun ponavlja opći napor života. Biti — to prije svega znači oblikovati i naći sama sebe« (Teilhard de Chardin).

U biti to znači: prihvatiti »tvrdo zvanje« čovjeka, kršćanina, redovnice.

2. *Decentralizacija.* Može to izgledati paradoksalno, no ipak je istinito: da bi čovjek stvorio sama sebe, treba da, u određenom momentu, skine pogled sa samoga sebe i da svrati pogled na druge. Da bi našao sebe, treba da nađe druge. Naime, samo ako nađem druge, naći ću i sebe.

Mnogi neće da učine taj drugi korak. Zato i imamo toliko promašenih ljudi, toliko promašenih kršćana, pa i — a zašto ne? — pokoju promašenu sestru.

Iskušenje da se čovjek izolira pa da se bavi samo sa sobom samim, introspektivnom (unutrašnjom), isključivom analizom, u kojoj čovjek nalazi ogorčenje ili samozadovoljstvo, predstavlja najdublju opasnost protiv vlastitog »ja«.

Moramo izaći iz svoga »ja«, misliti na druge, posvetiti se drugima, osjetiti svoju odgovornost u odnosu prema svima i svemu. To je horizontalna dimenzija našega života. A ta je dimenzija omogućila kršćanstvu da se razvije do zaista zanosne širine. Kršćanin (pa, razumije se, i redovnica) ostvaruje savršeno samoga sebe, svoje vlastito zvanje i time postiže sreću, samo ako se brine za određenje svih.

»Treba boriti se protiv egoizma koji nas potiče da se zatvorimo u same sebe ili da druge podvrgnemo pod svoju prevlast. Postoji stanovit — loš, sterilan način ljubavi po kome mi nastojimo da posjedujemo, mjesto da dajemo.«

Sartreovoj paroli »pakao, to su drugi«, mi suprotstavljamo parolu »seoskog župnika« Bernanosa: »pakao — to je ne ljubiti više«.

»Mi ne možemo napredovati do punine samih sebe dok ne izađemo iz sebe da bi ušli drugi i da tim jedinstvom doprinesemo razvoju svijesti, suglasno velikom zakonu složenosti (kompleksnosti). Odatle nužnost i dubok osjećaj ljubavi koja nas u svakom obliku potiče da svoj individualni centar podredimo drugim odabranim i povlaštenim centrima, ljubavi čiji su smisao i glavna funkcija da vode našem upotpunjavanju« (Teilhard de Chardin).

U toj »decentraciji« dobiva svoju reljefnost evanđeoska maksima o onome »izgubiti se«. A gubim se ako zaboravljam samoga sebe, ako probijam obruč svoga egoizma i prepuštam se drugima. Ne pripadam više sebi. I upravo u tome što se »gubim« nalazim svoje pravo »ja«.

3. *Nadcentracija.* — To je treći korak. Radi se o vertikalnoj dimenziji, prema gore. Pošto smo »probudili« svoje ja (koncentracija) te pošto smo ga proširili u bazi (decentracija), moramo ga povezati s nekim tko ga beskrajno nadvisuje.

Nije dovoljno da se razvijamo ni da se dajemo nekome tko je jednak nama. Treba također da se podvrgnemo Nekome tko je mnogo veći od nas. A to je dimenzija adoracije, kontemplacije.

Dakle, najprvo biti, zatim ljubiti i na kraju adorirati. Tako imamo sreću da rastemo, sreću da ljubimo i sreću da se klanjamo.

Opomena svetoga Pavla uvijek je aktuelna: »Radujte se u Gospodinu! Da ponovim: radujte se!« (Fil 4, 4).

Ali ta se radost — to moram ponoviti — ne može improvizirati. To je radost što je stvarno s mukom, svojim rukama, izgrađujući sami sebe (»tvrdo zvanje« čovjeka, redovnice). I u tom su izgrađivanju više negoli dimenzija dubine potrebne dvije druge dimenzije: horizontalna — ona prema vlastitoj braći, i vertikalna — prema Bogu.

Ima u svemu tome stanovita stroga logika: ako zaista ljubim samoga sebe, moram ljubiti i svoga bližnjega i Boga. Inače ne činim dobro za se jer se činim manjim.

Sada možda shvaćamo da je nesretnost lice čovjeka koji nije uspio — kršćanina, pa i sestre koji nisu uspjeli.

POZDRAVLJAM TE, MOJA RADOSTI!

»Kad smo dospjeli do Santa Maria degli Angioli, potpuno pokisli i ukočeni od studeni, blatom zablaćeni i glađu izmučeni te pokucali na vrata samostana pa nas je vratar srdito upitao: »Tko ste vi?«, a mi smo mu rekli: »Nas smo dvojica od vaše braće«, a on je odvratio:»Ne govorite istinu, idite, vas ste dvojica lopovi koji tumarate naokolo i sav svijet varate i siromasima otimate njihovu milostinju. Gubite se!« — i nije otvorio već nas je ostavio vani na kiši i na snijegu u hladnoći i gladne sve do noći, pa smo toliko nepravde i okrutnosti i toliko odbijanja podnijeli bez srdžbe i bez ružnih riječi, i kad smo jednostavno i s puno ljubavi mislili da nas taj vratar uistinu poznaje, ali govori ovako samo zato jer mu je to Bog dao zbog nas, o brate Leone, pazi dobro, to je bila prava radost. I kad smo nastavili kucati, a on je izišao bijesan i otjerao nas kao nesnosne pustahije s pogrdnim riječima i udarcima i povikao nam: »Tornjajte se odavde, prljavi tatovi, i idite dobijesa. Ovdje nećete dobiti ni jela ni krov nad glavom!« Ali mi smo i to podnijeli strpljivo te s veseljem i srcem punim ljubavi, brate Leone, pazi dobro, to je bila savršena radost. I kad smo mi, tjerani glađu i hladnoćom i tamom, još jednom pokucali te zazivali i zamolili, tužeći se, da nam za volju Božju otvori vrata i pusti nas unići, a on je odgovorio srdito: »To su lupeži i nametljivci, platit ću im ja kao što su zaslužili«, pa je došao napolje s kvrgavim štapom te nas počeo udarati preko kukuljače i bacio nas na pod i valjao po snijegu i udarao nas svim kvrgama svoga štapa, a mi smo sve to strpljivo i radosno podnijeli te pritom mislili na Isusove muke, kojima smo slične muke trebali i mi podnijeti za njegovu ljubav, o brate Leone, zapamti, to je savršena radost.«

Možda nije nitko bolje negoli sveti Franjo na toj divnoj stranici svojih »*Fioretta*« (»Cvjetića«) izrazio jednu od onih istina kršćanstva što zbunjuju: patnja je prijatelj radosti, križ donosi savršeno veselje, strpljivost je sinonim sreće. Dakle, da ostanemo u franjevačkoj atmosferi, radost zbog udaraca štapom...

Govoreći o radosti, rekli smo da ne trebamo imati nikakav kompleks osjećaja manje vrijednosti, ne treba da se bojimo nikakve konkurencije. I upravo tu se usporedba sa svim drugim »robama« okreće u našu korist te naša superiornost nadjačava sve. Svi vide u patnji zapreku za radost, atentat na veselje. Svi smatraju da je bol neprijatelj sreće: bol i radost su dvije protivne stvarnosti.

Krist je, dakle, izvršio i ovo čudo: uspostavio je veoma usku vezu između boli i sreće. Tako je riješio suprotnost nerješivu za druge. Patnja postaje majkom radosti.

Možemo, štoviše, zaključiti: na stanovitoj visini bol se i radost poistovjećuju.

Udarci batinom ne sprečavaju moju radost, daju mi je u obilju.

Sveti Pavao kaže posve jasno (a njegove riječi imaju ton izazova s obzirom na bezbrojne »misionare sreće«): Pun sam utjehe: preobilna je radost moja zbog sve nevolje naše« (2 Kor 7, 4).

Jeste li ikada čuli za svetoga Romualda? Bio je velik samotar, a umro je (1027. godine) u... nježnoj starosti od 120 godina. Bio je pravi umjetnik u gladovanju, ozbiljan čovjek, navikao da svoja usta ne otvara po nekoliko... godina... Slušajući o njegovim pokoramа mogli bismo pasti u nesvijest.

Svečeva strogost bila je zaista poslovična. No o njemu je zapisano i ovo: »Njegovo lice bilo je uvijek tako radosno i veselo da je razveseljavao svakoga tko bi ga pažljivo pogledao« (sv. Petar Damian).

U sredini smo kršćanstva, koje je čitavo usredotočeno na uskrsnu tajnu. Život nastaje iz smrti, pobjeda iz poraza, uspjeh iz neuspjeha, oslobođenje iz križa, dakle ropskog drva. Tama Velikog Petka izaziva pojavu svjetla na uskrsnu nedjelju. Oruđe patnje postaje prijestoljem. Drvo križa donosi plodove života i sreće.

Uskrsna tajna ukida sve suprotnosti, združuje Golgotu i prazan grob. Uskrsna tajna potvrđuje nevjerojatnu vezu između života i smrti, između patnje i radosti.

Pa i udarci štapom... Krist, dakle, nije uništio bol. Izvršio je veće čudo: preobrazio ju je. I udarci štapom mogu otada biti uzroci radosti. Zar vam se to čini malim čudom?

Netko će reći: da, to su prekrasne i čudnovate stvari, ali samo kad su ispisane na stranicama knjiga. Stvarnost svakidašnjice sasvim demantira čar mnogih teorija.

Ne. Golgota ima logiku koja se opire svim napadajima svakidašnje stvarnosti.

Pogledajmo: ono što je za većinu ljudi razlog žalosti za nas je razlog radosti.

Ograničimo se na nekoliko praktičnih uputa.

Neuspjeh. Mnogima je motiv za duboko razočaranje i za žalost, duboku poput ponora.

Za nas ne. Gledano s aspekta Kalvarije, uspjeh i neuspjeh su posve izvrnuti u svojoj dubokoj stvarnosti. Ono što se na prvi pogled čini kao golem fijasko, za nas je velik uspjeh. Drugi govore o našem porazu, no mi znamo da je taj poraz neosporna pobjeda.

Naš uspjeh ima korijenje u prividnom neuspjehu. Kad se čini da je sve pri kraju (Veliki Petak), upravo tada rađa se nada.

Osamljenost. Ona nas ne plaši jer nam stvara prostor za Boga. Nastaje prazan prostor, da, ali ispunit će ga Beskonačni.

Starost i smrt. Misli na to zamrčuju radost mnogih, no našu radost ne. Mi znamo da stvari nestaju, ali On dolazi.

Materijalno siromaštvo. Ono nas ne obeshrabruje. Naprotiv, daje nam nepokolebivo pouzdanje. »A on mi je odgovorio: 'Dosta ti je moja milost jer se moja snaga savršeno očituje u slabosti... Jer kad god sam slab, onda sam jak« (2 Kor 12, 9). A Charles de Foucauld: »Slabost ljudskih sredstava uzrok je jakosti. Isus je gospodar nad nemogućim.«

Iskušenja. Ona su naši prijatelji. Iskušenja su očit dokaz da nas Krist nije zaboravio, već da nam daje čast da mu budemo slični.

Razočaranja. Kakvu li gorku malodušnost izazivaju razočaranja! Čovjek se osjeća zapostavljenim, u stranu bačenim, »izbačenim napolje«. I tu postoji za kršćanina motiv da se raduje. Čovjek može biti odbačen od svega i od svih, ali ne od ljubavi. Nikad nismo bili izbačeni iz prostora koji obuhvaćaju Gospodinove, na križ pribijene ruke.

Zapostavljen, bačen u stranu, na posljednje mjesto? Vrlo dobro! »Notes prvenstva« koji Bog vodi sasvim je drukčiji od onoga što ga vodi svijet. »Posljednji bit će prvi.«

Bijeda. Za mnoge ljude, a osobito za odlične duhove ona izaziva neizrecivo gađenje, gotovo osjećaj očaja, kad ustanove vlastitu bijedu, vlastito ništavilo.

Naš se osjećaj vlastite bijede ne prelijeva u dubok očaj, već u svijetlu sigurnost. Pa ako se i udaljim, ako sam i raspiskao zajedničku imovinu, još mi uvijek ostaje otvoren put povratka. Otac me stalno očekuje raširenim rukama. Provalija vlastite bijede omogućuje mi susret s provalijom Milosrđa.

Nisam ništa? Upravo tu i leži tajna moje veličine. Boga, kao što to znamo već od stvaranja svijeta, neodoljivo privlači ništa.

Jedan je ruski monah one koje je susretao svakoga dana pozdravljao riječima: »Dobar dan, moja radosti!«

Tako bismo i mi mogli i morali činiti. Sve i svakoga koga sretnemo na svom putu mogli bismo s punim pravom pozdraviti ovako: »Dobar dan, moja radosti!«

Pa i ako nas snađu udarci štapom po leđima: »Dobar dan, moja radosti!«

UČIMO NA KOLJENIMA

Htio bih da sada, kada treba da govorim o molitvi iznesem jedno vlastito iskustvo. Možda će ti ono koristiti. Ništa zato ako si alergična prema toj vrsti osobnih ispovijesti. Preskoči mirno ove retke! Neće ti ništa važno izbjeći, a mene nećeš time uvrijediti — naprotiv!

U mojem je životu bilo razdoblja kad sam poduzimao mjere da razvijem nešto poput »molitvene kulture«. Bavio sam se veoma preciznim istraživanjima. Htio sam otkriti tajnu molitve. Nisam to učinio zato da bih nakon toga nastavio svoju naobrazbu u tom pogledu. Ta upravo u tom pogledu ponos nije igrao baš nikakvu ulogu. Želio sam samo da ispravno molim.

Dao sam se na knjige.

Ponajprije sam počeo listati po svetom Tomi. Na svoje najveće zadovoljstvo otkrio sam u »*Summi*«, *IIa i IIae*, quaestio 83, koja se bavi upravo tim pitanjem do kojeg mi je bilo toliko stalo. Shvatio sam (gotovo) sve. Bio sam zadivljen i zapanjen jasnoćom nauke, snagom argumenata, oštrinom iznesenih dokaza.

Međutim (čemu da to krijem?) u toj studiji nisam upoznao molitvu. Nisam se mogao moliti ni bolje ni više. To je za mene bilo stanovito razočaranje.

Progutao sam zatim čitavo brdo traktata o molitvi koje su napisali stručnjaci i mjerodavni učitelji na tom području. Tu sam našao veoma mnogo materijala: definicija, zakona, vremena i struktura molitve. Sve je to bilo potkrijepljeno tisućama citata u modernim i mrtvim jezicima. Ništa nije nedostajalo: fundament, mogućnost molitve, dispozicija za molitvu, molitveni stav, priprema i svrha molitve.

Doskora sam bio u stanju da razlikujem dvadeset šest zakona za pravilno moljenje. Bio sam u stanju da razlikujem trideset sedam osobitih poteškoća pri moljenju. Da, zaboravio sam jedno: popis razloga s kojih moramo moliti obuhvaćao je nekoliko stranica.

Jest, svega sam našao, samo molitve — ne. Ili, da bolje rečem: ta molitva, znanstveno analizirana teološkim »laborom«, secirana, istražena pod mikroskopom s obzirom na sve svoje pokrete, pobude i strukture, dezinficirana i sterilizirana u sklopu »zdrave nauke«, ulila mi je neugodan respekt, zadala mi je straha. Preostala mi je zebnja.

Zar je, dakle, molitva toliko kompliciranа? Zar je to posao stručnjaka... Moram li se zadovoljiti time da ostanem u udaljenosti punoj poštovanja?

Učinio sam posljednji pokušaj. Pribavio sam tucet »pobožnih knjižica« i nekoliko knjižica s »gotovim molitvama«. Usudio sam se čak da opljačkam poštovani ormar svoje bake, gdje su se nalazili njezini religiozni predmeti (i koji je inače vonjao po crvima).

Udubio sam se u tu literaturu u nadi da ću konačno shvatiti što je zapravo molitva. Stalno sam ponavljao: »Hvala ti, Oče, što si to sakrio mudrima i razumnima, a otkrio malenima.« Možda ću ono što nisam našao kod svetoga Tome naći u tim pobožnim spisima koji su namijenjeni grubim rukama i ljudima koji jedva da znaju čitati i pisati...

Dobro raspoložen udubio sam se, dakle, u tu literaturu, no sve je u meni ostalo suho. Našao sam samo sladunjavi materijal, koji me je bacio u bijes.

Pobožna uzdignuća bila su u stanju da me survaju tisuću metara ispod površine zemlje.

Vruće molitve mogle su u deset sekundi iz užarenog željeza napraviti komad leda.

Solilokviji — pobožni razgovori sa samim sobom. Kad bi bili i tiho izgovoreni, bili bi dostatni da nekoga tko bi ih čuo dovedu u ludnicu.

Rezultat: zlovolja i odvratnost prema molitvi. Ako me je Toma ostavio hladnim i ako su mi drugi priručnici pružali veoma kompliciranu molitvu, ti su mi posljednje spomenuti spisi bili gotovo neprobavljivi.

Srećom sam se tada namjerio na svećenika koji se odlikovao zdravim ljudskim razumom. Uzeo me za ruku i rekao mi ovo:

»Zar zbilja želiš da oglupaviš tim traženjem? Ako to želiš, onda samo nastavi... No ako zaista želiš znati što je molitva, odbaci te knjige! Neke se stvari, jednostavno, ne mogu napisati. Mnogo toga ne može nikakvo pero izraziti i ne da se zatvoriti u slova.

Što treba da učiniš? Mjesto razumom posluži se koljenima. Sklopi ruke umjesto da listaš po velikim djelima...

Hoćeš li me poslušati? Ako želiš saznati što je molitva, onda treba samo da ozbiljno počneš moliti. Molitva se ne može protumačiti. Moliš i — to ti je dovoljno.«

Pokušao sam da učinim tako. Rezultat je bio nebrojeno puta bolji od onoga što sam ga stekao u lektiri o quaestio 83, iz odgovarajućih traktata ili iz tako zvanih pobožnih knjižica.

Nemojte me, za Božju volju, krivo razumjeti! Moja molitva sigurno nije neki uzor. No katkad je to zaista čudnovato. Mnogi stručnjak bi zbog toga sigurno naprčio nos. Među ostalim događa mi se (crvenim se kad to kažem) da mi molitva dosađuje ili da me uspavljuje. No to se događalo i apostolima, koji su tri godine išli u neprispodobljivu školu Učitelja. Pa zašto da se to onda ne bi dogodilo i meni?

U svakom slučaju mislim da sam konačno shvatio što je molitva. Ako sumnjam, služim se koljenima, a isto tako i pri poteškoćama. Bacam se na koljena ako imam dojam da ne mogu moliti ili ako bih u molitvi želio otkriti nešto novo.

Konačno sam shvatio. Zato neću ni pokušati da ti protumačim što je molitva.

Kažem ti samo: na koljena pa ćeš shvatiti!

Da bi naučila moliti, moraš moliti.

Moli i bit ćeš zaista stručnjak molitve.

Možda nećeš napisati nijednu knjigu. No to nije tako važno. Riješit ćeš, međutim, temeljni problem svoga redovničkoga života: postići ćeš vezu između svoje slabosti i neba.

MJESTO ZA TIJELO PRI MOLITVI

Dosad nam još nitko nije mogao dati prihvatljivu definiciju života. No to i nije važno. Ta život ne poznajemo iz definicije nego iz iskustva. Mi jednostavno živimo.

To isto vrijedi i za molitvu. Iz iskustva znamo što je molitva. Mi jednostavno molimo.

O tome ima veoma mnogo definicija. Za kritički pogled one se, naravno, ispostavljaju kao nesavršene. Molitva je preširoka stvarnost a da bi se mogla stegnuti u jednoj definiciji.

Unatoč tome mogu te definicije biti korisne. One su poput reflektora koji obasjavaju različita lica molitve i pritom često otkrivaju aspekte koji su prije toga bili u tami.

Oci su nam poklonili ovu divnu definiciju: molitva je *homilija* duha s Bogom. Ono *homilija* većinom se prevodi s »razgovor«. No ta grčka riječ označuje nešto više. Ona izražava prisnost s nekim čovjekom, činjenicu da smo u njegovoj prisutnosti. Ta se pak prisutnost može očitovati u riječi, u pogledu, pa i, jednostavno, u šutnji.

Naglasak koji je ovdje stavljen na duha ni u kojem me slučaju uopće ne zadovoljava. Budući da je molitva djelovanje (kao što ćemo vidjeti) koje je usko povezano s vlastitim životom, mora čitava ljudska osoba naći pristup u to djelovanje. Ta ne radi se o nekoj stvari koja bi se ticala samo duha. Ne možemo reći da je savršenija molitva ono u čemu je više intelekta, više duha. To je, jednostavno, glupost.

Sveti Augustin kaže: »Oratio tua locutio est ad Deum« — »Tvoja je molitva razgovor s Bogom.« O duhu više nema govora. Radi se jednostavno o razgovoru s Bogom.

Tu definiciju mogli bismo prije prihvatiti. No moramo ipak biti načistu s time da ima razgovora s malo riječi. U

stanovitim momentima više kažemo šutnjom negoli ako držimo duge govore. Ta tko je ikada rekao da se molitva po svojoj biti sastoji u tome da se Bogu nešto *reče?* Bog ne pazi na riječi. On gleda na srce.

Sveti Ignacije govori u svojim *Duhovnim vježbama* o unutrašnjoj molitvi te ustanovljuje da joj je svrha »naći Boga u miru«. I to je u njezinoj umjesnoj kratkoći veoma lijepa riječ.

Moliti znači, dakle, naći Boga u miru. No pripazimo: to također znači: naći Boga u tami, pa i u strahovitoj praznini, ne samo u miru. O načinu i o okolnosti ne radi se.

Sveti Toma pak spominje dvije definicije molitve. No ipak... iz njegove (velike) vreće ne dolazi uvijek njegovo brašno. On to i sam priznaje. Prva je od Ivana Damaščanskog, a druga od Augustina.

»Petitio decentium a Deo« — »moliti od Boga ono što je primjereno«. A koje su to *primjerene* stvari? Veoma jednostavno: sve ono što je dostojno Boga i mene.

No ta se definicija može odnositi samo na prosnu molitvu.

Druga glasi ovako: »Elevatio mentis ad Deum« — »uzdizanje duha k Bogu« (neki kažu: primitak duha kod Boga).

Tu je već naglasak na riječi *uzdizanje.* Tko moli, uzdiže se. Tko moli, taj postaje velik.

Čovjekov život odigrava se između ta dva suprotna pokreta: on se ili ponizuje ili se uzdiže. Ne može se ostati u sredini, u ravnoteži. Ili se obraćamo nečemu što nas ponizuje, čini malenima, nečemu što oduzima od našega ljudstva, od našega bića redovnicâ, ili se pak obraćamo nekome ili nečemu koji nas ili što nas uzdiže na viši stupanj.

Važno je samo vidjeti kojim smjerom i za čim čovjek ide.

Ispravno je rečeno da čovjek ima svoju vrijednost prema onome što moli. Svoju vrijednost dobiva od Boga kome se moli.

No vratimo se ponovno molitvi, uzdignuću duha k Bogu. Toga »duha« nalazimo, međutim, također na... nogama.

Ako ja molim — neću se umoriti time što to ponavljam — to se tiče čitave osobe, pa i tijela. Zašto bi mi tijelo ostalo isključeno od onog »uzdignuća k Bogu«? Samovoljno odjeljivanje od tijela i od duše je u toku stoljeća prouzročilo mnogo nesporazuma, izazvalo je opasnost lažnog spiritualizma i rast u najmanju ruku sumnjive mističke vegetacije.

Na tom putu ne smijemo više ići dalje. (Prepuštamo Platonu njegovu ideju o »tijelu kao grobu duše«. Mi imamo sasvim drugu predodžbu o veličini ljudskog tijela.)

Ako ja molim, moli također i moje tijelo. Ako su u poneke dane moji udovi sasvim umorni i oči mi prijete da će se zaklopiti od umora, onda se ipak ne može isključiti da moli i tijelo, sa svom svojom iznemoglošću i svojom umornošću.

No vratimo se od svetoga Tome u sadašnjost! Čovjek koji se zbilja razumio u molitvu, Charles de Foucauld, ostavio nam je ovu definiciju: »Moliti znači misliti na Boga u ljubavi.« Stoga je za nj *savršena ona molitva u kojoj je više ljubavi.* Mislim da tome ne treba ništa dodati.

Htio bih da tu zbirku definicija zaključim jednom ... manje tradicionalnom. Pred neko vrijeme proveli su u Italiji anketu o temi »Molitva«. Intervjuirali su mnogo ljudi, različitih po naobrazbi i religioznoj praksi. Jedan stari čovjek kojega su našli u parku gdje sjedi na klupi rekao je: »Molitva? Pa to je za mene *ćaskanje s Bogom.*«

Nitko mu, naravno, nije rekao da je njegova definicija gotovo ista kao i ona svetoga Augustina: *locutio ad Deum,* razgovor s Bogom.

Time je potvrđeno da na području molitve svatko može postati genij.

Iznio sam ti nekoliko definicija. Možda te nijedna od njih ne zadovoljava, kao što nijedna od njih ni mene ne zadovoljava potpuno. No to i nije važno.

Iz svega onoga što smo rekli možemo konstatirati ovu bitnu misao: u molitvi su dva sudionika razgovora. Dva su: ti (s duhom, s tijelom, s dušom i sa srcem) i Bog.

Nije li razmak beskrajno velik? To stoji. No molitvi uspijeva da svlada baš taj razmak. Svojom molitvom dopirem do Boga. I u šutnji. Pa i sa sasvim izmorenim tijelom.

Ako se u molitvi uzdižem, postajem velik.

Onaj starac iz parka koji je s Bogom ćaskao isto je tako velik kao i sveti Toma.

PUSTI MAGARICE NA MIRU!

Šaul je bio »mlad i lijep. Među sinovima Izraelovim nije bilo ljepšega čovjeka od njega: za glavu bijaše viši od svega naroda« (1 Sam 9, 2).

Jednog jutra izgubile se magarice njegova oca. Ta to su stvari koje se događaju. A Šaul pođe da ih traži. Dobijesa, ta nestao je lijep kapital, koji je negdje zalutao. Tumarao je naokolo, prešao je jednu planinu, projurio kroz čitave krajeve, ali magaricama nije bilo ni traga ni glasa.

Izgubivši već svaku nadu, Šaul se spremio da se vrati kući. No tada mu savjetovaše da pođe u grad gdje je živio neki Božji čovjek. Taj »vidjelac«, kojega je sav narod veoma poštovao, bit će u stanju da mu reče kojim putem treba da krene da bi našao magarice.

Samuel (vidjelac) sasluša ljubezno »visokog i lijepog« mladića te mu odmah reče ove riječi: » ... A za magarice koje su ti se izgubile prije tri dana ne uznemiruj se« (1 Sam, 9, 20). Prorok je, naime, imao nešto drugo da saopći Šaulu. Trebalo je da ga pomaže za kralja!

Da bismo razumjeli dinamiku molitve, da bismo shvatili kako je molitva pustolovina za sva rješenja i za iznenađenja svake vrste, treba da počnemo baš odavde — od Šaulovih magarica.

Često se već dogodilo da smo stupili u kontakt s Bogom. Imali smo popis svojih želja, s čitavim nizom milosti što smo ih htjeli izmoliti. I počeli smo ih sve »odvijati«, jednu po jednu.

Kad bismo mogli krišom baciti pogled na Božje lice, otkrili bismo sjenu čuđenja, razočaranja i žalosti. (Oprostite mi taj način izražavanja. Teologe bi on mogao i razljutiti.) Kao da nam kaže: Zar je to sve? Zar te tako malo zadovo-

ljava? I ti mi se obraćaš samo zbog tih sitnica? A moje blago treba da ostane neiskorišteno u nebeskoj blagajni?

I mi smo slični onom Šaulu koji je došao da proroku Samuelova kalibra smeta zbog zalutalih magarica!

Tu nas Bog odvodi u stranu pa nam govori: »Pusti magarice ondje gdje jesu... Želim ti predložiti nešto drugo.«

Evo, nalazimo se na odlučnoj okuci svoje molitve. Možemo se ponijeti na dva oprečna načina:

— Ustrajati kod svojih zahtjeva, to jest tražiti da se Gospodin pozabavi onim popisom koji smo mu podnijeli pred oči i da ne previdi ma ni jedan zarez. Hoćemo da nađemo svoje magarice. A Bog će nam, ako ustrajemo baš na tome, dopustiti tu stvar, da bi nam pokazao svu našu ograničenost, da bi nam dao da rukama opipamo uskoću i sićušnost svojih želja. I naći će nas nezadovoljne, razočarane — umatoč magaricama.

— Dopustiti da nas Gospodin povede u stranu i da saslušamo njegove prijedloge.

Odnosno, mi molimo nešto sasvim konkretno i ograničeno, a Bog nam daje da uvidimo kako bi nam on htio dati nešto mnogo više. Htio bi nam pružiti nešto što je na mnogo višoj razini. Hoće da postanemo sudionici njegovih tajni.

Mi počinjemo svojim malim i bojažljivim planovima, a Bog bi htio da shvatimo da on s obzirom na nas ima planove bezgranične širine. »Pusti magarice ondje gdje jesu! Hoću da te učinim kraljem!«

U biti, molitva je pustolovina. Mi sve gledamo sa svoga stanovišta. Ako smo pak stigli do dubine pustolovine, cilj nam se prikazuje s »točke Božjeg gledanja«. Ne radi se više o našim planovima, već o njegovim planovima. Ne više naše gledište, već njegovo. A s Božjeg gledišta stvari poprimaju sasvim drukčiji izgled, skalu vrijednosti kao da je pravi potres izvrnuo na glavu.

Kierkegaard je dinamiku molitve sretno opisao ovim riječima: »Molitva je borba u kojoj čovjek trijumfira Božjim trijumfom.«

Mnogo puta smo uzbuđeni, pa čak i razočarani jer nas Bog pušta čekati. Htjeli bismo mu nametnuti svoje rokove. No Bog ima svoje rokove. I to što on ponekad zakašnjava također je karakterističan potez njegove pedagogije.

Božje oklijevanje ima svrhu da nas potakne da bolje razmislimo o svojoj želji, da je promijenimo, usavršimo, ispravimo, pa i da shvatimo svoju ludost. »Ne znate što ištete« (Mk 10, 37).

Bog ne poništava naše želje, već ih jednostavno preoblikuje. Na bolje, razumije se. Bernanos je govorio: »Čudno je kako se mijenjaju moje ideje dok molim.«

A mi smo nestrpljivi kad nas Bog pušta da čekamo...

Petar nas upozoruje: »Jedno vam, ljubljeni, ne smije biti nepoznato: da je u očima Gospodnjim jedan dan kao tisuću godina, a tisuću godina kao jedan dan. Ne odustaje Gospodin od izvršenja obećanja, kako to neki misle, nego vas strpljivo podnosi...« (2 Petr 3, 8 sl.). To što mi shvaćamo kao da Bog zakašnjava, to je zapravo Božja strpljivost. Imamo tvrdu glavu pa je moramo razbijati da bismo shvatili Božji plan. No, srećom, Bog je strpljiv.

Pročitajmo još jednom 18. poglavlje Postanka (i sve one stranice Abrahamove povijesti) pa ćemo shvatiti zašto se Bog ponekad ne žuri.

Jedno je sigurno: Bog nas uslišava. Uvijek... »Ja sam znao da me svagda uslišavaš« (Iv 11, 42).

Ali on nas uslišava *iznad* naših želja. Bog uvijek ide iznad naše molitve, ide iznad onoga što mi tražimo.

Samaritanka ide na bunar da bi zagrabila vode, a kući nosi vijest da se srela s Mesijom.

Zahej je želio samo baciti pogled na Isusa koji je onuda prolazio, a on se odlučio upravo da uđe u njegovu kuću.

Uzeti bi želio da bude izliječen, a kući se vraća s krevetom na ramenima i s... očišćenom dušom.

Rasipni sin bi htio da ga otac pusti u svoju kuću pa da bude ondje kao posljednji sluga, ali otac ga, naprotiv, opet stavlja na njegovo mjesto pa mu čak priređuje i veliku svečanost...

Što će nam naši bojažljivi popisi milosti što ih želimo podastrijeti Božjoj pažnji! Bog ima, sa svoje strane, velike stvari da ih ponudi našoj pažnji. On ide uvijek *iznad nas.*

To je ono nepredvidivo u našoj divnoj pustolovini koja se naziva molitva.

Idemo za svojim magaricama, a kući se možemo vratiti kao kraljevi.

MOLITI U DRONJCIMA

Jedan je od temeljnih problema naše molitve: naći pravi položaj. Razumije se, ne radi se tu o držanju tijela. To nam ne zadaje prevelikih problema. Postoji, naprotiv, stav duha, unutrašnje držanje, koje zahtijeva najveću pažnju jer je molitva inače već na svome početku osuđena na neuspjeh zbog neispravnog držanja, zbog grubog pomanjkanja bontona pri suočenju s Bogom.

Vanjski položaj može biti besprijekoran, savršen kip u svoj svojoj plastičnosti. Isto tako i ruke odvojene od klupe. Čini se da je čitava osoba u fazi starta prema mističnim sferama. Pa ipak, unatoč tome može tu postojati i sasvim pogrešan unutrašnji stav, stav koji će spriječiti molitvu da se digne ma i pedalj iznad zemlje, a kamoli da se zaroni u mističke zone.

Može to izgledati čudno, no tako je: ne opterećuje nas pri molitvi i ne pravi nam nikakve brige tijelo, već duh.

Nije, dakako, lako pogoditi pravi položaj pred Bogom. Bilo bi idealno kad bismo znali što o tome misli onaj tko je za to najviše zainteresiran. Trebalo bi znati što on misli o tome, kojemu »stavu« daje prednost.

U vezi s time nalazimo nekoliko mudrih smjernica u Novom Zavjetu. Jedna usporedba napisana je upravo za nas. Nalazimo je kod Luke — 18, 9—14.

Dva čovjeka mole u hramu. Bog ih promatra. Na kraju se Gospodin sa simpatijom obraća jednome od njih dvojice jer je ovaj znao naći pravilan stav.

Preporuke koje ništa ne koriste. »Bože, hvala ti što nisam kao ostali ljudi... Postim dvaput u tjednu i dajem desetinu od svega što steknem...«

Taj čovjek, dakle, moli. Uvod u njegovu molitvu je, međutim, poziv Bogu da gleda na nj... i da mu se divi! On izlaže pred njim svu svoju robu — sve svoje zasluge. Ne znamo nikad — možda je bolje osvježiti Božje sjećanje.

Farizej koji se želi predstaviti Gospodinu misli da bi bilo dobro da mu se sam preporuči i da ga upozori na svoje zasluge. On stavlja vlastita »dobra djela« na pijedestal, kako bi ga Bog zapazio.

Time kao da bi želio reći: nešto malo si mi već obvezan s obzirom na mene. Ta ja sam učinio nešto za tebe i sada si ti na redu da učiniš svoj dio. Ako me, dakle, obaspeš milostima, one neće biti profućkane kao što bi inače bile...

Nije, štoviše, isključeno ni to da se onaj farizej ugnijezdi i u kapelici kojeg samostana. Njegovo ponašanje može se ponoviti, makar i na mnogo elegantniji način. Gledaj, Gospodine, što sam učinila za tebe! Ti znaš vrlo dobro kako se napinjem da bih doslovno poštivala pravila. U tom pogledu ništa ne popuštam, ne tražim nikakvih izgovora. Već se godinama ponašam tako jer sam uvjerena u to da onda ako čovjek uzme na sebe teret... Ti znaš da sam na svome putu sama jer me primjeri što ih imam pred očima baš ne uzdižu. Jučer sam se, na primjer, gotovo pograbila s poglavaricom, ali sam se pravodobno suzdržala. A ona je moj veliki križ. Ne razumije me, eto. Nije me nikad ni razumjela... No glavno je da to ti znaš...

A kako misli Gospodin? Pa to je prilično jasno. Treba samo da pročitamo završetak parabole: »A ja vam kažem...«

Nema sumnje, za njega je to pogrešno ponašanje. Farizej je pun sebe i svojih »dobrih djela«. U njemu nema mjesta gdje bi mogao smjestiti Božje darove.

Preporuke o njegovoj besprijekornosti, za koje on misli da ih mora iznijeti, nemaju u Božjim očima nikakve vrijednosti.

Vlastite zasluge i »svjedodžba o dobrom ponašanju« ne koriste u molitvi ništa.

Farizej ne uživa Božje simpatije ni kad moli. Njegovo je ponašanje, jednostavno, pogrešno.

Čuvajmo se molitava koje su glupi pokušaji da osvježimo Božje sjećanje. Čuvajmo se molitava kojima zahtijeva-

mo od Boga da gleda na nas i da nam se divi. Čuvajmo se molitava koje mirišu po trgovini s Bogom: moraš mi dati jer sam i ja dala tebi.

Može postojati i molitva koja je naša osuda.

Ispravno držanje. — Carinik, taj »ekskomunicirani«, grešnik, znao je da odmah nađe ispravan vanjski stav i — što je još važnije — unutrašnji. »Stojeći izdaleka, ne usudi se ni očiju podignuti k nebu, nego se udaraše u prsa govoreći: »Bože, milostiv budi meni grešniku!«

To je pravo ponašanje, to je ispravan stav u molitvi. To je držanje grešnika, prosjaka, onoga koji se uopće ne usuđuje oči podignuti k nebu.

Sva Gospodinova simpatija na strani je carinika. »Kažem vam: ovaj siđe opravdan kući svojoj, a ne onaj.«

Često kažemo: u molitvi mora čovjek biti ponizan. Jesmo li uvjereni u to, znamo li točno što to znači?

Pred Gospodinom se moramo vladati poput siromaha koji nema ništa. Jedina preporuka koja vrijedi pred njim, jedina zasluga na koju se možemo pozivati jest naša bijeda, priznanje naše situacije kao grešnika.

Radi se o tome da pred Bogom zauzmemo jedino ispravan stav: stav prosjaka. A prosjak često i ne treba uopće govoriti. Takve smo prosjake možda već i mi sreli. Stajali su pred nama i nisu ništa govorili, a nama je bilo dovoljno samo pogledati ih, te odrpance s deformiranim udovima i beskrajno žalosnim očima. *Sva njihova bijeda govorila je jasno* makar uopće nisu ni otvorili usta.

To se isto mora zbiti i u našoj molitvi. Mi se postavljamo pred Boga onakvi kakvi jesmo. Prosjaci smo. Neka govori naša nevolja. *Neka mole naši dronjci.* Samo će tada Bog imati samilosti s nama i punom će nam rukom izdijeliti (kao što to samo on može!) da bi ispunio prazninu u nama, duboku poput ponora.

Dajmo da naše prnje mole! To nam može biti veoma lako, no i strašno teško, već prema tome što mi sami mislimo o sebi.

Samo onda ako smo uvjereni da ništa ne možemo ponuditi možemo stupiti pred Boga.

Ne brinimo se, dakle, za prave riječi! Dovoljno je ako Bogu govorimo svojom bijedom.

»Ja sam samo siromašna žena.« Tako se predstavila Samuelova majka. A pročitaj kako ju je Bog učinio bogatom (1 Sam 1).

Jesi li ti uvjerena da je jedino ispravno držanje u molitvi ono carinikovo? Da je jedina okolnost na temelju koje ćeš biti uslišana tvoja bijeda? Da se radi o tome da se u tebi stvori prostor u koji bi Bog mogao uliti svu svoju milost?

Jesi li uvjerena i u to da ćeš problem molitve moći riješiti samo ako si naučila da pustiš da mole tvoji dronjci?

SPOSOBNI DA BOGU »RAZBIJEMO GLAVU«?

»Kaza im i prispodobu kako valja svagda moliti i nikada ne sustati« (Lk 18, 1).

Očito je da je Isus savršeno poznavao slaba mjesta naše molitve. Znao je on da je stalno iskušavaju klonulost i umornost. Zato nas je i naoružao. Od tri prispodobe koje su posvećene izričito molitvi dvije napose inzistiraju na ovoj poanti: prema Bogu moramo biti uporni. Ne treba imati straha da ćemo biti nezgodni ili indiskretni. Treba pograbiti alku na vratima i tako dugo lupati po njima dok se ona ne otvore.

Malo nakon toga pošto je naučio apostole moliti »Oče naš, Gospodin pripovijeda prispodobu o nametljivu prijatelju (Lk 11, 1—3). Kao da je time htio molitvu snažno povezati s jednom od njezinih bitnih oznaka — ustrajnošću, mogao bih gotovo reći: upornošću.

Noć je. Netko kuca na vrata. Jedan glas odjekuje: »Prijatelju, posudi mi tri kruha. Prijatelj mi se s puta svratio te nemam što staviti preda nj!« Ali ovaj neće ni da čuje da bi usred noći napustio topao krevet. No, s druge strane, njegov je egoistički stav i osnovan i opravdan. Ta to je zaista nezgodno vrijeme (»usred noći«). Osim toga, i djeca već spavaju i vrata su zamandaljena.

No onaj drugi se, međutim, ne da odbiti. Ustraje u svojoj nametljivoj molbi. Rezultat: »Kažem vam, ako i ne ustane da mu dadne zato što mu je prijatelj, ustat će i dati mu što god treba zbog njegove bezočnosti.«

Gospodin kao da nam, dakle, dobrostivo namiguje i govori: jeste li razumjeli prispodobu? Ne smijemo napustiti borbu, moramo biti tvrdoglavi i uporni. Na ovaj ili na onaj način Bog uvijek uzmiče pred *upornošću.*

I ako se on opire, ne daj se razoružati. Možeš se uvijek iznova uporno njemu obratiti i dosađivati mu tvrdokornošću. Moraš mu »dosađivati« — tako mu dugo ne dati mira svojom molbom dok te ne usliša.

Zanimljivo je kako mi dobro znamo dosađivati svojemu bližnjemu, a prema Bogu se ne usuđujemo da budemo takvi. Ako nakon nekoliko bojažljivih pokušaja ne dobijemo odgovor, obeshrabljeni odustajemo. Nevjerojatno je kako smo upravo nesposobni da »smetamo« Bogu, a kod drugih smo uvijek spremni da im to učinimo.

Značajna je i prispodoba o nepravednom sucu i udovici koja traži pravdu.

»No on ne htjede zadugo. Napokon reče u sebi: 'Iako se Boga ne bojim nit za ljude marim, ipak, jer mi udovica ova dodijava, obranit ću je da vječno ne dolazi mučiti me.'« (Lk 18, 4—8).

I tu je pouka jasna. Treba neprestano dosađivati Bogu, treba da ga dotle »mučimo« dok ne slomimo njegov otpor te on bude prisiljen da nam dade ono što mi želimo.

Pouka prispodobe o nepravednom sucu mogla bi se sažeti ovom pomalo smionom rečenicom, ali na koju nas ovlašćuje sam Isus: treba naučiti da se ustrajnom molitvom Bogu »razbije glava«. Bog postaje umoran samo našom upornošću, našom tvrdoglavošću.

No pazimo da ne budemo žrtve jednoga nesporazuma: molitva postiže cilj ako mi uspijemo izmoriti Boga, a ne ako se mi umorimo.

»I ja vam kažem: ištite i dat će vam se! Tražite i naći ćete! Kucajte i otvorit će vam se!« (Lk 11, 9) Vjerujemo li mi uopće Kristovim riječima?

Ponekad mi se dogodi da čujem koju sestru kako jauče (i sestre se tuže zbog ovog i zbog onog): »Tako sam mnogo molila. Pravila sam devetnice... i ništa. Plačem jer nisam bila uslišana...«

Kako naivno! Devetnica! Devet dana trebalo bi biti dosta da izmorimo Boga i da mu »otmemo« neku milost. Za to treba zaista nešto više...

Ispričat ću ti jednostavno jedan događaj za koji mi se čini da govori više negoli svi dokazi.

U jednom seocetu pokraj Bergama, a zove se Sotto il Monte, bilo je u prošlim vremenima pet kontemplativnih samostana (muških i ženskih). Nemoguće je izračunati, pa ni približno, koliko se tu izmolilo. Mole zaista danju i noću. Konačno im je nakon stoljeća (a to je više od jedne devetnice) uspjelo da prisile Boga da djeluje.

Ništa me ne može spriječiti u tome da vjerujem da su molitve tih pet samostana prouzročile što je upravo iz toga seoceta »došao čovjek kome je bilo ime Ivan...«

ISUS JE S NAMA

Isus nas je (ne bih želio da se nekome pričini da je taj izraz blasfeman) naučio svim trikovima molitve. U molitvi je on sasvim s nama. Odsad smijemo posve sigurno računati s tom božanskom pomoći.

U oprosnom govoru, prigodom posljednje večere, naučio nas je najvećem »triku«: »... i što god zaištete u moje ime, učinit ću« (Iv 13, 13).

To potvrđuje i malo kasnije: »Zaista, zaista, kažem vam: što god zaištete u Oca, dat će vam u moje ime. Dosad niste iskali ništa u moje ime. Ištite i primit ćete...« (Iv 16, 23 sl.).

Moramo, dakle, moliti *u njegovo ime!* Tada ćemo biti sigurni da će molitva postići svoj cilj i da ćemo dobiti što god zamolimo.

Bog, naime, neće svome sinu nikad reći »ne«. To znamo posve sigurno jer nam je to rekao sam Isus kad je pri Lazarovu uskrsnuću molio: »Oče, hvala ti što si me uslišao. Ja sam znao da me *svagda uslišavaš*...« (Iv 11, 41 sl.).

Na tim se riječima, dakle, temelji naša sigurnost kad molimo u Isusovo ime. »Ti me svagda uslišavaš...« Otac ne uskraćuje ništa svome sinu.

Tu su sigurnost slutili i apostoli. Petar i Ivan nisu oklijevali da već nakon kratkog vremena iskušaju »trik« što su ga naučili od učitelja. »Pogledaj u nas...! Ja nemam srebra ni zlata, ali što imam to ti dajem: u ime Isusa Krista Nazarećanina ustani i hodaj!« (Dj 3, 4—6). Uspjeh znamo. »Trik« je divno upalio.

I mi se možemo osjetiti pri molitvi neutješno siromašni (bez zlata, bez srebra, bez dobara i bez velikodušnosti). Zato se ne usuđujemo otvoriti usta. No ma kako bili siromašni,

jedno ipak možemo reći: »U ime Isusa . . .« — i naša molitva ide odmah onamo gore.

Sveti Pavao umio je bolje nego drugi uočiti i opisati tu veličanstvenu stvarnost. Ograničujem se na to da iz obilja njegovih svjedočanstava iznesem jedno, a tebi prepuštam da to produbiš i u svome bogatstvu promeditiraš.

»Tko će podići tužbu protiv izabranika Božjih? Bog koji ih opravdava? Tko će ih osuditi? Isus Krist koji je umro? Ili, još bolje: koji je uskrsnuo — koji je s desne strane Bogu i *koji posreduje za nas?*« (Rim 8, 33 sl.)

»Odatle slijedi da može uvijek spasavati one koji po njemu dolaze k Bogu jer uvijek živi *da posreduje za njih*« (Hebr 7, 25).

»I što god htjednete reći ili učiniti, *neka sve bude u ime Gospodina Isusa Krista!* Po njemu zahvaljujte Bogu, Ocu!« (Kol 3, 17).

»... Prema vječnom naumu koji ostvari u Kristu Isusu, Gospodinu našem. *U njemu imamo pouzdanje i slobodan pristup k Bogu puni povjerenja po vjeri u Krista*« (Ef 3, 11 sl.).

Kao što postoji originalna kršćanska ljubav, tako postoji i originalna kršćanska molitva. Ona se sastoji u tome da molimo onako kao što je molio Krist i da molimo u Njegovo ime.

Ako ne molimo u Isusovo ime, »naša molitva ostaje molitva Staroga Zavjeta koja kao da stavlja među zagrade Kristovo razmatranje, Utjelovljenje i križ« (Bro).

Bojimo li se sami doći pred Boga? Ta Isus nas prati! Zato nismo nikad sami pred Bogom. Uvijek smo udvoje.

Zabrinjuju nas naše siromašne riječi? To što su one samo tepanje, a naše molbe bijedne? Ta Isus postaje naš odvjetnik, on podupire naše molbe, on nas zastupa! On čini još i više, nešto izvanredno: naše riječi i molbe on čini svojima.

Znamo da je naš izgled tako malo privlačan? Ta Krist, nam, da tako kažem, posuđuje svoje lice. A mi znamo da je »jedino lice kome se Bog neće oprijeti lice njegova Sina« (Bro).

Ne radi se, dakle, samo o tome da Isusovo ime jednostavno zalijepimo na svoju molitvu. Treba učiniti nešto više. Moramo se preobraziti u Krista, preodjenuti se u njega, »jer svi koji ste u Kristu kršteni, Krista ste obukli« (Gal 3, 27).

Samo ako on stanuje u nama, sigurni smo da u svojoj molitvi nismo nikad sami.

Kad molimo, u nama se zbiva čudo slično onome kod misne žrtve: kruh i vino postaju tijelo i krv Gospodina.

I u molitvi »u njegovo ime« zbiva se neke vrste bitna promjena. Naše riječi, molbe, želje i patnje postaju Isusove riječi, molbe, želje i patnje.

Moliti u Isusovo ime znači biti uvjeren u ovu stvarnost: samo Božja ljubav može sresti Božju ljubav.

Dinamika molitve stavlja na glavu naš i onaj drugi svijet, Boga i nas, našu kukavnost i bezgranično božansko bogatstvo, našu vjeru i Božju svemogućnost, našu nadu, našu ljubav i Njegovu ljubav, našu sposobnost da slušamo i »Božji plan«.

U vezi s time moramo se, međutim, čuvati dvaju ekstrema. Moramo nastojati da nam molitva ne bude previše komplicirana (s rizikom da je deformiramo u onome što je njena bitna struktura, da, naime, bude odnos djeteta prema Bogu, no to se odnosi na sve). Ne smijemo, međutim, ni pasti u lakoumnost pa misliti da se molitva može, tobože izvesti na ma koji način.

Moramo, prema tome, pripaziti da molitvu niti preko mjere zakompliciramo niti da je ma kako izvedemo.

Razmotrit ćemo ukratko njezin dinamizam.

Obično se misli da se glavni problem molitve sastoji u tome da se nađe Bog. To jest i nije istina. Ili, bolje: »naći Boga« je naš konačan cilj. No prije negoli dođemo dotle, treba da nađemo nešto drugo. A ima tu okolnosti koje se ne mogu samo tako preskočiti. Riskirali bismo, naime, da molimo u prazno, ni u šta.

Prvi uvjet. Da bismo našli Boga, moramo najprije naći sami sebe. — U tom pogledu ne smijemo zaboraviti strogu opomenu svetoga Ciprijana: »Kako to želite da vas Bog čuje, kad vi sami sebe ne čujete? Umišljate si da se Bog spominje i vas i vaše molitve, dok vi zaboravljate sami sebe?«

U molitvi treba stoga da svatko nađe sebe, svoje originalno lice, oslobođeno svake maske, svoje vlastito ja, bez fikcije.

Kad polazimo na put pa smo se već smjestili u svom odjeljku u vlaku, razmišljamo pažljivo nismo li, slučajno, štogod zaboravili kod kuće.

Kada pak polazim na put k Bogu, pomoću molitve, treba da se pitam: nisam li zaboravio nekoga ili nešto? Da nisam, kojim slučajem, zaboravio samoga sebe? No, to bi bio vrhunac! Hoću da stignem do Boga, a kod kuće sam ostavio — samoga sebe! Dolazim li Bogu s nekim drugim, s nekom »kontrafigurom»? A to se češće zbiva negoli to mi mislimo.

Drugi uvjet. Mjesto susreta s Bogom jest pustinja. »Rano ujutro još za mraka, ustane, iziđe i povuče se na samotno mjesto i ondje se moljaše« (Mk 1,35). Ta slika o Isusu koji se povlači u pustinju da bi molio kontrast je ovoj drugoj: »... i sav je grad nagrnuo k vratima« (Mk 1, 33), odnosno usklik apostola: »Svi te traže« (Mk 1, 37).

Pustinja postaje na taj način gotovo naravni ambijent Isusove molitve. Zapravo, svojim beskrajnim horizontima ona daje Kristovoj molitvi »kozmičku dimenziju«. Po svojoj pak golotinji i surovosti, po svojoj »esencijalnosti«, to je povlašteno mjesto susreta s Bogom.

»Došao sam u pustinju da molim, da naučim moliti. Sahara je za mene značila velik dar...« (C. Careeto). A što da učinimo mi, kojima Sahara nije dohvatljiva? Veoma jednostavno: napravit ćemo je sami.

Radi se o ovome: treba ljubiti samoću, oteti se galami, osloboditi se spona hiljadu poslova koji su nas obuzeli te nam se uvlače pod kožu i u naše misli, pa čak i onda kad smo u crkvi.

Ukratko — treba da stvorimo sebi pustinju usred svijeta. Samo su samotari ljudi molitve. A kad kažem »samotari«, onda ne mislim isključivo na monahe iz Tebaide. Osamljenost je unutrašnji stav, koji nije nužno ovisan o vanjskoj okolini. Rečeno je: »Treba da budete sami da ne biste ostali sami.« Tko voli samoću i traži je, taj nikad nije sam. Tu samoću zaokuplja, naime, stanovita Prisutnost. I tada se rađa molitva.

»Kad moliš, uđi u svoju sobu i zatvori vrata.« Očito je da Gospodin na tom mjestu naglašava više *zatvaranje vrata negoli samo mjesto.* Osnovni je problem ovdje *zatvoriti vrata,* a onda je molitva moguća i na trgu.

»Moramo znati da nađemo mjesto za šutnju, za sabranost. Bez toga se razrjeđuje unutrašnja gustoća, a duhovni život rasplinjuje se u neplodnom aktivizmu« (Evdokimov).

»Riječ je izišla iz Oca u šutnji« (Ignacije Antiohijski). Ta ista riječ htjela je da postane posinak Josipa, čovjeka šutnje, koji je prošao cijelim Evanđeljem a da nije rekao ni riječi.

Tako molitva proizlazi iz šutnje. Po njoj čovjek postaje, prema jednoj osobitoj izreci, mjesto na kome boravi Bog.

Ne znam jesi li ikad iskusila što je besanica. Strašno je to iskustvo, ali pomoću nje možemo shvatiti mnoge stvari. U tim beskrajnim satima bdjenja, kada vlada ona najdublja tišina i kad imaš utisak da je gotovo dodirnuješ, primjećuješ i najnježnije šumove, razabireš veoma daleke glasove, pa i lavež pasa što dolazi od dalekih osamljenih kućica; čuješ kako odzvanjaju satovi tornjeva u udaljenim predjelima. Preko dana ne možeš čuti ništa od toga.

Eto, šutnja pri molitvi ima istu svrhu. Što je dublja, to nas više stavlja u kontakt sa stvarnostima što leže izvan našega domašaja. Omogućuje nam da čujemo Božji glas u svim njegovim nijansama, u svim modulacijama. Možemo čuti što nam Bog sasvim povjerljivo govori.

Dakle, što više šutnje u našem životu, to nam jasnije odzvanja glas Boga.

Bez šutnje molitva postaje u najboljem slučaju monolog. Nikad dijalog! I nesreća je u tome što sam glavni subesjednik šuti dok vlada galama.

Treći uvjet. Nepovjerenje prema riječima. Ili, bolje: nepovjerenje prema riječima koje ne dolaze iz srca. Same po sebi riječi opterećuju našu molitvu, pritištu je uza zemlju, umjesto da je dižu.

Mnogi žive u tom nesporazumu. Smatraju da moliti, u biti znači micati jezikom ili usnicama, sipati bez prestanka stotine i stotine riječi. Postaju užasni »roboti« molitve. Nenadmašivi su što se tiče količine. Ali nedostaje im srca! I tada imamo neizmjerno brdo molitava, a nemamo *molitve.* Ona je, naime — i neću se umoriti ponavljajući to — više stvar srca negoli usana.

Sam nas je Isus upozorio da ne upotrebljavamo previše riječi.

Ako »šutnja znači da želimo dati Bogu da govori, onda prevelika količina našeg govora znači da hoćemo da Bog šuti« (A. Levi).

Stanovite molitve, koje su pretvorene u bujicu riječi, stvaraju mi više dojam duhovnog blebetanja negoli molitve.

Gospodin nije raspoložen da prima takve molitve — brbljanja. Sakriva se. »Oblakom si se obastro da molitva ne prodre do tebe« (Tuž 3, 44).

Jedan je monah na gori Atosu počeo u ranu zoru izgovarati prve riječi molitve »Oče naš«. Do »Amena« bi došao kad je već sunce iščezavalo iza brijega.

Bit će dobro da se sjetimo primjera tog monaha (on nije molio mnogo... samo po jedan... »Oče naš« u toku čitavog dana) svaki put kad se spremamo da počnemo moliti. Možda ćemo uspjeti da neutraliziramo svoje uporne pokušaje da blebećemo s Bogom.

Četvrti uvjet. Naći druge. Pošto smo našli sami sebe, šutnju i srce, treba da napokon nađemo i druge. Koga? Sve, bez izuzetka. Ta nećemo valjda k Bogu bez braće.

Ne poznajem ništa drugo što bi više ubijalo molitvu od individualizma. A to je bolest od koje nisu zaštićeni ni samostani... Očituje se čak i u razgovoru: moja molitva — moja krunica — moje pobožne vježbe (kako ružan izraz!) — moja pobožnost. Štoviše: moja misa. Kako li je to žalosno (S Božje strane na takvu bi molitvu pravi odgovor bio: »tvoj pakao«, ili, da budemo velikodušni: »tvoje čistilište ...«)

Gospodin nas nije učio da govorimo: »Oče moj... daj mi kruh svoj svakidašnji ... oprosti mi moje grijehe...«

Nije mi stoga dopušteno da molim »Oče moj«, već »Oče naš«. Ne smijem reći »kruh moj svakidašnji«, nego »kruh naš svakidašnji«. U molitvi ne smije biti moje potrebe, moje bojazni, želje i tjeskobe, već potrebe, bojazni, želje i tjeskobe svih — jer on je otac svih. On hoće da svaki njegov sin koji je dostojan toga imena uzme na svoja ramena teret svih ostalih. Ako u molitvi zaniječemo bratstvo, niječemo — neizbježivo i božansko očinstvo. »Naš Otac« neće nas saslušati.

Čitav svijet mora naći pristup u našu molitvu da bi ona bila prava.

U stanovitom smislu treba da posudimo i da stavimo na raspolaganje svoj glas i svoje srce jer se putem nas čitav svijet obraća Ocu.

I to je nešto drugo negoli što su moje »pobožne vježbe«.

Naša molitva ne smije ostati ograničena na nas, na naš život, na događaje koji se zbivaju pedalj daleko od našega nosa. Treba da zahvati naširoko, da dobije univerzalne dimenzije. U biti — treba da bude katolička molitva, da trči po svim cestama svijeta. Treba da posudi svoj glas i onome tko ne moli ili neće da moli. »Oče naš!«

»Duhovno govoreći, svaki kršćanin ima obitelj na brizi« (Congar). A to napose vrijedi za molitvu.

S druge strane, naći u molitvi druge, znači naći sebe. Naše »ja« ne može, naime, biti kompletno bez te horizontalne dimenzije prema drugima. Ne mogu to biti ni ja sam ako druge isključim iz svoga života. Egoist je promašen čovjek, podčovjek.

Promašena je i molitva koja boluje od individualizma. To je mrlja.

Osjećati veze opće solidarnosti znači dati molitvi jedan od njenih bitnih dimenzija.

Tko moli, snosi »odgovornost«. Za sve i za svakoga.

Reći ćeš: treba da nađem samu sebe, šutnju, srce, pa i druge. Veoma dobro! Ali — tu još nedostaje glavna Osoba.

Bez straha! Pobrini se da ostvariš sve uvjete. Pazi da ne ostaviš pred vratima nikoga od onih koje sam ti spomenuo pa ćeš vidjeti i tu Osobu, glavnog Subesjednika. Sigurno neće propustiti da se sastane s tobom u tvojoj molitvi.

Hoćemo li to pokušati?

HIGIJENA MOLITVE

Ostavimo li stanovita slatka jela da dugo leže na zraku, ubrzo će biti njihovi gosti milijarda sitnih bića. Djelić tih jela dat će pod mikroskopom sliku koja ne djeluje baš ugodno: vreva bacila! Prostim okom ih ne vidimo, ali mikroskopom da. Poneko gubi tada i apetit.

Ima samo jedna dijagnoza: to je jelo inficirano. Mjesto da bude ugodna hrana tijelu, može mu ozbiljno naškoditi pa čak i otrovati ga.

To se isto može dogoditi i s glavnom hranom našega života, molitvom. Kolike su nam molitve »bakteriološki čiste«? A kolike su, naprotiv, sjedište bujne flore bakterija koje ih okružuju i kvare? Da bismo to ustanovili, nije nam, dakako, potreban mikroskop. Dovoljne su nam samo oči i uši.

Nemoj se čuditi što govorim o higijeni molitve. Kad pripremamo i konzerviramo jela, pazimo na higijenske norme jer veoma dobro znamo kakvim se rizicima izlažemo ako ih ne budemo poštivali. Protiv muha i mušica vodimo stalan rat kojekakavim sredstvima. »Šprice« za injekcije dezinficiramo, a isto tako i operacijske noževe.

A pri molitvi? Nismo li pri njoj bez mjere lakoumni s obzirom na poštivanje higijenskih normi koje bi trebale da našu molitvu očuvaju »zdravom«? Nismo li upravo u tom pogledu nemarni? Kako se brinemo da bismo se zaštitili protiv prodora virusa?

Želio bih upozoriti samo na jednu familiju bacila koji željno gledaju kako da nam oštete zdravlje molitve i da mu nanesu neizlječivu štetu. To su veoma veliki bacili... veoma veliki, vidljivi prostim okom. Ako je netko kratkovidan, dovoljno, mu je jednostavno povećalo. Ti su bacili knjige.

Točnije: stanovite *pobožne knjige*. Netko će upitati: kako ih možemo razlikovati? Kako se može razlikovati dobro od izrođenog, inficiranog?

To je rečeno na brzinu. Ima nezamjenljivih znakova koji tu omogućuju lučenje sigurnim okom.

To je, na primjer, sladunjav, čeznutljiv, mekoputan ton. »Slatke riječi, uzdasi... zazivi bez kraja, koji mogu izazvati stotine tisuća starih djevaca, bez smisla za stvarnost, za Crkvu i za liturgiju; riječi kojima sav biljeg daju osjećaji, ali su naduvene poput balona koji ništa ne sadržavaju« (Auletta).

To su skupovi rečenica u kojima se ne pazi ni na gramatiku, ni na sintaksu, pa ni na dobar ukus. U njime je mnogo usklčnika i upitnika. To su rečenice koje vrve uzdasima »ah« i »oh«. Osim toga, tu je i mnogo točkica... Ukratko, ti rečenični znaci i zazivi nadmašuju broj pravih riječi. To je prava inflacija.

Lažni je to novac. Bog ne treba da se sakriva u nekom oblaku. Zapravo, to i nisu molitve, već karikature, nešto suprotno od pravih molitava. One ih uopće ne dostižu.

Trebalo bi učiniti nešto veoma korisno: glasno recitirati takve molitve. Onda bismo osjetili njihov lažni ton i svu njihovu smiješnost. A ono opasno u njima jest to što se čovjek navikava na disharmoniju.

Mislim, na primjer, na stanovite »križne putove«. Nevjerojatno je koliko se neukusnosti često unosi u tih četrnaest postaja. Te pobožne forme koje su se domogle puta na Golgotu lišene su svakog ukusa. Drama našega otkupljenja uvijena je u uzdahe i u veoma sumnjive izljeve osjećaja. Vjerujem: da Krist nije uz desnu Oca i u veličanstvu neba, trpio bi od takvih »pobožnih vježbi« više negoli pod udarcima onih koji su ga ubili.

No kad smo već pritom, htio bih da svratim pozornost na još jednu vrstu pobožnih knjiga. To su one što odaju radosno, bezbrižno pouzdanje u Boga.

Govorimo otvoreno! Isprošeno prijateljstvo je lažno prijateljstvo. Prema njemu mora čovjek biti nepovjerljiv. Molitva izražava odnos djece, prijateljstvo između oca i sina. Tako nešto »ne može se ni kupiti niti na stranputicama pribaviti. Čovjek to ima ili nema. Ima ga pak samo onaj tko posjeduje veliku vjeru, veliku nadu i veliku ljubav. Inače odnosi prema Bogu postaju potpuno pravni, sasvim

izvanjski odnosi, kojima nedostaje povjerenje što ga imaju upravo djeca« (Auletta).

Ne mislim još završiti. Ima knjiga koje daju krivi odgoj. One uče apstraktnu, umjetnu, krivu molitvu, opremljene su sumnjivim sastojcima. To su nehigijenske knjige.

Spasonosna sredstva, higijenske norme? Tu možemo ići naprijed na dva načina. Jedan način vladanja odnosi se na knjige, a drugi na molitvu.

Što se pak tiče knjiga s takvim obilježjima, tu ima samo jedno nepogrešivo sredstvo: vatra. Samo odvažno!

Molitva treba da bude sasvim na području naravnog. Tada nastaje zaista »bakteriološki čista«, sterilizirana, sigurna, higijenska, prava molitva.

Samo *naravnost* može uništiti bacile koji ugrožavaju našu molitvu.

Naravnost! Drugoga nema. Odnosi između oca i sina ili su naravni ili su čista farsa.

Tu nema nikakvih isprika. Nisi stručnjak, nisi studirala — moraš se, dakle, držati knjiga? Gospodin te radije čuje moliti u tvojoj gluposti. Ne vladaš dobro svojim vlastitim jezikom? Zar možda misliš da Bog ne razumije i tvoj dijalekt?

Prikazat ću ti dva primjera zaista naravnog moljenja. Radi se o jednom djetetu i o jednom redovniku.

Ivica ide jedne večeri u krevet. Majka ga, kao i obično, promatra. Dječak se baca na koljena:

»Dragi Isuse! Bila jednom djevojčica koja se zvala Crvenkapica...« — »Ali, Ivice, ta zar ti nisam rekla da moraš izgovoriti molitvu...?« — »Mamice, pa u ovo vrijeme Isus je već sit toga da stalno sluša isto. Bit će mu draže ako mu ispripovjedim priču o Crvenkapici.«

Brata pak Martina nazivali su »bratom-kravarom«. Četrdeset šest godina radio je u staji. Živi u Saulchoiru, u onom glasovitom dominikanskom samostanu iz kojeg su nekoć proizašli mnogi glasoviti teolozi. Brinuo se o kravama. »Bez kruha i bez mlijeka nema teologa«, običavao je govoriti.

Svakog jutra ustaje u tri i četvrt. U svojim drvenim nanulama ide u staju, s krunicom u ruci. Dok obavlja posao oko stoke, moli posebnu molitvu. Pogledom koji je pun ljubavi prema svakoj pojedinoj kravi on izgovara po jednu »Zdravomariju«...

Reći ćeš možda da ta molitva nije baš odviše ispravna, da je prilično nedostojna. Ali šalu na stranu! Molitva tog brata je »higijenski« sasvim u redu. On, naime, uklapa svoju molitvu u sastav svog načina života, svoje okoline (staja, krava). Ta onamo ga je postavio Bog i tamo treba da se posveti. Ta molitva bila je sasvim usklađena s njegovim životom.

Želimo li naučiti »higijenu molitve«, želimo li shvatiti što je naravnost u moljenju, moramo se svaki put sjetiti Ivice i brata Martina.

NE OTVARAJ KIŠOBRAN!

Želio bih ti reći nešto o veličini molitve s obzirom na njenu kulminaciju — susret s Bogom. Uistinu bi moje pero trebalo da, kad bi moglo, u ovom času pocrveni. Očito je da bi o tim stvarima zapravo trebalo da govori netko drugi, netko tko je tu osobito iskusan (a iskustvo bi trebalo da bude iz prve ruke, osobno, proživljeno). Ja se pak kao analfabet u stvarima molitve ne bih smio usuditi da u tom pogledu otvorim usta.

Zato ću, koliko god mi to bude moguće, nastojati da dadem riječ drugima, onima koji zaista imaju veće iskustvo u tom susretu s Bogom.

Susret s Bogom znači mogućnost govoriti s njime, čuti ga. A to je stvar takve smjelosti da se čovjek uplaši već i kad pomisli na to. Abraham je to spontano izrazio ovako: »Ja se, evo, usuđujem govoriti Gospodinu, ja, prah i pepeo!« (Post 18, 27)

No moj bitak teži u svojoj najvećoj dubini upravo u tom smjeru i orijentiran je onamo: »Ruke svoje za tobom pružam, duša moja kao suha zemlja za tobom žeđa« (Ps 143, 6).

Sam Bog prekida naše oklijevanje, pobjeđuje naše krzmanje, razbija naše sumnje, uzima nas za ruku: »Stoga ću je, evo, primamiti, odvesti je u pustinju i njenu progovorit srcu« (Hoš 2, 16).

»Srce moje i moje tijelo kliču Bogu živome« (Ps 84, 3). Pazi: srce i *tijelo*. Moj čitav bitak, ne samo tijelo i duša, obuzet je od toga susreta. Bog me čeka, hoće me *čitava*. Ništa u meni nije isključeno od velike radosti pri susretu sa živim Bogom.

Rekao sam: Bog nas uzima na ruku. No nemoj me krivo shvatiti: molitva ne znači pasivnost. Prostor u kome bismo mi trebali da budemo djelatni veoma je velik, a pripreme za susret naš su posao. Treba da se u tom pogledu sjetimo jednog savjeta svetog Bernarda pa ćemo izbjeći da Boga tražimo na beskoristan način. A svetac nam kaže: da bismo našli Boga, treba da tražimo jedino njega. Naše se traženje mora zbiti *u istini,* da ne bismo nešto drugo stavili na mjesto Boga. Treba da se to dogodi *u vjernosti,* da ne bismo zajedno s Bogom primili nekoga drugog. Ono se, konačno, mora zbiti *u postojanosti,* da ne bismo, pošto smo ga našli, tražili nešto izvan njega. »Si nolumus frustra quaerere Deum, quaeramus veraciter, quaeramus frequenter, quaeramus perseveranter, ut nec pro illo quaeramus aliud, nec cum illo aliud, sed nec ab illo ad alliud convertamur.« (Ako ne želimo uzalud tražiti Boga, tražimo istinski, tražimo često, tražimo ustrajno, da niti mjesto njega ne tražimo nešto drugo, niti s njime drugo, niti da se od njega okrenemo nečemu drugome.) Drugim riječima: nikakve zabune (nešto drugo na njegovu mjestu), nikakva miješanja (nečeg drugog s njime), nikakve izdaje (nešto drugo nakon njega).

Da bismo našli Boga i da bismo došli do njega, moramo osim toga dići sidro, isploviti na otvoreno more i... ne podleći morskoj bolesti.

»Kad počinjete svoju molitvu, tražite širinu. Ne držite se čvrsto ni uza šta i ne ograničujte se ni na šta. Imajte želju samo da nađete Boga i budite zadovoljni jedino njime. U svojoj vjernosti prema Bogu živite u njemu, ljubite ga i prodirite u njega kao u za vas određeni element, element u kome je više prostora negoli u onome u kome uživaju ptice« (Surin).

Tako se susreće Bog. Naša nevolja dolazi u dodir s njegovim neograničenim bogatstvom, naš egoizam suočuje se s njegovom dobrotom.

»Moja duša leži u prašini, po riječi svojoj vrati mi život« (Ps 119, 25). Molitva otpuhnjuje prašinu koja prijeti da će nas ugušiti. Ona nas uzdiže do Boga, a on nam poklanja novi život.

Jedna divna misao svetoga Ireneja savršeno definira čovjeka u molitvi: »Homo est exceptorium Bonitatis.« Šteta što se u prijevodu mnogo gubi od ljepote te definicije: čovjek je posuda koja prima u sebe Dobrotu. Svjetlo, bogatstvo, milost Gospodina ulaze u nj, rekao bih, preobrazuju ga. On je, doduše, prah, ponor je bijede i nevolje. No upravo taj ponor postaje posudom za primanje božanske dobrote. I ne preostaje nam drugo nego da rečemo: »Gospodine, ispuni moju dušu vječnim životom« (Isak od Ninive).

Protiv tog »prodiranja« ne treba se braniti, ne treba otvarati kišobran. Sveti Augustin opisuje upravo taj stav: »Kažete: 'Dođi kraljevstvo tvoje.' A Bog odgovara: 'Dolazim.' I zar se ne bojite?« I ma kako se to može činiti čudnim, moramo misliti na to da molilac ne smije imati nikakav strah od onoga što će se kasnije zbiti. Mi nemamo pravo tužiti se ako nas Bog uhvati za riječ. Moramo, dakle, dobro pripaziti na domašaj svojih molbi.

No vratimo se susretu s Bogom. Sveta Terezija od Maloga Isusa kaže: »Tvoje lice je moja jedina domovina.« Dakle, kad molimo, imamo utisak kao da smo kod kuće i kao da tu činjenicu možemo gotovo rukama dohvatiti. To je kao da smo se oteli teškim zahtjevima svoga hodočašća ovdje na zemlji, kao da smo se u svom progonstvu uspeli na konja da skočimo na kratko vrijeme u domovinu, a dovoljan je kratak pogled prema tamo pa da više ne poželimo vratiti se. »Dobro je da smo ovdje« (Lk 9, 33).

No moramo se, nažalost, vratiti. Što, međutim, ako se moramo vratiti s brda susreta s Bogom? Mi »hodimo u sjaju lica Gospodinova« (Ps 89, 16).

Konačna svrha molitve sastoji se u tome da čujemo Božji glas i da promatramo njegovo lice. Ako je pak, da bi se čuo Božji glas, potrebna šutnja, onda je nužno učiniti nešto osobito. Pokušat ću da to protumačim jednim primjerom.

Pripovijeda se da je perzijski car jednoga dana raspisao nagradu za onoga tko najbolje izradi njegovu sliku, odnosno njegov lik.

Na kraljevskom dvoru skupili su se najglasovitiji slikari i kipari onoga vremena. Došli su iz svih krajeva svijeta. Neki su donijeli sa sobom divne boje (sjajne mješavine i svatko je ljubomorno čuvao svoju tajnu o tome), drugi su nosili sa sobom dlijeta i šila, treći pak skupocjeni mramor. No jedan je čovjek pobuđivao općenito čuđenje i radoznalost svojom vrećicom s tajanstvenim praškom, što ju je nosio pod pazuhom.

Prolazeći mimo različitih umjetničkih djela, car je bio ushićen njihovom velikom ljepotom. Bila je to zbirka impozantnih umjetničkih djela.

Konačno je car došao i u prostoriju gdje se smjestio čovjek s tajanstvenim praškom. A on je učinio samo ovo: svojim je praškom istrljao, izgladio i ispolirao mramorne zidove u toj prostoriji. Oni su bili tako svijetli i sjajni da su na savršen način odražavali vladarevo lice.

Naravno da je prvu nagradu dobio taj čovjek s tajanstvenim praškom.

Jesi li ti spremna da u svojoj kući učiniš nešto slično da bi mogla vidjeti pravo Božje lice?

U POČETKU BIJAŠE MOLITVA

Da li je Isus zaista molio? Neki kažu da nije. Njemu sigurno nije bilo potrebno da se »diže« k Bogu jer je oduvijek gledao Oca. Dakle, njegova je molitva bila samo jedna vrsta pretvaranja, glume? U stvarnosti nije mu trebalo da moli. Njegova molitva imala je jednostavno pedagošku svrhu: htio je da nas pouči, da nam dade što je i kako treba da i mi radimo.

Ne zadovoljava nas kad netko kaže: Isus nije molio za svoju stvar, već za našu.

S takvim se »pretvaranjem« ne bismo mogli složiti. Isus nije nikada zauzeo neki vanjski stav, kome ne bi odgovarala i za koji se ne bi založila u svoj svojoj dubini i njegova duša. U njemu je sve bilo savršeno istinito, pa i njegova molitva.

»Kad je naš Gospodin pred svojim učenicima molio, htio nam je dokazati istinitost svoga Utjelovljenja, htio nam je pokazati da je prihvatio ljudsku narav sa svim onim što tome pripada: sa sjetilnošću, strastima, osjećajnošću i čuvstvima, pa je sa svime time i molio, a bila je to ponizna i potpuno ljudska molitva. Potresen do suza zbog smrti prijatelja Lazara, »Isus zaplaka« (Iv 11, 35). Bio je uznemiren Petrovom slabošću: »Šimune... ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera« (Lk 22, 32), obuzet strahom pred svojim kaležom: »Pade nice moleći: Oče moj, ako je moguće, neka me mimoiđe ova čaša« (Mt 26, 39). Po tome je jedan od velikih ciljeva njegove molitve upravo to da nama *dade mir*. »Ali ne kako ja hoću, nego kako ti hoćeš.« Krist nam je htio pokazati kako je normalno da čovjek u stanovitim okolnostima svojim instinktivnim htijenjem želi nešto što Bog neće. Naš Gospodin htio nas je sve uvjeriti da će

poslije njega svi biti uznemireni slabošću, smrću, kaležom patnji. Pokazao nam je kako je on sve to poznavao pa je ipak molio u svim tim okolnostima« (Bro).

Pogledajmo neke momente u Isusovoj molitvi!

1. *Molitva Riječi »u početku«.* — Može se reći da tu imamo nebeski preludij zemaljske molitve Božjega Sina. U Ivanovu »Proslovu« čitamo: »U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog.«

Poneki to prevode ovako: »... i Riječ bijaše prema Bogu«, stavljajući time jačinu naglaska na onaj intimni pokret koji je neprekidno vodio Sina prema Ocu.

Tako imamo prvu molitvu. Sin je Verbum — Riječ, a ta vječna Riječ obraća se Bogu. To je odavanje poštovanja Bogu.

»Prva Riječ, prauzor svih riječi koje su ikad bile izgovorene u svijetu, jest molitva. *Govoriti znači u prvom redu moliti.* Taj princip početka otvara nam širok pogled na određenje riječi u svijetu. Jezik je dan svima stvorovima jer su slični onome tko je Riječ. Sva bića koja govore odraz su Riječi i treba da slijede svoj uzor. Vaša riječ mora stoga težiti prije svega dijalogu s Bogom, mora nastojati da bude usmjerena »prema Bogu«. Ako se ljudski govor oblikuje u molitvu, onda dostiže vrhunac onoga što joj je određeno. Riječ ima, dakle, svoju puninu i svoju savršenost od Riječi, ona je prava slika vječne Riječi.

S toga stanovišta imaju prve riječi Ivanova »Proslova« novi zvuk, koji nas ne manje impresionira. One znače: »u početku bijaše molitva«. Otkrivaju nam metafizičko značenje molitve, njezino bitno mjesto u samome Bogu i, kao posljedicu toga u Svemiru, koji je stvorio na njegovu sliku« (Galot).

Veoma često mi smo izdali riječ, učinili smo je nečim sićušnim, siromašnim, neznatnim (koliko li gluposti i banalnosti izričemo u toku jednoga dana!) — upravo: služimo se riječima za svrhe koje nisu nimalo dobre (ogovaramo, vrijeđamo). »Uprljali« smo riječ. A baš molitva daje riječi njezino značenje, njezinu veličinu i njezin prvotni, pravi sjaj. Molitva oslobađa naše riječi bijede i siromaštva. U njoj ljudska riječ dobiva ponovno svoju karakterističnu funkciju: usmjerenost k Bogu — poput vječne Riječi.

2. *Sjaj Preobraženja.* — U svome izvještaju o Kristovu Preobraženju sveti Luka kaže: »I *dok se molio,* izgled mu se lica izmijeni, a odjeća sjajem zablista« (9, 29). Pripazite: sve se preobrazilo na Kristu — najprvo lice, a zatim čak i odjeća.

U molitvi se Isus preobrazio u ono što je zaista i bio: »odsjev sjaja Očeva« (Hebr 1, 3).

Preobraženje je vidljiv znak onoga što se u svakome od nas — kad molimo — zbiva iznutra, ali zato ne manje stvarno.

U molitvi se ostvaruje preobraženje čitavog našeg bića. Mi postajemo svjetlo. Naše siromašno lice, lice prosjaka, iznenada dobiva sjaj lica onoga kome upućujemo svoju molitvu.

Molitva donosi zraku svjetla u tamu naše ovozemaljske egzistencije. »Prah« smo i »pepeo«, ali u molitvi počinju taj prah i pepeo svijetliti.

Nema molitve bez preobraženja. Naše lice odrazuje »odsjev sjaja Očeva«. Naši dronjci postaju »bijeli poput snijega«.

Osjećamo kako nas okružuje glas koji izražava božansko zadovoljstvo: »Ovo je Sin moj ljubljeni...« (Mt 17, 5).

A što se pak ljepote tiče, molitva je jedno od remek-djela čitavog svijeta.

3. *Isus propovijeda ono što moli.* — Poslušajmo još jednom Ivana: »Boga nitko nikada ne vidje: Jedinorođenac — Bog — koji je u krilu Očevu, on nam ga obznani« (Iv 1, 18). Riječ upućena Ocu prodire u najveće dubine Oca, prodire, tako reći, u dubinu njegova srca. Promatra tajnu njegove ljubavi pa nas potom izvještava o njoj.

Molitva ima izvanredno prodornu snagu. Prodire do »krila Očeva«.

Sveti Ivan »želi da prije svega istakne vezu između ponašanja Jedinorođenca i njegova djela objave i propovijedanja na zemlji. Jedinorođeni Sin izvijestio nas je što je vidio i shvatio u Očevu krilu. A njegovoj propovijedi uvijek je davala unutrašnji sadržaj molitva: Isus je navješćivao ono što je *od početka* molio u svojstvu Jedinorođenog Sina. Tako nas je naučio samoj Božjoj tajni koju je promatrao u svoj njezinoj dubini« (Galot).

Naša riječ, usmjerena Bogu, dolazi — postavši molitvom — na savršen način samoj sebi te prodire u Božju tajnu.

Nakon toga je ta ista riječ u stanju da nas izvijesti o svemu što je vidjela.

A da bi riječ bila prava i da bi zaista bila ona, treba da postane molitva, dijelog s Bogom. Jedino tako može nakon toga biti i dijalog s ljudima.

Ukratko: Bogu imaju pravo nešto govoriti samo oni koji mu se mole.

Kierkegaard je veoma lijepo rekao: »Bog nije onaj o kome se, nego onaj kome se govori.«

Samo onaj tko *govori Bogu* u stanju je i ima pravo da govori *o Bogu.*

Riječ o Bogu koja ne dolazi iz molitve lažna je, nerazumljiva, neprihvatljiva.

Dok ispitujem i razmatram te spoznaje o Kristovoj molitvi, vidim da je zaista bijedan i siromašan samo onaj tko ne moli. Znam i to da među osobama što ih susrećem ima *svijetlih stvorova.* A prave riječi ne posjeduju oni koji su sebi nagomilali veliko blago kulture, već oni koji znaju moliti.

»Slavim te, Oče, Gospodaru neba i zemlje, što si ovo sakrio od mudrih i umnih, a objavio malenima« (Mt 11, 25).

PAS S CRVIMA

Od početka svoga javnoga života Isus je bio doslovno opkoljen mnoštvom ljudi. U njegovu životu nije gotovo bilo časa a da nije slušao jauke onih koji su mu stajali slijeva ili zdesna.

Krist više ne pripada sebi. Drugi su postali njegovim gospodarima. Gomila sa svojom gladi, svojom žeđi, ljudi sa svojim bolestima, nevoljama, ranama, zahtjevima, problemima, pitanjima i nadama — gospodari su njegova vremena, njegova glasa, njegovih sila, njegova milosrđa i njegova srca.

U Novom Zavjetu ima jedna rečenica koja u sasvim lapidarnom obliku izrazuje tu stvarnost: »I dođe Isus u kuću. Opet se skupi toliko mnoštvo te nisu mogli ni jesti« (Mk 3, 20). Mnoštvo je zagospodarilo javnim životom Gospodina i njegovih učenika. Više se nije mogao držati rasporeda nekog »uređenog« načina života, udovoljavati njegovim zahtjevima.

Katkad je navala mnoštva bila tolika da je Isus rekao učenicima »neka mu se zbog mnoštva pripravi lađica da ga ne bi zgnjeli« (Mk 3, 9).

U takvim prizorima osjećamo posve jasno što je bio Isusov život: bio je to *život za druge.*

Gospodinu se njegove zadaće stalno nagomilavaju, prijete mu da će ga zagušiti. No on se ne otima tim zadaćama. Vidi ljude s njihovim nevoljama. Živi svoj »život za druge«, i to na najradikalniji način, sve dotle dok ga drugi ne progutaju. I tako je ostalo. U Novom Zavjetu čitamo: »Jer je mnogo svijeta dolazilo i odlazilo, pa (Isus i učenici) *nisu imali kada ni jesti.* Otploviše, dakle, lađom na samotno mjesto, u osamu. No kad su odlazili, mnogi ih vidješe i prepoznaše te se pješice iz svih gradova strčaše onamo

i pretekoše ih. Kad Isus iziđe, vidje silan svijet i sažali mu se jer bijahu kao ovce bez pastira, pa ih stane poučavati u *mnogočemu*« (Mk 6, 31—34).

Stvarnost, u svoj svojoj tvrdoći, opisana je ovim suhim riječima: »... (Isus i njegovi učenici) nisu imali kada ni jesti...«

Kad Petar izjavljuje želju da bi na Brdu Preobraženja trebalo sagraditi »tri sjenice«, onda je on obuzet u prvom redu sjajem preobraženog Gospodina, no tu može imati neku ulogu i osjećaj umora, umornosti od tog vagabundskog načina života u kome treba da uvijek budeš tu za drugoga. No Isus vraća apostole natrag »na plan«, vraća ih natrag na putove ljudi, da zauzmu svoja mjesta usred svakodnevnih nevolja tih ljudi.

»Isus i dvanaest učenika kažu glasno i jasno »da« za aktivan način života, da budu tu za ljude, da budu s njima u vezi jer ih ljube. Ne misle na to da se štede, pa i ne štede se. Radi se, međutim, o spremnosti i samopredaji kod koje nije zaboravljen drugi pol dijalektike svake egzistencije. Ako Isus odgaja dvanaestoricu, onda ih odgaja također i za to da budu pri Bogu« (N. Fabro).

I za taj drugi aspekt, koji određuje Isusov život, nalazimo mnogo potvrda u Novom Zavjetu.

»Glas o njemu sve se više širio, i silan svijet grnuo je k njemu da ga sluša i da ozdravi od svojih bolesti. A on se sklanjao na samotna mjesta na molitvu.« (Lk 5, 15 sl.)

Prije negoli je Isus objavio »temeljni zakon« kršćanstva, veličanje blaženstava, »iziđe na goru da se pomoli. I provede noć moleći se Bogu. Kad se razdanilo, dozva k sebi učenike te između njih izabra Dvanaestoricu, koje prozva apostolima (Lk 6, 12 sl.).

Učenici su se također veselili tome »drugom vremenu«. »I reče im: »Hajdete i vi u osamu, na samotno mjesto, i otpočinite malo« (Mk 6, 31).

Tako su, dakle, u Svetom Pismu stvorena dva vremena, koja karakteriziraju ritam Gospodinova života. Oni su kao dva pola. Jedno znači život za druge, a drugo znači »biti pri Gospodinu«. Među tim polovima Isus se kreće sasvim naravno, a ne zgrčen. Kad se od molitve daje na aktivnu djelatnost, to ne znači nikakav lom — naprotiv: Gospodinovi dani upravo su vezani na to jedinstvo.

Posljedice je lako uvidjeti. Čitav redovnički život kreće se oko ta dva pola: *života za druge* (poput horizontalne, bitne dimenzije našega poslanja, bez koje bi naš život karakterizirao jedino duhovni egoizam, koji bi nas učinio »malograđanima duha«) i onoga *biti kod Boga* (vertikalna dimenzija).

Drugim riječima, moramo stajati pred Bogom, no moramo stajati i pred svijetom. Ravnotežu u redovničkom životu postići ćemo zaista samo onda ako jedno i drugo dovedemo do harmoničnog sklada.

A to usklađivanje dovodi nas često do loma. Čovjek se nerijetko mora oteti navali ljudi, mora prekinuti krug zadaća koje ga sve više stežu, da bi se mogao »povući« na neko »osamljeno mjesto« i moliti.

No to ni u kom slučaju ne znači da treba ostaviti ljude. Mi ih, naprotiv, uzimamo sa sobom i vodimo ih zajedno s njihovim brigama pred Bogom.

Upravo u molitvi, u onome »biti kod Boga«, sasvim živimo za ljude.

Ako je čovjek zaista tu za druge, osjeća potrebu da stupi pred Boga. Tko pak može biti kod Boga, osjeća nužnost da pođe k ljudima.

Tko ne nalazi susreta s Bogom, neće ga naći ni s ljudima.

Te bih misli htio završiti napomenom o tako zvanom aktivizmu. Tu mislim na onu trajnu aktivnost, ono »pravljenje važnim«, koje nije nošeno primjerenim životom molitve.

Aktivizam izgleda kao *život*. No on to nije.

Jesi li ikad vidjela mrtva psa na cesti? Svladaj jednom gadljivost pa mu se približi. Otkrit ćeš vrevu crvi. Kakav život, kakva aktivnost!

Kad se sjetim mnogih oblika aktivizma (ni ja nisam neranjiv protiv toga, pa ni redovničke kuće), onda mi dođe na pamet i ta vreva crvi u lešini. No to nije život, već prije znak smrti.

Ono bolesno trčkaranje naokolo i trud sasvim su siguran znak smrti. Može se to nekome činiti čudnim, ali istina je: čovjek se toliko trudi jer je... mrtav.

To je način života u kome nedostaje bitna komponenta: »biti kod Boga«.

Ako pak nema toga »biti kod Boga«, onda život za drugoga postaje puko živovanje s drugima.

Gospodine, pomozi mi da ne izdam — ni tebe ni druge!

SAMO FOTOGRAFI ZNAJU MOLITI

Isus je osjetio da pismoznanci i farizeji, kruti čuvari zakona, u jedan dan osobito strogo paze na nj. Taj dan bila je subota.

U subotu bi se Isus našao na opasnom terenu. Odasvud su motrile na nj nemilosrdne oči špijuna, koji su vrebali neće li se on spotaknuti o koju točku, o koju sićušnu odredbu, o kakvu točkicu zakona jer bi onda njegov ugled kod »pravovjernih« propao.

I bez zaštite Isus je prihvatio poziv svojih protivnika.

Jedno je sigurno: Isus je poštivao i slavio subotu. *»Po svom običaju* uđe na dan subotnji u sinagogu« (Lk 4, 16). Molio je sa zajednicom. Htio je da vlastiti glas združi sa skupom u hvali oca. Htio je da moli s narodom. Čitao je također i komentirao dijelove Svetoga Pisma.

No tu se upravo očituje ono novo što je on donio. Ne ograničuje se na to da molitvom časti Oca, već ide i korak dalje. Kultu daje novi oblik, novu dimenziju. Upravo u subotu izvodi velika čuda. Baš toga dana dolazi do otvorenih sukoba s krutim i mračnim čuvarima staroga zakona.

Krist im postavlja precizno pitanje: »Je li dopušteno u subotu izliječiti ili nije?« Kad su šutjeli na to, daje im sam odgovor: »Tada ga uze, ozdravi ga i otpusti ga.«

Drugom zgodom vidimo ga u sličnoj situaciji. »Pitam ja vas: je li subotom dopušteno činiti dobro ili činiti zlo? Život spasiti ili upropastiti?« Odmah je i odgovorio, opet djelom. »Reče čovjeku s usahlom rukom: Ustani i stani na sredinu!« Ovaj to učini »i ruka mu ozdravi« (Lk 6, 6—11).

Daljnja, u tom pogledu karakteristična pripovijest jest ona o slijepcu od rođenja (Iv 9, 1—10). Ja je stalno čitam. U njoj se, uostalom, očituje mnogo psihologije.

Isus je, dakle, »promatrao subotu kao dan ozdravljenja jer taj je dan posvećen Ocu, a Otac želi dobro svojoj djeci« (Galot).

Upravo subotom očituje on svoju moć da stvara čuda kako bi pokazao ljubav Oca, koja se prije svega obraća onima koji pate.

Farizeji su tvrdoglavo ustrajali na juridičkom, veoma uskom značenju subote, Mislili su Boga častiti molitvom i subotnjim mirom, koji nije dopuštao upravo bližnjemu činiti dobro.

Isus im daje na znanje da se molitva koja se odjeljuje od nevolja drugih ne može svidjeti Bogu. Bog, naime, osjeća sa svojom djecom i spreman je da im pomogne u nevoljama.

Dakle, i u molitvi Isus označuje mjesto prijelaza od Staroga na Novi Zavjet. Od zakona prelazi na ispunjenje zakona. Ako se molitvom želi dati čast Bogu, a ne uzimaju se u obzir nevolje drugih, onda se daje Bogu čast samo na nesavršen način. Da bi se pak to dogodilo na potpun način, mora se čovjek »otvoriti« potrebama drugih, treba da drugima u nevolji pruži utjehu. Samo je tada Otac »zadovoljan«, samo je onda slavljenje subote savršeno.

Treba da iz Isusova života izvučemo važnu pouku.

Molitva je samo onda prava ako je otvorena za ljubav.

Tko ne ljubi, pokazuje da ne zna moliti. Prava molitva vodi sigurno k ljubavi.

Ta što se zapravo zbiva pri molitvi? Objasnit ću to usporedbom koja mi se čini veoma poučnom. Kad molimo, stojimo »pred Bogom«. Moja je duša pred njim poput filma koji Bog »osvjetljuje«. U tom osjetljivom sloju vidi se njegovo lice. A mi znamo da je Bog ljubav (Ivan). Pri molitvi ne možemo, dakle, ništa učiniti negoli da »fotografiramo« ljubav.

Svakodnevni život, kontakt s drugima (počevši od onih koji su nam najbliži) treba da »razvije« taj film koji je bio »osvijetljen« u molitvi. Lice ljubavi jasno vidljivo, veće, »povećano«.

Ako tome nije tako, ne treba da se predajemo nikakvim razočaranjima. Znači da nam se pri fotografiranju potkrala neka pogreška. Nismo dobro namjestili osvjetljenje ili udaljenost prema Bogu. Naša molitva nije uopće bila ispravna.

Ne možemo biti u vezi s ljubavlju pa onda u praktičnom životu izdati tu ljubav.

Molitva treba da nam dade oštro oko za nevolje i potrebe drugih. Ona treba da nam stvori veliko srce koje će imati prostora za sve.

Moramo biti načistu s time da oni koji stoje »po strani« ne shvaćaju našu molitvu. No oni dobro shvaćaju ljubav. Samo ako vide našu ljubav, »opraštaju« nam našu molitvu. A ona im vrijedi samo onda ako su njezini plodovi plodovi ljubavi.

»Licemjeri!« Tako je Isus doviknuo onima koji su ga grdili što je u subotu izliječio zgrbljenu ženu (Lk 13, 15).

Često mi se čini da u svojoj molitvi čujem tu strašnu riječ: »Licemjeru!« Primjećujem da u svojoj molitvi ostajem sasvim u Starom Zavjetu. Opkoljena je ogradama i nepotpuna. Ta molitva nije usmjerena prema ljubavi.

Počinjamo bezbrojne grijehe na drugima i oni s pravom daju lošu ocjenu mojoj molitvi.

Kakav li je to poraz! Moja molitva pada na ispitu ljubavi...

MOLITVA — BOŽJA PEDAGOGIJA

Obični prepredenjaci možda misle drukčije, no mi moramo biti iskreni, prije svega prema samima sebi. Inače neće biti nikakva napretka u našem vjerskom životu. U tom ćemo smislu priznati da molitva ostaje u našem redovničkom životu uvijek slaba točka.

Godine prolaze, no bez prestanka ostaje na snazi molitva apostola: »Gospodine, nauči nas moliti!«

Htio bih te načas podsjetiti na jednu poslovicu. I nemoj se čuditi tome. Neke bi se poslovice mogle definirati kao »filozofija u piluli«. Pa ako nismo umišljeni, možemo ponešto i naučiti. A ovo što bih želio ponuditi tvojoj pažnji jest norveška poslovica. Glasi: »Riba počinje smrdjeti od glave«! Razumiješ li to? Vrlo dobro! Međutim, možda ne znaš izvući praktičan zaključak iz toga.

Čini mi se da bismo mogli umovati ovako: naša egzistencija gubi na vrijednosti i postaje prosječnom ako više ne osjeća da je privlači Bog. »Riba smrdi od glave.«

Crna točkica u našem životu: najprije malo-pomalo, gotovo neopazice, oslabljuje naš žar pri molitvi. Zatim nalazimo da nemamo vremena. Onda nam molitva, razgovor s Bogom, postaje gotovo teretom... Pazi: crna točkica u našem redovničkom životu postala je golemom mrljom.

Zašto moliti? Protiv molitve iznosimo tisuću prigovora: te nemamo vremena, te umorni smo. Klonuli smo duhom, imamo poteškoća pri molitvi... Osim toga, već smo se tako navikli na nju da pritom više ne nalazimo užitka.

No ima i jedan dublji prigovor: nije li molitva možda beskorisna? Mogli bismo to formulirati i ovako: ako je Bog

zaista Bog, ako je on u svome znanju savršen, onda on već sve znade i nije potrebno da mu iznosimo svoje molbe, da ga držimo »u toku događaja«. Naša mu molitva ništa ne koristi. Dakle, posve je beskorisna.

»Kad molite, ne blebećite kao pogani. Ne nalikujte na njih. Ta zna vaš otac što vam treba i prije negoli ga zaištete« (Mt 6, 7 sl.).

Bog, dakle, zna i bolje nego mi sami što je za nas korisno.

Bogu je potrebna naša molitva. Zaista je tako! Bogu nije nužno da ga mi informiramo o sebi. Ali nama nedostaje znanje, mi treba da učimo.

Mladić je čovjek koji još nije iskusio svoje vlastite granice. On postaje odrastao tek kad stekne to iskustvo. A molitva ima upravo tu svrhu da nas učini odraslima, da nas uputi u naše granice. U tom smislu možemo je definirati kao Božju pedagogiju.

Čovjek mora proći kroz spoznaju siromaštva, koje je vlastito stvorovima. Molitva pak pretpostavlja siromaštvo i zahtijeva ga. Samo se prazne, slobodne ruke mogu sklopiti za molitvu. Moramo, dakle, biti siromašni; prije svega pak treba da se oslobodimo samih sebe, a to je strahovito teška stvar.

Tu smo na demarkacionoj liniji, kod znaka po kome se čovjek razlikuje od životinje. Čovjek je jedino biće koje se obraća Bogu da bi dobilo ono što mu nedostaje do vlastite savršenosti.

Pošto nas je molitva uputila na naše granice, gotovo prisilila na spoznaju granice koja nam je svojstvena (Božja pedagogija!) te pošto nas je poučila što mi zaista trebamo, dolazimo do spoznaje da ono što nama nedostaje i što mi trebamo, da to naše siromaštvo ima svoj temelj u ovisnosti o Bogu.

Odbijati da budemo siromašni značilo bi ne dati Bogu da bude naš Bog.

Paradoks je, prema tome, no možemo reći da je izjava da Bog ne treba našu molitvu netočna. On je treba da bi se mogao očitovati kao ljubav.

Ljubav traži reciprocitet. Njoj su nužne potrebe drugoga. Bogu je nužno da ga mi trebamo. Potrebno mu je naše siromaštvo.

Evagrije je rekao: »Ono što nam daje, Bog nam ne daje odmah... On, naime, nalazi radost u tome da nas čuje kako mu govorimo.

Ima jedno pismo Tome Morusa što ga je pisao svojoj kćerci i ono nam to lijepo ilustrira: »Ti zahtijevaš pažljivo i bojažljivo novac od mene, moja draga kćeri. Ti znaš da ti ga tvoj otac uvijek rado daje i da ti daje mnogo više negoli bi trebalo da dobiješ na temelju svoga pisma. Unatoč tome šaljem ti točno samo onu svotu koju me moliš. Rado bih ti dao još nešto više. Ali iako ja dajem rado, nalazim mnogo radosti u tome da me moja kćerka moli onom finoćom kojom se ona odlikuje. Požuri se da taj novac potrošiš (a ja sam, uostalom, siguran da ćeš ga ti dobro upotrijebiti). To brže ćeš ponoviti pokušaj, a ja ću biti to sretniji.«

Bog radi otprilike na isti način. Požuri se! To brže ćeš ponoviti pokušaj, a ja ću biti to sretniji.

Ono bitno u našoj molitvi sastoji se u tome da naučimo da se predstavljamo kao siromasi.

Ne treba da se radujemo zbog toga što nam nešto nedostaje, nego zbog toga što nam je taj nedostatak prilika za našu ovisnost o Bogu.

S Bogom treba da govorimo u našoj slabosti. »... Jer kad god sam slab, onda sam jak« (2 Kor 12, 10).

Farizej vjeruje da nešto daje Bogu. Carinik pak ne zna da mu čini najveći poklon time što mu daje priliku da pokaže svoju dobrotu.

Prijedlog što ću ti ga sada dati možda će ti se učiniti ponešto čudnovatim. Unatoč tome, ako dobro promisliš, on je izvanredno značajan. On će stvoriti temelj tvog molitvenog života.

Da ga damo zajedno, ti i ja? Evo! Nećemo se igrati bogataša.

Znati darovati i znati da možeš darovati, to također znači igrati se bogataša.

No Bog treba naše siromaštvo.

ODRICANJE OD ONOGA ŠTO MOLIMO

Hajde da razmotrimo još jedan prigovor koji se diže protiv molitve.

Katkad mi se događa da u sebi formuliram neki »dokaz«, koji izgleda otprilike ovako: ako je Bog zaista Bog, onda je i nepromjenljiv. On ne mijenja svoje odluke. Još se manje može reći da ljudi utječu na Boga. Čemu bih ga onda morao moliti za intervenciju ako on ne mijenja svoje odluke?

Točno je da Bog ne mijenja ni sebe ni svoje planove. Ali molitva njegove djece već je uzeta u obzir u njegovim planovima.

Nije svrha molitve da njome mijenjamo plan i red koje je Bog tako uredio; njome treba da, naprotiv, dobijemo ono za što Bog hoće da to dobijemo molitvom. Bog hoće da ostvarenje određenih stvari bude ovisno o našim usrdnim molbama. U njegovim planovima treba da ima svoje mjesto molitva onih koji ga ljube.

On hoće da ga mi u stanovitom smislu prisilimo na zahvat. Sjetimo se zgode sa ženom Kanaankom.

»I gle: neka žena, Kanaanka iz onih krajeva, iziđe vičući: 'Smiluj mi se, Gospodine, Sine Davidov! Kći mi je teško opsjednuta!' Ali on joj ne uzvrati ni riječi. Pristupe mu nato učenici te ga moljahu: 'Udovolji joj, jer viče za nama.' On odgovori: 'Poslan sam samo k izgubljenim ovcama doma Izraelova.' Ali ona priđe, pokloni mu se ničice i kaže: 'Gospodine, pomozi mi!' On odgovori: 'Ne priliči uzeti kruh djeci i baciti ga psićima.' A ona će: 'Da, Gospodine! Ali psići jedu od mrvica što padaju sa stola njihovih gospodara!' Tada joj reče Isus: 'O ženo! Velika je vjera tvoja! Neka ti bude kako želiš.' I ozdravi joj kći toga časa« (Mt 15, 22—28).

No vratimo se točki od koje smo pošli. Ne radi se, dakle, o tome da mijenjamo Boga i njegove planove. Mjesto da mi mijenjamo Boga, molitva mijenja nas.

Nije glavna svrha molitve da dobijemo ono što mi hoćemo nego da postanemo drukčiji. Molbe Bogu djeluju pomalo tako da mi postajemo sposobni da prestanemo mariti za ono što smo molili.

»U molitvi zapravo ne sluša Bog ono za što mi molimo. Naprotiv, onaj tko nešto prosi, tko moli, postaje onaj koji sluša ono što Bog hoće« (Kierkegaard).

Tako se u molitvi susreću dvije želje: čovjekova želja i Božja želja. Ili, bolje: čovjekova želja biva primljena u Božju želju.

Ukratko rečeno: molitva nas uklapa u Božji plan.

Govorio sam o paradoksu molitve, no možda bi bilo bolje govoriti o iznenađenjima molitve. Radi se o jednoj vrsti Božje »igre«, koja je otvorena svima događajima, pa i onima koje mi ne predviđamo. Ako se pak netko jednom upustio u tu igru, mora biti spreman na sva iznenađenja i događaje.

Molimo za nešto i tu molitvu stalno ponavljamo. Iznenada otkrivamo, tako reći na temelju molitve, da se možemo odreći onoga za što smo molili.

Htjeli bismo da Bog ostvari naše planove. Iznenada i neprimjetno opažamo da je on nas uklopio u svoje planove.

Htjeli bismo da on vodi brigu o našim stvarima. Odjednom nam postaje jasno da je to divna stvar — brinuti se za Božje okolnosti.

Htjeli bismo da nas Bog čuje. Odjednom pritom otkrivamo da mi slušamo njega.

U biti imamo namjeru da »promijenimo« Boga. Na kraju smo mi sami postali *drukčiji.*

Takva iznenađenja dolaze iz molitve.

Tko ima straha, tko ne prihvaća takva iznenađenja, tko je navikao na neko kramarsko knjigovodstvo, tko ne želi prihvatiti uvjete te igre, taj neće nikad naučiti moliti. Neće to naučiti ni onda ako pročita gomilu asketskih knjiga o tome. On ne bi trebao ni da se upušta u pustolovinu molitve. Surovo će se razočarati.

Neustrašiv čovjek počinje odlučno tu igru, igru koja je sasvim drukčija kod svakog čovjeka. I ne bojim se ustvrditi da ću onda kad sve izgubim — sasvim sigurno dobiti . . .

KAMEN U CIPELI

Ponekad nas noge ne bole zbog puta kojim hodamo, već zato jer nam je kamen u cipeli.

Molitva je teška. To sam već nekoliko puta rekao. Do posljednjeg časa svoga života primjećivat ćemo da smo u tom pogledu veoma slabi učenici. Uvijek ćemo morati da iz uvjerenja ponovimo: Gospodine, uči nas moliti!

Poteškoće pri molitvi ne dolaze, međutim, od molitve, promatrane u sebi, već mnogo više dolaze od nas samih.

A u čemu se sastoje te poteškoće?

Razum. Često ulažemo u molitvu previše razumskih napora ili u svakom slučaju pokušavamo da to učinimo. Stalno tražimo molitve koje su već unaprijed oblikovane, tražimo probleme.

No tada nismo na pravom putu. Moliti ne znači pred Bogom držati lijep govor, govor kome se s gramatičkog, stilističkog, dogmatskog ili... mističkog gledišta ne može ništa prigovoriti.

Moramo biti uvijek načistu s time da nas Bog razumije i ako govorimo u dijalektu, pa čak i ako mucamo, i ako možemo samo plakati, pa i onda ako ništa ne kažemo. Može se i šuteći moliti...

Čovjek ne mora apsolvirati kurs iz teologije, pa ni napisati učenu doktorsku radnju. Radi se samo o tome da svoju volju uskladimo s njegovom, da svoje planove uklopimo u njegov plan ljubavi...

Psalmi su za nas veliki primjer kako bi trebalo da molimo. Oni kruže oko veoma malo motiva: Božja veličina, slabost čovjeka, Božje milosrđe, ljudsko pouzdanje.

Da bi mogao moliti, čovjeku nije potrebno *plemstvo duha.*

Ne molimo zato da oteščamo prtljagu svoga razuma ili da povećamo svoje vjersko obrazovanje. Želimo samo reći Bogu da ga ljubimo i da znamo da on nas ljubi. Tako ćemo se uklopiti u plan njegova milosrđa.

Osjećaj. Mnogo puta vjerujemo da naša molitva ima samo onda vrijednost ako nešto osjećamo.

No je li Bog ikad kazao da moramo nešto osjećati?

Molimo da izgubimo sami sebe i da se predamo njemu, da uđemo u Božji plan spasenja, koji je veći od nas.

Ako molimo zbog nekog visokog osjećaja, koji tražimo u molitvi, onda ne molimo iz ljubavi. Tko ne ljubi »gratis«, taj ne ljubi istinski.

Ne tražimo, dakle, nikakvo unutrašnje zadovoljstvo!

Trebalo bi da radije zauzmemo stav čekanja i čežnje. Ljudi koji nešto zahtijevaju... znaju čekati.

Ljubav šuti i čeka... Redovnica bi osobito trebala da bude usmjerena prema vječnosti, trebala bi da uvijek bude u očekivanju.

Treba da prepustimo Bogu hoće li od nas primiti sve, pa i težnju za osjetljivim zadovoljstvom u molitvi. »Ako Bog nešto izbriše, onda to znači da želi napisati nešto drugo« (Bossuet).

Dosta za danas! Više je nego dovoljno uočiti dvije poteškoće.

Prije nego se potužiš da ti je molitva teška, pogledaj dobro ne leže li možda poteškoće u tebi samoj.

Možda moliš odviše razumski. Bog, međutim, hoće više srca negoli razuma. On ne traži da molitva u prvom redu bude veoma mudra. Mnogo više želi da bude prava. No možda si pri moljenju i previše materijalistična. Možda tražiš neko osjetljivo zadovoljenje. Željela bi nešto »okušati« pri molitvi? Bojim se da onda nisi na pravom putu. Molimo da dođemo k Bogu te apstrahiramo od svakoga »zadovoljenja«, pa i ako je ono duhovno.

Boga možemo naći i u dubokoj tami i u strašnoj suhoći.

MALO KISIKA ZA NAŠU MOLITVU!

Nastavit ćemo razmatranje o poteškoćama što ih susrećemo u vezi s molitvom. Zapravo, to o čemu ćemo govoriti više su pravi nedostaci negoli poteškoće. Pogledajmo!

1. *Pomanjkanje spontanosti.* Ništa nije odvratnije od umjetne (izvještačene), retorske molitve koja ne odgovara našim pravim osjećajima. Naime, i u molitvi može biti licemjerstva. A to je i vrhunac grotesknosti: pretvarati se pred Bogom... Mogli bismo poviknuti: skidajte maske — bar dok molite!

Pretjerano i sasvim mehaničko ponavljanje unaprijed formuliranih molitava može postati najgorom molitvenom školom. To nas otuđuje od molitve jer nas izlaže opasnosti da stalno imamo otvorena samo usta, ali ne i srce. To guši naravnost, jednu od glavnih osobina naše molitve, razgovor s Bogom.

»Jedno je dugo govoriti, a drugo je dugo ljubiti« (sveti Augustin).

Čujmo još svetoga Augustina: »U molitvi ne treba da gubimo mnogo riječi, već treba da molimo. Zapravo, mnogo govoriti u molitvi, upotrebljavati suvišne riječi, to znači činiti nepotrebne stvari. Naprotiv, moliti mnogo to znači kucati dugo s pobožnim osjećajem srca na vrata Onoga kome se molimo. Molitva se sastoji više od uzdisaja negoli od govora, više od plača negoli od riječi.«

Zato treba da izbjegavamo mehaničko brbljanje, a umjesto toga budimo naravni poput djece.

»Jednog dana dođe jedan svetac u našu kuću. Moja majka opazi ga na dvorištu kako se šali s djecom. »Oh«, reče mi, »to je zaista svetac. Pođi k njemu!«

On stavi svoju ruku na moja ramena i upita me:
»Mali, reci mi što bi ti sada rado radio?«
»Ne znam. A što biste vi htjeli da radim?«
»Ne, ti mi moraš reći što bi sada najradije činio.«
»Igrao bih se.«
»Da se onda poigramo s dragim Bogom?«

Nisam znao što da mu odgovorim. A on nastavi: »Znaš, kad bi se ti mogao igrati s Bogom, to bi bilo ono najveće što se može učiniti. Svi ga shvaćaju toliko ozbiljno da je njemu strašno dosadno... Igraj se s Bogom, dječače. On se veoma rado igra s drugima...« (Prema Gopalu Mukeriju)

2. *Nedostatak priprave.* Nemojmo si umišljati da smo uvijek spremni za molitvu. Za to je potrebno naviknuti se na šutnju, na sabranost.

U našem dnevnom redu nisu potrebne nikakve razdiobe vremena: sad radim — sad molim, sad obavljam »dosadne« poslove — sad razmatram. Sve treba izvršavati u istom duhu da ne moramo stalno praviti skokove.

Osobito u ovo naše vrijeme, s njegovim vrtoglavim ritmom i njegovim lakomislenostima, mi treba da stvorimo svoj vlastiti ambijent. Ako nam, dakle, naše vrijeme ne daje više pravi okvir za molitvu, ako ne unapređuje našu sabranost, treba da sami sebi stvorimo vlastitu »atmosferu molitve«.

3. *Pomanjkanje smisla za stvarnost.* — Možda mi to dovoljno i ne zapažamo, no mi se zapravo suprotstavljamo zakonu inkarnacije. Često imaju drugi o nama utisak da mi živimo izvan svijeta, u nekom sasvim apstraktnom svijetu, da nemamo kontakta sa stvarnošću, osobito ne s onom žalosnom, tragičnom, »crnom« stvarnošću našega vremena. A to utječe i na našu molitvu, pa i ona postaje apstraktna, beskrvna, prigušena, nježna, bez težine.

Samo stalan i proživljeni kontakt sa stvarnošću spašava našu molitvu od »rahitičnosti«.

Dalje: govorio sam o kontaktu sa stvarnošću. Mislim osobito na onu što je ti imaš dnevno pred očima: bolnicu s njezinim patnjama, nevoljama i tragičnim zbivanjima što se tamo odigravaju, školu sa svim njezinim svijetom i problemima, s velikim i malim osobama u njoj. No mislim i na obuhvatniju stvarnost čitavoga svijeta. Za redovnicu koja

zaista želi da bude »katolička« samostan treba da ima široke dimenzije svijeta. Stoga našoj molitvi ne smije biti strano ništa od onoga što se zbiva u svijetu — ni ono čega se on plaši, ni ono zbog čega on uzdiše.

Treba da otvorimo oči za stvarnost koja nas okružuje da bismo u molitvi zaista mogli biti posrednici između našega svijeta i Boga.

Naveo sam neke poteškoće i nedostatke naše molitve no ne umišljam si da sam te stvari iscrpljivo obradio. Ograničio sam se na nekoliko smjernica za produbljeno traženje koje samo ti možeš odvažno i potpuno izvršiti.

Ako dopustiš, sugerirat ću ti i zaključak. Ne čini li ti se da je naša molitva previše prigušena, nježna? Da joj, prije svega, treba — kisika?

BLAŽENI BESKORISNI (JER SU JEDINO ONI ZAISTA NEOPHODNO POTREBNI)

Možda će mi tkogod reći da imam loš ukus ili, još gore, da imam malo respekta pred Svetim Pismom. No budimo strpljivi! Često mi dolazi napast da onim blaženstvima s Gore dodam još jedno: »Blaženi beskorisni!« A ako baš hoćete, mogu to i nadopuniti: »... jer i njih treba svijet«, odnosno: »jer su samo oni zaista neophodno potrebni«.

Pokušat ću da protumačim to blaženstvo. Uvjeren sam da je najbolje svjedočanstvo što ga može danas sestra dati pred svijetom baš to da je »beskorisna«.

Ne, ne govorim paradokse.

Jedna od glavnih komponenti današnjeg svijeta je materijalizam. Čovjek današnjice prosuđuje sve prema njegovoj praktičnoj vrijednosti, korisnosti, efikasnosti. On prije svega pita: koliko? Skala vrijednosti ostvaruje se prema korisnosti neke stvari.

Taj se kriterij primjenjuje onda i na redovnički život. Većina ljudi razumije i opravdava sestru što se uništava u službi gubavaca kojima otpada meso s tijela, razumije sestru čija se ljubav ispunjava u nekom domu staraca, koja si razdire pluća među četom derana, koja iscrpljuje čitav svoj život u nekoj bijednoj dvorani bolnice za duševne bolesnike. Ali oni nemaju razumijevanja za sestru čiji se životni sadržaj sastoji u tome da se moli euharistijskom Gospodinu.

Moramo dobro pripaziti da se ne složimo s tim nepravilnim shvaćanjem. A to nam se često događa sve da i nećemo. Dajemo se naglavce na posao, puštamo da nas posve obuzme super-rad. A to svršava tako da se istrošimo fizički, pa i, što je gore, duševno. Pretjerani aktivizam na osobnom

planu i ona znatna nota našega rada na općem planu dovoljno su karakteristični u tom pogledu.

Takvo popuštanje duhu svijeta, njegovu lošem mentalitetu, već je zaista zahvatilo i pojedince i ustanove.

Naravno, nijedna sestra nije zato postala redovnicom da bi na siguran način došla do vlastitog spasa. Nismo mi ni račundžije duha ni malograđani vječnosti. Već smo rekli i to da ćemo do dosade ponavljati, da bismo onemogućili svaki nesporazum: naš je život služenje drugome.

Međutim, ne smijemo zaboraviti ni to što znači biti »posvećen Bogu«. To uključuje apsolutan, »preferencijalan« odnos prema Bogu. A tu je naša prva dužnost: adoracija, molitva i kontemplacija.

Te dvije stvari ne protuslove jedna drugoj, nego se međusobno nadopunjuju. Izdali bismo (a imat ćemo prilike da se još vratimo na tu točku) svoje služenje drugima (to je horizontalna dimenzija) kad bismo zanemarili kontemplaciju (koja je vertikalna dimenzija!).

Zato moramo jasno i pred svima potvrđivati primat molitve.

Jedan poznati predavač rekao je: ako vas netko upita što je Crkva radila kroz dvije tisuće godina kršćanstva, recite mu da je molila i da su mnogi škandali izbili samo zbog toga što njeni ljudi nisu više pazili na Kristovo lice, već na žalosnu stvarnost ovoga svijeta...

Možda se u našem životu zbiva to isto. Kad mi više ne gledamo na lice Gospodina, činimo bezbroj gluposti, pa i ako nam se čini da radimo nešto veoma važno.

Morali bismo imati odvažnosti da — što se tiče naše »korisnosti« (bolje: »beskorisnosti«) bacimo izazov svijetu.

»Blaženi beskorisni!« Jao nama ako naš život prestane biti za mnoge upitnik! Ta to bi onda značilo da je lišen sadržaja i da je postao sasvim siromašan.

Morali bismo se bojati kad bi nas svi razumjeli i cijenili i kada bi nam prikopčali medalje za zasluge! Potrebno je, naprotiv, da u našem životu uvijek bude neki »kamen smutnje«.

»Onoga dana kad mi ljudi više ne budu pravili mrko lice, počet ću se bojati«, rekao je jedan biskup svome svećeniku zbog ne baš prijateljskog ponašanja ljudi u tramvaju.

Da bismo upotpunili sliku o blaženstvu o kojem smo govorili, napomenut ću još nešto u vezi s »vremenom« (točnije: »vremenom kojega imamo premalo«).

Mnogo puta nam se toliko poveća broj dužnosti i nagomila nam se toliko poslova da zbog toga smanjujemo dnevni »obrok« svojih molitava. (Nalazimo tisuću vrlo solidnih razloga da to opravdamo.) Ta želimo dobiti više vremena! I onda uzdišemo: kako su sretne one moje susestre koje se mogu posve mirno predati duhovnom životu, svojim posebnim pobožnostima... A ja...?

Ne slažem se s time. Naprotiv, moje je mišljenje: što više radimo, treba da to više i molimo. Super-aktivnosti treba da odgovara i super-kontemplacija. Ako je više praktičnih dužnosti, treba da je i više adoracije. Između obojega mora uvijek postojati ravnoteža i nju treba da poštujemo ako nećemo da jurimo u prazno.

Ne znam jesi li ikad čula za Michela Favreaua (Mišela Favroa). Bio je radnik-svećenik. Radio je kao transportni radnik u marsejskoj luci. Jednoga dana otkinuo se teret od prijenosnog krana i zgnječio ga o lučki molo.

Kad su tijelo don Favreaua donijeli u njegovu veoma skromno uređenu sobicu, našli su u ladici stola njegov dnevnik. Na jednoj stranici tu je, među ostalim, pisalo: »Najbolje sredstvo da se dobro iskoristi vrijeme jest molitva.«

Ta nas rečenica obuzima, prodire u našu krv, od nje nam postaje zlo. No baš to je znak da je istinita.

Jesi li razumjela? *Dobro iskoristiti vrijeme.* Dakle, kad te pritište rad, pa ti izgleda da više ne možeš, kad ti se pričini da je tvoja borba sa satom izgubljena, kad budeš htjela da prištediš vrijeme, baci se na koljena i ostani moliti što duže budeš mogla.

Vrijeme je da završim. Da, blaženi beskorisni! Jao nama ako ne damo svjedočanstvo svoje beskorisnosti. Naš je život toliko koristan koliko je »beskoristan«.

NEKA KRENU NA PUT!

Ravnoteža vjerskoga života veoma je osjetljiva, a uvijek je ugrožena. Ako dobro ne pazimo, ne kontroliramo li svoje sklonosti (pa i one sasvim pobožne), ne uzmemo li svoje navike dobro pod lupu, možemo veoma lako izgubiti ravnotežu, a onda to vodi do najgorih nakaznosti i izopačenosti. Izopačena pak Božja slika upropaštava i našu molitvu.

Svi mi poznajemo svakojake oblike pučke pobožnosti. Ima ljudi koji se odmah, čim ih nešto malo zaboli, kojekakvim sladunjavim molitvama i nepodnosivim tužbalicama obraćaju Bogu, umjesto da sami sebi daju truda pa da se izliječe. Opterećuju Boga banalnostima. Izgube li običnu iglu, već zovu u pomoć svetoga Antuna, a kod male nezgode smjesta mobiliziraju sve svece.

I neopazice se tako prekoračuje granica prave pobožnosti i praznovjerja.

Tako nešto može se dogoditi i u našem životu. Mi zamišljamo sebi Boga kojim možemo raspolagati kako hoćemo, koji svagdje smije i mora zahvatiti te koga možemo zazvati i u posve nebitnim stvarima. A to je karikatura Boga.

Osim toga, to je i karikatura čovjeka: on se vlada kao da treba da čeka na Boga, a osobno ne treba ni prstom maknuti, kao da u svakoj poteškoći, u svakom problemu ili čak i pri osobito zapletenoj zadaći postoji samo jedna mogućnost: uteći se molitvi.

Takav stav, koji se opravdava idejom o Božjoj veličini, temelji se na pesimističkom shvaćanju da je čovjek nesposoban da učini nešto dobro, pozitivno. Tu smo blizu kalvinističkom shvaćanju o totalnoj pokvarenosti čovjeka.

Jedna usputna primjedba: kad god je Božja slika izobličena, izobličena je i predodžba o čovjeku. Ako Boga učinimo malim, činimo takvim i čovjeka.

Bog nam, međutim, ne stoji »na raspolaganje« svuda, uvijek i za svaku banalnost. On nikada ne čini nešto posve sam. On djeluje po dva uzroka. A čovjek nije nikad dispenziran od aktivnosti koja mu je kao čovjeku dana.

Naime, unatoč istočnom grijehu čovjek nije sasvim propao. On može stvarati dobra djela. Ima inteligenciju, volju i talente i mora ih iskoristiti. Ne smije uvijek samo čekati i tražiti da mu s neba padne mana. On ima čast Božjega suradnika. Treba da stoji Bogu na raspolaganje. Ne stoji Bog nama na raspolaganje, već mi treba da budemo na raspolaganje njemu. Konačno, ni molitva nas ne može dispenzirati od toga da ulažemo napor. Nema alibija za našu lijenost.

Gospodin je govorio Mojsiju: »Zašto zapomažete prema meni? Reci Izraelcima da krenu na put!« (Izl 14, 15) Razumiješ li? »Neka krenu na put . . .!«

Jao nama ako nas molitva čini nepokretnima, ako nas fiksira u pasivnost i ako zbog nje zaboravljamo da su nam noge dane da hodamo, ruke da radimo, oči da gledamo, uši da slušamo, srce da ljubimo. »Neka krenu na put!« — kaže Bog.

Pripazimo dobro: sve očekivati od Boga a da sami ništa ne radimo — to ne znači imati vjeru. To mnogo više znači da je čovjek postao žrtva praznovjerja.

Sjetimo se i druge rečenice Starog Zavjeta: »Sine Čovječji, na noge se, da s tobom govorim!« (Ez 2, 1)

Kad Bog govori, treba da stanemo na noge, spremni da izvršimo njegov nalog.

»Čovjek nije napušteni invalid bez pomoći, koji prebiva u nekoj dolini potpune pokvarenosti dok ga Bog ne iščupa odande. On je, naprotiv, zdravo biće, čija je moć gledanja oslabljena bolešću istočnoga grijeha, i čija je duša inficirana virusom oholosti, no on, međutim, ima još dovoljno sposobnosti da gleda i da podigne oči k brdima. U čovjeku je dovoljno sačuvana Božja slika jer svoj slab i griješan život može izručiti velikom liječniku, koji izliječuje ono što je grijeh uništio« (Martin Luther King).

Vratimo se molitvi! Ona treba da bude nužna i neizbježiva dopuna našega djelovanja. Ona ne može ni na koji način nadomjestiti naše osobne napore. Molitva koja nije povezana s osobnim djelovanjem himba je i prava lijenost. Isto je tako preuzetnost i oholost i ona aktivnost koja se ne izlijeva u molitvu ili nije dio molitve.

Dakle: moramo raditi tako da sve ovisi o nama i moliti kao da sve ovisi o molitvi. Ta je formula stara, ali ona još uvijek vrijedi.

Imamo pravo da Boga zovemo u pomoć, da ga budimo — kao što su to učinili apostoli u lađici — samo ako smo prije toga uložili sve svoje ljudske mogućnosti.

»Evo stojim na vratima i kucam. Ako tko čuje moj glas i otvori vrata, ući ću k njemu i večerati s njim i on sa mnom« (Otkr 3, 20).

Bog je previše dobro »odgojen« a da bi lupao u vrata. On čeka da mu ih mi otvorimo. Ako shvatimo njegovu prisutnost, on se neće staviti na naše mjesto, neće preuzeti našu odgovornost. Jednostavno će podijeliti s nama kruh zalaganja i napora.

KAO IZ JEDNIH USTIJU

Redovnički je život život u zajednici. Dekret Drugog vatikanskog sabora o suvremenoj obnovi redovničkog života naglašava osobito taj aspekt zajedništva.

»Po primjeru prve Crkve, u kojoj je mnoštvo vjernika bilo jednog srca i jedne duše, neka se u molitvi i jednodušnoj zajednici ustrajno njeguje zajednički život hranjen evanđeoskom naukom i liturgijom, a osobito Euharistijom« (*Perfectae caritatis*, 15).

Tu imamo pažnje vrijedno produbljenje, da, novu svijest o zajedničkom životu redovnika. Ovaj se mora orijentirati na to da nasljeduje duh Prve Crkve. Mora biti »zrak« prve kršćanske zajednice, znak Crkve. Crkva je zajednica. No često ljudi ne uspijevaju svoje predodžbe o Crkvi svesti u tu dimenziju zajednice, u njene široke granice. Tko, dakle, govori o zajedničkom redovničkom životu, tome se mora najprije otvoriti taj aspekt zajedništva Crkve.

Redovničko je zajedništvo, mogli bismo reći, nešto poput *Crkve u malom*, oblikovano prema prvoj kršćanskoj zajednici. Svjedočanstvo što ga redovnici moraju položiti pred svijetom nije samo pojedinačno svjedočanstvo, svjedočanstvo pred Kristom, koji je prisutan u pojedinačnoj egzistenciji, već prije svega svjedočanstvo zajedništva, svjedočanstvo o *Kristu, koji dalje živi u zajednici.*

Taj aspekt zajedništva redovničkog života mora se prije svega pokazati u svojem najvišem izražajnom obliku, u molitvi.

Molitva redovničke zajednice ne može biti isključivo individualna molitva, prepuštena inicijativi i nadahnuću pojedinca. To mora biti i *molitva u zajednici.* Vrijeme, način

i tekst te zajedničke molitve određuju u redovničkim zajednicama pravila i poglavari.

No tu se dodirujemo veoma delikatne točke i predmeta o kojem se mnogo diskutira, a to je očit znak stvarne nelagodnosti koju smo proživljavali.

Moramo izbjeći dvije pretjeranosti. S jedne strane ne smijemo potcjenjivati vrijednost molitve u zajednici s obzirom na naravnost molitve pojedinca. S druge strane ne smije se također dopustiti da se unutrašnji život pojedinca guši u ime molitve u zajednici, da to postane isključivim, gotovo tiranskim pravilom.

Kao uvijek, do ravnoteže dolazimo onda ako obje stvari dovedemo harmonički u sklad, ako spriječimo da se jedno gradi na ruševinama drugoga.

Pokušajmo utvrditi nekoliko točaka.

Uvjeti za zaštitu autentičnosti molitve u zajednici. Najnovije smjernice Svete Stolice dopuštaju nam da se čvrsto držimo ovog kriterija: ne smiju se nepromišljeno proširivati zajedničke molitve i zajedničke pobožne vježbe. *Pretjerano proširivanje molitve ne smije dovoditi do toga da se guši osobna inicijativa u molitvi.*

— Treba imati odvažnosti da se ukloni sve ono što je sasma formalističko, anakronističko, suprotno naravi i pri čemu može lako nastupiti opasnost da iz molitve nastane mehaničko recitiranje formula.

— Strogo treba bdjeti nad sadržajem molitvenih formula, da se ne udomaćuju sentimentalizam i infantilizam, u kome se sve rasplinjuje. Prava religioznost mora se uvijek i u narodu temeljiti na solidnoj teološkoj podlozi, a ni u kome slučaju na bilo kakvom sumnjivom obliku duhovnosti. »Neka zato svi članovi ustanova neprestanim marom njeguju duh molitve i samu molitvu, crpeći iz pravih *izvora kršćanske duhovnosti*« (*Perfectae caritatis*, 6).

— Osobitu pažnju treba posvetiti molitveničima. O tome smo već govorili u vezi s »higijenom molitve«. — »Neka se na prikladan način preispitaju ... molitvenici ...« (*Perfectae caritatis*, 3)

Ako se u pogledu higijene molitvenih knjižica može postaviti neki kriterij, onda to treba da bude *kriterij lošeg osjećanja*. Govorna je molitva, naime, to autentičnija što je njezin sadržaj neugodniji. Velika molitva kojoj nas je naučio Krist najneugodnija je od svih što postoje. Sjetimo se samo svih točno formuliranih zahtjeva što ih od nas traži »Očenaš«.

»Vokalni element treba da ostane podređen unutrašnjem životu, a utvrđena formula treba da čini odskočnu dasku, a ne zatvor. Sveti Toma ... potvrđuje da je svrha kršćanskog kulta klanjanje u duhu i u istini. Ovaj vanjski postoji zbog onog unutrašnjeg, tijelo je potčinjeno duši, navika je pomoćno sredstvo slobode — to je red« (Nedoncelle).

Značenje molitve u zajednici. Pošto su tim smjernicama uklonjene sumnje te označene opasnosti i pretjeravanja, dolaze konačno do svog punog izraza značenje i ljepota zajedničke molitve.

Vokalna molitva postaje vidljiv izraz temeljne orijentacije redovničke zajednice: »biti usmjeren na Oca«. Zajedničkom Ocu posvetili smo svoj život. Tom se Ocu zajednički molimo, u isto vrijeme, istim riječima. U tom razgovoru s njime dajemo mu ono što je on prije toga darovao nama: srce i glas.

Molitva postaje, nadalje, vidljiv izraz specifičnog cilja, duha i aktivnosti redovničke zajednice. Ona »hvata« i izražava ono što je osobita karakteristika (rekao bih: oznaka) pojedine ustanove.

Stoga zajednička molitva ne izražava samo usmjerenje prema Ocu, već i usmjerenje prema braći zbog koje se i odvija specifična aktivnost ustanove. Ili, još bolje: molitva je mjesto gdje se sastaju oba ova neodvojiva usmjerenja. »Biti« za Oca i »biti« za druge susreću se i sjedinjuju u molitvi.

Zajednica apostola, koji su se na Duhove sastali u dvorani posljednje večere ostaje nam i tu uzor kome bismo morali uvijek težiti. »Svi su oni bili jednodušno ustrajni u molitvi zajedno s nekim ženama, Isusovom majkom Marijom i braćom njegovom« (Dj 1, 14).

I nakon Duhova ostao je molitveni žar jedna od glavnih oznaka Prve Crkve.

U stanovitim okolnostima zajednička molitva izbija, tako reći, spontano. Takav je slučaj bio nakon oslobođenja Petra i Ivana: »Kako to čuju jednodušno podignu glas k

Bogu i moljahu: Stvoritelju neba i zemlje... daj slugama svojim da posve neustrašivo navješćuju riječ tvoju« (Dj 4, 24—29).

Svaki korak naprijed što ga Crkva poduzima popraćen je uvijek »jednodušnom molitvom«.

Rekao sam dovoljno, zar ne?

Zajednička molitva zadržat će u tvome životu mjesto koje joj pripada. Nećeš je više smatrati jednostavno kao obvezu ili, što bi bilo još gore, kao teret, ako uspiješ shvatiti je kao zahtjev, kao spontani izražaj života u zajednici, kao konkretan izraz temeljne orijentacije tvoje zajednice.

Prisila? Mogla bi odgovoriti sa Saint-Exupéryjem: »Moja prisila je ceremonijal ljubavi.«

»JEDNODUŠNO« ILI PUTNICA MOLITVE U ZAJEDNICI

»Ta gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima« (Mt 18, 20).

To su Kristove riječi. One su prvo jamstvo što ga on daje molitvi u zajednici.

No ni druge nisu manje važne:

»Nadalje, kažem vam: ako dvojica od vas na zemlji jednodušno zaištu što mu drago, dat će im Otac moj koji je na nebesima« (Mt 18, 20).

Već ta dva Gospodinova obećanja mogu biti dovoljna da svladamo stare otpore protiv molitve u zajednici i da razbijemo sve sumnje.

Dva ili tri čovjeka nađu se zajedno u molitvi. Tada je sigurno i Isus među njima. Također je sigurno da će on tu molitvu uslišati.

To bismo mogli izreći i ovako: molitva koju Isus »počašćuje« svojom prisutnošću po svom je uspjehu »nepogrešiva«.

No da bi se oba spomenuta jamstva ispunila, moramo i mi sa svoje strane ispuniti jedan fundamentalan uvjet. Nije dovoljno skupiti se i sjediniti glasove. Zajednička molitva zahtijeva i traži više. A to »više« je savršeno jasno i veoma sažeto opisano u Djelima apostolskim.

»Svi su ovi bili *jednodušno ustrajni u molitvi*« (Dj 1, 14). Izraz »jednodušni« *(homothumadon)* nalazi se samo u prvom dijelu Djela apostolskih, a u drugima (izuzevši jedno mjesto kod Pavla, Rim 15, 16) ne.

Zajedništvo prvih kršćana u molitvi opisuju Djela apostolska s tri izraza: »na istom mjestu«, »kao iz jednih ustiju«, »jednodušno«. Tu imamo tri elementa molitve u zajednici. Glavni element, koji nosi oba druga, bez sumnje je onaj

posljednji. Bez »jednodušnosti« ostaje zajedništvovanje »na istom mjestu« nešto sasvim izvanjsko, a ono »kao iz jednih ustiju« postaje licemjerstvom.

Ako nema »jednodušnosti«, nema ni Gospodina u našoj molitvi, a molitva postaje karikatura same sebe.

Molitva bez »jednodušnosti« izaziva, štoviše, Božju srdžbu. Sjetimo se strašnih riječi što ih je Bog izgovorio po proroku Amosu:

Mrzim i prezirem vaše blagdane
i nisu mi mile vaše svečanosti...
Prinosnice mi vaše nisu mile
Uklonite od mene dreku svojih pjesama!
(Am 5, 21—23)

Pokušajmo da značenje izraza »jednodušno« shvatimo još dublje. Radi se o nečemu veoma jednostavnom, no praktično to nije baš lako ostvariti: molitva se ne može odvojiti od ljubavi. Molitva bez ljubavi osuđena je na neuspjeh.

To vrijedi već za molitvu pojedinca. Bog je ljubav (1 Iv 4, 16). Boga možemo spoznati samo onda i s njime govoriti ako postanemo i »ljubav«. Ne možemo izdati ljubav u svakidašnjem životu pa onda još misliti da dolazimo u molitvi Bogu, koji je ljubav. To bi bilo gotovo nerazumno.

Pogotovu to vrijedi za zajedničku molitvu. Ako se nekoliko ljudi zajednički, »kao iz jednih ustiju« obraća nebeskom Ocu, onda ta molitva postiže svoj cilj samo ako je izraz pravoga bratstva. Već ako je veza između dva člana te zajednice prekinuta, raspada se čitava zajednica. Molitva ne dolazi k Ocu.

Tako, dakle, može zajednička molitva postati i nešto veoma opasno u našem životu. To je čas suda nad svim našim djelovanjem, a osobito nad našom ljubavlju. U *zajedničkoj molitvi bivamo mi kažnjeni zbog naših prekršaja protiv ljubavi.*

Bivamo kažnjeni jer smo drugima zadali bol, jer smo imali sukobe. Dobivamo plaću za svoje nesklonosti, ljubomornosti, sumnjičavosti, kletve, za tvrdoću što smo je pokazali prema drugima, za svoju nespremnost da razumijemo druge, za svoju mržnju i svađu, za svoje licemjerstvo, za svoje brzoplete sudove i neopravdane sudove, koji veoma često određuju naše odnose prema drugima.

Bez klime pravoga bratstva zajednička molitva postaje rječit primjer za to kako se uludo može utrošiti vrijeme.

»Ako, dakle, prinosiš dar na žrtvenik pa se ondje sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar ondje pred žrtvenikom; idi i najprije se izmiri s bratom, a onda dođi i prinesi dar« (Mt 5, 23—25). To, dakle, znači: prije negoli nam Bog pokloni svoju prisutnost, treba da likvidiramo sve svoje sukobe.

Vrijeme i oblik zajedničke molitve određuju pravila i poglavari. *No glavna je stvar pritom u rukama pojedinaca: kvaliteta molitve i, odgovarajuće tome, njezina djelotvornost.* Jedan član zajednice može molitvu svih ostalih učiniti nedjelotvornom.

Iz toga možemo shvatiti kako je molitva usko spojena sa životom i s djelovanjem. Ona se ne odnosi samo na određeno vrijeme u toku dana. U njoj je obuhvaćen čitav dan. Ona je poput mreže kroz koju mora proći sve naše djelovanje.

»Narod mi ovaj samo ustima pristupa i samo me usnama časti, a srce mu je daleko od mene« (Iz 29, 13).

Prije svega, treba da smo načistu s time da je naše srce daleko od Boga ako je daleko od bližnjega. Opet se radi o bližnjemu, no ne samo o onome koga susrećeš pri svome radu izvan samostana, već i o onom najbližem od svih bližnjih, o tvojim susestrama, koje zajedno s tobom žive, rade i mole. Ako dobro ne pripazimo na nj, taj nam je »bližnji« odmah veoma daleko. Ponavljam: *sve susestre.* Nijedna nije isključena, pa ako ustrajemo i kod »partikularnih prijateljstava«.

Često primjećujemo velikog neprijatelja naše molitve: rastresenost, a ne možemo se dovoljno boriti protiv nje. No ima i još jedan veći neprijatelj nego što je rastresenost u molitvi: *to je rastresenost u ljubavi,* koja nas preko dana prati.

Klima bratstva je takva *priprema* za molitvu u zajednici da se ne može ničim nadomjestiti.

No ta klima bratstva potrebna je i *za vrijeme molitve.* Ima jedna kratka priča o ocima pustinjacima koja nam to lijepo ilustrira. Nekoliko monaha postavilo je jednom glasovitom opatu pitanje:

»Ako neki subrat za vrijeme nedjeljne euharistijske svečanosti zaspi, treba li ga gurnuti da bi se probudio?«

Opat je odgovorio:

»Kad bih ja primijetio da je neki subrat zaspao, stavio bih njegovu glavu na svoja koljena da bi mogao bolje spavati . . .«

Isto je tako važna klima bratstva i *nakon* molitve. Ona pretpostavlja ljubav, no ona je također i povećava te jača vezove bratstva. U ljubavi »rastemo«.

Neka nam to što smo rekli konkretno razjasni ovaj primjer! Zajednička molitva ide iz našega svijeta i teži onamo na drugi svijet, gdje je Otac.

Između oba svijeta je granica. Da bi se ona mogla prijeći, treba da molitva zajednice ima putnu ispravu (putnicu), inače ne može onamo preko. U putnici se, međutim, nalazi toliko »viza« koliko zajednica ima članova. To su »biljezi« bratske ljubavi. Nedostaje li samo jedan jedini, granična »rampa« ostaje zatvorena i molitva ne može stići na cilj.

Hoćeš li ti da snosiš odgovornost za tako neugodan slučaj?

NEBO NA ZEMLJI

U svom životu mi veoma često pravimo razliku između neba i zemlje.

No, ako dobro razmislimo, takvim stavom zamračujemo jedan događaj znatne važnosti, naime Isusov dolazak na zemlju.

Prije Utjelovljenja bili su nebo i zemlja dva međusobno odijeljena svijeta, među kojima je, kao posljedica grijeha, zjapio ponor. No Krist je taj ponor ispunio, ponovno je uspostavio vezu i »zajedništvo« između oba ova svijeta.

»Zemlja je mjesto na kome se podiže nebo. Bog nas ne poziva da dođemo na drugi svijet, već je On i *samoga sebe pozvao u naš svijet.* Otkupio ga je, poklonio nam je beskrajne snage i povjerio nam da ga preoblikujemo. Ali on će jednoga dana okruniti svoje i naše djelo time što će ga ovjekovječiti.

Nebo neće učiniti ništa drugo negoli utvrditi ono što smo mi uredili ovdje dolje, na ovoj zemlji, svojim rukama i darovima što nam ih je Bog dao.

Čovjek— graditelj ne živi u nekom drugom svijetu i nije suzdržljiv prema toj stvarnosti. Ta on gradi, on nešto uređuje. Gradi nebo ovdje na zemlji, i to materijalom kojim raspolaže. Sve to što je ovdje izgradio, što je ljubio, sve će se to u nebu preobraziti.

Mi smo svi možda pomalo žrtve krivog spiritualizma. Vjerujemo u neumrlost duše, no ne uspijevamo shvatiti svu onu ljepotu dogme o »uskrsnuću tijela«. No najgore je ako mi izbjegavamo zemlju, tu ljudsku stvarnost, pa se, dakle, u neku ruku »disinkarniramo«. Bog se, naprotiv, inkarnira

... »Bog smatra tijelo dobrim vodičem k božanskome. On ne prebiva na nekom drugom svijetu. Bog je došao na ovaj svijet i više ga nikad nije napustio.«

Nebo ne smijemo zamišljati kao neko mjesto, već kao stanje. Prijeći s ovoga svijeta u nebo, to ne znači promijeniti mjesto. To znači da se čovjek obraća, to jest otvara se Bogu. No to je moguće i na zemlji, da, ondje se to mora zbiti!

Obraćenje znači prijelaz u nebo.

»A ovo je život vječni: da upoznaju tebe, jedinog istinitog Boga i koga si poslao — Isusa Krista.« (Iv 17, 3) Poznavati Boga, poznavati Isusa, znači — dakle — anticipirati vječni život.

Raj je kraljevstvo ljubavi. I mi imamo mogućnost da to carstvo počnemo već ovdje na zemlji time što ljubimo Boga i braću (a to je prema svjedočanstvu Evanđelja jedno te isto).

Kažu: ekskomunikacije nisu danas više tako moderne. Je li zaista tako? Možda one što dolaze s visoka... No mi se i sami ekskomuniciramo uvijek (ta što znači ekskomunicirati se negoli odijeliti se od zajednice) kad otklonimo »zajedništvo« s braćom.

Tko ne ljubi, ekskomunicira se, sprečava »zajedništvo s Bogom i s braćom, otklanja raj.

Zamislimo se: gdje je Otac? Među nama samima! »Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ, pa će i Otac moj ljubiti njega, i k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti« (Iv 14, 23).

Gdje je Krist? Na nebu? Ne. On nije otišao zauvijek na nebo da ondje »stupi u mirovinu«. »I evo, ja sam s vama u sve dane, do svršetka svijeta« (Mt 28, 20).

Gje je Duh Sveti? On je »kod nas i u nama« (Iv 14, 17). Božanske su osobe, dakle, prisutne na zemlji. One su i u meni. I svi oni koji žive sa mnom, svi oni s kojima se susrećem, postaju mi, ako ih ljubim, »drugovi u vječnom blaženstvu«.

»U času uzašašća Gospodinova apostoli su vidjeli kako se on pred njihovim očima s najrazumljivijim pokretom uzdigao kao da se služi svojom snagom i svojim jasnim pravom i tada im je po prvi put bez ikakve sumnje bio jasan pravi identitet njihova tajnovita suputnika. Počeli su razumijevati tko je bio Isus, što je on učinio za njih i kako su ga oni primili. Tri godine je Bog živio s njima, jeo za njihovim stolom, spavao u njihovim kućama, sve im je povjeravao

što je zaista bio... A oni mu se nikad nisu zahvalili za to. No sada su shvatili kako su se loše ponijeli, kako su bili nehajni, shvatili su što su za nj mogli učiniti i kakvu su mu radost mogli pripraviti: stajali su ondje i gledali prema nebu.

Nebo im je počelo već prije trideset tri godine, a oni to nisu primijetili.

No anđeli su došli da ih prodrmaju. Probudili su ih iz njihove nostalgije, uputili su ih na svijet, gdje ih je Učitelj očekivao. Ništa nije bilo gotovo. Trebali su da sada ljudima načine ono zbog čega su se tužili da nisu učinili Njemu. Trebali su da zajedno započnu pustolovinu koja nikad nije trebala da završi: proživljavati nebo na zemlji.

Moramo se oprostiti i od jednog krivog načina izražavanja. Izrazi kao što su »zaraditi nebo«, »skupljati zasluge za nebo«, rezultat su *kramarskog shvaćanja* i pokazuju da nismo shvatili onu veliku istinu o kojoj smo prije govorili: raj, Kraljevstvo počinje na zemlji.

»*Mi ne zaslužujemo nebo, nego se sprijateljujemo s njime, privikavamo se na nj, vježbamo se na nj... Ali svi zajedno.*«

Gospodine, u svom životu obasuo sam te s veoma mnogo riječi, stvorio sam pred tobom veoma mnoge odluke.

Daj mi da sad učinim još jednu odluku, koja bi obuhvatila sve ostale: želim da nebo doživljavam na zemlji.

SADRŽAJ

Predgovor hrvatskom izdanju 5
Predgovor: Sestra koja odrješuje od grijeha 9
»A ja vam kažem...« 14
Čišće! 18
Kriza zvanja 23
Jasno govoriti! 27
Mi, Crkva 33
Okrenimo se svijetu 38
Ostarjeti je grijeh 42
Siromaštvo kao uvjet da ostanemo mladi 45
Novo izdanje Evanđelja 48
Vrijeme je da propovijedamo vlastitim životom 52
Sviđa li ti se tvoje lice? 55
Moj poziv ili »Bogu nije ništa nemoguće« 59
Na kamenu uz rub ceste 62
Dva poziva 66
Imaš groznicu? Vrlo dobro! 69
Posveta Bogu 72
Eshatološka funkcija zavjeta ili: budućnost je već započela 75
Redovnički život kao »znak« 79
Prava veličina 83
Slobodnim rukama 86
Zavjet kao protusvjedočanstvo 90
Gospodin je uvijek još siromašniji 94
Siromaštvo kao ljubav 98
Akrobati siromaštva 102
Fantazija pri ostvarivanju siromaštva 107
Bogataš u samostanu 111
Sa znojem na čelu, sa znojem u srcu 116
Siromasi — Kristov sakramenat 121

Marijina poruka: siromaštvo znači omogućiti Gospodinu da izvodi »velike stvari« 126
»Slobodan sam« 129
»Izabrao sam stvarnost« 134
Čistoća i križ 139
Nema čistoće 142
Crkva — naša kćerka 146
Srce od kamena i srce od mesa 150
Slušati 155
Mi, alkemičari 159
Poslušni proroci 163
Želiš li da budeš mrlja? 168
»Da budeš slobodna« 173
Autoritet je visok kad je... nizak 178
Dobar je onaj poglavar koji »poštuje« 182
O mreži uskih oka koja propušta debele ribe 187
Moramo se učiniti bližnjima 191
Ne možeš biti zao jer te ja ljubim 193
Tvoje »da« je stup svijeta 198
Evo me... evo ga! 201
Poznajem tog čovjeka 204
Raj na Golgoti 207
Moći trpjeti — veliko Božje dobročinstvo 210
Turisti na Golgoti? 214
Napast »elegantnog« križa 217
Glava na tanjuru 221
Prečaci i šator 225
Euharistija, sakramenat svakidašnjice 229
Ono protivno od sestre je žalosna sestra 233
Oprostite, sestro, je li slučajno vaš Bog umro? 236
Sama si neprijatelj svoje radosti 239
Naša plaća 243
Svojim rukama... 248
Pozdravljam te, moja radosti! 251
Učimo na koljenima 255
Mjesto za tijelo pri molitvi 258
Pusti magarice na miru! 261
Moliti u dronjcima 264
Sposobni da Bogu »razbijemo glavu«? 268
Isus je s nama 271
S ovu i s onu stranu vrta 274
Higijena molitve 279

Ne otvaraj kišobran! 283
U početku bijaše molitva 287
Pas s crvima 291
Samo fotografi znaju moliti 294
Molitva — Božja pedagogija 297
Odricanje od onoga što molimo 300
Kamen u cipeli 302
Malo kisika za našu molitvu! 304
Blaženi beskorisni (jer su jedino oni zaista neophodno potrebni) 307
Neka krenu na put! 310
Kao iz jednih ustiju 313
»Jednodušno« ili putnica molitve u zajednici 317
Nebo na zemlji 321